

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ σε ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ
και την ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»**

Τίτλος:

**“Οι προϋποθέσεις και οι συνέπειες από τη διαδικασία μετάβασης από το ευρώ σε ένα
νέο εθνικό νόμισμα”**

ΤΣΑΟΥΣΙΔΗΣ ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ : 09314035

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΛΕΒΕΝΤΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2017

Ευχαριστίες

Αρχικά, θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα αυτής της διπλωματικής εργασίας, τον καθηγητή κ. Λεβεντίδη Ιωάννη, για την καθοδήγηση του και την επικοινωνιακή συνεργασία που είχα μαζί του.

Επίσης θέλω ευχαριστήσω ιδιαίτερα, τον καθηγητή κ. Δαλαμάγκα Βασίλειο και τον καθηγητή κ. Χριστόπουλο Απόστολο για τον χρόνο που αφιέρωσαν και τις υποδείξεις τους, οι οποίες ήταν καθοριστικές για την βελτίωση και υλοποίηση της συγκεκριμένης εργασίας. Επίσης θερμές ευχαριστίες θέλω να δώσω, στον δικηγόρο κ. Τσίπρα Σταύρο, τον δικηγόρο κ. Λειβαδά Άρη και τον κ. Στεφανάκο Σταμάτη για τον χρόνο που διέθεσαν και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους στην συγκεκριμένη εργασία.

Περιεχόμενα

Περίληψη		5
Πίνακας διαγραμμάτων		6
Πίνακας πινάκων		6
Εισαγωγή		7
1	Ιστορική ανασκόπηση, οι περιπτώσεις της Ελλάδας, της Αργεντινής, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γροιλανδίας	11
1.1	Η περίπτωση της Ελλάδας	11
1.2	Η περίπτωση της Αργεντινής	20
1.3	Η περίπτωση της Γροιλανδίας	24
1.4	Η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου	26
2	Η απόφαση και οι τρόποι μετάβασης σε νέο εθνικό νόμισμα	30
2.1	Η κρισιμότητα λήψης της απόφασης για την μετάβαση σε εθνικό νόμισμα	30
2.2	Οι τρόποι της μετάβασης βάσει της συμφωνίας με τους δανειστές	32
3	Νομικά ζητήματα για την έξοδο από την Ευρωζώνη και την μετάβαση σε νέο εθνικό νόμισμα	34
3.1	Νομικές παράμετροι για έξοδο από το ευρώ	34
3.2	Οι νομικές προϋποθέσεις μετατροπής των αλλοδαπών και εγχώριων συμβάσεων	37
3.2.1	Η μετατροπή των συμβάσεων που διέπονται από αλλοδαπό δίκαιο	39
3.2.2	Η μετατροπή των εγχώριων συμβάσεων	39
4	Η ανάκτηση της Εθνικής κυριαρχίας : νομισματική, συναλλαγματική, δημοσιονομική και εμπορική πολιτική	41
4.1	Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας νομισματικής πολιτικής	42
4.1.1	Οι μορφές της νομισματικής πολιτικής	43
4.1.2	Οι τρόποι άσκησης της νομισματικής πολιτικής	44
4.1.3	Η νομισματική πολιτική στην Ελλάδα με το εθνικό νόμισμα	46
4.2	Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας συναλλαγματικής πολιτικής	48
4.3	Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας δημοσιονομικής πολιτικής	52
4.4	Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας εμπορικής πολιτικής	57
5	Τα στάδια της μετάβασης, οι δυσκολίες που θα υπάρξουν και οι τρόποι αντιμετώπισης τους	63
5.1	Οι επιπτώσεις σε περίπτωση στάσης πληρωμών	66
5.2	Οι αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα	68
5.2.1	Οι απαραίτητες ενέργειες και αλλαγές στο τραπεζικό τομέα	69
5.3	Τα προβλήματα στο διοικητικό μηχανισμό και τις υπηρεσίες	72
5.4	Η διαχείριση των συναλλαγματικών διαθέσιμων	75
5.5	Ο διακανονισμός των ιδιωτικών υποχρεώσεων προς το εξωτερικό	78
5.6	Οι απαραίτητες ενέργειες και οι δυσκολίες τύπωσης του νέου νομίσματος	79
5.7	Η διαδικασία απόσυρσης των ευρώ από την αγορά	81
5.8	Η φυσική και λογιστική μετατροπή από ευρώ σε εθνικό νόμισμα	83
5.9	Η διατήρηση σχέσεων συνεργασίας της Ελλάδας με τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης	85
6	Οι οικονομικές επιπτώσεις του εθνικού νομίσματος στα κρίσιμα ζητήματα της Ελλάδας	88
6.1	Η οικονομική επιβάρυνση της χώρας λόγω της μετάβασης σε νέο νόμισμα	88
6.2	Οι επιπτώσεις του εθνικού νομίσματος στην ανεργία	91
6.3	Οι δυσκολίες, οι κίνδυνοι και η βελτίωση στο ζήτημα της ρευστότητας	92
6.4	Οι επιπτώσεις του εθνικού νομίσματος στους κλάδους του τουρισμού και της ναυτιλίας	94
6.5	Η εξέλιξη του μεταναστευτικού ζητήματος εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης	100

6.6	Οι ενεργειακές ανάγκες της Ελλάδας και η διασφάλιση της κάλυψής τους	101
6.7	Ανταγωνιστικότητα και οικονομική ανάπτυξη	104
6.7.1	Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας	104
6.7.2	Η εφαρμογή της εσωτερικής υποτίμησης στην Ελλάδα	107
6.7.3	Η επίδραση της εξωτερικής υποτίμησης στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας	111
7	Αποτελέσματα ερευνών	115
7.1	Αξιολόγηση αποτελεσμάτων των ερευνών	122
8	Η εναλλακτική πρόταση του διπλού νομίσματος για την Ελλάδα	126
8.1	Η περίπτωση του διπλού νομίσματος για την Ελλάδα	126
8.1.1	Τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη της κυκλοφορίας παράλληλου νομίσματος	127
8.1.2	Τα μειονεκτήματα και οι κίνδυνοι του παράλληλου νομίσματος	129
8.1.3	Η ισοτιμία των δυο νομισμάτων	131
8.1.4	Το σύστημα μετατροπής των δυο νομισμάτων	132
8.1.5	Οι απαραίτητες ενέργειες για την ομαλή κυκλοφορία του παράλληλου νομίσματος	134
8.1.6	Το νομικό πλαίσιο του παράλληλου νομίσματος	135
8.2	Οι υποσχετικές πληρωμές, "ΙΟΥ" ως παράλληλο νόμισμα	136
8.2.1	Η χρησιμοποίηση "ΙΟΥ" στην Ελλάδα	138
8.2.2	Τα πλεονεκτήματα των "ΙΟΥ"	139
8.2.3	Οι κίνδυνοι και οι δυσκολίες με τα "ΙΟΥ"	139
9	Συμπεράσματα	141
	Βιβλιογραφικές αναφορές	149

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του διατμηματικού μεταπτυχιακού προγράμματος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου “Μαθηματική Προτυποποίηση σε Σύγχρονες Τεχνολογίες και την Οικονομία” έχει ως σκοπό την μελέτη των επιπτώσεων μιας πιθανής εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ και επιστροφής σε νέο εθνικό νόμισμα. Πιο συγκεκριμένα πραγματεύεται τις θετικές αλλά και τις αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία άμεσα και έμμεσα, συνολικά αλλά και σε συγκεκριμένους κλάδους της.

Παράλληλα σημειώνονται οι απαραίτητες ενέργειες και η διαδικασία που χρειάζεται να ακολουθήσει η Ελλάδα πριν, κατά τη διάρκεια της μετάβασης αλλά και μετέπειτα με σκοπό την όσο το δυνατόν ομαλότερη μετάβαση. Στην παρούσα εργασία όπου αναφέρεται ο όρος “δραχμή” εννοείται το νέο εθνικό νόμισμα για λόγους διευκόλυνσης.

Στην παρούσα εργασία γίνεται διερεύνηση και παράθεση των βασικών οικονομικών δεδομένων ούτως ώστε να γίνουν ορατές οι προϋποθέσεις, οι δυσκολίες και οι αλλαγές που θα υπάρξουν στην χώρα από μια τόσο σοβαρή αλλαγή. Για τη διασφάλιση της αντικειμενικότητας μιας τόσο πολύπλευρης μελέτης γίνεται παρουσίαση μελετών και απόψεων από ερευνητικούς οργανισμούς και επιστήμονες οι οποίοι υποστηρίζουν και τις δυο απόψεις, είτε την μετάβαση σε νέο εθνικό νόμισμα είτε την παραμονή στο ευρώ.

Abstract

This dissertation has been elaborated in the context of the interdepartmental postgraduate programme of “Mathematical standardization in modern technologies and the economy” of the National Metsovio Polytechnic. The aim of this dissertation is to study the effects of a probable exit of Greece from the euro and the return to a new national currency. More specifically, it deals with the positive and negative effects on the economy, directly and indirectly, on the whole or in certain branches of it.

In parallel, the indispensable actions and the process that Greece should follow are noted, so as to achieve the smoothest transition, before, during and after the transition. In this research work, the term “drachma” is used to mean the new national currency.

In this dissertation, investigation and comparison of the basic economic data is carried out so as to see the presuppositions, the difficulties and the changes that will occur in the country as a result of such a serious change. Studies and opinions of research organisations and scientists that defend both views are presented so as to achieve objectiveness in such a complicated study.

Πίνακας διαγραμμάτων

1	Η εξέλιξη του χρέους Γενικής Κυβέρνησης	38
2	Η σχέση προσφοράς και ζήτησης καθορίζουν την συναλλαγματική ισοτιμία	50
3	Η επίδραση της αύξησης των εγχώριων επιτοκίων στην συναλλαγματική ισοτιμία	50
4	Εξέλιξη Ισοζυγίου Γενικής Κυβέρνησης	53
5	Εξέλιξη Εμπορικού Ισοζυγίου	59
6	Εξέλιξη Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών	77
7	Ετήσια εξέλιξη Ισοζυγίου Υπηρεσιών	95
8	Εξέλιξη εισπράξεων συνόλου υπηρεσιών, τουρισμού και ναυτιλίας.	97
9	Η μεταβολή του ΑΕΠ της Ελλάδας	107
10	Σχέση ΑΕΠ, κόστους εργασίας και τιμών προϊόντων	109
11	Διακύμανση της υποτίμησης δραχμή / ευρώ	115
12	Πρόβλεψη ετήσιας μεταβολής εισαγωγών	116
13	Ποσοστιαία μεταβολή πληθωρισμού	117
14	Ετήσια μεταβολή ανεργίας	118
15	Πρόβλεψη ετήσιας μεταβολής % ΑΕΠ	119
16	Μεταβολή του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ	120

Πίνακας πινάκων

1	Ισοζύγιο Πληρωμών για τα έτη 2013-2015	58
2	Το συνολικό χρέος της Ελλάδας και οι πηγές δανεισμού	65
3	Κόστος αλλαγής νομίσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ	89
4	Εισπράξεις και πληρωμές στον τουρισμό και τη ναυτιλία	96
5	Οι ελληνικές εξαγωγές κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης	110
6	Τα εμπορεύματα με την μεγαλύτερη και μικρότερη αύξηση τιμών	121
7	Ετήσια μεταβολή του πληθωρισμού για τρία διαφορετικά σενάρια	122

Εισαγωγή

Με την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το 2001, η κατάσταση της οικονομίας ήταν σε ικανοποιητικά επίπεδα και υπήρχε συνεχής ανάπτυξη στην οικονομία της χώρας από το 2002 έως το 2007 ¹ [49]. Τα πλεονεκτήματα ήταν πολλά καθώς μειωνόταν ο πληθωρισμός και τα επιτόκια, ενώ ελαχιστοποιήθηκε το κόστος μετατροπής των νομισμάτων. Ο εξωτερικός δανεισμός πλέον ήταν πολύ πιο προσιτός, καθώς η χώρα με την χρήση ενιαίου νομίσματος με την υπόλοιπη Ευρώπη ήταν πολύ πιο εύκολο να αποπληρώνει το χρέος της. Η κατάσταση διαφαινόταν ειδυλλιακή με ελάχιστες αναφορές για την κατάσταση η οποία θα επικρατούσε μετά από λίγα χρόνια.

Η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ το 2007, η οποία προήλθε από την κατάρρευση της αγοράς των στεγαστικών δανείων, επεκτάθηκε σύντομα και στην παγκόσμια οικονομία. Το φθινόπωρο του 2008 με την πτώχευση της “Lehman Brothers”, οι ζημιές των τραπεζικών και ασφαλιστικών οργανισμών οδήγησαν σε μια διεθνή κρίση εμπιστοσύνης, η οποία στη συνέχεια μετατράπηκε σε διεθνή κρίση ρευστότητας² [124]. Τότε άρχισε να γίνεται ορατή η δυσμενής οικονομική κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα την συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Το χρέος χαρακτηρίστηκε μη βιώσιμο στις αρχές του 2010 καθώς το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν σε πολύ υψηλά επίπεδα, τέτοια ώστε να οδηγήσει τις αγορές σε άρνηση για περαιτέρω δανεισμό της χώρας, καθώς το επιτόκιο δανεισμού είχε εκτοξευθεί σε υψηλά επίπεδα και δεν μπορούσε να ελεγχθεί η δυναμική του χρέους ³ [49]. Λόγω των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της έλλειψης ανταγωνιστικότητας που εμφάνιζε η χώρα στις διεθνείς συναλλαγές, το 2010 αποφασίστηκε σημαντική αναθεώρηση των δημοσιονομικών στόχων.

Με τις οικονομικές συνθήκες να είναι πολύ δύσκολες και την συνεχή αύξηση του κόστους δανεισμού αλλά και την απώλεια της αξιοπιστίας της χώρας στις διεθνείς αγορές, η Ελληνική Κυβέρνηση αναγκάστηκε να απευθυνθεί για οικονομική στήριξη στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Οι τρεις αυτοί θεσμοί ανέλαβαν την χρηματοδότηση της Ελλάδας για την εξυπηρέτηση του χρέους της, καταφέροντας να αποφευχθεί ο κίνδυνος στάσης πληρωμών, ο οποίος ήταν άμεσα ορατός. Παράλληλα όμως, επιβλήθηκαν στη χώρα όροι, ώστε να πραγματοποιηθεί δημοσιονομική προσαρμογή και εξυγίανση.

---

¹ **Τράπεζα της Ελλάδος**, (2013) “Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013”. <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/%CE%A4%CE%BF%20%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%B%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf>

² **Τρύφων Κολλίντζας & Μιχάλης Ψαλιδόπουλος & Νικόλαος Καραμούζης & Γκίκας Χαρδούβελης** (2009), “Η κρίση του 2007-2009 : τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές.” Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, Τόμος IV, τεύχος 8.

³ **Τράπεζα της Ελλάδος**, (2013)ο.π., “Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013”.

Η συμφωνία επικυρώθηκε μέσω του Μνημονίου Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών, το οποίο περιελάμβανε τις κατευθυντήριες γραμμές της οικονομικής πολιτικής, τις οποίες επιβαλλόταν να ασκήσει η Ελλάδα⁴ [49]. Το μνημόνιο αφορούσε, την χρηματοδότηση της Ελλάδας με 110 δισεκατομμύρια ευρώ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Επίσης, οι κατευθυντήριες γραμμές αφορούσαν διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις της δημοσιονομικής πολιτικής και της λειτουργίας των αγορών καθώς και τη διαφύλαξη της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα⁵ [49].

Μέσα από τους συνεχείς κλυδωνισμούς που δέχεται το ευρώ όλα αυτά τα χρόνια λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και τις παράλληλες απώλειες των ευρωπαϊκών αγορών λόγω της κατάστασης της Ελλάδας⁶ [50], έγινε ορατή η αναγκαιότητα εύρεσης μιας μόνιμης λύσης. Με σκοπό την μείωση των απωλειών των εταίρων, αλλά και της χώρας, παρουσιάστηκε από ορισμένους κύκλους, η προοπτική της εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ και η επιστροφή της σε ένα νέο εθνικό νόμισμα.

Το θέμα της αποχώρησης ενός μέλους από το ευρώ συνδέεται πολλές φορές και με την πιθανή διάλυση της Ευρωζώνης ή την αποχώρηση και άλλων μελών της στην συνέχεια. Η προοπτική αυτή ήρθε πολλές φορές στο προσκήνιο κατά τα προηγούμενα έτη ως μια εφικτή μόνιμη λύση για το πρόβλημα και από Έλληνες επιστήμονες οικονομολόγους αλλά και από διεθνείς ερευνητικές ομάδες και πολιτικούς εκπροσώπους χωρών.

Μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις, στις οποίες οι συζητήσεις και τα προγράμματα με τους ευρωπαίους εταίρους έφταναν σε αδιέξοδο, οι πιθανότητες για την έξοδο από το ευρώ αυξάνονταν ραγδαία. Ένα παράδειγμα αποτελεί το δημοψήφισμα το οποίο έγινε στην Ελλάδα το Ιούλιο του 2015, με ερώτημα την αποδοχή ή όχι των μέτρων τα οποία είχαν προτείνει οι δανειστές με πολλούς εντός και εκτός της χώρας να το χαρακτηρίζουν ως δημοψήφισμα για έξοδο ή παραμονή στο ευρώ⁷ [45].

Είναι βέβαιο, ότι η προοπτική της αλλαγής νομίσματος θα συνεχίσει να θεωρείται μια εναλλακτική λύση στα χρόνια που έρχονται και θα ξεπροβάλει κάθε φορά που θα προκύπτει κάποιο νέο αδιέξοδο. Για αυτό, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, η μελέτη του κατά πόσο είναι εφικτή μια τέτοια αλλαγή, τα προβλήματα που θα προκύψουν, πώς αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν και σε πιο βαθμό και πως θα αλλάξει η ζωή του ελληνικού λαού. Το βέβαιο είναι, πως στην περίπτωση που αποφασιστεί η έξοδος από το ευρώ, αυτή πρέπει να γίνει με απόλυτα μελετημένο τρόπο. Για το λόγο αυτό, η παρούσα εργασία

---

⁴Τράπεζα της Ελλάδος, (2013)ο.π., “Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013”.

⁵Τράπεζα της Ελλάδος, (2013)ο.π., “Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013”.

⁶ Το Βήμα, (2015), “Μαύρη Δευτέρα για ευρώ και αγορές”.

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=717615>

⁷Η Καθημερινή (2016), “Αποψη : Ναι στο Ευρώ”,

<http://www.kathimerini.gr/821507/article/epikairothta/politikh/apoyh-nai-sto-eyrw>

μπορεί να συνεισφέρει προς αυτή την κατεύθυνση χωρίς να έχει στόχο την προτροπή ή αποτροπή για μια τέτοια απόφαση.

Στο κεφάλαιο 1 γίνεται η ιστορική ανασκόπηση των νομισμάτων που είχε η Ελλάδα και των νομισματικών ενώσεων όπου συμμετείχε, από το 1828 μέχρι σήμερα. Επίσης στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται ιστορική αναδρομή για την πτώχευση της Αργεντινής αλλά και παράθεση των διαφορών της με την περίπτωση της Ελλάδας. Επίσης γίνεται ιστορική αναφορά στην περίπτωση της Γροιλανδίας η οποία αποτελεί την μοναδική χώρα η οποία αποχώρησε από την ΕΟΚ. Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει επίσης την περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο βρίσκεται στην διαδικασία αποχώρησης από την Ε.Ε (BREXIT) μετά το δημοψήφισμα που έγινε το 2016.

Στο 2 κεφάλαιο αναλύεται η σημασία της λήψης της απόφασης για αλλαγή νομίσματος καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί. Ο τρόπος μετάβασης, είναι καθοριστικός παράγοντας για την εξέλιξη του συγκεκριμένου εγχειρήματος, καθώς η διαδικασία και οι επιπτώσεις του εγχειρήματος διαφοροποιούνται βάσει αυτού.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιο άρθρο, το οποίο να ορίζει νομικά την έξοδο μιας χώρας από την ΕΕ, δημιουργεί πολλά ερωτήματα για το κατά πόσο είναι εφικτό να αποβάλουν τα υπόλοιπα κράτη μέλη την Ελλάδα ή για το εάν τελικά είναι εφικτό να αποχωρήσει από μόνη της. Το κεφάλαιο 3, αποσκοπεί στην παρουσίαση της νομικής βάσης η οποία υπάρχει εντός των Συνθηκών της ΕΕ με σκοπό την απάντηση των ερωτημάτων αυτών, αλλά και την διαδικασία μετατροπής των υπαρχουσών εγχώριων και αλλοδαπών συμβάσεων.

Στο 4 κεφάλαιο καταγράφονται οι τομείς της ελληνικής οικονομίας (εμπορική, δημοσιονομική, νομισματική και συναλλαγματική πολιτική), των οποίων θα ανακτήσει τον έλεγχο η κυβέρνηση σε περίπτωση εξόδου από την Ευρωζώνη και προτείνεται η πολιτική που θα πρέπει να ακολουθήσει σε καθένα από τους κλάδους αυτούς. Η ανάκτηση της Εθνικής Κυριαρχίας αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα επιστροφής σε εθνικό νόμισμα, καθώς θα μπορεί η χώρα να ασκεί την εκάστοτε πολιτική σύμφωνα με τις ανάγκες της. Παράλληλα όμως, θα υπάρχουν πολλές δυσκολίες λαμβάνοντας υπόψη ότι θα απολέσει τα πλεονεκτήματα που απολαμβάνει σήμερα μέσω των κοινών Ευρωπαϊκών Πολιτικών με τα υπόλοιπα κράτη μέλη.

Η παράθεση και ανάλυση της διαδικασίας η οποία είναι απαραίτητο να ακολουθηθεί πριν, κατά την διάρκεια αλλά και μετά τη μετάβαση στο νέο νόμισμα γίνεται στο 5^ο κεφάλαιο. Οι δυσκολίες οι οποίες θα υπάρξουν είναι σημαντικές και η όσο το δυνατόν καλύτερη σχεδίαση αλλά και γνώση αυτών είναι καθοριστική για την επίτευξη της όσο το δυνατόν λιγότερο επίπονης μετάβασης.

Στο κεφάλαιο 6 καταγράφονται οι πιθανές θετικές και αρνητικές συνέπειες καθώς και η εξέλιξη τους σε βάθος χρόνου. Αρκετές από τις θετικές συνέπειες οι οποίες αναμένεται να υπάρξουν μέσω της αλλαγής νομίσματος, εξαρτώνται από αρκετούς διαφορετικούς

παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να περιορίσουν τον βαθμό των αναμενόμενων κερδών. Επίσης στο συγκεκριμένο κεφάλαιο γίνεται αναφορά για την εξέλιξη την οποία αναμένεται να έχουν ορισμένα από τα σοβαρότερα σημερινά προβλήματα της χώρας όπως είναι η ανεργία, η ρευστότητα και ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης.

Στο κεφάλαιο 7 παρουσιάζονται αναλυτικά μελέτες, οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της πιθανής εγκατάλειψης του ευρώ από την Ελλάδα με ενδιαφέροντα αριθμητικά αποτελέσματα. Στο ίδιο κεφάλαιο πραγματοποιείται σχολιασμός του ρεαλισμού αλλά και των επιπτώσεων αυτών των αποτελεσμάτων.

Στο κεφάλαιο 8, αναλύεται η εναλλακτική πρόταση της κυκλοφορίας ενός δεύτερου παράλληλου εθνικού νομίσματος ταυτόχρονα με το ευρώ για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Η εναλλακτική αυτή πρόταση, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα καθώς εμφανίζει μικρότερη δυσκολία υλοποίησης αλλά και κινδύνου καθώς θα συνεχίσει να είναι σε κυκλοφορία το ευρώ και η Ελλάδα να ανήκει στην ΕΕ.

Στο 9 κεφάλαιο γίνεται μια σύνοψη όλων των σημείων που αναφέρονται στην εργασία και καταγράφονται τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από αυτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ιστορική ανασκόπηση, οι περιπτώσεις της Ελλάδας, της Αργεντινής, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γροιλανδίας.

1.1 Η περίπτωση της Ελλάδας

Το 1828 ο Ιωάννης Καποδίστριας αποφάσισε την δημιουργία του πρώτου ελληνικού νομίσματος του **Φοίνικα**, το οποίο τέθηκε σε κυκλοφορία το 1829 και αποτελούνταν από ασήμι⁸ [122]. Μετά την πάροδο δυο ετών, λόγω των αυξημένων δανειακών υποχρεώσεων το κράτος αποφάσισε το 1831 να τυπωθούν τα πρώτα χαρτονομίσματα του Φοίνικα.

Η **πρώτη αλλαγή νομίσματος** στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το 1833 και το νέο νόμισμα ήταν η **δραχμή**. Τότε ο Όθωνας ως μονάρχης της χώρας, άλλαξε το νομισματικό σύστημα και καθιέρωσε το διμεταλλισμό, καθώς έθεσε στην κυκλοφορία νομίσματα από αργυρές αλλά και χρυσές δραχμές. Τα δυο είδη νομισμάτων είχαν διαφορετική αξία μεταξύ τους, η οποία ήταν σε σταθερή αναλογία 1/15,5, αντίστοιχη της αναλογίας του κράματος που περιείχαν⁹ [66]. Η κυριότερη αιτία αλλαγής νομίσματος ήταν το γεγονός ότι ο Φοίνικας ήταν πολύ ελαφρύς και αντικαταστάθηκε από την δραχμή η οποία είχε πολύ μεγαλύτερο βάρος. Η δραχμή παρά το γεγονός ότι είχε οριστεί να κόβεται και σε μορφή χρυσού, αυτό γινόταν σε περιορισμένη ποσότητα.

Λόγω της περιορισμένης ποσότητας δραχμών οι οποίες είχαν κοπεί, για να γίνονται ευκολότερα οι συναλλαγές, επιτρεπόταν η χρήση και ξένων χάλκινων νομισμάτων τα οποία είχαν πραγματική αξία πολύ μεγαλύτερη από την αγοραστική¹⁰[66]. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο κύριος όγκος των συναλλαγών να γίνεται με τη χρήση των ξένων νομισμάτων και οι δραχμές να αποταμιεύονται.

Όταν το **1848** ξέσπασε χρηματοοικονομικός πανικός σε όλη την Ευρώπη, λόγω των επαναστάσεων που ξεκίνησαν από την Ιταλία και την Γαλλία και επεκτάθηκαν σε πολλές χώρες, η Ελλάδα επηρεάστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό, καθώς μειώθηκαν δραματικά οι εξαγωγές της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, ένα μεγάλο μέρος των κατόχων των χαρτονομισμάτων να σπεύδουν να τα μετατρέψουν σε νομίσματα. Λόγω της συγκεκριμένης

⁸ **Κοκκινάκης Ιωάννης** (1999), "Νόμισμα και πολιτική στην Ελλάδα 1830-1910", Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Ιστορική Βιβλιοθήκη 3, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

⁹ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22..

¹⁰ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

αναταραχής που υπήρξε, αποφασίστηκε η παύση της μετατρεψιμότητας του νομίσματος και η **επιστροφή στον διμεταλλισμό**¹¹ [69].

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1850 υπήρξαν ανακαλύψεις μεγάλης ποσότητας χρυσού, με αποτέλεσμα την μείωση της ζήτησής του και ταυτόχρονα την αποταμίευση των ασημένιων νομισμάτων¹²[67]. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δυσκολία στην πραγματοποίηση των συναλλαγών καθώς υπήρχε έλλειψη νομισμάτων στην αγορά.

Με σκοπό την αντιμετώπιση του προβλήματος αλλά και την διατήρηση του διμεταλλισμού, η Γαλλία, η Ελβετία, το Βέλγιο και η Ιταλία αποφάσισαν την ίδρυση της Λατινικής Νομισματικής Ένωσης (ΛΝΕ). Η αναλογία τιμής των δυο μετάλλων ορίστηκε σε αναλογία 1 προς 15,5 με το φράγκο να αποτελεί το κοινό νόμισμα¹³ [67].

Το 1867 η Ελλάδα υπογράφει συμφωνία με την ΛΝΕ και ταυτόχρονα συμφωνείται και η ισοτιμία της χρυσής δραχμής με το φράγκο σε ισοτιμία 1:1¹⁴ [66]. Η διαδικασία της μεταλλικής μετατρεψιμότητας της δραχμής σε χρήμα αναστάλθηκε δυο φορές με την δεύτερη φορά να είναι και οριστική. Η πρώτη φορά ήταν το 1868, όπου λόγω των βεβιασμένων ενεργειών υπήρξαν ελλείψεις στην κυκλοφορία της νέας δραχμής με αποτέλεσμα την αναστολή της. Η δεύτερη φορά ήταν το 1870 όπου λόγω των συνεχών καθυστερήσεων και των νέων πολεμικών αναταραχών υπήρξε απόφαση για οριστική διακοπή του εγχειρήματος¹⁵ [68]. Το **1870 η χώρα επιστρέφει στο διμεταλλισμό** έπειτα από την οριστική απόφαση περί μη μετατρεψιμότητας της δραχμής¹⁶ [69].

Το 1882 η Ελλάδα είχε προβεί σε μια **νομισματική μεταρρύθμιση** με σκοπό την ένταξη της στην Λατινική Νομισματική Ένωση και την πρόσδεση της ισοτιμίας της δραχμής με το γαλλικό φράγκο σε 1:1. Η μεταρρύθμιση αυτή αφορούσε τη δημιουργία της **νέας δραχμής** έναντι της παλαιάς σε αναλογία 0,89, όσο αφορούσε τα χρέη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, 0,9 για φόρους συντάξεις και μισθούς. Στις καθημερινές συναλλαγές στην αγορά τις χρησιμοποιούσαν ως ισότιμες με αποτέλεσμα την αύξηση της αξίας των εμπορευμάτων¹⁷ [66].

¹¹ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (1999), "Η δραχμή στα μεταλλικά νομισματικά καθεστώτα: διδάγματα από το παρελθόν", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 13.

¹² **Redish, Angela** (1993). "The Latin Monetary Union and the Emergence of the International Gold Standard". In Bordo, Michael D.; Capie, Forrest. *Monetary Regimes in Transition*. New York: Cambridge University Press. pp. 68–85

¹³ **Redish, Angela** (1993). "The Latin Monetary Union and the Emergence of the International Gold Standard". In Bordo, Michael D.; Capie, Forrest. *Monetary Regimes in Transition*. New York: Cambridge University Press. pp. 68–85

¹⁴ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

¹⁵ **M. Dritsas**, (1999) "Monetary modernisation in Greece: bimetalism or the Gold Standard (1833- 1920)", The Journal of Economic History, 28, 1999 (1), p. 38.

¹⁶ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (1999), "Η δραχμή στα μεταλλικά νομισματικά καθεστώτα: διδάγματα από το παρελθόν", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 13.

¹⁷ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

Η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση, σε συνδυασμό με την αύξηση των μεταλλικών αποθεμάτων στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (ΕΤΕ), αποτέλεσαν τις προϋποθέσεις για την **είσοδο της χώρας στην Λατινική Νομισματική Ένωση το 1885**. Τον Ιανουάριο του 1885 η Ελλάδα συνδέθηκε με τον κανόνα του χρυσού. Όμως η προσπάθεια αυτή απέτυχε και η χώρα παρέμεινε μέλος της ΛΝΕ μόνο για λίγους μήνες^{18 19} [66,69].

Ο κανόνας του χρυσού, ήταν ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, όπου κάθε χώρα που συμμετείχε σε αυτόν, έθετε μια σταθερή τιμή του νομίσματος που κατείχε σε όρους χρυσού²⁰ [123]. Στην συγκεκριμένη τιμή ο χρυσός ήταν μετατρέψιμος στο αντίστοιχο νόμισμα ενώ ταυτόχρονα ίσχυε και το αντίστροφο.

Το **1910 η Ελλάδα εντάσσεται στην Λατινική Νομισματική Ένωση** ως πλήρες μέλος έπειτα από μια δεκαετή προσπάθεια δημοσιονομικής και νομισματικής προσαρμογής²¹[69]. Ταυτόχρονα υιοθετεί τον **κανόνα του χρυσού συναλλάγματος** ως νέο νομισματικό σύστημα. Η Ελλάδα έναν αιώνα μετά την απελευθέρωση από την οθωμανική Τουρκία και καθώς βρισκόταν σε τροχιά οικονομικής ανάπτυξης λόγω της ένταξης της στην ΛΝΕ, δέχθηκε ακόμα ένα χτύπημα με την Μικρασιατική καταστροφή, όπου και αποχώρησε από τον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος το **1919**.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 το δημόσιο χρέος είχε αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, κυρίως λόγω των στρατιωτικών δαπανών κατά την διάρκεια του Α΄ παγκοσμίου πολέμου²² [63]. Στα χρόνια που ακολούθησαν, το κράτος τύπωνε συνεχώς χρήματα με σκοπό την εξυπηρέτηση των υποχρεώσεων του, με αποτέλεσμα την κατάρρευση της αξίας της δραχμής και την εκτίναξη του πληθωρισμού. Η ανάγκη σταθεροποίησης της ισοτιμίας του νομίσματος της χώρας αλλά και η αναγκαιότητα εύρεσης κεφαλαίων από τις διεθνείς αγορές με ευνοϊκούς όρους έκαναν την επιστροφή στον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος απαραίτητη.

Οι άσχημες συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα δεν ευνοούσαν την ένταξη της χώρας στον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος, όμως η ένταξη της Αγγλίας το 1925 την καθιστά ακόμα πιο αναγκαία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των πιστωτών

---

¹⁸ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

¹⁹ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (1999), "Η δραχμή στα μεταλλικά νομισματικά καθεστώτα: διδάγματα από το παρελθόν", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 13.

²⁰ **Bordo Michael & Edelstein Michael & Rockoff Hugh** (1999), "Was adherence to the gold standard a "good housekeeping seal of approval" during the interwar period?", NBER, Working paper, No 7186.

²¹ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (1999), "Η δραχμή στα μεταλλικά νομισματικά καθεστώτα: διδάγματα από το παρελθόν", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 13.

²² **Nicos Christodoulakis** (2012), "Currency crisis and collapse in interwar Greece: Predicament or Policy Failure?", Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.60

της Ελλάδας ήταν στην Αγγλία επομένως η ένταξη και της Ελλάδας θα ήταν μια εγγύηση ότι η χώρα θα μπορεί να αποπληρώνει τις υποχρεώσεις της²³ [64].

Το Μάιο του 1928 η Ελλάδα εισέρχεται στον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος βασισμένου στην στερλίνα, με ισοτιμία 375 δραχμές ανά στερλίνα. Η στερλίνα αποτελούσε το νόμισμα αναφοράς και ανάλογα υπήρχε μια σταθερή ισοτιμία της δραχμής με όλα τα υπόλοιπα νομίσματα, τα οποία ήταν εισηγμένα στον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος²⁴ [63]. Ο πληθωρισμός μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό, οι εξαγωγές αυξήθηκαν και το εμπορικό έλλειμμα βελτιώθηκε.

Το 1929 με το « Κραχ » που υπήρξε στην Αμερική, η κρίση μεταφέρθηκε άμεσα στην παγκόσμια οικονομία, με αποτέλεσμα να επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό ακόμα και οι πιο δυνατές οικονομίες και να γίνουν εμφανείς οι αδυναμίες του συστήματος του χρυσού συναλλάγματος. Ο κανόνας του χρυσού συναλλάγματος αρχίζει να καταρρέει την δεκαετία του 1930, με τις χώρες να αρχίζουν να εγκαταλείπουν το σύστημα καθώς δημιουργήθηκε το «πρόβλημα της ασυμμετρίας» ανάμεσα στις ισχυρές και πιο αδύναμες οικονομίες²⁵ [65]. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, οι πιο ισχυρές χώρες αποταμιεύουν συναλλαγματικά αποθέματα με σκοπό την διασφάλιση της αξίας του νομίσματος τους, με αποτέλεσμα όμως την μείωση της ρευστότητας στις διεθνείς αγορές.

Η Ελλάδα **εγκατέλειψε τον κανόνα του χρυσού συναλλάγματος τον Απρίλιο του 1932**. Η δραχμή κατέρρευσε καθώς αμέσως δέχθηκε υποτίμηση της τάξης του 85% και συνέχισε να έχει υποτιμητικές τάσεις²⁶ [63]. Η υποτίμηση του νομίσματος έκανε την αποπληρωμή του χρέους αδύνατη, με αποτέλεσμα να υπάρξει στάση πληρωμών απέναντι στους δανειστές και να οδηγήσει στην έξοδο από τις διεθνείς αγορές.

Η χώρα χρειάστηκε να περάσει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να ανακτήσει την αξιοπιστία της στις διεθνείς αγορές και αυτό επιτεύχθηκε μετά την είσοδο της στην ΟΝΕ το 1981. Το 1998 πραγματοποιήθηκε ξανά δανεισμός ομολόγου σε δραχμές με σταθερό επιτόκιο δεκαετούς διάρκειας²⁷ [5].

---

²³ **Bordo, M. D. & James, H.** (1996), <<The Gold Standard as a “Good House-keeping Seal of Approval”>>, Journal of Economic History, 56, pp. 389-428.

²⁴ **Nicos Christodoulakis** (2012), “Currency crisis and collapse in interwar Greece: Predicament or Policy Failure?”, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.60

²⁵ **Wandschneider, K.** (2008), << The Stability of the Inter-War Gold Exchange Standard : Did Politics Matter?>>, The Journal of Economic History, 68(1) , pp. 151-181.

²⁶ **Nicos Christodoulakis** (2012), “Currency crisis and collapse in interwar Greece: Predicament or Policy Failure?”, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.60

²⁷ **Νίκος Χριστοδουλάκης** (2014) “Ευρώ η δραχμή;”, Gutenberg, Αθήνα

Η κυβέρνηση της χώρας είχε ως στόχο την διατήρηση σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Για αυτό το λόγο η Ελλάδα συμπορεύτηκε με τις χώρες που συνέχισαν να στηρίζουν το κανόνα του χρυσού. Η είσοδος της χώρας στο **συνασπισμό του χρυσού (Gold block) έγινε το 1933**²⁸ [66].

Η σύνδεση με τον **συνασπισμό του χρυσού επικράτησε μέχρι το 1936**, όπου η δραχμή συνδέθηκε με την «**ζώνη επιρροής της στερλίνας**»²⁹ [66]. Επίσης την ίδια χρονιά εφαρμόστηκε το σύστημα «clearing» το οποίο αφορούσε συμφωνίες μεταξύ των χωρών για ανταλλαγές εμπορευμάτων με αποτέλεσμα την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών. Η Ελλάδα παρέμεινε στη ζώνη επιρροής της στερλίνας μέχρι τις αρχές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Η Ελλάδα από το 1828 και την έκδοση του Φοίνικα μέχρι το 1936 και την σύνδεση της δραχμής με την στερλίνα άλλαξε 8 φορές νομισματικό σύστημα. Η αιτία αυτών των συνεχών αλλαγών ήταν η αδυναμία της χώρας να διατηρήσει σταθερή την ισοτιμία του νομίσματός της. Αυτό οφειλόταν στην αποτυχημένη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική οι οποίες εφαρμόζονταν τα συγκεκριμένα χρόνια.

Το **1944, στην πόλη Bretton Woods**, συναντήθηκαν οι εκπρόσωποι από τα σαράντα συμμαχικά έθνη, (μεταξύ αυτών και από την Ελλάδα), με σκοπό να καταλήξουν σε μια συμφωνία για το παγκόσμιο νομισματικό σύστημα. Σημαντική παράμετρο αποτελούσε το γεγονός ότι κατά την διάρκεια του πολέμου είχαν τυπωθεί μεγάλες ποσότητες χρημάτων, με αποτέλεσμα τα χρήματα τα οποία είχαν στην κατοχή τους οι Ευρωπαίοι να έχουν χάσει την αξία τους. Συνεπώς το μοναδικό νόμισμα το οποίο ήταν δυνατό, ήταν το δολάριο των ΗΠΑ, οι οποίες αποτελούσαν την μοναδική χώρα μετά την λήξη του πολέμου που δεν είχε ουσιαστικές οικονομικές απώλειες³⁰ [121].

Η λύση που δόθηκε τότε ήταν η πρόσδεση των νέων ευρωπαϊκών νομισμάτων όλων των χωρών με το δολάριο σε σταθερή ισοτιμία. Δηλαδή ένας αριθμός δραχμών, άξιζε όσο ένα δολάριο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η δραχμή να έχει αξία στην παγκόσμια αγορά. Αυτό όμως που συγκρατούσε την τιμή του δολαρίου, το οποίο συγκρατούσε όλα τα ευρωπαϊκά νομίσματα, ήταν ο αμερικάνικος χρυσός.

Η ισοτιμία ήταν σταθερή και ήταν 35 δολάρια προς μια ουγγιά χρυσού. Στην ουσία όλα τα ευρωπαϊκά νομίσματα, άρα και η δραχμή ήταν προσδεμένα με τον αμερικάνικο χρυσό. Καθώς η ισοτιμία της δραχμής με το δολάριο ήταν 30 δραχμές ισότιμες με ένα δολάριο,

²⁸ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

²⁹ **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), "Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003", Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

³⁰ **Βαρουφάκης Γιάνης** (2016), "Η αρπαγή της Ευρώπης : Οι ρίζες της καταστροφικής διαχείρισης μιας αναπόφευκτης κρίσης.", Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

αντίστοιχα 1050 δραχμές άξιζαν και μπορούσαν να ανταλλαχτούν με μια ουγγιά αμερικάνικου χρυσού³¹ [121].

Το **καλοκαίρι του 1971** ο πρόεδρος Νίξον ανακοίνωσε το τέλος του « Bretton Woods » προκαλώντας έτσι πανικό στα Ευρωπαϊκά κράτη. Το «σοκ του Νίξον», όπως ονομάστηκε αποτέλεσε το τέλος του νομισματικού συστήματος το οποίο είχαν σχεδιάσει οι ΗΠΑ και εφαρμοζόταν από το 1944³² [121].

Με το τέλος του Β παγκοσμίου πολέμου οι χώρες της Ευρώπης, θέλησαν να υπάρξει ένα τέλος των συγκρούσεων μεταξύ τους, καθώς αναγνώριζαν την άσχημη θέση στην οποία βρίσκονταν από τις απώλειες στον μεταξύ τους πόλεμο³³ [72]. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη να ξεπεράσουν τα οικονομικά προβλήματα και να έχουν πρόσβαση σε πρώτες ύλες, στις 18 Απριλίου 1951 έξι Ευρωπαϊκές χώρες αποφασίζουν να δημιουργήσουν την Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία Άνθρακα και Χάλυβα. Οι χώρες αυτές ήταν το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες³⁴ [71].

Στις 25 Μαρτίου 1957 στη Ρώμη, υπογράφεται από τις έξι χώρες η «συνθήκη της Ρώμης», η οποία συνοδεύεται με την ίδρυση δύο νέων θεσμών. Την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ή «Ευρώπη των Έξι»³⁵ [71]. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, εξασφάλιζε τις ελεύθερες διασυνοριακές συναλλαγές όσο αφορά τα εμπορεύματα χωρίς την ύπαρξη τελωνειακών δασμών.

Καθώς τα οφέλη για τις χώρες τις οποίες συμμετείχαν στην ΕΟΚ ήταν πολλαπλά και βαρύνουσας σημασίας, η ελληνική κυβέρνηση έκανε τις απαραίτητες ενέργειες με σκοπό την ένταξη της χώρας σε αυτήν. Το 1959 η Ελλάδα καταθέτει αίτημα σύνδεσης με την ΕΟΚ, το οποίο γίνεται αποδεκτό το 1961 και ίσχυσε από το 1962. Το 1967, με τη δικτατορία παύει να υπάρχει σύνδεση και αυτή τίθεται ξανά σε ισχύ το 1974 με την μεταπολίτευση³⁶ [70].

Η σύνδεση η οποία είχε η χώρα με την ΕΟΚ ολοκληρώνεται και παίρνει πλήρη μορφή έπειτα από επτά χρόνια. Την 1 Ιανουαρίου το 1981 η Ελλάδα γίνεται το 10^ο πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας^{37 38} [70,72].

Η αναγνώριση από τα κράτη μέλη της ανάγκης για νέες ρυθμίσεις και ανάπτυξη των οικονομιών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ τους οδήγησε στην δημιουργία μιας νέας

---

³¹ **Βαρουφάκης Γιάνης** (2016), ο.π., «Η αρπαγή της Ευρώπης : Οι ρίζες της καταστροφικής διαχείρισης μιας αναπόφευκτης κρίσης.»

³² **Βαρουφάκης Γιάνης** (2016), ο.π., «Η αρπαγή της Ευρώπης : Οι ρίζες της καταστροφικής διαχείρισης μιας αναπόφευκτης κρίσης.»

³³ **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, «Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», https://europa.eu/european-union/about-eu/history_el

³⁴ **Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Ε.Β.Ε.Α.**, «Ιστορική αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, <http://europedirect.acci.gr/>

³⁵ **Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Ε.Β.Ε.Α.**, ο.π. «Ιστορική αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»,

³⁶ **Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών**, «Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>

³⁷ **Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών**, ο.π. «Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση»,

³⁸ **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, ο.π. «Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»,

συνθήκης. Στις 7 Φεβρουαρίου το 1992 υπογράφεται η συνθήκη του Μάαστριχτ, σύμφωνα με την οποία η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μετονομάζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συνθήκη τίθεται σε ισχύ από το 1993³⁹ ⁴⁰ [71,72]. Για να ισχύσει η συνθήκη έπρεπε να επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη ξεχωριστά, είτε με δημοψήφισμα, είτε στο κοινοβούλιο. Στις 31 Ιουλίου 1992 το ελληνικό κοινοβούλιο με 286 ψήφους υπέρ αποδέχτηκε την συνθήκη ⁴¹ [71].

Με την συνθήκη του Μάαστριχτ η «ενιαία αγορά» ολοκληρώνεται με τις τέσσερις ελευθερίες, καθώς επιτρέπονται ελεύθερα οι διασυνοριακές συναλλαγές όσο αφορά την διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών, ανθρώπων και κεφαλαίων. Επίσης υπάρχει συμφωνία για την έναρξη κοινής εξωτερικής πολιτικής μεταξύ των χωρών.

Η συνθήκη συμπεριελάμβανε την διαδικασία για την ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης σε 3 στάδια⁴² [73].

- Το πρώτο στάδιο το οποίο διήρκησε από το 1990 έως το 1993 αφορούσε την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων.
- Το δεύτερο στάδιο περιελάμβανε την σύγκλιση μεταξύ των νομισματικών πολιτικών των κρατών μέσω της στενής συνεργασίας των κεντρικών τους τραπεζών. Για την σωστή υλοποίηση αυτής της συνεργασίας ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (ENI).
- Το τρίτο στάδιο το οποίο είναι σε εφαρμογή από το 1999 μέχρι σήμερα αφορά την έναρξη κοινής νομισματικής πολιτικής και του ενιαίου νομίσματος του ευρώ μεταξύ των κρατών με την επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Η νομισματική πολιτική καθορίζεται από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών το οποίο αποτελείται από όλες τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών και την ΕΚΤ.

Για να μπορέσει ένα κράτος μέλος να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση ήταν απαραίτητο να πληροί κάποιες προϋποθέσεις όσον αφορά την νομισματική του σταθερότητα. Αυτές οι προϋποθέσεις αφορούσαν κυρίως κριτήρια οικονομικής σύγκλισης όσον αφορά τον πληθωρισμό, τα επιτόκια καθώς και τη δημοσιονομική κατάσταση και την ισοτιμία της χώρας.

Η οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα στις αρχές του 1990 ήταν πολύ μακριά από τις επιταγές της Νομισματικής Ένωσης⁴³ [74]. Η δραχμή το Μάρτιο του 1998 υποτιμήθηκε κατά 12,3 % και εντάχθηκε στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος⁴⁴ [74].

³⁹ *Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Ε.Β.Ε.Α.*, ο.π. «Ιστορική αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»,

⁴⁰ *Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης*, ο.π. «Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

⁴¹ *Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Ε.Β.Ε.Α.*, ο.π. «Ιστορική αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»,

⁴² *Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης*, «Η πορεία προς το Ενιαίο Νόμισμα : σύντομο ιστορικό της ΟΝΕ», <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l25007&from=EL>

⁴³ *Λουκάς Παπαδήμος* (2000), «Από τη Δραχμή στο Ευρώ», Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 15.

⁴⁴ *Λουκάς Παπαδήμος* (2000), ο.π. «Από τη Δραχμή στο Ευρώ».

Στις 2 Μαΐου 1998, πραγματοποιήθηκε το συμβούλιο των 15 ηγετών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου αποφασίστηκε η συμμετοχή των 11 χωρών στην ΟΝΕ από την 1/1/1999. Οι τέσσερις χώρες που έμειναν εκτός ήταν η Βρετανία, η Σουηδία και η Δανία, από δικιά τους επιλογή και η Ελλάδα καθώς δεν πληρούσε κανένα από τα πέντε κριτήρια σύγκλισης⁴⁵ [140]. Τα κριτήρια σύγκλισης, αποτελούν ένα τρόπο ελέγχου ότι ένα κράτος πληροί τις προϋποθέσεις ένταξης στην ΟΝΕ, χωρίς η συμμετοχή του να θέτει σε κίνδυνο την οικονομία της χώρας αυτής και της ΟΝΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 140 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα κριτήρια σύγκλισης είναι⁴⁶ ⁴⁷ [139],[142]:

1. Σταθερότητα τιμών : Το ποσοστό του πληθωρισμού δεν πρέπει να υπερβαίνει το 1,5% του ποσοστού των τριών χωρών της ΕΕ με τις καλύτερες επιδόσεις
2. Υγιή δημόσια οικονομικά : Το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3%
3. Διατηρήσιμα δημόσια οικονομικά : Το δημόσιο χρέος δεν μπορεί να υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ
4. Σταθερότητα συναλλαγματικών ισοτιμιών : Η υποψήφια χώρα πρέπει να συμμετέχει στον μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ) για 2 τουλάχιστον έτη χωρίς σοβαρές αποκλίσεις από την κεντρική ισοτιμία του ΜΣΙ ΙΙ και χωρίς υποτίμηση της κεντρικής διμερούς ισοτιμίας του νομίσματός της έναντι του ευρώ κατά την ίδια περίοδο
5. Μακροπρόθεσμα επιτόκια : Το μακροπρόθεσμο επιτόκιο δεν πρέπει να υπερβαίνει πάνω από 2% τον δείκτη των 3 κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από την άποψη της σταθερότητας των τιμών.

Οι επιδόσεις της Ελλάδας για το 1997 οι οποίες ήταν ο λόγος που έμεινε η χώρα εκτός ΟΝΕ στο Συμβούλιο της 2 Μαΐου ήταν : ο πληθωρισμός 5,2% , το δημόσιο έλλειμμα 4% του ΑΕΠ, το δημόσιο χρέος ήταν στο 108,7% του ΑΕΠ, το επιτόκιο στο 9% και στο ΜΣΙ η χώρα εισήλθε στις 14 Μαρτίου 1998⁴⁸ [140].

Η απόφαση του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιουνίου 2000 ανέφερε ότι καθώς η Ελλάδα πληροί τα κριτήρια σύγκλισης, αποφασίζεται η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος του ευρώ από αυτήν από την 1^η Ιανουαρίου 2001⁴⁹ [138].

---

⁴⁵ Νικολάου Νίκος (1998), «Τι σημαίνει για την Ελλάδα η ΟΝΕ», www.tovima.gr

⁴⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2012) «Ένα νόμισμα για μια Ευρώπη : Ο δρόμος προς το ευρώ», Υπηρεσία εκδόσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁴⁷ Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου & Συμβουλίου Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Προϋποθέσεις ένταξης στη ζώνη του ευρώ: κριτήρια σύγκλισης», <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/joining-euro-area/convergence-criteria/>

⁴⁸ Νικολάου Νίκος (1998), ο.π., «Τι σημαίνει για την Ελλάδα η ΟΝΕ»

⁴⁹ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2000), «Απόφαση του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιουνίου 2000 σύμφωνα με το άρθρο 122 παράγραφος 2 της συνθήκης για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από την Ελλάδα από την 1^η Ιανουαρίου 2001.», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 167/19, 2000/427/ΕΚ.

Η εισαγωγή στο νέο νόμισμα (τραπεζογραμμάτια και κέρματα), πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα και στις 12 χώρες της ΟΝΕ την 1^η Ιανουαρίου 2002. Η διάρκεια της μετάβασης διήρκησε 2μήνες όπου μετά το πέρας αυτών το εθνικό νόμισμα κάθε χώρας έπαυσε να αποτελεί νόμιμο χρήμα. Στο διάστημα αυτό υπήρχε παράλληλη φυσική κυκλοφορία των δυο νομισμάτων⁵⁰ [141].

Η σχεδίαση του ευρώ ξεκίνησε από το 1995 όπου ορίστηκε η ονομασία και ορισμένα από τα φυσικά χαρακτηριστικά του. Το 1996 ορίστηκε διαγωνισμός για το σχέδιο του ευρώ και το 1998 το Διοικητικό συμβούλιο της ΕΚΤ ενέκρινε το τελικό σχέδιο από τις προτάσεις οι οποίες είχαν κατατεθεί. Τον Ιούλιο του 1999 ξεκίνησε η παραγωγή των τραπεζογραμμάτων του ευρώ και για απόφαση για την τοποθεσία εκτύπωσης αρμόδια ήταν η κάθε Εθνική Κεντρική Τράπεζα κάθε χώρας⁵¹ [141].

Η ιστορία της δραχμής με το ευρώ ορίστηκε 1 ευρώ= 340,750 δραχμές. Με την είσοδο της Ελλάδας στην ΟΝΕ το 2001 ξεκίνησε μια μεταβατική περίοδος όπου το ευρώ χρησιμοποιούνταν ως ενιαίο νόμισμα σε λογιστική μορφή. Η μεταβατική περίοδος διήρκησε μέχρι τον Ιανουάριο του 2002 όπου πραγματοποιήθηκε και η φυσική εισαγωγή του ευρώ. Η φυσική χρήση του ευρώ ξεκίνησε από την 1^η Ιανουαρίου 2002 αλλά ο εφοδιασμός των εμπορικών τραπεζών της Ελλάδας από την κεντρική Τράπεζα της χώρας ξεκίνησε τέσσερις μήνες νωρίτερα για τα κέρματα και τρεις μήνες νωρίτερα για τα τραπεζογραμμάτια. Προεφοδιασμός υπήρξε και για τις επιχειρήσεις από τις τράπεζες τον τελευταίο μήνα πριν την αλλαγή νομίσματος και για το κοινό τις δυο τελευταίες εβδομάδες⁵² [141].

Η **συνθήκη του Άμστερνταμ**, η οποία υπογράφηκε από του 15 υπουργούς εξωτερικών των κρατών μελών, το **1997** και τέθηκε σε εφαρμογή το 1999, τροποποίησε ορισμένες διατάξεις της συνθήκης του Μάαστριχ. Οι τροποποιήσεις αυτές αφορούσαν την ενίσχυση των οικονομικών δικαιωμάτων των πολιτών όλων των κρατών μελών. Επίσης μέσω αυτής της συνθήκης πραγματοποιείται ο σχεδιασμός για την δημιουργία Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας μεταξύ όλων των κρατών μελών⁵³ [127].

Έπειτα από δυο χρόνια, μέσω μιας νέας συνθήκης τα κράτη μέλη θέλησαν να τροποποιήσουν περαιτέρω την συνθήκη του Μάαστριχ όσον αφορά ορισμένες διατάξεις οι οποίες δεν τροποποιήθηκαν μέσω της συνθήκης του Άμστερνταμ. Η **συνθήκη της Νίκαιας υπογράφηκε το 2001** και τέθηκε σε ισχύ το 2003. Η συνθήκη αυτή προέβλεπε την αύξηση των εδρών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε 732, με σκοπό το βάρος της ψήφου να είναι ανάλογο του πληθυσμού της κάθε χώρας. Επίσης επαναπροσδιορίστηκαν κάποιες πτυχές,

⁵⁰ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, «Μετάβαση στο Ευρώ»,
<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Euro/Notes-coins/transition.aspx>

⁵¹ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, ο.π., «Μετάβαση στο Ευρώ»,

⁵² **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, ο.π., «Μετάβαση στο Ευρώ»,

⁵³ **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, “Treaty of Amsterdam”,
http://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf

όσον αφορά την συνεργασία ανάμεσα στα κράτη μέλη, οι οποίες είχαν θεσπιστεί με την συνθήκη του Άμστερνταμ και κρίθηκε απαραίτητο να τροποποιηθούν⁵⁴ [129].

Η τελευταία τροποποίηση της συνθήκης του Μάαστριχ έγινε το **2007, με την υπογραφή της συνθήκης της Λισσαβόνας**, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009. Μέσω αυτής της συνθήκης ορίστηκε ότι ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θα εκλέγεται από το σώμα, αναγνωρίστηκαν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ως επίσημοι θεσμοί, και η Συνθήκη της Ρώμης μετονομάστηκε σε Συνθήκη της Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης έγινε αναθεώρηση πολλών εκ των θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατών μελών και ορισμένα εξ αυτών έγιναν υποχρεωτικά βάσει νομικού περιεχομένου⁵⁵ [128].

1.2 Η περίπτωση της Αργεντινής

Η Αργεντινή κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 80 και του 90 είχε πολύ σοβαρό πρόβλημα πληθωρισμού, καθώς τα συνεχή δημοσιονομικά ελλείμματα καλύπτονταν από την συνεχή τύπωση νέου χρήματος. Το 1991 η Αργεντινή σε συνεργασία με το ΔΝΤ αποφασίζει να εφαρμόσει μια σειρά διορθωτικών μεταρρυθμίσεων με σκοπό τον έλεγχο του πληθωρισμού και την αποφυγή της χρεοκοπίας⁵⁶ [77]. Ο βασικός άξονας αυτής της σχεδίασης ήταν η καθιέρωση του «Currency Board» δηλαδή πρόσδεση του νέου peso με το δολάριο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Το πρώτο χρονικό διάστημα μετά την αλλαγή του νομισματικού καθεστώτος τα δείγματα ήταν τα πλέον ενθαρρυντικά καθώς και ο πληθωρισμός περιορίστηκε και ταυτόχρονα υπήρχε οικονομική ανάπτυξη. Ως αποτέλεσμα αυτών υπήρξαν νέες επενδύσεις από ξένους επενδυτές αλλά και ευνοϊκότερος εξωτερικός δανεισμός. Ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού το 1992 ήταν της τάξης του 17% και κατά την χρονική περίοδο 1993 με 2001 ήταν σταθερά κάτω του 3%⁵⁷ [81].

Η Αργεντινή ήταν σε ανάπτυξη κατά την διάρκεια των ετών 1993 με 2001, αλλά παρόλα αυτά το δημόσιο χρέος αυξανόταν με ακόμα πιο έντονους ρυθμούς, δημιουργώντας

---

⁵⁴ **Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (2001), Ευρωπαϊκή Ένωση (C 080), 10 Μαρτίου 2001.

⁵⁵ **Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (2007), Ευρωπαϊκή Ένωση (C 306). 17 Δεκεμβρίου 2007.

⁵⁶ **Σαμπανιώτης Θεοδόσης**, (2010), «Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα», Eurobank, Οικονομία και Αγορές, Τόμος ν, Τεύχος 3.

⁵⁷ **Pablo Guidotti & Juan Pablo Nicolini** (2016), " The Argentine banking crises of 1995 and 2001: An exploration into the role of macro-prudential regulations.", http://www.riksbank.se/Documents/%C3%96vrigt/Konferenser/2016/Macroprudential%20conference/paper/Guidotti_Nicolini_160621.pdf

μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα. Ο ρυθμός του ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 5,5 % το 1996, κατά 8,1 % το 1997 και κατά 3,9 % το 1998⁵⁸ [81].

Η λανθασμένη δημοσιονομική πολιτική αποτελεί την κύρια αιτία η οποία οδήγησε στην ραγδαία αύξηση του δημόσιου χρέους στην Αργεντινή. Ο εξαιρετικά μεγάλος όγκος των δημόσιων δαπανών, οδήγησε αρχικά στην κρίση λόγω της αύξησης του δημόσιου χρέους και μετέπειτα στην πτώχευση⁵⁹ [76].

Η οικονομική κρίση στην Αργεντινή διήρκησε από το 1998 έως και το 2002. Οι κύριες αιτίες ήταν η ύφεση που υπήρξε στη χώρα τα έτη 1998 και 1999 καθώς και η κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος το 2001. Η υποτίμηση του νόμισματος της Βραζιλίας, «Ρέαλ», και παράλληλα η ανατίμηση του δολαρίου την ίδια χρονική περίοδο περιόρισαν σε σημαντικό βαθμό τις εξαγωγές της Αργεντινής. Αυτό αποτελεί και την βασική αιτία της ύφεσης στη χώρα εκείνη την περίοδο.

Λόγω του «Currency Board» η Αργεντινή είχε ένα υπερτιμημένο νόμισμα το οποίο δεν μπορούσε να υποτιμήσει, αντιμετωπίζοντας έντονο πρόβλημα μείωσης της ανταγωνιστικότητάς της. Οι συνθήκες αυτές καθιστούσαν τον κίνδυνο αθέτησης συμφωνιών από την Αργεντινή ιδιαίτερα αυξημένο, με αποτέλεσμα τα επιτόκια δανεισμού να αυξηθούν σε επίπεδα τέτοια ώστε να είναι αδύνατο να εξυπηρετηθούν.

Η Αργεντινή προσέφυγε στη λύση του ΔΝΤ στα τέλη του 2000 με σκοπό έναν πιο προσιτό δανεισμό από πλευράς επιτοκίων, το οποίο της χορήγησε δάνειο ύψους 40 δις δολάρια⁶⁰ [77]. Σε αυτό το διάστημα παραιτήθηκε η κυβέρνηση της χώρας καθώς και υπήρξαν άσχημες συνθήκες, με τους ανθρώπους οι οποίοι ζούσαν κάτω από τα όρια της φτώχειας να είναι το 57% του πληθυσμού και τα επίπεδα της ανεργίας να είναι πάνω του 23%. Το ΑΕΠ της Αργεντινής μειώθηκε κατά 21% το οποίο αποτελεί ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό.

Το μέσο δημοσιονομικό έλλειμμα κατά την διάρκεια των ετών 1998 με 2001 ήταν 11,5 δις δολάρια αυξημένο κατά 7,1 δις δολάρια σε σχέση με το έλλειμμα του 1994. Οι κύριες αιτίες αυτής της αύξησης ήταν οι αυξήσεις σε πληρωμές τόκων και σε ασφαλιστικά ταμεία⁶¹ [75]. Το Φεβρουάριο του 2001 οι καταθέσεις οι οποίες είχαν φτάσει στα επίπεδα των 90 δις δολαρίων μειώθηκαν κατά 6,7% σε χρονικό διάστημα ενός μήνα. Παρόλο που στην Αργεντινή είχαν χορηγηθεί 40 δις δολάρια από το ΔΝΤ σαν έκτακτη βοήθεια, η φυγή

---

⁵⁸ **Pablo Guidotti & Juan Pablo Nicolini** (2016), ο.π. "The Argentine banking crises of 1995 and 2001: An exploration into the role of macro-prudential regulations."

⁵⁹ **International Monetary Fund** (2004) "The IMF and Argentina, 1991 – 2001" Independent Evaluation Office, Evaluation Report.

⁶⁰ **Σαμπανιώτης Θεοδόσης**, (2010), «Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα», Eurobank, Οικονομία και Αγορές, Τόμος ν, Τεύχος 3.

⁶¹ **Damill, M., Frenkel R. & Rapetti M.** (2005) "Lessons from the Argentine Case of Debt Accumulation, Crisis and Default" UNCTAD, preliminary draft 18/7/05.

κεφαλαίων αντικατόπτριζε την μειωμένη εμπιστοσύνη του κοινού στην οικονομία της χώρας⁶² [81].

Το Νοέμβριο του 2001 η κυβέρνηση της Αργεντινής ανακοίνωσε ότι δεν μπορούσε να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις της απέναντι στο ΔΝΤ όσο αφορά τους δημοσιονομικούς στόχους με αποτέλεσμα την μη χορήγηση της προγραμματισμένης δόσης από το ΔΝΤ ύψους 1,25 δις δολαρίων⁶³ [77]. Έπειτα από αυτή την ανακοίνωση υπήρξε έντονη τάση φυγής και μετατροπής κεφαλαίων με αποτέλεσμα την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος. Εν συνεχεία υπήρξαν έντονες κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές και τον Δεκέμβριο του 2001 η Αργεντινή ανακοινώνει χρεοκοπία.

Τον Ιανουάριο του 2002 αποφασίστηκε η αποσύνδεση με το δολάριο των ΗΠΑ με σκοπό την υποτίμηση του peso η οποία πραγματοποιήθηκε κατά 40%. Λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν και της αβεβαιότητας υπήρξε περαιτέρω υποτίμηση και έφτασε το 385% σε σχέση με το δολάριο⁶⁴ [5]. Υπήρξε μετατροπή όλων των καταθέσεων σε peso αλλά και έλεγχος των τραπεζικών λογαριασμών με περιορισμούς αναλήψεων⁶⁵ [78].

Στη συνέχεια υπήρξε έντονη τάση επιστροφής των αναλήψεων από το εξωτερικό καθώς πλέον τα εισήγαγαν σε πολλαπλάσια αξία από αυτή που τα είχαν εξαγάγει. Στις χρονιές που ακολούθησαν από το 2003 έως το 2008 υπήρξε αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης ο οποίος έφτασε το 10%⁶⁶ [5].

Η οικονομική αυτή ανάπτυξη δεν σημαίνει ότι και το βιοτικό επίπεδο στην χώρα ήταν το ιδανικό. Το εξωτερικό έλλειμμα μετατράπηκε σε πλεόνασμα εξαιτίας της αδυναμίας εισαγωγής προϊόντων από την δραματική μείωση της αγοραστικής δύναμης των μισθών. Το 2004 το κατά κεφαλήν εισόδημα ήταν κατά 55% μειωμένο σε σχέση με αυτό που ήταν το 1998 με το δολάριο. Ταυτόχρονα το ποσοστό της ανεργίας την ίδια χρονιά ήταν 20% και το 45% του πληθυσμού της Αργεντινής ζούσε σε συνθήκες κάτω από τα όρια της φτώχειας⁶⁷ [79].

Την επόμενη χρονιά η χώρα προέβη σε πρόταση στους δανειστές για επαναδιαπραγμάτευση του χρέους με μία νέα συμφωνία μέσω ανταλλαγής των τίτλων τους με νέα κρατικά χρεόγραφα. Από το χρέος των 81,8 δις δολαρίων οι κάτοχοι των 62,3 δις δολαρίων δέχθηκαν την ανταλλαγή κάτι το οποίο δεν συνέβη με τους κατόχους των

---

⁶² **Pablo Guidotti & Juan Pablo Nicolini** (2016), "The Argentine banking crises of 1995 and 2001: An exploration into the role of macro-prudential regulations.", http://www.riksbank.se/Documents/%C3%96vrigt/Konferenser/2016/Macroprudential%20conference/paper_Guidotti_Nicolini_160621.pdf

⁶³ **Σαμπανιώτης Θεοδόσης**, (2010), ο.π.«Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα»

⁶⁴ **Νίκος Χριστοδουλάκης** (2014) "Ευρώ η δραχμή;", Gutenberg, Αθήνα.

⁶⁵ **International Monetary Fund** (2003) "Lessons from the Crisis in Argentina" Policy Development and Review Department.

⁶⁶ **Νίκος Χριστοδουλάκης** (2014) ο.π."Ευρώ η δραχμή;"

⁶⁷ **Paul Blustein**, (2005), «And the Money Kept Rolling In (And Out)», PublicAffairs, New York.

υπόλοιπων 18,5 δις δολαρίων. Ένα μέρος από αυτούς συμφώνησε το 2010 σε μια δεύτερη προσέγγιση που έγινε από την κυβέρνηση της Αργεντινής για επαναδιαπραγμάτευση, όπου τελικά διακανονίστηκαν κρατικά χρεόγραφα αξίας 12,4 δις δολαρίων ευρώ έχοντας φτάσει στο 91,3% του αρχικού χρέους όπου είχε αθετηθεί⁶⁸ [80].

Ένα μικρό μέρος των παλαιών ομολόγων τα οποία δεν είχαν διακανονιστεί μέσω των δυο ανταλλαγών αγοράστηκε από μεγάλα «funds», τα οποία θέλησαν ακολουθώντας τη δικαστική οδό να διεκδικήσουν την αποπληρωμή της ονομαστικής αξίας των ομολόγων από την Αργεντινή. Η εκδίκαση της υπόθεσης έγινε το 2014 υποχρεώνοντας την Αργεντινή να μην συνεχίσει την αποπληρωμή των διακανονισμένων νέων ομολόγων εάν προηγουμένως δεν εξοφλήσουν την ονομαστική αξία των παλιών ομολόγων στους κατόχους τους⁶⁹ [87].

Η Αργεντινή αναγκάστηκε να κηρύξει για δεύτερη φορά στάση πληρωμών καθώς σε αντίθετη περίπτωση θα έπρεπε να ξεχρεώσει εκτός από το 1,5 δις δολάρια που κατείχαν τα «funds» και τα 15 δις δολάρια που ανήκαν συνολικά στους παλαιούς κατόχους⁷⁰ [87]. Οι κάτοχοι των νέων ομολόγων θα είχαν την δυνατότητα να διεκδικήσουν και αυτοί ολόκληρο το ποσό όπως ήταν τα ομόλογα πριν τον διακανονισμό λόγω ενός όρου που υπήρχε στα νέα συμβόλαια.

Για αυτό το λόγο η Αργεντινή επέλεξε το 2014 την στάση πληρωμών προκειμένου να μπορέσει να πραγματοποιήσει μια νέα αναδιάρθρωση του χρέους της. Οι δύο πλευρές υπέγραψαν συμφωνία καταβολής από πλευράς Αργεντινής ποσό ύψους 4,65 δις δολαρίων στα funds το οποίο αντιστοιχεί σε ποσοστό 75% των αρχικών αξιώσεων που είχαν καταβάλει. Έπειτα από αυτή την συμφωνία, η χώρα βγήκε στις αγορές το 2016 μετά από 15 χρόνια από την χρεοκοπία του 2001, θέτοντας προς πώληση ομόλογα ύψους 16,5 δις δολαρίων⁷¹ [86]. Παράλληλα μπορούσε να αποπληρώσει και τις δόσεις στους υπόλοιπους ομολογιούχους καθώς απελευθερώθηκαν τα κεφάλαια τα οποία ήταν παγωμένα κατά την εξέλιξη της διαμάχης με τα funds.

Η περίπτωση της Αργεντινής έχει πολλές διαφορές σε σχέση με αυτή της Ελλάδας. Η Αργεντινή είναι μια χώρα η οποία είχε ιδιαίτερα ανεπτυγμένη εξαγωγική βάση. Διαθέτει πηγές ενέργειας και γεωργικά προϊόντα όπως η σόγια τα οποία μπορούσε να εξαγάγει σε μεγάλες ποσότητες αποφέροντας της μεγάλα οικονομικά οφέλη σε συνδυασμό με την υποτίμηση την οποία πραγματοποίησε.

---

⁶⁸ **Hornbeck, J. F.** (2004) “Argentina’s Sovereign Debt Restructuring” Congressional Research Service, CRS Report for Congress.

⁶⁹ **.Κώστας Λαπαβίτσας & Daniel Munevar**, (2014), «Η Αργεντινή σωστά χρεοκόπησε», http://costaslapavitsas.blogspot.gr/2014/07/blog-post_31.html

⁷⁰ **.Κώστας Λαπαβίτσας & Daniel Munevar**, (2014), ο.π. «Η Αργεντινή σωστά χρεοκόπησε»,

⁷¹ **Carolina Millan**, (2016), «Argentina Credit-Default Swaps Return Following Record Bond Sale», Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-05-26/argentina-credit-default-swaps-return-following-record-bond-sale>

Επίσης η υποτίμηση της Αργεντινής πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο όπου υπήρξε μεγάλη ανάπτυξη στην οικονομία της Κίνας και της Βραζιλίας. Αυτές οι χώρες τροφοδοτούνταν σε μεγάλο βαθμό από την Αργεντινή με αποτέλεσμα την ραγδαία αύξηση των εξαγωγών της.

Επίσης είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι παρά την στάση πληρωμών και αθέτηση της συμφωνίας μετά από 4 χρόνια αναγκάστηκε να αναγνωρίσει το χρέος και να διαπραγματευτεί για να το αποπληρώσει. Επομένως προκύπτει το συμπέρασμα ότι το χρέος και της Ελλάδας είναι αδύνατο να διαγραφεί κηρύσσοντας στάση πληρωμών, εν αντιθέσει αυτού θα πρέπει να το αποπληρώσει με το νέο αδύναμο νόμισμα κάνοντας την αποπληρωμή του πολύ πιο δύσκολη.

Επιπλέον το γεγονός ότι παρά την ανάπτυξη που υπήρχε τα επόμενα χρόνια οι συνθήκες διαβίωσης ήταν ιδιαίτερα δυσμενείς, αποτελεί παράδειγμα για τις αντίστοιχες συνθήκες που μπορεί να επικρατήσουν στην περίπτωση της Ελλάδας η οποία δεν διαθέτει τις πηγές ενέργειας της Αργεντινής.

1.3 Η περίπτωση της Γροιλανδίας

Το 1973 η Γροιλανδία εντάσσεται στην ΕΟΚ ως συνδεδεμένο τμήμα της Δανίας, παρά την αντίθεση των πολιτών της, καθώς δεν υπήρχε εσωτερική διακυβέρνηση⁷² [84]. Η Γροιλανδία από την ένταξη της επιθυμούσε να αποχωρήσει από την ΕΟΚ καθώς, ήθελε να ασκεί ανεξάρτητη αλιευτική πολιτική. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι, το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών της Γροιλανδίας ήταν αλιευτικά προϊόντα. Το 1982 πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα για την παραμονή ή όχι στην κοινότητα και το 52,2% ψήφισε για έξοδο από αυτή⁷³ [84].

Η Δανική κυβέρνηση και η ΕΟΚ το Φεβρουάριο του 1984 αποφάσισαν να της επιτρέψουν να αποχωρήσει από την κοινότητα την 1 Φεβρουαρίου το 1985⁷⁴ [83]. Η αποχώρηση έγινε με τροποποίηση της συνθήκης της ΕΕ, με την σύμφωνη γνώμη όλων των κρατών μελών και την εισαγωγή του άρθρου I-60⁷⁵ [44].

---

⁷² *Axel Kjær Sørensen*, (2007), «Denmark-Greenland in the twentieth Century», Meddelelser om Grønland, Copenhagen.

⁷³ *Axel Kjær Sørensen*, (2007), «Denmark-Greenland in the twentieth Century», Meddelelser om Grønland, Copenhagen.

⁷⁴ **Ιστοσελίδα Κυβέρνησης της Γροιλανδίας**, Συνθήκη της Γροιλανδίας
<http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Bruxelles/EU%20and%20Greenland/The%20European%20Union%20and%20Greenland/Greenland%20Treaty%20eng.pdf>

⁷⁵ **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**
http://europa.eu/scadplus/constitution/membership_el.htm

Συντάχθηκε η «συνθήκη της Γροιλανδίας»⁷⁶ [82] με τους όρους για την αποχώρηση και τις μετέπειτα σχέσεις και δικαιώματα της Γροιλανδίας με την κοινότητα. Η συνθήκη περιελάμβανε συμφωνία για τα αλιευτικά δικαιώματα της ΕΟΚ και μετέπειτα της ΕΕ στα χωρικά ύδατα της Γροιλανδίας. Επίσης υπήρχε συμφωνία για ελεύθερη διακίνηση αλιευτικών προϊόντων από την Γροιλανδία στην ΕΕ χωρίς την επιβάρυνση τους με δασμούς.

Ένα μέρος της συμφωνίας περιελάμβανε και ένα ποσό, το οποίο πρέπει να καταβάλει η Ευρωπαϊκή κοινότητα στην Γροιλανδία ως αντάλλαγμα για την άδεια αλιείας. Το ποσό αυτό ήταν 200 εκατομμύρια κορώνες Δανίας το 1985 και έφτασε στα 300 εκατομμύρια κορώνες Δανίας το 2000⁷⁷ [84]. Η Γροιλανδία θεωρείται έκτοτε υπερπόντιο έδαφος συνδεδεμένο με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τον Οκτώβριο του 2014 υπογράφηκε ένα σύμφωνο συνεργασίας ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Γροιλανδία. Το σύμφωνο αυτό αφορά τη λειτουργία και ανάπτυξη της εκπαίδευσης και τη επαγγελματικής κατάρτισης στην Γροιλανδία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα χορηγήσει στη Γροιλανδία το ποσό των 217,8 εκατομμυρίων ευρώ από το 2014 έως το 2020⁷⁸ [130].

Ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει το γεγονός ότι, η Γροιλανδία είναι μια μικρή χώρα με τεράστια εξαγωγική ικανότητα αναλογικά της οικονομίας της, καθώς εκτός από τον τομέα της αλιείας διαθέτει και πηγές ενέργειας τις οποίες διαπραγματεύεται στο διεθνές εμπόριο. Η Γροιλανδία διαθέτει σημαντική ποσότητα σπάνιων γαιών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την δημιουργία ευρέως διαδεδομένων τεχνολογικών προϊόντων. Το 2013 η ΕΕ ζήτησε από την Γροιλανδία να μην πραγματοποιεί συναλλαγές με την Κίνα, όμως η Κυβέρνηση της Γροιλανδίας αρνήθηκε.

Η οικονομία της Γροιλανδίας στηρίζεται από την Δανία, η οποία ετησίως της παρέχει οικονομική στήριξη της τάξεως 546 εκατομμυρίων δολαρίων. Επίσης η ΕΕ παρέχει οικονομική στήριξη στην Γροιλανδία 31 εκατομμυρίων ευρώ ετησίως για την εκπαίδευση και 16 εκατομμυρίων ευρώ ετησίως για την ανάπτυξη της αλιείας. Η Γροιλανδία επιθυμεί με την σύναψη συμφερούσων οικονομικών διεθνών συμφωνιών να ανεξαρτητοποιηθεί από την Δανία⁷⁹ [85].

Οι εξαγωγές της Γροιλανδίας, αποτελούν το 20% του ΑΕΠ και το μεγαλύτερο μέρος αυτών 90% προέρχεται από έσοδα από την αλιεία. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ για το 2012 ήταν 32.400 ευρώ, ενώ αντίστοιχα της Δανίας ήταν 43.900 ευρώ και ο μέσος όρος των κρατών μελών

---

⁷⁶ **Ιστοσελίδα Κυβέρνησης της Γροιλανδίας**, «The Greenland treaty of 1985»

<http://naalakkersuisut.gl/en/Naalakkersuisut/Greenland-Representation-to-the-EU/European-Union-and-Greenland/The-Greenland-Treaty-of-1985>

⁷⁷ **Axel Kjær Sørensen**, (2007), «Denmark-Greenland in the twentieth Century», Meddelelser om Grønland, Copenhagen.

⁷⁸ **The European Commission and the Government of Greenland** (2014), «Programming Document for the sustainable development of Greenland 2014-2020 », 2014/137/ Eu, Brussels.

⁷⁹ **Alister Doyle** (2016), «In Greenland, some suggest the unthinkable – rejoin the EU», Reuters, <http://www.reuters.com/article/us-europe-greenland-idUSKCN0Z01PV>

της ΕΕ ήταν 25.500 ευρώ. Το επίπεδο των τιμών στην Γροιλανδία ήταν κατά 18% υψηλότερο από την Δανία και 61% υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Σύμφωνα με μελέτη που έκανε το Υπουργείο Οικονομικών της χώρας, εάν προσαρμοστεί το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις τιμές της χώρα, τότε αυτό είναι 24.400 ευρώ, δηλαδή χαμηλότερα από το μέσο όρο της ΕΕ.

Το 2016 στην Γροιλανδία εμφανίστηκε στο προσκήνιο, το θέμα επανένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κύρια αιτία αποτελεί το γεγονός ότι η οικονομία της χώρας δεν αναπτύσσεται με ικανοποιητικούς ρυθμούς στους υπόλοιπους τομείς εκτός της αλιείας⁸⁰ [85]. Σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραματίζει η διεθνής πτώση των τιμών όσο αφορά το πετρέλαιο και τις υπόλοιπες πηγές ενέργειας με αποτέλεσμα να μην πραγματοποιούνται κινήσεις από άλλες χώρες προκειμένου να δραστηριοποιηθούν στην Γροιλανδία για εξόρυξη των διαθέσιμων πηγών της χώρας. Η επιστροφή στην ΕΕ πιθανότατα να αποτελεί τη λύση στην προσπάθεια προσέλκυσης νέων επενδύσεων στην Γροιλανδία, όσο αφορά τις υποδομές και την ανάπτυξη του κλάδου της εξόρυξης. Σημαντική παράμετρο αποτελεί το γεγονός ότι η Δανέζικη Κορόνα η οποία αποτελεί το νόμισμα της Γροιλανδίας, είναι πολύ μικρότερης αξίας από το ευρώ και σε ενδεχόμενη επιστροφή της χώρας στην ΕΕ και ένταξης στην ευρωζώνη πιθανότατα να δημιουργήσει μεγάλες τεχνικές δυσκολίες.

1.4 Η περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου

Το Ηνωμένο Βασίλειο προσχώρησε στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1973, με τις αντιδράσεις από την τότε αντιπολίτευση να είναι έντονες και την δέσμευση το 1974 να πραγματοποιήσει δημοψήφισμα με σκοπό την έξοδο από την ΕΟΚ. Το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε το 1975 με το αποτέλεσμα να είναι 67,2% υπέρ της παραμονής και το 32,8% υπέρ της εξόδου. Έπειτα από το τελικό αποτέλεσμα το Ηνωμένο Βασίλειο παρέμεινε μέλος της ΕΟΚ.

Επόμενη προσπάθεια για αποχώρηση από την ΕΟΚ ήταν το 1983 όταν στις εκλογές εκείνης της χρονιάς το αντιπολιτευόμενο κόμμα κατέβηκε στις εκλογές δεσμευόμενο ότι σε περίπτωση εκλογής του θα κινούνταν οι διαδικασίες με σκοπό την αποχώρηση από την ΕΟΚ. Η άσχημη έκβαση των εκλογών για το κόμμα οδήγησε στην αναθεώρηση των απόψεων του κόμματος στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Το Κόμμα Ανεξαρτησίας του Ηνωμένου Βασιλείου άρχισε να έχει θετικά αποτελέσματα στις εκλογικές αναμετρήσεις του 2004 και 2009. Το 2014 ήρθε πρώτο κόμμα στις Ευρωεκλογές και την επόμενη χρονιά κατέθεσε στο κοινοβούλιο πρόταση για διενέργεια δημοψηφίσματος με σκοπό την παραμονή ή έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

---

⁸⁰ Alister Doyle (2016), ο.π., «In Greenland, some suggest the unthinkable – rejoin the EU».

Στις 20 Φεβρουαρίου 2016 ανακοινώθηκε ότι θα πραγματοποιηθεί δημοψήφισμα στις 2 Ιουνίου 2016 με ερώτημα την παραμονή στην ΕΕ. Στο δημοψήφισμα του 2016 η πλειοψηφία τάχθηκε υπέρ της εξόδου από την ΕΕ σε ποσοστό 51,9% έναντι 48,1% υπέρ της παραμονής⁸¹ [132].

Την επόμενη μέρα και έπειτα από τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος υπήρξε κοινή δήλωση των ηγετών της ΕΕ. «Με μια ελεύθερη και δημοκρατική διαδικασία, ο βρετανικός λαός εξέφρασε την επιθυμία να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Λυπόμαστε για αυτή την απόφαση αλλά τη σεβόμαστε.» Επίσης στην ίδια ανακοίνωση διευκρίνισαν ότι η διευθέτηση η οποία επιτεύχθηκε για το Ηνωμένο Βασίλειο, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 18-19 Φεβρουαρίου δεν θα τεθεί σε ισχύ⁸² [134].

Το Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2015 συμφώνησε για την εξεύρεση λύσεων στους τομείς της ανταγωνιστικότητας, της κυριαρχίας, της οικονομικής διακυβέρνησης και των κοινωνικών παροχών και της ελεύθερης κυκλοφορίας. Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου εξέφρασε τους προβληματισμούς της, σε συγκεκριμένες διατάξεις για τις οποίες εξέφρασε την επιθυμία της να επαναπροσδιοριστούν. Στις 2/2/2016 ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Donald Tusk γνωστοποίησε την πρόταση του με σκοπό την επανεξέταση των σημείων προβληματισμού του Ηνωμένου Βασιλείου. Με βάση την πρόταση του Tusk έγιναν οι διαπραγματεύσεις των ηγετών των 28 κρατών μελών. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 18-19/2/2016, οι ηγέτες των μελών της ΕΕ αποφάσισαν ότι ενισχύεται το ειδικό καθεστώς του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΕ⁸³ [131].

Στην άτυπη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου η οποία πραγματοποιήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2016, συμφωνήθηκε και ανακοινώθηκε η διαπραγματευτική διαδικασία με το Ηνωμένο Βασίλειο προκειμένου αυτό να αποχωρήσει. Τα βήματα της διαδικασίας σύμφωνα με την Σύνοδο⁸⁴ [133] είναι:

1. «Το Ηνωμένο Βασίλειο ενεργοποιεί το άρθρο 50, κάνοντας γνωστό στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την πρόθεσή του να αποχωρήσει.»
2. «Οι ηγέτες των μελών της ΕΕ εγκρίνουν κατευθυντήριες γραμμές για τις διαπραγματεύσεις, καθορίζοντας, μεταξύ άλλων, αρχές και γενικές θέσεις. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων θα επικαιροποιούν τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο.»

⁸¹ **The Electoral Commission** (2016), «Official result of the EU Referendum is declared by Electoral Commission in Manchester», <http://www.electoralcommission.org.uk/i-am-a/journalist/electoral-commission-media-centre/news-releases-referendums/official-result-of-the-eu-referendum-is-declared-by-electoral-commission-in-manchester>

⁸² **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2016), «Δήλωση των ηγετών της ΕΕ και της ολλανδικής προεδρίας σχετικά με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του Ηνωμένου Βασιλείου», Press office, 381/16, 2016 Βρυξέλες.

⁸³ **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2016) «Σύνοδος Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 18-19 Φεβρουαρίου 2016 - Συμπεράσματα», EUCO 1/16, Βρυξέλες.

⁸⁴ **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2016), « Άτυπη σύνοδος των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των 27 κρατών μελών, καθώς και των Προέδρων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής », SN 96/16 , 15 Δεκεμβρίου 2016 Βρυξέλες.

3. «Κατόπιν σύστασης της Επιτροπής, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων εγκρίνει την έναρξη των διαπραγματεύσεων.»

4. «Το συμβούλιο εκδίδει οδηγίες διαπραγμάτευσης, που καλύπτουν τόσο την ουσία όσο και τις λεπτομερείς θεσμικές ρυθμίσεις. Οι εν λόγω οδηγίες μπορούν να τροποποιούνται και συμπληρώνονται καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων.»

5. «Το συμβούλιο θα ορίσει την Επιτροπή ως διαπραγματευτή της Ένωσης, ο οποίος θα διαπραγματευτεί εξ ονόματος των 27. Η Επιτροπή θα υποβάλει εκθέσεις στους ηγέτες και στο Συμβούλιο καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων και θα ενημερώνει στενά και τακτικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.»

6.«Το Συμβούλιο και τα προπαρασκευαστικά του όργανα θα διασφαλίζουν ότι οι διαπραγματεύσεις διεξάγονται σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές των 27. Το Συμβούλιο θα παρέχει καθοδήγηση στην Επιτροπή.»

Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο αναμένεται να προβεί στην ενεργοποίηση του άρθρου σύντομα, δηλαδή μέχρι το τέλος Μαρτίου του 2017. Όσο το δυνατό γρηγορότερα αποφασιστεί τι θα συμβεί, τόσο γρηγορότερα θα μειωθεί και η αβεβαιότητα η οποία προκύπτει από την προοπτική εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ.

Σε περίπτωση που η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ (Brexit) οριστικοποιηθεί, οι επιπτώσεις θα είναι πολλές, καθώς θα απολέσει όλα τα πλεονεκτήματα που υπάρχουν εντός της ΕΕ. Ένα παράδειγμα αποτελεί η απαλλαγή από την παρακράτηση φόρου των μερισμάτων τα οποία λαμβάνει η μητρική εταιρία από την θυγατρική της, όταν αυτές είναι εγκατεστημένες εντός της ΕΕ.

Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση του ΦΠΑ όπου σε συναλλαγές με άλλες χώρες η καταβολή του γινόταν σύμφωνα με τους κοινοτικούς κανόνες ΦΠΑ, καθώς ρυθμιζόταν στον τόπο φορολόγησης των συναλλαγών. Αυτή η διαδικασία όμως παύει να ισχύει με το Ηνωμένο Βασίλειο εκτός ΕΕ και θα πρέπει να υπάρξει νέα ρύθμιση. Παρά το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο θα χάσει τα φορολογικά πλεονεκτήματα που κατέχει ένα κράτος μέλος εντός της ΕΕ, θα αποκτήσει το πλεονέκτημα του να καθορίσει από μόνο του το φορολογικό του πλαίσιο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες του.

Μια πολύ σοβαρή αλλαγή αφορά το γεγονός ότι, με τη χώρα εκτός ΕΕ, όλες οι διακινήσεις αγαθών θα θεωρούνται εισαγωγές-εξαγωγές και όχι ενδοκοινοτικές συναλλαγές, με επακόλουθο να πρέπει να υπολογίζονται πλέον και δασμοί. Το 16% των εξαγωγών των υπολοίπων χωρών της ΕΕ είναι προς το Ηνωμένο Βασίλειο. Είναι πολύ σημαντικό σε περίπτωση εξόδου να υπάρξει το συντομότερο δυνατόν, μια συμφέρουσα και για τις δυο πλευρές συμφωνία ελεύθερου εμπορίου. Σε αντίθετη περίπτωση το πλήγμα για τις

εξαγωγές των μελών της ΕΕ θα είναι μεγάλο και επομένως και για ολόκληρη την οικονομία της ΕΕ⁸⁵ [135].

Σύμφωνα με έρευνες έχουν υπολογιστεί ανάλογα με τη συμφωνία που θα συνάψει το Ηνωμένο Βασίλειο με τις υπόλοιπες χώρες, όσο αφορά το παγκόσμιο εμπόριο ποια θα είναι η επίδραση στο ΑΕΠ του το 2030. Σύμφωνα με το χειρότερο σενάριο, σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνιών και περιορισμού από το παγκόσμιο εμπόριο να υπάρξει μείωση του ΑΕΠ κατά 2,2%. Στην περίπτωση που υπάρξει μια ολοκληρωμένη συμφωνία μόνο με τα μέλη της ΕΕ τότε αναμένεται μείωση στο ΑΕΠ της τάξης του 0,8%. Στην περίπτωση στην οποία επιτευχθεί μια ικανοποιητική συμφωνία με την ΕΕ και παράλληλα υπάρξει και νέο άνοιγμα στην παγκόσμια αγορά τότε θα υπάρξει αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,6%. Στην ιδανικότερη περίπτωση του Brexit, όπου υπάρξει πλήρης απελευθέρωση του εμπορίου του Ηνωμένου Βασιλείου όσο αφορά και τις συναλλαγές με την ΕΕ αλλά και την παγκόσμια αγορά αναμένεται αύξηση του ΑΕΠ κατά 1,55%⁸⁶ [136].

---

⁸⁵ **Oliver Patel & Christine Reh** , (2016), «Brexit: The Consequences for the EU's Political System», UCL Constitution Unit Briefing Paper

⁸⁶ **Stephen Booth&Christopher Howarth&Mats Persson&Raoul Rupare&Pawel Swidlicki** (2015),«What if...?, The consequences, challenges & opportunities facing Britain outside EU », Open Europe, Report 03/2015, London

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η απόφαση και οι τρόποι μετάβασης σε νέο εθνικό νόμισμα

Όσον αφορά την Ελλάδα, η λήψη της απόφασης για ένα τόσο κρίσιμο ζήτημα, είναι ιδιαίτερα δύσκολη και πολύπλοκη καθώς σε περίπτωση εξόδου, η χώρα θα απολέσει οριστικά όλα τα πλεονεκτήματα τα οποία είχε με ένα σταθερό και δυνατό νόμισμα εντός της ευρωζώνης καθώς η πιθανότητα επανένταξης της θεωρείται μηδαμινή⁸⁷ [10]. Επιπλέον τα επακόλουθα ενός τόσο σύνθετου εγχειρήματος δεν μπορούν να υπολογιστούν με ακρίβεια δημιουργώντας αβεβαιότητα για το μέλλον της χώρας.

Επίσης ο τρόπος και οι διαδικασίες που θα επιλέξει η Ελλάδα στην περίπτωση που αποχωρήσει, είναι ιδιαίτερα σημαντικά θέματα ως προς το μέγεθος των συνεπειών και την δυνατότητα αντιμετώπισης τους, διότι θα κρίνει το μέγεθος της βοήθειας που θα έχει από τους δανειστές σε αυτό το εγχείρημα, τόσο κατά τη διαδικασία της μετάβασης όσο και μετέπειτα.

2.1 Η κρισιμότητα λήψης της απόφασης για την μετάβαση σε εθνικό νόμισμα

Η απόφαση για την αλλαγή ή όχι του νομίσματος είναι μια δύσκολη και συνάμα σύνθετη απόφαση, η οποία εξαρτάται από πολλούς παράγοντες με αποτέλεσμα να μην είναι ξεκάθαρο ποια θα ήταν η καλύτερη επιλογή. Είναι ακόμα δυσκολότερη όταν αφορά ανεπτυγμένες χώρες οι οποίες εμφανίζουν μεγάλη συναλλαγματική τραπεζική κινητικότητα αλλά και χώρες οι οποίες έχουν παραχωρήσει την νομισματική κυριαρχία τους σε διεθνείς νομισματικές ενώσεις.

Οι απόψεις διίστανται καθώς κάποιοι πιστεύουν ότι πλέον στην θέση που βρίσκεται η χώρα είναι αδύνατη η παραμονή στο ευρώ, ενώ άλλοι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι η επιστροφή στη δραχμή θα ήταν καταστροφική για τη χώρα.

Ο **Χ.Πισσαρίδης**⁸⁸ [7] αναφέρει «αν πάμε στη δραχμή θα είναι μεγάλη καταστροφή, κυρίως σε 5 χρόνια και μετά». Από την άλλη ο **Κ.Αζαριάδης**⁸⁹ [8] αναφέρει ότι «η παραμονή ή η έξοδος από το ευρώ εξαρτάται από την δυνατότητα του δημοσίου να εξυπηρετήσει τα δάνεια του προς τους Ευρωπαίους δανειστές και από την στιγμή που το

⁸⁷ Πάνος Παναγιώτου (2014) "Μπορεί μια χώρα να φύγει από το ευρώ;", <http://analitis.gr/bori-mia-chorana-figi-ap-evro/>

⁸⁸ Χριστόφορος Πισσαρίδης (2011), Οι νέοι φάκελοι, <http://folders.skai.gr/main/theme?id=271&locale=el>

⁸⁹ Κώστας Αζαριάδης (2011), Οι νέοι φάκελοι, <http://folders.skai.gr/main/theme?id=271&locale=el>

ελληνικό δημόσιο έχει βασικά χρεοκοπήσει στην ουσία, είναι πολύ δύσκολο να μείνει στο ευρώ».

Ταυτόχρονα ο **Barry Eichengreen** αναφέρει ότι σε περίπτωση σκέψεων εξόδου κάποιας χώρας από το ευρώ οι σκέψεις για αυτή την απόφαση θα καταρρεύσουν πολύ γρήγορα και όχι η Ευρωζώνη. Επίσης αναφέρει ότι η είσοδος στην ζώνη του ευρώ είναι μη αντιστρέψιμη και αυτό οφείλεται κυρίως στο οικονομικό και πολιτικό κόστος καθώς και στην μεγάλη δυσκολία της διαδικασίας μετάβασης.⁹⁰ [41].

Αυτό όμως που βρίσκει σύμφωνους τους Αζαριάδη και Πισσαρίδη άλλα και όλους τους υπόλοιπους επιστήμονες, οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με αυτό το ζήτημα είναι ότι, ανεξάρτητα από την επιλογή του νομίσματος απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάκαμψη της χώρας είναι να γίνουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις. Αυτές αφορούν την λήψη αναγκαιών αναπτυξιακών μέτρων με την χρήση κονδυλίων για την ανάπτυξη του βιομηχανικού κλάδου, την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής και την ανάληψη ενεργειών ανασυγκρότησης όλων των κλάδων, οι οποίοι αποτελούν τους βασικούς παράγοντες εσόδων από την διεθνή κοινότητα καθώς και να γίνουν σοβαρές μεταρρυθμίσεις, όπως στο φορολογικό πλαίσιο, την πάταξη της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς.

Η απόφαση αυτή πρέπει να ληφθεί με κριτήριο την επίτευξη βελτίωσης στα άμεσα προβλήματα της χώρας, όπως είναι η ανεργία, η ρευστότητα, το δημόσιο χρέος και η ανάπτυξη κλπ. τόσο άμεσα όσο και στο μέλλον. Το ποιο νόμισμα από τα δυο είναι καλύτερο για την Ελλάδα θα κριθεί από το ποιο θα εξασφαλίσει καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στους πολίτες και την οικονομική ανάκαμψη της χώρας. Για αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητο να υπάρξει η μελέτη της προοπτικής αλλαγής του νομίσματος ως μέσο για την επίτευξη των στόχων οι οποίοι είναι αναγκαίοι για την οικονομική ανάκαμψη της χώρας.

Είναι σημαντικό η λήψη της απόφασης για το καταλληλότερο νόμισμα να μην βασιστεί σε μια σύγκριση σχετικά με το πώς ήταν οι συνθήκες διαβίωσης και η οικονομική κατάσταση στη χώρα πριν το 2002 με τη δραχμή και μετά το 2002 με το ευρώ, διότι η κατάσταση στη χώρα σήμερα είναι πολύ διαφορετική, καθώς το χρέος είναι αυξημένο όπως και η ανεργία, καθώς επίσης και οι παραγωγικές δυνατότητες με το κλείσιμο πολλών βιομηχανικών μονάδων εν μέσω της οικονομικής κρίσης. **Το καταλληλότερο νόμισμα κρίνεται σε σχέση με την οικονομική κατάσταση της χώρας την συγκεκριμένη στιγμή που εξετάζεται σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα και συνθήκες.** Η χώρα πλέον βρίσκεται σε τελείως διαφορετική θέση με διαφορετικές ανάγκες και στόχους. Επομένως, πρέπει να μελετηθεί ποιο από τα δυο νομίσματα εκπληρώνει σε μεγαλύτερο βαθμό τους στόχους, παρουσιάζοντας παράλληλα τις λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις.

---

⁹⁰ **Barry Eichengreen** (2010) The euro : Love it or leave it? <http://voxeu.org/article/eurozone-breakup-would-trigger-mother-all-financialcrises>

2.2 Οι τρόποι της μετάβασης βάσει της συμφωνίας με τους δανειστές

Η μετάβαση στη δραχμή μπορεί να γίνει, είτε με τη σύμφωνη γνώμη των δανειστών η οποία θα αποτελέσει μια συντεταγμένη μετάβαση, ή με μια άτακτη εγκατάλειψη ευρώ που θα συνοδεύεται με στάση πληρωμών. Στην 1^η περίπτωση η χώρα συνεχίζει να αναγνωρίζει το χρέος της και τις υποχρεώσεις εξυπηρέτησης του, οι οποίες θα επαναδιαπραγματευθούν με τους δανειστές με τα καινούργια πλέον δεδομένα, ενώ ταυτόχρονα αναμένεται ότι θα συνεχίσουν να βοηθούν τη χώρα στη διασφάλιση της ρευστότητας της. Με την πάροδο των χρόνων, οι αγορές συμπεριφέρονται διαφορετικά και η οικονομική κατάσταση και των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών χωρών μεταβάλλεται αλλάζοντας τα δεδομένα και για την Ελλάδα.

Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών των υπολοίπων περιφερειακών χωρών (Ισπανία, Πορτογαλία κ.τ.λ), έχει γίνει πλεονασματικό έναντι του 2012 που ήταν ελλειμματικό. Η μετάδοση της οικονομικής κρίσης σε αυτές τις χώρες και την ΕΕ, στην περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ, δεν θα είναι τόσο επίπονη όσο το 2012. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι θα μπορούν να προσαρμόσουν ευκολότερα τις οικονομίες τους με μειωμένη την ανάγκη εύρεσης κεφαλαίων από το εξωτερικό⁹¹ [30]. Επομένως και η διαπραγματευτική ισχύ των δανειστών σε περίπτωση συζητήσεων για μια συντεταγμένη μετάβαση μεταβάλλεται με το πέρασμα των χρόνων.

Ο **N.Roubini**⁹² [28] το 2011, υποστήριζε ότι η μετάβαση στη δραχμή είναι η καλύτερη δυνατή λύση στη θέση στην οποία βρίσκεται πλέον η χώρα, αλλά αυτή πρέπει να γίνει σε συνεργασία και με τη σύμφωνη γνώμη των δανειστών.

Την ίδια θέση υποστηρίζουν στην μελέτη τους (όσον αφορά το είδος της μετάβασης) το 2015 η **Ernst & Young με την Oxford Economics**⁹³ [1], καθώς τα αποτελέσματα της έρευνας τους βασίζονται μόνον στην περίπτωση συντεταγμένης μετάβασης. Θεωρούν ότι, οι επιπτώσεις από μια άτακτη χρεωκοπία θα ήταν ιδιαίτερα επίπονες και δύσκολο να υπολογισθούν.

Με αυτό τον τρόπο θα μειώνονταν οι παράπλευρες απώλειες, καθώς η χώρα θα εξασφάλιζε ομαλή μετάβαση και θα απέφυγε τη κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της οικονομίας της. Παράλληλα όμως θα περιοριζόταν και οι απώλειες στις διεθνείς αγορές και η μετάδοση της κρίσης στις πιστώτριες χώρες, όσο αυτό θα μπορούσε να καταστεί δυνατό.

⁹¹ Daniel Gros (2015), "Grexit 2015 : A Primer", CEPS Commentary.

⁹² Nouriel Roubini (2011) "Greece Should Default, Leave The Euro And Reinstall The Drachma", <http://www.forbes.com/sites/afontevacqua/2011/09/19/roubini-greece-shoulddefault-leave-the-euro-and-reinstall-the-drachma/?partner=yahootix#d49eb142319d>

⁹³ Ernst & Young - Oxford Economics, (2015), The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society, <http://www.ey.com/>

Από την άλλη μεριά, στην περίπτωση άτακτης εξόδου με στάση πληρωμών η χώρα παύει να καταβάλει τις δόσεις για κάποιο χρονικό διάστημα, διότι το χρέος θα εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά δεν θα έχει την οικονομική βοήθεια πλέον και θα πρέπει άμεσα να βρει τρόπο να αντιμετωπίσει το μεγάλο πρόβλημα ρευστότητας που θα υπάρξει.

Το είδος της μετάβασης θα έχει άμεσες και έμμεσες συνέπειες στην λύση των προβλημάτων που θα προκύψουν από την αλλαγή νομίσματος. Η προσέγγιση στο τρόπο μετάβασης είναι ιδιαίτερα καθοριστική στον όγκο και την δυσκολία επίλυσης των νομικών και οικονομικών ζητημάτων τα οποία θα προκύψουν από την συγκεκριμένη διαδικασία.

Είναι άξιο αναφοράς το γεγονός, ότι σε περίπτωση σύγκρουσης με την υπόλοιπη ΕΕ για έξοδο από το ευρώ με άναρχο τρόπο θα επηρεάζονταν οι σχέσεις της Ελλάδας με τα υπόλοιπα κράτη μέλη με αποτέλεσμα ακόμα και τον περιορισμό των οικονομικών και εμπορικών συναλλαγών λόγω της μεγαλύτερης αβεβαιότητας του συγκεκριμένου εγχειρήματος αλλά και του στιγματισμού της Ελλάδας ως αφερέγγυα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Νομικά ζητήματα για την έξοδο από την Ευρωζώνη και την μετάβαση σε νέο εθνικό νόμισμα

Τα νομικά ζητήματα που προκύπτουν με τις νέες συνθήκες έχουν δυο βασικές διαστάσεις. Η μια αφορά την **ισχύουσα ευρωπαϊκή νομοθεσία** η οποία προβλέπει την έξοδο μιας χώρας οικιοθελώς . Η άλλη διάσταση αφορά την **μετατροπή των συμβάσεων από το ένα νόμισμα στο άλλο**, με καθορισμό των περιπτώσεων όπου αυτή επιτρέπεται να γίνει καθώς και σε ποιες περιπτώσεις η αρμοδιότητα εμπίπτει στα εθνικά δικαστήρια και πότε στα διεθνή.

3.1 Νομικές παράμετροι για έξοδο από το ευρώ

Είναι γεγονός, ότι τα παλαιότερα χρόνια η ένταξη στην ΕΕ και στην ΟΝΕ αποτελούσε επιτυχία για οποιαδήποτε χώρα και ειδικότερα για τις μικρότερες και πιο αδύναμες χώρες. Για αυτό το λόγο, οι χώρες προσπαθούσαν να ευθυγραμμίσουν τα οικονομικά τους δεδομένα και τις πολιτικές τους με τις επιταγές της ΕΕ, ούτως ώστε να καταφέρουν να εισέλθουν σε αυτή.

Αυτό συνέβαινε διότι τα πλεονεκτήματα για μια χώρα που ανήκε στη ΕΕ και την ΟΝΕ ήταν πολλά και ίσως για αυτό το λόγο δεν είχε προβλεφτεί η περίπτωση της οικιοθελούς αποχώρησης⁹⁴[35]. Άλλωστε οι νομικές και τεχνικές παράμετροι είναι πολλές και σύνθετες σε μια εθελούσια έξοδο (μονομερή) μιας χώρας από την ΕΕ και την ΟΝΕ. Τα νομικά θέματα που δημιουργούνται στον κρατικό μηχανισμό από την έξοδο μιας χώρας από το ευρώ αφορούν ταυτόχρονα όλους τους οργανισμούς και τα πρόσωπα που έχουν συναλλαγές με το εξωτερικό και σε αυτή την περίπτωση αναμένονται δυσμενέστερες επιπτώσεις στην περίπτωση χρεοκοπίας.

Μέχρι το 2007 δεν υπήρχε καμία συνθήκη που να προβλέπει την αποχώρηση κάποιας χώρας από την ΕΕ. Το 2007 υπογράφηκε η συνθήκη της Λισσαβόνας, η οποία εμπεριέχει ρήτρα αποχώρησης (μονομερούς ή διαπραγματευσίσιμης) ενός κράτους μέλους⁹⁵ [35]. Η μονομερής αποχώρηση από την ΕΕ και την ΟΝΕ μπορεί να στηριχθεί νομικά στο άρθρο 50

---

⁹⁴ **Phoebus Athanassiou, (2009)**, “Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections”, Legal working paper series no 10, European Central Bank.

⁹⁵ **Phoebus Athanassiou, (2009)**, “Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections”, Legal working paper series no 10, European Central Bank.

της συνθήκης της Λισαβόνας το οποίο είναι το μοναδικό άρθρο της συνθήκης το οποίο περιέχει ρήτρα αποχώρησης^{96, 97} [35],[10]

Η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτελείται από 2 μέρη: τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο **άρθρο 50** αναφέρει:

«1. Κάθε κράτος μέλος μπορεί να αποφασίσει να αποχωρήσει από την Ένωση, σύμφωνα με τους εσωτερικούς συνταγματικούς του κανόνες».

«2. Το κράτος μέλος που αποφασίζει να αποχωρήσει γνωστοποιεί την πρόθεσή του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Υπό το πρίσμα των προανατολισμών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η Ένωση προβαίνει σε διαπραγματεύσεις και συνάπτει με το εν λόγω κράτος συμφωνία που καθορίζει τις λεπτομερείς ρυθμίσεις για την αποχώρησή του, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο των μελλοντικών του σχέσεων με την Ένωση. Η διαπραγμάτευση της συμφωνίας αυτής γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 218, παράγραφος 3, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμφωνία συνάπτεται εξ ονόματος της Ένωσης από το Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου».

«3. Οι Συνθήκες παύουν να ισχύουν στο εν λόγω κράτος από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της συμφωνίας αποχώρησης ή, ελλείψει τέτοιας συμφωνίας, δύο έτη μετά τη γνωστοποίηση που μνημονεύεται στην παράγραφο 2, εκτός εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σε συμφωνία με το εν λόγω κράτος μέλος, αποφασίσει ομόφωνα την παράταση της προθεσμίας αυτής.»

«4. Για τους σκοπούς των παραγράφων 2 και 3, το μέλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύει το αποχωρούν κράτος μέλος δεν συμμετέχει ούτε στις συζητήσεις ούτε στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ή του Συμβουλίου που το αφορούν. Η ειδική πλειοψηφία ορίζεται βάσει του άρθρου 238, παράγραφος 3, στοιχείο β), της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.»

«5. Εάν το κράτος που αποχώρησε από την Ένωση ζητήσει την εκ νέου προσχώρησή του, η αίτησή αυτή υπόκειται στη διαδικασία του άρθρου 49.⁹⁸ [11]»

Μια χώρα έχει το δικαίωμα να αρνηθεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν από την συνθήκη της ΕΕ και να αιτηθεί την αποχώρησή της από αυτή. Όμως δεν μπορεί να μην αναγνωρίζει τις υποχρεώσεις της απέναντι στην ΟΝΕ διότι δεσμεύεται νομικά βάσει της συνθήκης της ΕΚ, εκτός και αν αποχωρήσει και από την ΕΕ. Όπως είναι

⁹⁶ **Phoebus Athanassiou, (2009)**, “Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections”, Legal working paper series no 10, European Central Bank.

⁹⁷ **Πάνος Παναγιώτου** (2014), ο.π., “Μπορεί μια χώρα να φύγει από το ευρώ;”.

⁹⁸ **Ιστοσελίδα Συνθήκης της Λισαβόνας**

<http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-European-union-and-comments/title-6-final-provisions/137-article-50.html>

ευλόγως αντιληπτό, το αντίστροφο ισχύει άμεσα καθώς η ΟΝΕ αποτελεί ένα υποσύνολο της ΕΕ και για αυτό μια αποχώρηση από την ΕΕ ταυτόχρονα οδηγεί και στην έξοδο από την ΟΝΕ⁹⁹ [35].

Ωστόσο μπορούν να δημιουργηθούν πολλά προβλήματα, καθώς στο συγκεκριμένο άρθρο δεν παρέχονται ειδικές διατάξεις σχετικά με τις απαιτήσεις και τους τρόπους για την αποχώρηση του κράτους μέλους. Με την έλλειψη συγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών εξόδου μιας χώρας ελλοχεύει ο κίνδυνος να υπάρξουν μακροχρόνιες δικαστικές διαμάχες για την επίλυση των προβλημάτων που θα προκύψουν με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν επιπλέον οικονομικές επιπτώσεις.

Πιο συγκεκριμένα δεν αναφέρεται με ποια διαδικασία θα γίνει η επιστροφή των κεφαλαίων συνεισφοράς στην Εθνική Κεντρική Τράπεζα από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και πως η επιστροφή των συναλλαγματικών διαθεσίμων. Επίσης θα δημιουργηθούν πολλά νομικά και τεχνικά θέματα καθώς η εθνική κεντρική τράπεζα της χώρας θα αναλάβει τη νομισματική κυριαρχία της¹⁰⁰ [88].

Υπάρχουν και άλλοι τρόποι για μονομερή έξοδο της χώρας, οι οποίοι φαντάζουν πιο απίθανοι και συνάμα δύσκολοι για να εφαρμοστούν. Εναλλακτικά θα μπορούσε να γίνει χρήση του **άρθρου 62 της συνθήκης της Βιέννης**¹⁰¹ [10] το οποίο επιτρέπει την μονομερή απόσυρση από μία συνθήκη εξαιτίας της θεμελιώδους αλλαγής των συνθηκών που επικρατούσαν στη χρονική στιγμή της επικύρωσης της συνθήκης. Συνεπώς μια προοπτική θα ήταν η επίκληση του άρθρου αυτού για την απόσυρση από τη συνθήκη του Μάαστριχτ.

Μια άλλη προοπτική για μονομερή απόσυρση από μια συνθήκη είναι το **άρθρο 61 της συνθήκης της Βιέννης**¹⁰² [10] το οποίο στηρίζεται στην αδυναμία εφαρμογής των όρων της συνθήκης αυτής. Και στις δυο αυτές εναλλακτικές, είναι βέβαιο ότι θα προκύψουν δυσκολίες λόγω ανακριβειών τους αλλά και διαφωνιών στη διεθνή νομική κοινότητα. Είναι δύσκολο να υπάρξει έξοδος βασιζόμενη σε γενικά άρθρα, τα οποία μπορούν να ερμηνευτούν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους προκαλώντας ακόμα περισσότερα εμπόδια στην διαδικασία και νομικές αντιδικίες.

Ένας άλλος τρόπος θα ήταν η αλλαγή της αρχικής συνθήκης του Μάαστριχτ, όμως σε αυτή την περίπτωση οι όροι θα έπρεπε να συμφωνηθούν ανάμεσα στην ενδιαφερόμενη χώρα και τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Νομικά η διαδικασία αυτή θα ήταν η ιδανική καθώς θα υπήρχε ένας νόμος ο οποίος θα είχε δημιουργηθεί με σκοπό να περιέχει όλα τα απαραίτητα βήματα και τα οποία θα ήταν κοινώς αποδεκτά. Όμως για να γίνει κάτι τέτοιο

---

⁹⁹ Phoebe Athanassiou, (2009), "Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections", Legal working paper series no 10, European Central Bank.

¹⁰⁰ Hall S. Scott, (1998), "When the Euro Falls Apart", International Finance 1:2, 1998: pp. 207–228

¹⁰¹ Πάνος Παναγιώτου (2014), ο.π., "Μπορεί μια χώρα να φύγει από το ευρώ;"

¹⁰² Πάνος Παναγιώτου (2014), ο.π., "Μπορεί μια χώρα να φύγει από το ευρώ;"

απαιτείται μεγάλο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα στο μεσοδιάστημα να υπάρξουν ραγδαίες αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις για την χώρα.

Για να γίνει αλλαγή της συνθήκης και να δημιουργηθεί μια νέα τροποποιημένη απαιτείται ομόφωνη απόφαση όλων των κρατών μελών της ΕΕ σύμφωνα με το άρθρο 48 της συνθήκης του Μάαστριχτ¹⁰³ [51]. Σύμφωνα με το άρθρο 48 κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει το δικαίωμα να υποβάλει αίτημα αναθεώρησης οποιασδήποτε συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Συμβούλιο με την σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου συγκαλεί σύσκεψη για να αποφασιστούν οι αλλαγές στην συνθήκη και οι τροποποιήσεις κατοχυρώνονται μονάχα αφού συμφωνήσουν όλα τα κράτη μέλη.

Αυτό αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα αποθάρρυνσης για την αλλαγή της συνθήκης καθώς η δυσκολία στο να συμφωνήσουν όλα τα κράτη για όλα τα άρθρα ενός τέτοιου νόμου είναι μεγάλη και ιδιαίτερα αμφίβολη κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στη συνθήκη του Μάαστριχτ δεν προβλέπεται αποβολή οποιουδήποτε κράτους μέλους από τα υπόλοιπα μέλη αλλά μόνο η προσωρινή αναστολή της συμμετοχής του¹⁰⁴ [35]. Όμως θα πρέπει να συνυπολογιστεί το γεγονός ότι παρότι νομικά τα υπόλοιπα κράτη δεν μπορούν να επιβάλλουν σε μια χώρα να αποχωρήσει, μπορούν όταν αυτή είναι σε δύσκολη κατάσταση όπως η Ελλάδα να την οδηγήσουν με τις κινήσεις τους στην “οικιοθελή αποχώρηση” εάν το επιθυμούν.

Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 7 της συνθήκης του Μάαστριχτ επιτρέπει στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να αναστείλει προσωρινά ορισμένα από τα δικαιώματα ενός κράτους μέλους, σε περίπτωση στην οποία αυτό το μέλος παραβιάζει συνεχώς κάποιες από τις αρχές που ορίζονται από το άρθρο 6 της συνθήκης του Μάαστριχτ¹⁰⁵ [35].

3.2 Οι νομικές προϋποθέσεις μετατροπής των αλλοδαπών και εγχώριων συμβάσεων

Το πρόβλημα της μετατροπής των συμβάσεων από ευρώ σε δραχμές γίνεται πολύ πιο σύνθετο ,όταν αυτές υπάγονται σε διεθνές δίκαιο αντί για το εθνικό. Η νομιναλιστική αρχή (‘Lex Monetae’) αναφέρει, ότι όλα τα θέματα που αφορούν το εθνικό νόμισμα της χώρας μπορούν να καθορίζονται νόμιμα από τη κυβέρνηση της ίδιας της χώρας. Καθώς η νομιναλιστική αρχή αποτελεί κανόνα ενδοτικού δικαίου οι συναλλασσόμενοι έχουν δικαίωμα να αποφασίζουν την μη εφαρμογή του κανόνα σε περίπτωση που το επιθυμούν

¹⁰³ *Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης*(2006), “Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής κοινότητας”, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/ce32120061229el00010331.pdf>

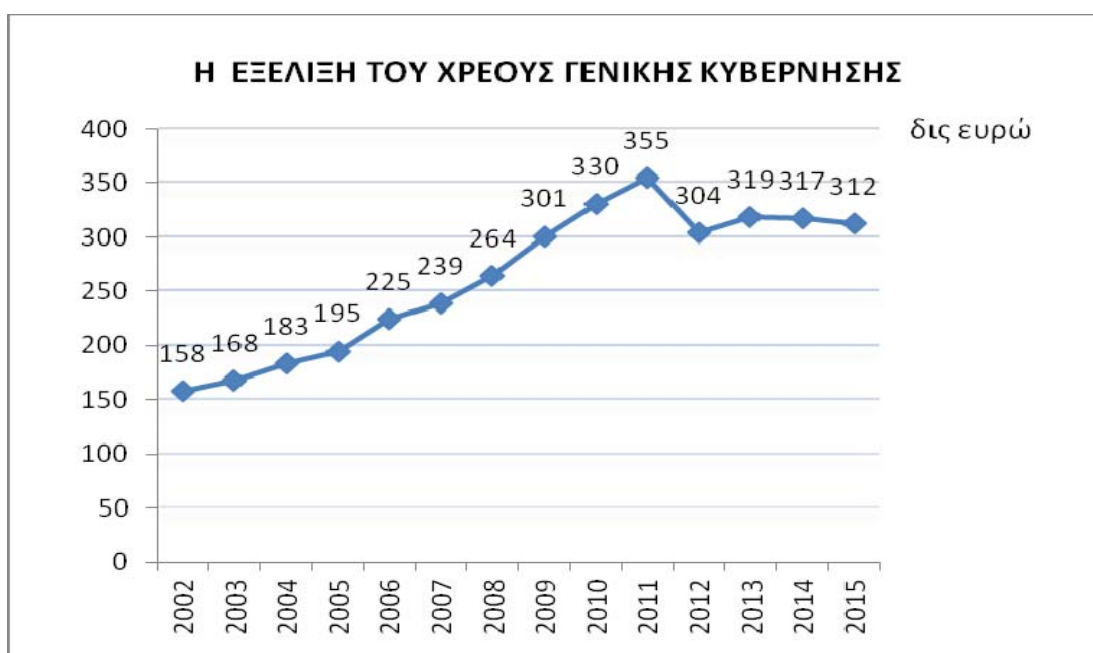
¹⁰⁴ **Phoebus Athanassiou, (2009),** “Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections”, Legal working paper series no 10, European Central Bank.

¹⁰⁵ **Phoebus Athanassiou, (2009),** “Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections”, Legal working paper series no 10, European Central Bank.

και επομένως σύμφωνα με την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων κάθε συμβαλλόμενος έχει το δικαίωμα να αποφασίσει σε πιο δίκαιο θα υπάγεται η σύμβαση¹⁰⁶ [52].

Σύμφωνα με αυτή την αρχή, με την αλλαγή του νομίσματος θα μπορούσε η Ελλάδα να μετατρέψει και το χρέος της από ευρώ σε δραχμές, βάσει της νέας επίσημης τιμής μετατροπής, χωρίς να επωμιστεί την επιβάρυνση της αξίας από την υποτίμηση του νομίσματος. Όμως αυτό δεν είναι δυνατό πλέον, διότι με την αναδιάρθρωση του χρέους το ελληνικό χρέος μετατράπηκε και υπάγεται πλέον στο αγγλικό δίκαιο¹⁰⁷ [47].

Σύμφωνα με το αγγλικό δίκαιο τα αγγλικά δικαστήρια θα είναι αρμόδια για να αποφασίσουν για το χρέος σε περίπτωση αλλαγής νομίσματος και όχι τα ελληνικά. Βάσει των αρχών του αγγλικού δικαίου διασφαλίζεται ότι ο οφειλέτης θα καταβάλει στον πιστωτή όλο το οφειλόμενο ποσό ανεξάρτητα από το αν συμβούν οποιεσδήποτε απρόοπτες μεταβολές. Επίσης το συγκεκριμένο δίκαιο δεν αφήνει περιθώριο μείωσης του χρέους μέσω διακανονισμού. Λαμβάνοντας υπόψη, ότι και τα νέα ομόλογα (αν μπορεί και θελήσει να εκδώσει), η Ελλάδα θα υπάγονται στο αγγλικό δίκαιο γίνεται αντιληπτή η αδυναμία αναδιάρθρωσης του χρέους από την ελληνική πλευρά¹⁰⁸ [47].

Διάγραμμα 1 : Η εξέλιξη του χρέους Γενικής Κυβέρνησης
Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος

¹⁰⁶ **Ιωάννης Παπαδημόπουλος** (2012), "Η έξοδος κράτους μέλους από την ευρωζώνη και οι επιπτώσεις στις χρηματικές ενοχές". <http://www.dslar.gr/wp-content/uploads/2014/01/201401040014533830.pdf>

¹⁰⁷ **Ηλίας Νικολόπουλος** (2014), "Δημόσιο χρέος και ρήτρα εφαρμογής του Αγγλικού δικαίου", <http://www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/23-2008-07-02-15-56-03/17885-dimosio-xreos-kai-ritra-efarmogis-tou-agglikoy-dikaiou>

¹⁰⁸ **Ηλίας Νικολόπουλος** (2014), "Δημόσιο χρέος και ρήτρα εφαρμογής του Αγγλικού δικαίου", <http://www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/23-2008-07-02-15-56-03/17885-dimosio-xreos-kai-ritra-efarmogis-tou-agglikoy-dikaiou>

Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 1, το χρέος αυξανόταν συνεχώς από το 2002 και τα 155 δις ευρώ μέχρι το 2011 όπου έφτασε τα 355 δις ευρώ. Το 2012 μειώθηκε κατά 51 δις ευρώ σε 304 δις ευρώ. Αυτό οφείλεται στο «PSI» το 2012 όπου υπήρξε κούρεμα στην ονομαστική αξία των κρατικών ομολόγων με αποτέλεσμα την μείωση του χρέους. Το 2013 το χρέος αυξήθηκε στα 319 δις ευρώ και μέχρι το 2015 υπήρξε μια σταδιακή πτώση στα 312 δις ευρώ.

3.2.1 Η μετατροπή των συμβάσεων που διέπονται από αλλοδαπό δίκαιο

Μια πολύ σημαντική παράμετρος είναι ότι η κυβέρνηση θα μπορεί να νομοθετήσει για τις ιδιωτικές συμβάσεις που υπάγονται στο **ελληνικό δίκαιο** και βάσει της αρχής ('Lex Monetae') να γίνει μετατροπή από ευρώ σε δραχμές.

Όσες συμβάσεις διέπονται από το **διεθνές δίκαιο** παραμένουν σε ευρώ. Η ΕΕ αναφέρει ότι οι συμβάσεις οι οποίες είναι σε ευρώ θα πρέπει να εξυπηρετηθούν σε ευρώ ανεξάρτητα από το αν ο αριθμός των μελών της Ευρωζώνης μεταβάλλεται ¹⁰⁹ [32]. Όμως αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα την αδυναμία εκπλήρωσης τους σε πολλές περιπτώσεις και μεγαλύτερες απώλειες και για όλες τις πλευρές.

Για αυτό το λόγο θα πρέπει να υπάρξει μια σειρά διαπραγματεύσεων από την ελληνική πλευρά με την ΕΕ, προκειμένου η ΕΕ να χαράξει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές στα ευρωπαϊκά δικαστήρια για τον χειρισμό αυτών των υποθέσεων ούτως ώστε να βρίσκονται ενδιάμεσες λύσεις ¹¹⁰ [32].

Σε καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης για μια χώρα, η κυβέρνηση ή ο Αρχηγός της χώρας (στην περίπτωση της Ελλάδας ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας) έχει την αρμοδιότητα έκδοσης πράξεων νομοθετικού περιεχομένου έπειτα από υπόδειξη του υπουργικού συμβουλίου. Αυτή η διαδικασία στηρίζεται στο **άρθρο 44** του Ελληνικού Συντάγματος το οποίο αναφέρει ακόμα ότι οι πράξεις αυτές πρέπει να υποβάλλονται στη Βουλή μέσα σε σαράντα ημέρες από την έκδοσή τους ή μέσα σε σαράντα ημέρες από τη σύγκληση της Βουλής σε σύνοδο και να εγκριθούν μέσα σε τρεις μήνες προκειμένου να έχουν νομική ισχύ. Αν δεν υποβληθούν στη βουλή μέσα στις προαναφερόμενες προθεσμίες ή αν δεν εγκριθούν από αυτή μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή τους, δεν μπορούν να ισχύσουν ¹¹¹ [89].

3.2.2 Η μετατροπή των εγχώριων συμβάσεων

Η πλειοψηφία των υπαρχουσών συμβάσεων πιθανότατα θα μετατραπεί σύμφωνα με το άρθρο 388 του αστικού κώδικα. Σε αντίθετη περίπτωση που υπάρξει αδιέξοδο εφαρμογής

¹⁰⁹ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro : A practical guide".

¹¹⁰ *Capital Economics* (2012) "Leaving the euro : A practical guide", <https://www.capitaleconomics.com/wp-content/uploads/2013/01/wolfsonprize-submission.pdf>

¹¹¹ **Βουλή των Ελλήνων**, (2008), Σύνταγμα της Ελλάδος, Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008 της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων

του συγκεκριμένου άρθρου σε κάποια σύμβαση η διευθέτηση αυτής θα πρέπει να γίνει από τα αρμόδια εθνικά δικαστικά όργανα.

Το **388 άρθρο** του ΑΚ αναφέρει «*Απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών: Αν τα περιστατικά στα οποία κυρίως, ενόψει της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τα μέρη σήριξαν τη σύναψη αμφοτεροβαρούς σύμβασης, μεταβλήθηκαν ύστερα, από λόγους που ήταν έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, και από τη μεταβολή αυτή η παροχή του οφειλέτη, ενόψει και της αντιπαροχής, έγινε υπέρμετρα επαχθής, το δικαστήριο μπορεί κατά την κρίση του με αίτηση του οφειλέτη να την αναγάγει στο μέτρο που αρμόζει και να αποφασίσει τη λύση της σύμβασης εξολοκλήρου ή κατά το μέρος που δεν εκτελέστηκε ακόμη. Αν αποφασιστεί η λύση της σύμβασης, επέρχεται απόσβεση των υποχρεώσεων παροχής που πηγάζουν απ' αυτήν και οι συμβαλλόμενοι έχουν αμοιβαία υποχρέωση να αποδώσουν τις παροχές που έλαβαν κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό*». ¹¹² [38]

Η αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της χώρας και η χρεοκοπία την οποία πιθανότατα θα πρέπει να προβεί είναι βέβαιο ότι αποτελούν έκτακτες συνθήκες οι οποίες δεν θα μπορούσαν να έχουν προβλεφθεί επομένως και η ισχύ του συγκεκριμένου άρθρου είναι δεδομένη. Με την υποτίμηση του νομίσματος κατά 50% ¹¹³ [1] η αποπληρωμή των συμβάσεων θα είναι δύσκολο να εκπληρωθεί. Σύμφωνα με το άρθρο θα πρέπει να γίνει ρύθμιση αυτού, ούτως ώστε να γίνει εφικτή η εξυπηρέτηση του. Μια λύση θα μπορούσε να είναι το κούρεμα της σύμβασης σε τέτοιο βαθμό στον οποίο και η αποπληρωμή του να είναι εφικτή αλλά και οι απώλειες για τον πιστωτή να είναι όσον το δυνατόν μικρότερες .

Είναι απαραίτητο σε περίπτωση στην οποία αποφασιστεί να κρατικοποιηθούν οι εμπορικές τράπεζες και η Τράπεζα της Ελλάδος να υπάρξει σύνταξη νομικού πλαισίου συγκεκριμένα για τις κύριες αλλαγές του τραπεζικού τομέα οι οποίες κρίνονται αναγκαίες. Η εθνικοποίηση της Τράπεζας της Ελλάδος και η μεταβίβαση του μετοχικού της πακέτου εξολοκλήρου καθώς και του υπόλοιπου χρηματοπιστωτικού συστήματος στον έλεγχο του Υπουργείου Οικονομικών ¹¹⁴ [39].

---

¹¹² **Αστικός Κώδικας** <http://www.poes.gr/images%5Cnomoι%5Ckodikeskanonismoι%5Castikoskodikas.pdf>

¹¹³ **Ernst & Young - Oxford Economics**, ο.π., (2015), The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society

¹¹⁴ **Λαβδιώτης Σπύρος** (2013) "Πρόγραμμα εξόδου από το ευρώ.", <https://spiros26.files.wordpress.com/2009/10/cf80cf81cf8cceb3cf81ceb1ceb1ceb1ceb1ceb5cebecf8cceb4cebfcf85-ceb1cf80cf8c-cf84cebfcceb5cf85cf81cf8e.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ανάκτηση της Εθνικής κυριαρχίας : νομισματική, συναλλαγματική, δημοσιονομική και εμπορική πολιτική.

Με την έξοδο από το ευρώ και κατ' επέκταση από την ΕΕ η χώρα παύει να είναι σε συζητήσεις με τους εταίρους και καλείται μόνη της να χαράξει νέα δημοσιονομική, νομισματική, συναλλαγματική και εμπορική πολιτική.

Οι πολιτικές οι οποίες ακολουθούνται μέχρι σήμερα, είτε αφορά τη νομισματική είτε την δημοσιονομική πολιτική αλλά και όλους τους άλλους κλάδους είναι κοινές και ακολουθούνται από όλα τα κράτη μέλη¹¹⁵ [61]. Σε περίπτωση στην οποία κάποια χώρα επιθυμεί να ασκήσει με διαφορετικό τρόπο κάποια σημεία από αυτές τις δυο πολιτικές χρειάζεται την σύμφωνη γνώμη των υπόλοιπων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των αρμόδιων θεσμών που τις εκπροσωπούν.

Όμως για να είναι οι κατάλληλες για όλα τα κράτη, θα έπρεπε να υπάρχει ομοιογένεια μεταξύ των κρατών και να έχουν κοινές οικονομικές κατευθύνσεις και παραπλήσιους ρυθμούς ανάπτυξης¹¹⁶ [33].

Επομένως καθώς αυτό δεν ισχύει αφού υπάρχει μεγάλη διαφορά δυναμικότητας και συμφερόντων μεταξύ των κρατών είναι βέβαιο ότι τα πιο αδύναμα κράτη αναγκάζονται να ακολουθούν πολιτικές διαφορετικές των συμφερόντων τους.

Στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει ομοιογένεια είναι απαραίτητο να υπάρχει ευελιξία. Είναι απαραίτητο να υπάρξουν κάποιες προσαρμογές ούτως ώστε να ομαλοποιηθεί η διαφορά της ιδανικής πολιτικής που θα έπρεπε να ασκείται στο κράτος και σε αυτή που ασκείται τελικά, λόγω το ότι αποτελεί κράτος μέλος της ΕΕ. Σε περίπτωση που δεν πραγματοποιούνται τέτοιες προσαρμογές στο πιο αδύναμο κράτος ασκείται και θα συνεχίσει να ασκείται μια ακατάλληλη νομισματική πολιτική¹¹⁷ [33].

Η ανεξαρτησία από τις προκαθορισμένες νομισματικές και δημοσιονομικές κυρίως πολιτικές είναι μια πολύ σημαντική παράμετρος, διότι θα μπορεί μόνη της η ελληνική κυβέρνηση να επενδύσει οικονομικούς πόρους, όπως πιστεύει με σκοπό την ανάπτυξη της παραγωγής και κατ' επέκταση της οικονομίας της χώρας και παράλληλα να αποφασίζει από ποιούς και πόσα θα εισπράττει με σκοπό την οικονομική βοήθεια στα πιο αδύνατα στρώματα.

¹¹⁵ *Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης* (2010), "Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης", Τεύχος 53, 30 Μαρτίου 2010.

¹¹⁶ *UBS*, (2011) "Euro break-up – the consequences", UBS Investment Research, Global Economic Perspectives, September.

¹¹⁷ *UBS*, (2011), ο.π., "Euro break-up – the consequences"

Αυτό είναι αδύνατο να συμβεί μέσα στο ευρώ και την ΕΕ, διότι η δημοσιονομική πολιτική είναι κοινή για όλα τα κράτη μέλη και δεν μπορεί η κάθε χώρα να ασκήσει ανεξάρτητη δημοσιονομική πολιτική. Επίσης λόγω του ενιαίου νομίσματος χάνει την δυνατότητα εφαρμογής νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής¹¹⁸ [20]. Η εισοδηματική και δημοσιονομική πολιτική καθορίζονται υπό την επίβλεψη των εταίρων μέσω των μνημονίων¹¹⁹ [20]. Είναι μεγάλο πλεονέκτημα η ύπαρξη εθνικού νομίσματος σε περιόδους ύφεσης, καθώς οι ανάγκες για προσαρμογές στη δημοσιονομική πολιτική είναι πολλές και συνεχείς. Η χώρα μπορεί να τις πραγματοποιεί όπως επιθυμεί, κάτι το οποίο δεν μπορεί να κάνει εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς υπάρχουν περιορισμοί που ακολουθούνται από όλα τα μέλη. Είναι λάθος μια χώρα σε ύφεση να πρέπει να ασκήσει την ίδια δημοσιονομική πολιτική με άλλες χώρες οι οποίες έχουν ραγδαία ανάπτυξη και πολύ δυνατή οικονομία, καθώς είναι βέβαιο ότι οι απαιτούμενες πολιτικές δεν θα συμπίπτουν¹²⁰ [13].

Το «πλεονέκτημα» της ανάληψης του πλήρους ελέγχου όλων των αρχών που ρυθμίζουν μια οικονομία ίσως αποβεί καταστροφικό σε περίπτωση που ασκηθούν λάθος πολιτικές και η χώρα μπορεί να οδηγηθεί σε περαιτέρω ύφεση. Η σχεδίαση και υλοποίηση όλων των πολιτικών είναι ιδιαίτερα δύσκολη καθώς η ελληνική κυβέρνηση καλείται να το πράξει μόνη της χωρίς την καθοδήγηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν γνωρίζουμε αν σε ένα τόσο σύντομο χρονικό διάστημα είναι εφικτό να αναδιοργανωθούν οι απαραίτητοι κλάδοι σε ικανοποιητικό βαθμό και αν θα ληφθούν οι σωστές αποφάσεις σε τόσα καίρια ζητήματα.

4.1 Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας νομισματικής πολιτικής

Η κυβέρνηση, αν αποχωρήσει από την ΕΕ, καλείται σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ελλάδος να δημιουργήσει από την αρχή ένα νέο πλάνο νομισματικής πολιτικής η οποία θα ακολουθηθεί. Κύριος στόχος της νομισματικής πολιτικής είναι η σταθερότητα των τιμών, μέσω της προσφοράς χρήματος. Η νομισματική πολιτική πρέπει να καθοριστεί βάσει των κύριων εθνικών αναγκών όπως είναι ο περιορισμός του δημόσιου χρέους, ο έλεγχος του πληθωρισμού, η μείωση της ανεργίας και η ανάπτυξη της οικονομίας.

Σε κάθε εμφάνιση ανισορροπιών στο ισοζύγιο πληρωμών λόγω των ελέγχων στις κινήσεις κεφαλαίων η κυβέρνηση και η ΤτΕ καλούνται να εξισορροπήσουν την κατάσταση με αναπροσαρμογή των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

¹¹⁸ **Θ. Μαριόλης** (2012) “Εγκώμιο στο ευρώ”, “Ο μόνος δρόμος είναι ο δεύτερος δρόμος ευρώ η δραχμή; Σχέδιο Β’”, Κοροντζή, Αθήνα

¹¹⁹ **Αντώνης Μανιτάκης** (2012), “Τα συνταγματικά ζητήματα του μνημονίου ενόψει μοιρασμένης κρατικής κυριαρχίας και επιτηρούμενης δημοσιονομικής πολιτικής”,

<http://www.constitutionalism.gr/%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF/>

¹²⁰ **Στέργιος Σκαπέρδας** (2011) “Επτά μύθοι για την κρίση του χρέους”, October 28, 2011, UC Irvine Economics Working Paper; Greek version

4.1.1 Οι μορφές της νομισματικής πολιτικής

Οι μορφές νομισματικής πολιτικής τις οποίες μπορεί να ασκήσει ο αρμόδιος φορέας είναι η επεκτατική ή η περιοριστική νομισματική πολιτική. Η απόφαση άσκησης της πιο κατάλληλης νομισματικής πολιτικής, λαμβάνεται ανάλογα με τις οικονομικές εξελίξεις.

Η **επεκτατική νομισματική πολιτική**, αυξάνει την ποσότητα του χρήματος στην αγορά ευνοώντας την οικονομική ανάπτυξη. Η ύπαρξη μεγαλύτερης ποσότητας χρημάτων στην αγορά δημιουργεί επιπλέον δυνατότητες για την πραγματοποίηση επενδύσεων και δαπανών¹²¹ [22]. Η αύξηση των δαπανών των νοικοκυριών αυξάνει την ζήτηση στην αγορά με αποτέλεσμα την μείωση της ανεργίας¹²² [22].

Με την εκτεταμένη προσφορά χρήματος, ελλοχεύει ο κίνδυνος η οικονομία να οδηγηθεί σε ένα υψηλό ποσοστό πληθωρισμού. Ο υψηλός πληθωρισμός περιορίζει την αγοραστική δύναμη του εθνικού νομίσματος, επομένως αυξάνεται η δυσκολία εισαγωγής προϊόντων¹²³ [97].

Στην επεκτατική νομισματική πολιτική, η κεντρική τράπεζα μειώνει τα πραγματικά επιτόκια, με αποτέλεσμα τα χρηματοπιστωτικά και κεφαλαιακά στοιχεία να γίνονται λιγότερο ελκυστικά.

Η **περιοριστική νομισματική πολιτική**, μειώνει την προσφορά χρήματος στην αγορά, καθώς αυξάνει το κόστος δανεισμού των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Η έλλειψη πρόσβασης σε φθινό δανεισμό θα περιορίσει τις δαπάνες των νοικοκυριών, επομένως και την ζήτηση στην αγορά αλλά και τις επενδύσεις των επιχειρήσεων. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα την επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης, την μείωση των μισθών και την αύξηση της ανεργίας¹²⁴ [96].

Σαν συνέπεια των παραπάνω, υπάρχει αύξηση των τιμών στα καταναλωτικά αγαθά καθιστώντας τα πιο δύσκολα προσβάσιμα στα νοικοκυριά. Επιπλέον η ανατίμηση η οποία δημιουργείται με την περιοριστική πολιτική μειώνει την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων, με αποτέλεσμα να περιορίζονται οι εξαγωγές.

---

¹²¹ **Mishkin F.** (2006), *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. (8th ed.), Addison - Wesley, Boston.

¹²² **Mishkin F.** (2006), *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. (8th ed.), Addison - Wesley, Boston.

¹²³ **Mishkin S. Frederic** (2011), "Monetary Policy Strategy : Lessons From the Crisis", NBER Working Paper Series, working paper 16755, National Bureau of Economic Research, Cambridge.

¹²⁴ **Kuttner K.N. & Mosser P.C.** (2002), "The Monetary Transmission Mechanism : Some Answers and Further Questions, FRBNY, Economic Policy Review.

Από την άλλη πλευρά όμως η περιοριστική νομισματική πολιτική, μειώνει το μέγεθος του πληθωρισμού καθώς η αξία του νομίσματος έχει την τάση να αυξάνεται καθιστώντας το πιο δυνατό στις συναλλαγματικές ισοτιμίες¹²⁵ [96].

Στην περιοριστική πολιτική η κεντρική τράπεζα αυξάνει τα πραγματικά επιτόκια. Τα χρηματοπιστωτικά και κεφαλαιακά περιουσιακά στοιχεία της χώρας, έχουν αυξημένη ζήτηση λόγω των υψηλότερων κερδών που αποδίδουν. Επομένως με την περιοριστική πολιτική βελτιώνονται τα κεφαλαιακά διαθέσιμα του κράτους.

4.1.2 Οι τρόποι άσκησης της νομισματικής πολιτικής

Οι σημαντικότεροι τρόποι άσκησης της νομισματικής πολιτικής είναι¹²⁶ [54].:

- α) Η μεταβολή του λόγου των υποχρεωτικών ελάχιστων ρευστών και διαθεσίμων,
- β) η μεταβολή του αναπροεξοφλητικού επιτοκίου,
- γ) η προσφυγή στην ανοικτή αγορά
  - γ.ι) Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης
  - γ.ii) Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης
  - γ.iii) Πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας

Ο καθορισμός και η μεταβολή του ποσοστού των **υποχρεωτικών ελάχιστων ρευστών διαθεσίμων** αφορά το ελάχιστο επιτρεπτό ποσοστό υπολοίπου των τραπεζικών καταθέσεων, το οποίο οφείλουν να διατηρούν οι εμπορικές τράπεζες και να καταθέτουν στον αντίστοιχο λογαριασμό τους στην Τράπεζα της Ελλάδος¹²⁷ [54].

Σε περίπτωση στην οποία επιβληθεί υψηλό ποσοστό, αυξάνεται και η υποχρέωση των τραπεζών να διατηρούν μεγαλύτερη ποσότητα ρευστών στην κατοχή τους. Με αυτό τον τρόπο μειώνεται η ρευστότητα στην αγορά αλλά και τα επιτόκια δανεισμού αυξάνονται. Έτσι μειώνονται οι επενδύσεις και κατ' επέκταση ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης.

Σε αντίθετη περίπτωση όπου το ποσοστό περιορίζεται, μειώνεται και η ποσότητα των ρευστών τα οποία πρέπει να διατηρούν οι τράπεζες στην κατοχή τους. Σε αυτή την περίπτωση αυξάνεται το ποσό των ρευστών που διοχετεύονται στην αγορά και ευνοείται η οικονομική ανάπτυξη.

---

¹²⁵ **Kuttner K.N. & Mosser P.C.** (2002), "The Monetary Transmission Mechanism : Some Answers and Further Questions, FRBNY, Economic Policy Review.

¹²⁶ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/means/open.aspx>

¹²⁷ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/means/open.aspx>

Αυτό κυρίως οφείλεται στο ότι **τα χρήματα δημιουργούνται (σε λογιστική μορφή) κυρίως από το δανεισμό του κράτους**¹²⁸ [40] και όχι την εκτύπωση νέου χαρτονομίσματος. Επομένως τα δάνεια πρέπει να χορηγούνται με αυστηρό έλεγχο από την ΤτΕ ώστε η χρήση τους να γίνεται με σκοπό την ανάπτυξη.

Το **αναπροεξοφλητικό επιτόκιο** είναι το επιτόκιο με το οποίο δανείζει η κεντρική τράπεζα τις εμπορικές τράπεζες. Το προεξοφλητικό επιτόκιο καθορίζει το κόστος του χρήματος καθώς το καθιστά είτε “φτηνό” όταν παίρνει χαμηλές τιμές είτε “ακριβό” όταν παίρνει μεγάλες τιμές. Επομένως ανάλογα με την τιμή που θα πάρει επηρεάζεται και η ζήτηση του. Επομένως το προεξοφλητικό επιτόκιο μπορεί έμμεσα να επηρεάσει σε ένα βαθμό και την έκδοση νέου χαρτονομίσματος καθώς το πόσο χρήμα θα εκτυπώνεται εξαρτάται και από την ζήτηση¹²⁹ [54].

Ένας σημαντικός μηχανισμός προσφοράς χρήματος και ελέγχου των επιτοκίων είναι η πολιτική **ανοιχτής αγοράς** και οι συναλλαγές τις Κεντρικής Τράπεζας με κρατικούς τίτλους. Όταν η κεντρική τράπεζα αγοράζει χρεόγραφα από τις ιδιωτικές τράπεζες, αυτές αυξάνουν τα διαθέσιμα ρευστά τους. Στη συνέχεια οι τράπεζες αξιοποιούν αυτά τα χρήματα χορηγώντας τα με την μορφή δανείων στις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά¹³⁰ [54].

Στην αντίθετη περίπτωση όπου η κεντρική τράπεζα πουλήσει χρεόγραφα στις ιδιωτικές τράπεζες, τα διαθέσιμα ρευστά αυτών μειώνονται και επομένως και η παροχή δανείων στην αγορά.

Όμως με την αλλαγή νομίσματος η χώρα θα είναι αποκλεισμένη από τις διεθνείς αγορές για μεγάλο χρονικό διάστημα οπότε η αγορά θα αφορά μόνο εγχώριες συναλλαγές. Αυτές όμως θα είναι περιορισμένες, διότι το ελληνικό δημόσιο μετά την στάση πληρωμών θα θεωρείται αναξιόχρεο οπότε θα δανείζεται με πολύ υψηλό επιτόκιο. Η Τράπεζα της Ελλάδος θα διενεργεί τυποποιημένες δημοπρασίες ορίζοντας τα ποσά των πράξεων ανάλογα με τις κρατικές ανάγκες για ρευστότητα και τις ημερομηνίες των δημοπρασιών.

Οι Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης είναι συναλλαγές που πραγματοποιούνται με εβδομαδιαία συχνότητα παρέχοντας άμεση ρευστότητα¹³¹ [54]. Οι πράξεις αυτές είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο, το οποίο μπορεί να εξυπηρετήσει και τις δυο πλευρές αντισυμβαλλομένων βάσει και των συνθηκών που θα επικρατούν στο πρώτο χρονικό διάστημα μετά την αλλαγή. Αυτό θα συμβεί διότι στο διάστημα αυτό η ανάγκη για ρευστότητα στην αγορά θα είναι μεγάλη και η ΤτΕ θα επιθυμεί την παροχή τακτικής

---

¹²⁸ **Θάνος Ιωαννίδης** (2016) “Τα ερωτηματικά της Δραχμής: Ρεαλισμός ή Ουτοπία;” <http://www.analyst.gr/2016/04/21/ta-erotimatika-tis-draxmis-realismos-i-outopia/>

¹²⁹ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**
<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/means/open.aspx>

¹³⁰ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**
<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/means/open.aspx>

¹³¹ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π.**

ρευστότητας και παράλληλα οι επενδυτές θα αγοράζουν τις συγκεκριμένες πράξεις καθώς θα επιθυμούν οι συναλλαγές να ολοκληρώνονται άμεσα λόγω του κλίματος αβεβαιότητας.

Οι Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης είναι αντιστρεπτές συναλλαγές με σκοπό την πιο μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση καθώς παρέχουν μηνιαία ρευστότητα και έχουν διάρκεια τριών μηνών¹³² [54]. Αυτές οι πράξεις λόγω της μεγαλύτερης διάρκειας θα παρέχουν περισσότερο κέρδος όμως θα περιέχουν μεγαλύτερο ρίσκο και για αυτό το λόγο θα χρησιμοποιούνται περισσότερο μετά την εξομάλυνση των συνθηκών.

Οι πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας γίνονται επί τόπου όταν κρίνεται ότι είναι αναγκαίο, λόγω μη αναμενόμενων διακυμάνσεων της ρευστότητας στην αγορά με σκοπό τον έλεγχο της ρευστότητας και κατ'έπείταση των επιτοκίων ώστε να μην αυξηθούν. Οι πράξεις αυτές μπορούν να είναι αντιστρεπτές ή να έχουν μορφή οριστικής πράξης¹³³ [54]. Αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο άσκησης νομισματικής πολιτικής, ιδιαίτερα το πρώτο χρονικό διάστημα, στο οποίο λόγω και της αβεβαιότητας που θα επικρατεί αλλά και της συνεχώς μεταβαλλόμενης ιστοτομίας του νέου νομίσματος και κατ'έπείταση της ρευστότητας θα υπάρχει έντονη ανάγκη άσκησης αυτών των πράξεων από την ΤτΕ.

4.1.3 Η νομισματική πολιτική στην Ελλάδα με το εθνικό νόμισμα

Η νομισματική πολιτική η οποία πιθανόν θα ακολουθηθεί σε περίπτωση αλλαγής νομίσματος, θα είναι η επεκτατική, δηλαδή να αυξάνει την ποσότητα του χρήματος στην αγορά ευνοώντας την οικονομική ανάπτυξη και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Στην ουσία όμως η επεκτατική νομισματική πολιτική θα μπορεί να εφαρμοστεί μετά την εξομάλυνση της οικονομικής κατάστασης γενικότερα και ειδικότερα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το πρώτο καιρό λόγω των συνθηκών θα χρειαστούν λεπτοί χειρισμοί με σκοπό την βιωσιμότητα του τραπεζικού συστήματος.

Με σκοπό την διατήρηση της κεφαλαιακής επάρκειας του τραπεζικού συστήματος, και λόγω της αβεβαιότητας στην αγορά, θα πρέπει να υπάρξει μια σημαντική μείωση της παροχής πιστώσεων¹³⁴ [1].

Τα επίπεδα των τιμών των προϊόντων είναι χαμηλότερα όταν ασκείται επεκτατική πολιτική, καθιστώντας τα πιο ελκυστικά και για τους εγχώριους αλλά και για τους ξένους καταναλωτές. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την τάση αύξησης των εξαγωγών και παράλληλα την μειωμένη ζήτηση εισαγωγών και επομένως την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

---

¹³² Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π.

¹³³ Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π.

¹³⁴ *Ernst & Young - Oxford Economics*, (2015), ο.π., "The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society".

Η αύξηση της κινητικότητας στη αγορά είναι ένας πολύ σημαντικός λόγος επιλογής της συγκεκριμένης πολιτικής καθώς είναι αναγκαία η μείωση της ανεργίας στην χώρα. Η κάλυψη των αυξημένων υποχρεώσεων της χώρας αποτελεί έναν επιπλέον λόγο, που απαιτεί τη συνεχή αυξανόμενη ποσότητα του χρήματος. Η ρευστότητα είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η χώρα μας και η επεκτατική πολιτική είναι αυτή η οποία παρέχει μεγαλύτερη ρευστότητα.

Στην περίπτωση μεγάλης αύξησης του πληθωρισμού, από την συνεχή έκδοση νέου χρήματος για κάλυψη των ελλειμμάτων πιθανότατα θα υπάρξει αναστάτωση στην αγορά. Για να ελεγχθεί η κατάσταση θα πρέπει να υπάρξει διοικητικός καθορισμός των τιμών βασικών αγαθών με σκοπό τον έλεγχο τους καθώς θα έχουν έντονες ανοδικές τάσεις¹³⁵ [23]. Στην αντίθετη περίπτωση στην οποία η έκδοση νέου χρήματος γίνεται ορθολογικά και έχει ως στόχο την ανάπτυξη, ο πληθωρισμός θα είναι σε χαμηλά επίπεδα.

Οι τάσεις πληθωρισμού πιθανόν να μην είναι τόσο μεγάλες από την έκδοση νέου χρήματος καθώς η εγχώρια οικονομία αντιμετωπίζει βαθεία ύφεση και μείωση της παραγωγής της κατά 25%¹³⁶ [25]. Άμα δεν μπορεί να ελέγξει το πληθωρισμό η κυβέρνηση τότε υποχρεωτικά σε συνεργασία με την τράπεζα της Ελλάδος θα πρέπει να ασκήσει περιοριστική νομισματική πολιτική για ένα χρονικό διάστημα.

Αυτό είχε συμβεί στην Ελλάδα όταν το 1994 από επεκτατική νομισματική πολιτική εφαρμόστηκε περιοριστική έως και το 2000. Αυτό συνέβη διότι ο πληθωρισμός εκείνη τη χρονιά είχε φτάσει στο 10,8% έναντι 5,3% του μέσου όρου της ΕΕ και το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν στο 9,9% του ΑΕΠ.¹³⁷ [24].

Το ποσοστό **υποχρεωτικών ελάχιστων ρευστών διαθεσίμων** θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν μικρότερο στην περίπτωση της Ελλάδας, η οποία ως στόχο με την αλλαγή νομίσματος θα έχει την οικονομική ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της. Όμως η τιμή του ποσοστού αυτού δεν μπορεί να πάρει ιδιαίτερα μικρές τιμές, διότι με το κλίμα αβεβαιότητας το οποίο θα υπάρχει στην αγορά και τις επενδύσεις θα υπάρχει αυξημένος κίνδυνος οι εμπορικές τράπεζες να δημιουργήσουν μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Επομένως, από τη μία είναι φανερό ότι ο λόγος πρέπει να πάρει χαμηλές τιμές όμως σε λογικά πλαίσια. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι ο συγκεκριμένος λόγος επηρεάζει άμεσα και τις πληθωριστικές τάσεις καθώς η ταχύτητα με την οποία κυκλοφορεί το νόμισμα καθορίζει σημαντικά τη ρευστότητα στην αγορά.

---

¹³⁵ **Ν. Καραμούζης** (2012) "Που θα οδηγήσει μια επιστροφή στη δραχμή" Βήμα της Κυριακής, 20/5/2012.

¹³⁶ **Κώστας Λαπαθίτσας** (2015) "Η μετάβαση στο εθνικό νόμισμα", http://costaslapavitsas.blogspot.gr/2015/09/blog-post_5.html

¹³⁷ **Τάσος Αναστασάτος** (2008), "Η Ελληνική Νομισματική Πολιτική και τα Διδάγματα για τις Χώρες της Νέας Ευρώπης", Eurobank, Οικονομία & Αγορές.

Είναι απαραίτητο οι τιμές που θα πάρει το **αναπροεξοφλικό επιτόκιο** μετά την αλλαγή νομίσματος να είναι χαμηλές, διότι όσο πιο πολύ μειώνεται το επιτόκιο τόσο μεγαλύτερη θα είναι η ρευστότητα και κατ' επέκταση η ποσότητα χρήματος στην αγορά.

Στην επεκτατική νομισματική πολιτική τα επιτόκια των καταθέσεων και του τραπεζικού δανεισμού διατηρούνται σε επίπεδα χαμηλότερα του πληθωρισμού. Επίσης και το αναπροεξοφλικό επιτόκιο της Τράπεζας της Ελλάδος θα πρέπει να είναι χαμηλότερο του πληθωρισμού. Λόγω του αυξημένου κινδύνου που εμπεριέχει μια επεκτατική νομισματική πολιτική, είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν μηχανισμοί ελέγχου του πιστωτικού συστήματος οι οποίοι θα είναι υπό την παρακολούθηση της ΤτΕ προκειμένου να χρησιμοποιούνται τα διαθέσιμα χρήματα σωστά σύμφωνα με τις ανάγκες και το πλάνο ανάπτυξης.

Η συνεχής χαμηλή ανάπτυξη της παραγωγικότητας μπορεί να περιορίσει την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής. Σε μια χώρα όπου η ανάπτυξη και ο πληθωρισμός είναι σε χαμηλά επίπεδα, τα επιτόκια δέχονται έντονες πτωτικές τάσεις. Σε περίπτωση στην οποία τα επιτόκια βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα τότε η εφαρμογή του πλαισίου της νομισματικής πολιτικής είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Σε αυτή την περίπτωση είναι πιθανό οι τράπεζες να επιθυμούν την συντονισμένη δράση με την κυβέρνηση. Ο στόχος για τον πληθωρισμό είναι πιθανόν να αντικατασταθεί από έναν νέο στόχο όσο αφορά το ονομαστικό ΑΕΠ. Η περιορισμένη παραγωγικότητα θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί από την δέσμευση για αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ¹³⁸ [15].

4.2 Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας συναλλαγματικής πολιτικής

Όλα αυτά τα χρόνια με την ύπαρξη του ευρώ εξασφαλίζεται η σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ των χωρών οι οποίες είναι κάτοχοι του συγκεκριμένου νομίσματος και των άλλων χωρών. Το πρώτο πράγμα που θα πρέπει να αποφασιστεί είναι ποιά ισοτιμία θα έχει το νέο νόμισμα και αν θα κυμαίνεται ελεύθερα στην αγορά συναλλάγματος ή θα υπάρξει πρόσδεση σε ένα άλλο πιο σταθερό νόμισμα.

Η ύπαρξη σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας αντικατοπτρίζει ένα περιβάλλον βεβαιότητας το οποίο με τη σειρά του εξασφαλίζει καλύτερες συνθήκες οικονομικής δραστηριότητας. Όμως η ύπαρξη σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας περιορίζει την ελεύθερη άσκηση νομισματικής πολιτικής η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση

---

¹³⁸ **Stephen King** (2016), "How weak productivity can neuter monetary policy", <http://www.hsbc.com/news-and-insight/insight-archive/2016/how-weak-productivity-can-neuter-monetary-policy>

προκειμένου να μπορεί να σχεδιαστεί και υλοποιηθεί η επιθυμητή αναπτυξιακή πολιτική¹³⁹ [137].

Η συναλλαγματική σταθερότητα παρέχει πλεονεκτήματα όπως είναι η αποταμίευση, οι επενδύσεις και ο μακροχρόνιος οικονομικός προγραμματισμός και για αυτό το λόγο οι περισσότερες μικρομεσαίες χώρες την εποχή που διανύουμε εφαρμόζουν πολιτικές συναλλαγματικής σταθερότητας¹⁴⁰ [23].

Η Ελλάδα με την αλλαγή νομίσματος θα απολέσει αυτά τα πλεονεκτήματα με σκοπό την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας και του έλεγχου της συναλλαγματικής πολιτικής, όμως δεν σημαίνει ότι ταυτόχρονα θα επιτευχθεί και η επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη.

Η **ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία** είναι η αξία μιας μονάδας εγχώριου νομίσματος, σε σχέση με την αξία ενός άλλου διεθνές νομίσματος. Η ισοτιμία κάθε νομίσματος καθορίζεται είτε από την Κεντρική Τράπεζα της χώρας με διοικητικό τρόπο, είτε στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος ανάλογα με την προσφορά και ζήτηση του εθνικού και του ξένου νομίσματος αντίστοιχα¹⁴¹ [56].

Στην περίπτωση αλλαγής νομίσματος και επιστροφής σε εθνικό νόμισμα η χώρα θα πρέπει πλέον να λειτουργεί με ένα **σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών**. Σε αυτήν την περίπτωση έχοντας ως επιθυμία την ισορροπία ανάμεσα στην ζήτηση και την προσφορά ξένου συναλλάγματος, οι κεντρικές τράπεζες επιτρέπουν συνήθως την ελεύθερη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Η προσφορά ξένου νομίσματος προέρχεται από κατοίκους του εξωτερικού, οι οποίοι αγοράζουν εγχώρια προϊόντα και υπηρεσίες. Δηλαδή αφορούν τις εισροές οι οποίες προχέονται από το τουρισμό, τις εξαγωγές κ.λ.π οι οποίες φέρνουν στην χώρα χρήματα με τη μορφή ξένου νομίσματος. Αντίστοιχα πραγματοποιείται η ζήτηση ξένου νομίσματος από τους κατοίκους της χώρας, μέσω εισαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών οι οποίοι χρησιμοποιούν εγχώριο νόμισμα με σκοπό την μετατροπή σε ξένο νόμισμα για να μπορούν να πραγματοποιήσουν τις συναλλαγές τους με το εξωτερικό¹⁴² [125].

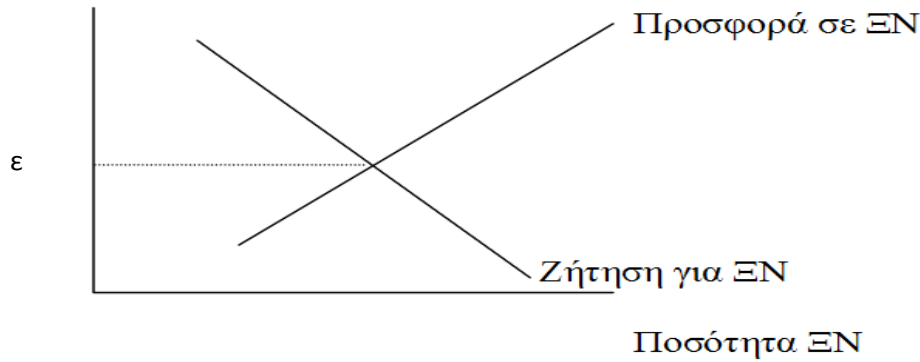
---

¹³⁹ **Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides** (2016), « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece», https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/Online-Pub_Eurozone_Failure.pdf

¹⁴⁰ **Ν. Καραμούζης** (2012), ο.π, "Που θα οδηγήσει μια επιστροφή στη δραχμή"

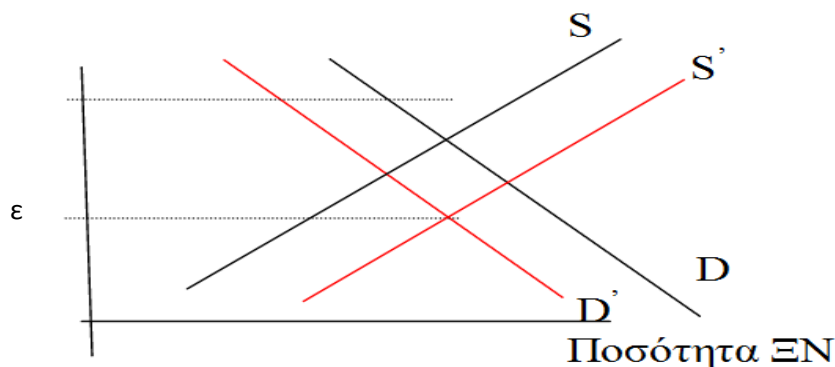
¹⁴¹ **Τόλιος Γιάννης** (2016), "Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»", Ταξιδευτής, Αθήνα.

¹⁴² **Paul Krugman - Maurice Obstfeld** (2011), "Διεθνείς Οικονομική : Θεωρία και Πολιτική", Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Διάγραμμα 2: Η σχέση προσφοράς και ζήτησης καθορίζουν την συναλλαγματική ισοτιμία

Έναν μηχανισμό ελέγχου, της προσφοράς και ζήτησης του ξένου νομίσματος αποτελεί η μεταβολή του επιτοκίου της χώρας. Σε περίπτωση αύξησης του εγχώριου επιτοκίου αναλογικά με το επιτόκιο μιας χώρας του εξωτερικού, αυξάνεται παράλληλα και η προσφορά σε ξένο νόμισμα αλλά μειώνεται ταυτόχρονα και η ζήτηση. Επομένως όπως φαίνεται και στο επόμενο διάγραμμα η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία (ϵ) μειώνεται¹⁴³ [125].

Διάγραμμα 3: Η επίδραση της αύξησης των εγχώριων επιτοκίων στην συναλλαγματική ισοτιμία

Επίσης προκύπτει το συμπέρασμα ότι καθώς το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας είναι σταθερά ελλειμματικό, ότι η ζήτηση ξένου νομίσματος στην χώρα θα είναι πολύ μεγαλύτερη από την προσφορά, σε περίπτωση εισαγωγής νέου εθνικού νομίσματος. Επομένως είναι βέβαιο ότι, όσο το εμπορικό ισοζύγιο παραμένει ελλειμματικό, το νέο νόμισμα θα δέχεται υποτιμητικές τάσεις. Επομένως, θα πρέπει η Ελλάδα μέσω της νομισματικής και συναλλαγματικής της πολιτικής να ελέγχει και να βελτιώνει το εμπορικό έλλειμμα όταν αυτό υπάρχει.

Επομένως καθώς η χώρα πιθανότατα θα αντιμετωπίζει πρόβλημα υποτιμητικών τάσεων, θα πρέπει να υπάρξει αυξητική τάση των εγχώριων επιτοκίων, με σκοπό την διατήρηση της ισορροπίας της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

¹⁴³ Paul Krugman - Maurice Obstfeld (2011), ο.π., “Διεθνείς Οικονομική : θεωρία και Πολιτική”

Ένας παράγοντας ο οποίος αφορά την δυνατότητα μιας χώρας να στηρίξει την συναλλαγματική ισοτιμία της, ώστε να παραμείνει σταθερή σε ενδεχόμενες αλλαγές των επιτοκίων, είναι η ύπαρξη ικανοποιητικών συναλλαγματικών αποθεμάτων. Όμως στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου τα συναλλαγματικά της αποθέματα έχουν περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό τα τελευταία χρόνια αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο. Η τήρηση και επιβολή επιπρόσθετων ελέγχων στη διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων, αποτελούν σημαντικό παράγοντα στήριξης του συγκεκριμένου μηχανισμού¹⁴⁴ [137].

Με τις υποτιμήσεις του νέου νομίσματος είναι απαραίτητο να υπάρξει πρόληψη ούτως ώστε να μην υπάρξει χαλάρωση στην δημοσιονομική πολιτική, τις διαρθρωτικές αλλαγές και τον έλεγχο του πληθωρισμού. Τα παραπάνω αποτελούν συχνά συνεπακόλουθα σε διαδικασίες υποτίμησης.

Άλλωστε όπως αναφέρει ο **Ν.Καραμούζης**¹⁴⁵ [23] «η επιστροφή στη δραχμή θα συνοδευθεί από μεγάλες και ίσως αποσταθεροποιητικές υποτιμήσεις λόγω των έντονων πληθωριστικών προσδοκιών, του μικρού αποθέματος συναλλαγματικών διαθεσίμων, του μεγάλου ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, της σαθρής εγχώριας παραγωγικής βάσης που αδυνατεί να υποκαταστήσει τις εισαγωγές και ν' αναπτύξει τις εξαγωγές με την απαιτούμενη ταχύτητα».

Όταν μια χώρα διαθέτει μια δυνατή δομή παραγωγικότητας, ευνοείται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της και κατ'επέκταση η δυνατότητα για πλεονασματικό ισοζύγιο. Οι χώρες οι οποίες έχουν θετικό ισοζύγιο εμφανίζουν τάσεις ανατίμησης. Αντίθετα οι χώρες με περιορισμένη παραγωγική δομή εμφανίζουν έλλειμμα το οποίο καλύπτεται με την αγορά ξένου συναλλάγματος. Η ζήτηση του ξένου συναλλάγματος είναι ανάλογη και με την τάση υποτίμησης του εθνικού νομίσματος¹⁴⁶ [56].

Επομένως λαμβάνοντας υπόψη, ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει πρόβλημα χαμηλής παραγωγικότητας, έχει σταθερά αρνητικό ισοζύγιο πληρωμών¹⁴⁷ [59] (διάγραμμα 6) καθώς και την αυξημένη πιθανότητα ζήτησης ξένου συναλλάγματος αναμένεται ειδικά στο μεταβατικό στάδιο να υπάρχουν έντονες τάσεις υποτίμησης του νομίσματος.

Ο διοικητικός καθορισμός της ισοτιμίας από τη ΤτΕ πραγματοποιείται ανάλογα με τις προτεραιότητες και τους στόχους τους οποίους θέτει η κυβέρνηση της χώρας. Σύμφωνα με την θεωρία του «ασύμβατου τριγώνου» (impossible trinity) υπάρχουν τρεις εναλλακτικές επιλογές : α) να υπάρξει καθορισμός της ισοτιμίας και ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα καθορισμού των επιτοκίων. β) ελεύθερη διακίνηση

¹⁴⁴ **Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides** (2016), « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece»,

https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/Online-Pub_Eurozone_Failure.pdf

¹⁴⁵ **Ν. Καραμούζης** (2012), ο.π., “Που θα οδηγήσει μια επιστροφή στη δραχμή”

¹⁴⁶ **Τόλιος Γιάννης** (2016), “Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»”, Ταξιδευτής, Αθήνα.

¹⁴⁷ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, Ισοζύγιο Πληρωμών,

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/basic.aspx>

κεφαλαίων και δυνατότητα καθορισμού των επιτοκίων χωρίς όμως την δυνατότητα καθορισμού της ισοτιμίας. γ) καθορισμός της ισοτιμίας και των επιτοκίων χωρίς να επιτρέπεται η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων¹⁴⁸ [57].

Στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα την συγκεκριμένη χρονική περίοδο όπου υπάρχει έντονη τάση φυγής κεφαλαίων από τις τράπεζες η τρίτη επιλογή είναι ίσως η καλύτερη προκειμένου να προστατευτεί και το τραπεζικό σύστημα.

Είναι απαραίτητο, να υπάρξει νομοθετικό πλαίσιο για την διαδικασία ελέγχων συναλλάγματος, καθώς οι τράπεζες, τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος, οι μεταφορικές εταιρίες, τα ταξιδιωτικά πρακτορεία τα ξενοδοχεία και όλοι οι υπόλοιποι οργανισμοί που συναλλάσσονται άμεσα με το εξωτερικό θα πρέπει να παίρνουν άδεια να αγοράζουν ή να κατέχουν συνάλλαγμα και το οποίο θα οφείλουν να παραδίδουν άμεσα στην ΤτΕ.

4.3 Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας δημοσιονομικής πολιτικής

Είναι βέβαιο, ότι ένα από τα μειονεκτήματα της ένταξης στην Ευρωζώνη είναι η κοινή γραμμή δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς η Ελλάδα υποχρεούται να θέτει κοινούς στόχους με όλα τα υπόλοιπα κράτη μέλη που συμμετέχουν. Όμως είναι εμφανές, ότι δεν μπορούν να έχουν κοινούς στόχους χώρες οι οποίες έχουν τελείως διαφορετικές υποδομές και παραγωγικές δυνατότητες. Επομένως, με την άσκηση ανεξάρτητης δημοσιονομικής πολιτικής μπορεί να γίνουν αλλαγές στην υπάρχουσα, με γνώμονα αποκλειστικά το συμφέρον και την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας.

Ο συνδυασμός των λαθών των κυβερνήσεων της χώρας, με τους αρνητικούς ρυθμούς που εμφανίζει το ΑΕΠ της από το 2008 και μετά λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης οδήγησαν το δημοσιονομικό έλλειμμα από το 6,5% του ΑΕΠ που βρισκόταν το 2008 στο 15,8% του ΑΕΠ στο τέλος του 2009¹⁴⁹ [26].

Η Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια εμφανίζει δημοσιονομικό έλλειμμα καθώς τα έξοδα της Γενικής Κυβέρνησης υπερκαλύπτουν τα έσοδα σε πολύ μεγάλο βαθμό όπως παρουσιάζεται και στο διάγραμμα 4.

---

¹⁴⁸ **Robert Mundell** (1963), «Capital mobility and stabilization policy under fixed and flexible exchange rates»

¹⁴⁹ **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2011), 'Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2007-2010 http://www.didefth.gr/oikonomika/statist_17102010.pdf

Διάγραμμα 4 : Εξέλιξη Ισοζυγίου Γενικής Κυβέρνησης.

Πηγή : **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), “Η Ελληνική Οικονομία”¹⁵⁰ [93].

Πιο αναλυτικά παρατηρούμε την απότομη αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά την διάρκεια των ετών 2008,2009 καθώς το έλλειμμα από -15,6 δισ ευρώ που ήταν στο τέλος του 2007 έφτασε τα -24,6 δισ ευρώ το 2008 και -36 δισ ευρώ το 2009. Αυτό οφείλεται στην μεγάλη αύξηση των κρατικών δαπανών ενώ παράλληλα τα έσοδα παρέμεναν σταθερά. Η βελτίωση το 2010, 2011, 2012 σε έλλειμμα -25,3 δισ ευρώ, -21,2 δισ ευρώ και -16,9 δισ ευρώ αντίστοιχα οφείλεται στην συνεχή μείωση των συνολικών κρατικών δαπανών με τα έσοδα να συνεχίζουν να παραμένουν σταθερά σε επίπεδα λίγο πιο πάνω από τα 90 δισ ευρώ. Η απότομη αύξηση του ελλείμματος το 2013 οφείλεται στις αυξημένες δαπάνες της περιόδου. Το 2014 και 2015 τα κρατικά έσοδα μειώθηκαν σε επίπεδα κοντά στα 84 δισ ευρώ, όμως η μεγάλη μείωση των δαπανών το 2014 οδήγησε στην βελτίωση του ελλείμματος εκείνη την χρονιά. Το 2015 η αύξηση του κρατικού ελλείμματος σε 12,8 δισ ευρώ οφείλεται στην αύξηση των κρατικών δαπανών.

Το χρέος αναμένεται να διατηρηθεί σε πολύ ψηλά επίπεδα ως προς το ΑΕΠ ακόμα και σε μια συμφωνία για μεγάλο “κούρεμα” του, στην περίπτωση συνταγμένης μετάβασης. Η δυσκολία εξυπηρέτησης του χρέους και το μέγεθος του, θα αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα στη δημοσιονομική πολιτική, καθώς θα πρέπει να συνεχίσει να ασκείται περιοριστική πολιτική. Σε αντίθετη περίπτωση, με εφαρμογή μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής θα απαιτηθεί αυξημένη χρηματοδότηση, η οποία θα έχει ως

¹⁵⁰ **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), “Η Ελληνική Οικονομία”, http://www.statistics.gr/documents/20181/1518565/greek_economy_25_11_2016.pdf/2dbafe29-5f42-40c3-8e00-d5d4e44d10ff

συνεπακόλουθο την περεταίρω υποτίμηση και επομένως και την απότομη άνοδο του πληθωρισμού¹⁵¹ [1].

Οι δημόσιες δαπάνες μπορούν να χρηματοδοτηθούν με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Με την συμφωνία δανεισμού, με την είσπραξη φόρων και μέσω της τύπωσης χρήματος. Καθώς η επιβάρυνση από την φορολογία είναι ήδη πολύ μεγάλη στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα δύσκολο να υπάρξει περαιτέρω αύξηση σε αυτή και να υπάρξει εύρεση των απαραίτητων πόρων μέσω αυτής της επιλογής. Επίσης λόγω του αποκλεισμού από τις αγορές δεν μπορεί να χρηματοδοτηθούν οι δημόσιες δαπάνες από περαιτέρω δανεισμό. Επομένως η έκδοση νέου χρήματος για την χρηματοδότηση των δημόσιων δαπανών αποτελεί την εναλλακτική λύση, η οποία όμως όσο πιο αυξανόμενη είναι συνεπάγεται την ανάλογη αύξηση του πληθωρισμού.

Όμως χρειάζεται προσοχή, από πού θα γίνουν περικοπές στις κρατικές δαπάνες, διότι κάποιες από αυτές είναι απαραίτητο να διατηρηθούν, ούτως ώστε να υπάρξει η πολυπόθητη οικονομική ανάπτυξη.

Ένα κριτήριο αποτελεί ο βαθμός οικονομικής επιβάρυνσης λόγω της υποτίμησης τον οποίο θα έχει κάθε ομάδα αγαθών και υπηρεσιών σε συνάρτηση όμως και με τη ζήτηση αυτού. Επίσης ο βαθμός ανάγκης του κάθε αγαθού ή υπηρεσίας για τους καταναλωτές ή τις επιχειρήσεις η για την οικονομία της χώρας αποτελεί σημαντικό κριτήριο. Επομένως βάσει των κριτηρίων αυτών θα πρέπει να σχεδιαστεί η κατάλληλη οικονομική πολιτική χρηματοδότησης, προκειμένου να υπάρξει μια ισορροπία ανάμεσα στους κλάδους με τις μεγαλύτερες και μικρότερες επιβαρύνσεις τιμών.

Βάσει των παραπάνω κριτηρίων θα πρέπει να υπάρξει αύξηση των δημόσιων δαπανών για τους τομείς των υπηρεσιών επιστημονικής έρευνας και ανάπτυξης, τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες υγείας. Ταυτόχρονα όμως θα πρέπει να υπάρξει μείωση των κρατικών δαπανών για τα μουσεία, τις τέχνες τις βιβλιοθήκες, τις αθλητικές υπηρεσίες, τις υπηρεσίες αναψυχής και τις υπηρεσίες διασκέδασης¹⁵² [137].

Ένα καίριο ζήτημα των κρατικών δαπανών αποτελούν οι δαπάνες για τους δημόσιους υπαλλήλους. Είναι πολύ σημαντικό, το κράτος να μπορεί από μόνο του να αποφασίσει για τις μισθολογικές δαπάνες των δημόσιων υπαλλήλων καθώς και για τον αριθμό αυτών οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την εύρυθμη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού.

Το 2015 το ποσοστό των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα αναλογικά του εργατικού δυναμικού ήταν 17,5% όταν ο μ.ο. των χωρών του ΟΟΣΑ ήταν 19,3%. Παράλληλα οι

---

¹⁵¹ *Ernst & Young - Oxford Economics*, (2015), ο.π., "The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society".

¹⁵² *Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides* (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece»,

μισθολογικές δαπάνες για το 2015 ήταν το 9% του ΑΕΠ όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν 9,2%¹⁵³ [60].

Για να υπάρξει ανάπτυξη στη χώρα είναι απαραίτητη η εύρυθμη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Επομένως δεν θα ήταν ορθό να υπάρξει μεγάλη μείωση του εργατικού δυναμικού στο δημόσιο τομέα. Αντίθετα, στην περίπτωση αλλαγής νομίσιματος πιθανότατα να χρειαστεί διατήρηση η ακόμα και αύξηση του δημόσιου προσωπικού με σκοπό την ορθή άσκηση της νέας δημοσιονομικής πολιτικής. Η μείωση του εργατικού δυναμικού του δημόσιου τομέα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας και επομένως την μείωση της κατανάλωσης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα περαιτέρω απολύσεις και στον ιδιωτικό τομέα και την οικονομική συρρίκνωση¹⁵⁴ [60].

Η μείωση των μισθών και της απασχόλησης κατά 30% στον ιδιωτικό τομέα μετά το 2010, είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση στην καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών κατά 27% μέχρι το 2015¹⁵⁵ [60].

Παράλληλα οι μειώσεις οι οποίες έχουν υπάρξει στον τομέα της υγείας είναι μεγάλες καθώς οι κρατικές δαπάνες από το 9,8% του ΑΕΠ που ήταν το 2010 περιορίστηκαν στο 8,3 % του ΑΕΠ το 2014. Συγκεκριμένα οι δαπάνες για την υγεία το 2014 ήταν 15,6 δις ευρώ περιορισμένες κατά 43% σε σχέση με τις δαπάνες το 2010¹⁵⁶ [100].

Λαμβάνοντας υπόψη τις ήδη υπερβολικά μειωμένες κρατικές δαπάνες, οι οποίες είναι δύσκολο να περιοριστούν περαιτέρω, γίνεται αντιληπτό ότι η αναγκαία περιοριστική δημοσιονομική πολιτική οδηγεί στην διατήρηση της υψηλής φορολογίας με σκοπό την αύξηση των εσόδων.

Η περαιτέρω φορολόγηση με σκοπό την ακόμα πιο αυστηρή περιοριστική πολιτική δεν ενδείκνυται, καθώς όπως αποδείχθηκε από το 2009 και έπειτα με την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας και την αύξηση των φόρων δεν έχει επιτευχθεί η επιθυμητή αύξηση των κρατικών εσόδων. Αντίθετα τα έσοδα από εισπράξεις φόρων έχουν μειωθεί, γεγονός το οποίο οφείλεται στην μειωμένη οικονομική δυνατότητα των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα την αδυναμία εξόφλησης των αυξημένων φορολογικών υποχρεώσεων τους¹⁵⁷ [101].

---

¹⁵³ Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (2016), Η αλήθεια για το ελληνικό δημόσιο. http://www.minadmin.gov.gr/wp-content/uploads/20160606_dt_report_i_alitheia_gia_to_dimosio.pdf

¹⁵⁴ Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (2016), Η αλήθεια για το ελληνικό δημόσιο. http://www.minadmin.gov.gr/wp-content/uploads/20160606_dt_report_i_alitheia_gia_to_dimosio.pdf

¹⁵⁵ Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (2016), ο.π. Η αλήθεια για το ελληνικό δημόσιο

¹⁵⁶ Τράπεζα της Ελλάδος (2016), "Νομισματική Πολιτική 205-2016", Ίδρυμα Εκτύπωσης

Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος.

¹⁵⁷ Costas Lapavitsas & Heiner Flassbeck, (2015), "A Programme of Social and National Rescue for Greece", http://www.ersenep.org/images/pdf/2015-10-01_lapavitsas_flassbeck_en.pdf

Η διασφάλιση περαιτέρω οικονομικών πόρων μπορεί να επέλθει από την αναδιοργάνωση των κρατικών δομών, την ψηφιοποίηση των υπηρεσιών και τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των δαπανών αλλά και των αναμενόμενων εσόδων από φόρους.

Το “κούρεμα” θα είναι απαραίτητο καθώς δεν θα είναι βιώσιμο το χρέος, ενώ είναι βέβαιο ότι και οι δανειστές θα προσπαθήσουν να μην χάσουν τα χρήματα τα οποία έχουν περιλάβει στους προϋπολογισμούς τους. Πιθανότατα αυτό θα το επιδιώξουν με την συμφωνία ελέγχου από τους ίδιους και είσπραξης μέρους των φόρων της δημόσιας περιουσίας για ένα χρονικό διάστημα.

Αυτός είναι ακόμα ένας παράγοντας ο οποίος μπορεί να οδηγήσει στην μείωση των αναμενόμενων φόρων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής. Είναι απαραίτητο όμως να υπάρξουν και κάποιες μειώσεις στην φορολόγηση των βασικών ειδών ανάγκης ώστε οι πολίτες να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν την μείωση της αγοραστικής δύναμης του μισθού τους και να μην έχουν αδυναμία πρόσβασης σε είδη όπως είναι προϊόντα διατροφής, ηλεκτρισμό και πετρέλαιο. Είναι απαραίτητο να θεσπιστούν διοικητικά καθορισμένες τιμές σε ορισμένα προϊόντα και να υπάρξει πρόβλεψη για το ύψος των ενοικίων¹⁵⁸ [25].

Παράλληλα όμως η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, οδηγεί και στον περιορισμό της ανάπτυξης. Επομένως η χώρα η οποία έχει ως σκοπό την ανάπτυξη με την αλλαγή νομίματος μετά την εξομάλυνση των συνθηκών θα πρέπει να ασκεί σταδιακά μια πιο επεκτατική πολιτική. Είναι πολύ σημαντικό με την πάροδο του χρόνου η δημοσιονομική πολιτική να επικεντρωθεί κυρίως στις διαρθρωτικές αλλαγές και τον έλεγχο του δημόσιου τομέα και λιγότερο στην αύξηση της φορολόγησης η οποία επιβαρύνει την ανάπτυξη¹⁵⁹ [27].

Είναι απαραίτητο να υπάρξει μια ισορροπία στα έσοδα από τους φόρους, καθώς σε περίπτωση που μειωθεί η φορολογία σε πολλά βασικά αγαθά θα πρέπει να υπάρξει μια αύξηση όσο αφορά τα είδη πολυτελείας. Σε αντίθετη περίπτωση η μείωση των εσόδων θα είναι πολύ μεγάλη και πιθανότατα μη διαχειρίσιμη. Με την ίδια λογική θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο να υπάρξει διαφορετικός συντελεστής φορολόγησης για επιχειρήσεις και πολίτες ανάλογα με το μέγεθος των κερδών.

Είναι ορατός ο κίνδυνος σε περίπτωση στην οποία η κυβέρνηση αποφασίσει την αύξηση της φορολογίας από τις επιχειρήσεις με σκοπό την αύξηση των εσόδων να έχει αντίθετα αποτελέσματα με μείωση των εσόδων, μείωση του ρυθμού ανάπτυξης και αύξηση της ανεργίας. Για το λόγο αυτό είναι πολύ σημαντικό να είναι πολύ προσεκτικές οι αλλαγές στους φορολογικούς συντελεστές και να μην υπάρχουν απότομες αυξήσεις με σκοπό να διατηρηθούν τα παραπάνω στα επιθυμητά επίπεδα.

¹⁵⁸ **Κώστας Λαπαθίτσας** (2015),ο.π., “Η μετάβαση στο εθνικό νόμισμα”,

¹⁵⁹ **Γ. Προβόπουλος** (2016) “Υπάρχει λύση στο ελληνικό πρόβλημα;”

<http://www.capital.gr/forum/thread/5534510>

Είναι πολύ σημαντικό να γίνουν πολλές αλλαγές ξεκινώντας από νομοσχέδια που θα ευνοούν και θα βοηθούν την δημιουργία νέων παραγωγικών επιχειρήσεων οι οποίες θα έχουν κρατική βοήθεια, για ένα αρχικό χρονικό διάστημα.

Παράλληλα πρέπει να γίνει έλεγχος όλων των δημόσιων υπαλλήλων, ούτως ώστε να είναι κατάλληλα καταρτισμένες (για την εύρυθμη λειτουργία) θέσεις εργασίας και να υπάρχει ομαλή λειτουργία του δημόσιου μηχανισμού χωρίς να υπολειτουργούν διάφοροι τομείς ή να υπάρχουν περισσότεροι υπάλληλοι από αυτούς που είναι αναγκαίοι.

Επίσης πρέπει να υπάρξουν μεταρρυθμίσεις όσο αφορά το κλάδο της γεωργίας καθώς η χώρα μπορεί να παράγει μεγάλες ποσότητες και ποικιλίες από προϊόντα (τα οποία δεν ευδοκούν στην υπόλοιπη Ευρώπη λόγω κλίματος) και να τα εξάγει. Οι μεταρρυθμίσεις όσο αφορά την γεωργία είναι απαραίτητες διότι με την ανάκαμψη του κλάδου μπορούν να μειωθούν και οι εισαγωγές σε πολλά εμπορεύματα.

Ένας μηχανισμός αύξησης των εσόδων μέσω αλλαγής νομίσματος είναι η φορολόγηση κατά την διαδικασία μετατροπής από το παλιό στο νέο νόμισμα. Αυτό μπορεί να συμβεί είτε λογιστικά είτε φυσικά και θα είναι ένας τρόπος να φορολογηθούν κυρίως και αδήλωτα εισοδήματα που βρίσκονται εκτός του τραπεζικού συστήματος. Η φορολόγηση αυτή πρέπει να είναι ιδιαίτερα μικρή γιατί θα είναι επιπρόσθετη επιβάρυνση στην υποτίμηση.

Είναι βέβαιο ότι όσο μικρή και να είναι η φορολογική αυτή επιβάρυνση θα αποφέρει τεράστια οικονομικά οφέλη στον κρατικό προϋπολογισμό και θα είναι δίκαιη καθώς θα φορολογηθούν όλοι με βάση την πραγματική ποσότητα χρημάτων τα οποία έχουν στην κατοχή τους ενώ ταυτόχρονα θα φορολογούνται και τα χρήματα από το εξωτερικό που θα επιστρέφουν στην Ελλάδα για επενδύσεις καθώς θα έχουν μεγαλύτερη αξία.

4.4 Η σχεδίαση και υλοποίηση νέας εμπορικής πολιτικής

Η εμπορική πολιτική αφορά πολιτικές που σχετίζονται με το διεθνές εμπόριο και έχουν ως σκοπό την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου και το πλεόνασμα αυτού μέσα από την αύξηση των εξαγωγών, την μείωση των εισαγωγών και την αύξηση της παραγωγικότητας.

Η κυβέρνηση σε περίπτωση εξόδου από την ΕΕ και την κοινή εμπορική πολιτική της ΕΕ καλείται να δημιουργήσει από την αρχή μια νέα εμπορική πολιτική με γνώμονα τις νέες συνθήκες και ανάγκες που θα υπάρχουν.

Το εμπορικό ισοζύγιο είναι ελλειμματικό στην Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια όπως είναι φανερό και από το διάγραμμα 5. Αυτό συμβαίνει διότι οι εξαγωγές είναι πολύ περιορισμένες σε σχέση με το μέγεθος των εισαγωγών όπως παρουσιάζεται στον πίνακα 1. Αυτό υποδηλώνει την μεγάλη εξάρτηση της ελληνικής οικονομίας-κοινωνίας από τα διεθνή αγαθά και την αυξημένη πιθανότητα ελλείψεων σε περίπτωση αλλαγής νομίσματος λόγω του μεγέθους αυτής της εξάρτησης.

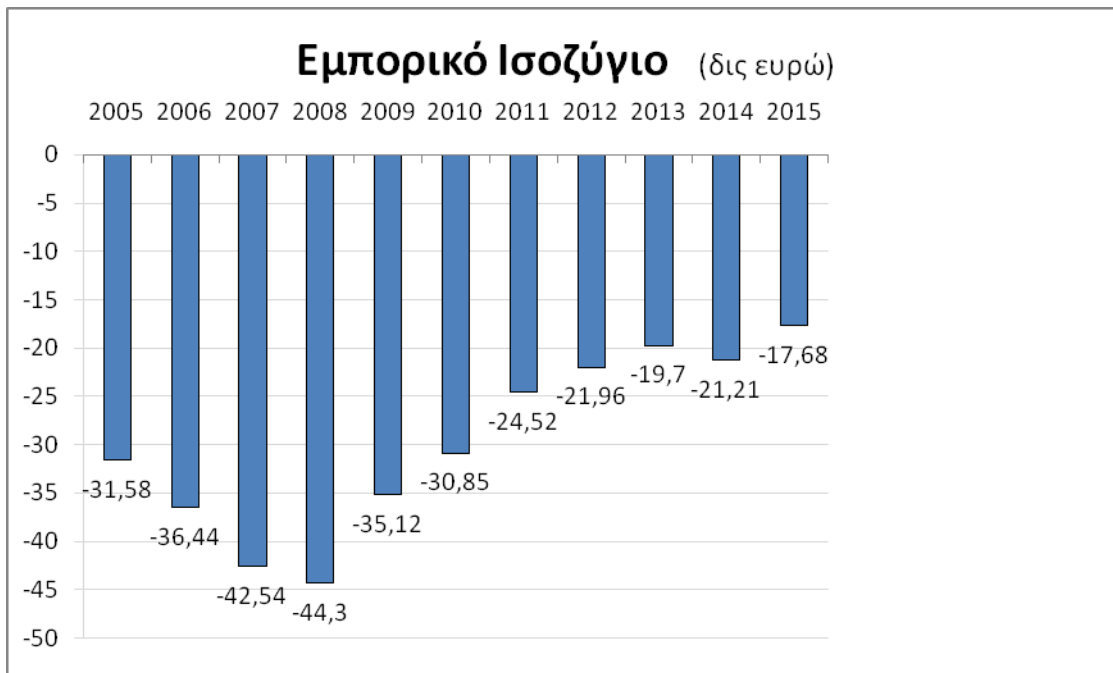
Πίνακας 1: Ισοζύγιο πληρωμών για τα έτη 2013-2015.

ΕΤΟΣ (εκατ. Ευρω)	2013	2014	2015
ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ (I.A+I.B+I.Γ+I.Δ)	-3.691,90	-3.767,40	-7,50
ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A+I.B)	-5.030,90	-4.006,30	-234,60
I.A Εμπορικό ισοζύγιο (I.A.1-I.A.2)	-20.780,30	-22.279,40	-17.247,80
I.A.1 Εξαγωγές αγαθών	26.895,60	26.788,00	24.787,20
I.A.2 Εισαγωγές αγαθών	47.675,90	49.067,40	42.035,00
I.B Ισοζύγιο υπηρεσιών (I.B.1-I.B.2)	15.749,40	18.273,20	17.013,20
I.B.1 Εισπράξεις	28.045,80	31.051,30	27.987,70
I.B.2 Πληρωμές	12.296,40	12.778,10	10.974,50
I.Γ Ισοζύγιο πρωτογενών εισοδημάτων	-457,00	573,60	739,30
I.Δ Ισοζύγιο δευτερογενών εισοδημάτων	1.796,10	-334,70	-512,20
II ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	3.040,80	2.510,60	1.988,60
ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I+II)	-651,10	-1.256,80	1.981,10
III ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤ/ΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ	2.562,50	634,10	3.143,50
IV ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	3.213,60	1.890,90	1.162,30
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ	4.172,00	5.117,00	5.535,00

Πηγή : Έκθεση Διοικητή Τράπεζας Ελλάδος για το έτος 2015¹⁶⁰ [98].

Στον πίνακα 1 παρατηρούμε ότι το εμπορικό ισοζύγιο είναι ελλειμματικό συνεχώς για τα έτη 2013, 2014 και 2015. Το 2013 ήταν -20,78 δις ευρώ διότι οι εξαγωγές αγαθών ήταν 26,89 δις ευρώ και οι εισαγωγές 47,67 δις ευρώ. Το 2014 το έλλειμμα αυξήθηκε σε -22,28 δις ευρώ και αυτό οφειλόταν στην αύξηση των εισαγωγών σε 49,07 δις ευρώ ενώ οι εισαγωγές είχαν μικρή μείωση σε 26,788 δις ευρώ. Το 2015 το εμπορικό έλλειμμα μειώθηκε σε 17,247 δις ευρώ. Η μεγάλη αυτή βελτίωση του εμπορικού ελλείμματος οφείλεται στον σημαντικό περιορισμό των εισαγωγών σε 42,03 δις ευρώ παρά την μείωση των εξαγωγών κατά 2 δις ευρώ. Επίσης από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι το Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ήταν ελλειμματικό κατά -3,69 δις ευρώ και -3,76 δις ευρώ το 2013 και 2014 αντίστοιχα το οποίο οφείλεται κυρίως στη διαφορά του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου που υπερκάλυψε το πλεονασματικό ισοζύγιο υπηρεσιών.

¹⁶⁰ Τράπεζα της Ελλάδος (2016), "Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 2015", Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα.

Διάγραμμα 5: Η εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου.

Πηγή : Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

Το εμπορικό ισοζύγιο ήταν σε συνεχή πτώση ξεκινώντας από το 2005 με έλλειμμα -31,58 δισ ευρώ και φτάνοντας το 2008 σε έλλειμμα -44,3 δισ ευρώ. Η συνεχής αυτή επιδείνωση οφείλεται στην μεγαλύτερη αύξηση των εισαγωγών των αγαθών σε σχέση με την αύξηση που είχαν οι εξαγωγές αγαθών την ίδια περίοδο. Από το 2008 και έπειτα υπάρχει συνεχή βελτίωση μέχρι το 2012 όπου το έλλειμμα ήταν -17,68 δισ ευρώ. Αυτή η βελτίωση οφείλεται κυρίως στον περιορισμό των εισαγωγών και αύξηση των εξαγωγών μέχρι το 2012. Εξαιρεση αποτέλεσε το 2014 όπου το εμπορικό ισοζύγιο υπέστη πτώση στα 21,21 δισ ευρώ.

Η κοινή εμπορική πολιτική την οποία έχει αυτή την στιγμή η Ελλάδα με την ΕΕ προσδιορίζεται βάσει κάποιων συγκεκριμένων παραμέτρων όσον αφορά τον καθορισμό του δασμολογικού πλαισίου, τις συμφωνίες για το εμπόριο και τις υπηρεσίες, την πολιτική των εξαγωγών και τα μέτρα άμυνας, καθώς και την υλοποίηση Άμεσα Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) ¹⁶¹ [99]. Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν σε μία ανεξάρτητη νέα εμπορική πολιτική από την χώρα.

Εκτός από τη δυσκολία σχεδίασης και εφαρμογής μιας νέας ανεξάρτητης εμπορικής πολιτικής το σημαντικότερο ζήτημα είναι πως θα διαπραγματευτεί η Ελλάδα στον ΠΟΕ εκτός της ισχυρής ΕΕ.

Αυτή τη στιγμή η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ εκπροσωπείται στις διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία έχει πλήρη δικαιοδοσία από τα κράτη μέλη ¹⁶² [90]. Η

¹⁶¹ Μούσης Νίκος (2015), "Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική", εκδόσεις Παπαζήση.

¹⁶² Susana Mendonça (2016), "Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου", Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου,

επιτροπή σε τακτές συναντήσεις ενημερώνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την εξέλιξη των διαπραγματεύσεων του ΠΟΕ.

Πιθανότατα εκτός της ΕΕ η Ελλάδα δεν θα μπορεί να επιτύχει τις ίδιες συμφωνίες τις οποίες επιτυγχάνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με αποτέλεσμα να χάσει πολλά πλεονεκτήματα που απολαμβάνει εντός ΕΕ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτός του γεγονότος ότι εκπροσωπεί την Ελλάδα στις διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ είναι αρμόδια στην εκπροσώπηση της και όταν υπάρχει κάποια αντιδικία και είναι υπεύθυνος ο ΠΟΕ να αποφασίσει για την αντιδικία αυτή¹⁶³ [90].

Η Ελλάδα χάνει το πλεονέκτημα αυτό σε περίπτωση εξόδου από την ΕΕ και καλείται να εκπροσωπηθεί μόνη της απέναντι σε ισχυρότατες χώρες και οικονομίες με μεγάλη πιθανότητα να χάνει τις υποθέσεις της.

Ο πυλώνας της εμπορικής πολιτικής είναι το τελωνειακό δασμολόγιο. Εντός της ΕΕ με την κοινή εμπορική πολιτική, έχει και κοινό τελωνειακό δασμολόγιο το οποίο καμία χώρα δεν μπορεί να μεταβάλει. Βάσει αυτού του δασμολογίου κάθε προϊόν που εισάγεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση εκτελωνίζεται μια φορά και μετά κινείται ελεύθερα στην Ευρωπαϊκή αγορά χωρίς να χρειάζεται ξανά εκτελωνισμός του¹⁶⁴ [99].

Το πολύ σοβαρό πρόβλημα το οποίο πιθανότατα να δημιουργηθεί για την Ελλάδα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ότι, καθώς δε θα υπάγεται πλέον στο κοινό τελωνειακό δασμολόγιο πιθανόν να πρέπει να εκτελωνίζονται τα προϊόντα τα οποία θα θέλει να εξαγάγει στην ΕΕ.

Ένα ακόμα πολύ σημαντικό πρόβλημα το οποίο θα προκύψει είναι ότι όλοι όσοι θα εξαγάγουν τα προϊόντα τους θα ζητούν να πληρώνονται άμεσα σε μετρητά λόγω του παρελθόντος το οποίο θα στιγματίζει τη χώρα.

Οι εισαγωγές στην χώρα λόγω της υποτίμησης του νομίσματος αλλά και της έλλειψης συναλλαγματικών αποθεματικών θα είναι πολύ δύσκολες. Σκοπός της διαμόρφωσης του δασμολογικού πλαισίου πρέπει να είναι οι πολύ χαμηλοί συντελεστές φόρων στα βασικά είδη ανάγκης με σκοπό να μην γίνουν ακόμα πιο απρόσιτα στο κοινωνικό σύνολο.

Ένας επιπλέον παράγοντας ο οποίος πρέπει να συνεκτιμηθεί είναι οι χαμηλές ελαστικότητες του εγχώριου εμπορίου. Καθώς η περιορισμένη δυνατότητα εξυπηρέτησης της εγχώριας ζήτησης με εγχώρια προϊόντα δημιουργεί μεγάλες πιέσεις στις τιμές.

Η εμπορική πολιτική χρειάζεται πολλές ενέργειες οι οποίες απαιτούν προσωπικό και εγκαταστάσεις οι οποίες πρέπει να δημιουργηθούν καθώς είχαν περιοριστεί. Για

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060202/04A_FT\(2013\)060202_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060202/04A_FT(2013)060202_EL.pdf)

¹⁶³ **Susana Mendonça** (2016), ο.π. "Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου".

¹⁶⁴ **Μούσης Νίκος** (2015), "Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική", εκδόσεις Παπαζήση.

παράδειγμα είναι ανάγκη να επαναλειτουργήσουν πολλά τελωνεία τα οποία είχαν κλείσει και να υπάρξει η επαναπρόσληψη ειδικευμένου προσωπικού.

Εντός της ΕΕ οι **διμερείς εμπορικές συμφωνίες** είναι πολύ λίγες μεταξύ των κρατών μελών και χωρών εκτός ΕΕ. Οι συμφωνίες αυτές βρίσκονται υπό την επίβλεψη της ΕΕ καθώς τα κράτη τα οποία συνάπτουν τις συμφωνίες αυτές είναι υποχρεωμένα να ενημερώνουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹⁶⁵ [99].

Η Ελλάδα εκτός ΕΕ χωρίς να ελέγχεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πιθανότατα να θελήσει να υπογράψει διμερείς εμπορικές συμφωνίες με χώρες με τις οποίες έχει μεγάλη συχνότητα συναλλαγών όπως είναι η Ρωσία στον τομέα της ενέργειας.

Τα πλεονεκτήματα της υποτίμησης είναι πολύ πιθανό να μετατραπούν σε μειονεκτήματα με την παγίωση ενός υψηλού ποσοστού πληθωρισμού. Η διατήρηση του κόστους εργασίας σε σταθερά επίπεδα για την διατήρηση και του πλεονεκτήματος της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να γίνει νομοθετικά¹⁶⁶ [27].

Η έξοδος από την ΟΝΕ συνεπάγεται και πιθανή έξοδο από την ΕΕ όπως εξηγήθηκε προηγουμένως. Όμως η έξοδος από την ΕΕ δεν συνεπάγεται και την έναρξη μιας νέας εμπορικής συμφωνίας με την Ευρώπη. Υπάρχει αυξημένη πιθανότητα στην περίπτωση μιας υποτίμησης της τάξης του 60% του νέου νομίσματος να υπάρξει επιβολή δασμών από την ζώνη του ευρώ της τάξης του 60% ή ακόμα και μεγαλύτερη έναντι των εξαγωγών της χώρας η οποία θα έχει αποχωρήσει. Υπολογίζεται ότι μια τόσο μεγάλη αύξηση δασμών θα οδηγούσε σε μείωση των εμπορικών συναλλαγών κατά 50%¹⁶⁷ [32].

Η Ευρωπαϊκή επιτροπή αναφέρεται ρητά σε αυτό το θέμα λέγοντας ότι **κάθε χώρα που εγκαταλείπει το ευρώ θα “αποζημιώσει” για κάθε αδικαιολόγητη κίνηση μέσω του νέου εθνικού νομίσματος της**¹⁶⁸ [32]. Είναι βέβαιο ότι με την εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου το όποιο πλεονέκτημα αποκτάται με την υποτίμηση στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας εξαλείφεται.

Οι επιλογές κάθε χώρας για εμπορικές συναλλαγές είναι πολυάριθμες καθώς πέρα από την Ευρωπαϊκή αγορά έχει την επιλογή συνεργασίας με την παγκόσμια αγορά η οποία έχει πολλαπλάσιες επιλογές και δυνατότητες.

Ένα επιπλέον πλεονέκτημα της παγκόσμιας αγοράς σε σχέση με την Ευρωπαϊκή αγορά είναι ότι υπάρχουν και άλλα νομίσματα τα οποία θα είναι πιο αδύναμα από τη δραχμή και η συμφωνία με τέτοιες χώρες θα είναι πιο επικερδής για την Ελλάδα σε σχέση με τις εισαγωγές αντίστοιχων εμπορευμάτων από χώρες της ΕΕ με το “δυνατό” ευρώ.

¹⁶⁵ Χριστόφορος Πισσαρίδης (2011), Οι νέοι φάκελοι, <http://folders.skai.gr/main/theme?id=271&locale=el>

¹⁶⁶ Γ. Προβόπουλος (2016) “Υπάρχει λύση στο ελληνικό πρόβλημα;”, <http://www.capital.gr/forum/thread/5534510>

¹⁶⁷ *Capital Economics* (2012), ο.π., “Leaving the euro : A practical guide”.

¹⁶⁸ *Capital Economics* (2012), ο.π., “Leaving the euro : A practical guide”.

Ένα υποτιμημένο νόμισμα δεν είναι αρκετό από μόνο του να βοηθήσει στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Είναι βέβαιο ότι πρέπει να υπάρξουν κονδύλια τα οποία να βοηθούν τις εξαγωγικές επιχειρήσεις. Επίσης είναι απαραίτητο να απλοποιηθούν οι γραφειοκρατικές και νομικές ενέργειες οι οποίες απαιτούνται για την εξαγωγή προϊόντων και υπηρεσιών ούτως ώστε να ενθαρρύνουν τους επενδυτές και τις εταιρίες να στραφούν προς τις εξαγωγές.

Μεγάλο μέρος της σχεδίασης της εμπορικής πολιτικής αποτελούν οι Άμεσα Ξένες Επενδύσεις. Η αύξηση των ξένων επενδύσεων συνδέεται άμεσα και με την αύξηση του ΑΕΠ καθώς και με την μείωση της ανεργίας, την οικονομική ανάπτυξη και την εισροή στην χώρα τεχνολογίας και τεχνογνωσίας¹⁶⁹ [102].

Η υλοποίηση των άμεσα ξένων επενδύσεων με την αλλαγή εθνικό νομίσματος ευνοείται από κάποιους παράγοντες και από άλλους αποθαρρύνεται. Η ύπαρξη ενός υποτιμημένου νομίσματος αποτελεί παράγοντα ο οποίος ευνοεί τις ΑΞΕ καθώς υπάρχει μείωση του εργατικού κόστους και των εγχώριων πρώτων υλών. Επίσης είναι απαραίτητο να υπάρχει αξιοκρατία όσο αφορά ξένες και εγχώριες επιχειρήσεις και οι ξένοι επενδυτές να είναι βέβαιοι ότι θα τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης από την ελληνική κυβέρνηση.

Ένας παράγοντας που ευνοεί τις ΑΞΕ είναι η ύπαρξη σταθερότητας των μακροοικονομικών μεγεθών της χώρας. Είναι πολύ σημαντικό για την αύξηση των ΑΞΕ να υπάρξει όσο το δυνατόν συντόμευση του μεταβατικού σταδίου και της αβεβαιότητας στη χώρα.

Επίσης η φορολογία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εξέλιξη των ΑΞΕ. Όμως στην Ελλάδα με τα υπάρχοντα δεδομένα η φορολογία θα παραμείνει υψηλή άρα και αποτρεπτική για της ΑΞΕ λόγω της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής. Είναι σημαντικό με το νέο νόμισμα με την αυξημένη ανάγκη για ξένες επενδύσεις να υπάρξει ειδικό βοηθητικό φορολογικό πλαίσιο για τις ΑΞΕ με σκοπό την ανάπτυξη τους.

---

¹⁶⁹ Κοτταρίδη Κωσταντίνα, (2014), “Επιδράσεις εκροών ΑΞΕ στις χώρες προέλευσης”, Παρατηρητήριο για τη κρίση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Τα στάδια της μετάβασης, οι δυσκολίες που θα υπάρξουν και οι τρόποι αντιμετώπισης τους

Το διαδικαστικό κομμάτι της αλλαγής νομίματος χαρακτηρίζεται χρονοβόρο και συνάμα πολύπλοκο για τον λαό τις επιχειρήσεις και για τον κρατικό μηχανισμό. Οι αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν είναι ολοκληρωτικές σε όλους τους τομείς και η έλλειψη γνώσεων (σε τέτοιες συνθήκες) ακόμα και των εξειδικευμένων επιστημόνων πάνω στο αντικείμενο κάνει την ομαλότητα της διαδικασίας εξαιρετικά αμφίβολη.

Θα πρέπει να γίνουν αλλαγές στους φόρους, στους ισολογισμούς των επιχειρήσεων οι οποίοι θα πρέπει να μετατραπούν σε νέο νόμισμα, στα χρέη των πιστωτικών καρτών, στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας, στις ασφάλειες, στις υποθήκες, στις μεταχρονολογημένες επιταγές, κ.τ.λ.

Οι αλλαγές είναι πολλές και πρέπει να υπάρξει νέο νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο να αφορά την δραχμή. Είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν επιτροπές και υπηρεσίες, οι οποίες θα δημιουργήσουν το νομικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο θα γίνουν όλες αυτές οι αλλαγές και παράλληλα να ενημερώνουν και να επιβλέπουν τον τρόπο με τον οποίο θα πραγματοποιούνται. Όμως προκύπτει το πρόβλημα του πώς θα στελεχωθούν αυτές οι επιτροπές, διότι τα περισσότερα έμπειρα στελέχη τα οποία γνώριζαν τις απαιτήσεις ενός ανεξάρτητου εθνικού νομίματος έχουν αποχωρήσει από τις θέσεις τους.

Όλες οι σημαντικές αποφάσεις, οι οποίες θα λαμβάνονται πριν αλλά και κατά την διάρκεια της μετάβασης θα πρέπει να εγκρίνονται από το κοινοβούλιο. Είναι απαραίτητο το κοινοβούλιο να δώσει ψήφο εμπιστοσύνης στο Πρωθυπουργό και την Υπουργό Οικονομικών προκειμένου να μπορούν να εφαρμόσουν τις απαραίτητες διαδικασίες. Η στήριξη και συμφωνία του κοινοβουλίου πραγματοποίησης των ενεργειών που θα κληθεί να υλοποιήσει η κυβέρνηση, αποτελεί κρίσιμο μέρος της διαδικασίας προκειμένου να παραμείνει η χώρα όσο το δυνατόν μικρότερο διάστημα σε κλίμα αβεβαιότητας¹⁷⁰ [137].

Η Ελλάδα έχει αλλάξει πολλές φορές κανόνα νομίματος, καθώς μόνο στα χρόνια που ακολούθησαν την κατοχή μέχρι και το 1953, όπου προσδέθηκε στο δολάριο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής είχε αλλάξει τρεις φορές νόμισμα και οι συναλλαγές γίνονταν είτε σε αγγλικές λίρες, είτε σε είδος¹⁷¹ [5]. Έχει συμβεί μια χώρα να εγκαταλείψει το σύστημα πρόσδεσης με ισχυρότερο νόμισμα, με σκοπό να μπορεί να προβεί σε υποτίμηση του νομίματος της και αύξηση της ανταγωνιστικότητας της. Όμως καμία χώρα ιστορικά δεν έχει εγκαταλείψει ένα ισχυρό νόμισμα για να υιοθετήσει ένα άλλο πιο αδύναμο νόμισμα.

¹⁷⁰ Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

¹⁷¹ Νίκος Χριστοδουλάκης (2014), ο.π., "Ευρώ η δραχμή;"

Η σχεδίαση της διαδικασίας πρέπει να γίνει με μεγάλη προσοχή και λεπτομέρεια όσο αφορά τη σειρά των βημάτων και την χρονική στιγμή που θα πραγματοποιηθούν καθώς και το διάστημα που θα διαρκέσει το κάθε στάδιο. Σε περίπτωση μιας συντεταγμένης μετάβασης η διαδικασία η οποία θα πρέπει να ακολουθηθεί θα αποτελείται από τα παρακάτω στάδια¹⁷² [37]:

Το πρώτο βήμα το οποίο θα συμβεί λίγες μέρες πριν την ημερομηνία εξόδου είναι να κλείσουν οι τράπεζες και να υπάρξει περιορισμός αναλήψεων από τα ΑΤΜ για αγνώστου διάρκειας διάστημα μέχρι να εξομαλυνθεί η κατάσταση και να γίνουν όλες οι απαραίτητες μετατροπές στο τραπεζικό σύστημα καθώς και να μπορέσει να υπάρξει έλεγχος στην κίνηση των κεφαλαίων. Την ίδια στιγμή θα ανακοινωθεί και στους κατοίκους της χώρας η απόφαση για την αλλαγή του νομίσματος.

Ίσως η καταλληλότερη στιγμή για να ανακοινωθεί η αλλαγή νομίσματος και το κλείσιμο των τραπεζών, θα ήταν η μέρα να είναι Παρασκευή και πιο συγκεκριμένα το απόγευμα. Είναι η στιγμή που υπάρχει ένα κενό ανάμεσα στο κλείσιμο της “Wall Street” και το άνοιγμα των Ασιατικών αγορών¹⁷³ [101].

Το επόμενο στάδιο το οποίο θα πραγματοποιηθεί αμέσως μετά είναι να ξεκινήσει η διαδικασία τύπωσης του νέου νομίσματος. Το πότε απαιτείται να ξεκινήσει το στάδιο αυτό, εξαρτάται από την απόφαση ανακοίνωσης ή όχι στους πολίτες και αναλύεται στην ενότητα 5.6. Μια βδομάδα πριν από την αλλαγή νομίσματος πρέπει να πραγματοποιηθούν μια σειρά από συγκεκριμένες διαδικασίες.

Καταρχάς είναι απαραίτητη η μετατροπή από το ευρώ σε δραχμές σε φυσική και λογιστική μορφή. Συγκεκριμένα πρέπει να μετατραπούν οι μισθοί, οι τραπεζικοί λογαριασμοί καθώς και οι τιμές. Η διαδικασία αυτή αναλύεται εκτενέστερα εντός του κεφαλαίου στην ενότητα 5.7. Ταυτόχρονα η κυβέρνηση ανακοινώνει χρεοκοπία λόγω αδυναμίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της και ξεκινάει διαπραγματεύσεις με τους δανειστές με σκοπό το κούρεμα του χρέους τουλάχιστον σε ποσοστό ανάλογο της υποτίμησης και τον τρόπο εξυπηρέτησης αυτού.

---

¹⁷² **Jonathan Loynes and Jennifer McKeown** (2015) “Anatomy of a Grexit : how Greece would go about leaving the eurozone”, Moneyweek.com, <http://moneyweek.com/anatomy-of-a-grexit-what-would-happen-if-greece-leftthe-euro/>

¹⁷³ **Costas Lapavistas & Heiner Flassbeck**, (2015), “A Programme of Social and National Rescue for Greece”, http://www.ersenep.org/images/pdf/2015-10-01_lapavistas_flassbeck_en.pdf

Πίνακας 2 : Το συνολικό χρέος της Ελλάδας και οι πηγές δανεισμού.

	Υπόλοιπο 31/12/2014	Καθαρός Δανεισμός 2015	Μικτός Δανεισμός 2015	Χρεολύσια	Συναλλαγματικές Διαφορές	Λοιπά	Υπόλοιπο 31/12/2015
Σύνολα	324.127,88	-3.361,35	764.289,65	767.651,00	565,16	0,47	321.332,16
Ανάλυση κατά κατηγορία χρέους, αρχική διάρκεια και πηγή δανεισμού							
Διαπραγματεύσιμοι Τίτλοι	81.088,47	-6.422,69	40.877,52	47.300,21	32,56	0,47	74.698,81
Βραχυπρόθεσμοι Τίτλοι	14.528,67	351,36	40.877,52	40.526,16	0,00	0,00	14.880,03
Έντοκα Γραμμάτια Ελλ. Δημοσίου	14.528,67	351,36	40.877,52	40.526,16	0,00	0,00	14.880,03
Μακροπρόθεσμοι Τίτλοι (Ομόλογα)	66.559,80	-6.774,05	0,00	6.774,05	32,56	0,47	59.818,78
που εκδόθηκαν στο εσωτερικό	63.792,01	-6.679,68	0,00	6.679,68	0,00	0,06	57.112,39
που εκδόθηκαν στο εξωτερικό	2.767,79	-94,37	0,00	94,37	32,56	0,41	2.706,39
Δάνεια	243.039,41	3.061,34	723.412,13	720.350,79	532,60	0,00	246.633,35
Βραχυπρόθεσμα Δάνεια	8.604,89	1.395,72	701.366,47	699.970,75	0,00	0,00	10.000,61
Μακροπρόθεσμα Δάνεια	234.434,52	1.665,62	22.045,66	20.380,04	532,60	0,00	236.632,74
Εσωτερικού	4.376,60	-475,28	0,00	475,28	-0,03	0,00	3.901,29
Τράπεζα της Ελλάδος	4.264,10	-472,28	0,00	472,28	-0,03	0,00	3.791,79
Λοιπά Δάνεια Εσωτερικού	112,50	-3,00	0,00	3,00	0,00	0,00	109,50
Εξωτερικού	230.057,92	2.140,90	22.045,66	19.904,76	532,63	0,00	232.731,45
EFSF/ESM/IMF	217.924,68	1.984,06	21.425,66	19.441,60	522,45	0,00	220.431,19
Λοιπά Δάνεια Εξωτερικού	12.133,24	156,84	620,00	463,16	10,18	0,00	12.300,26
Ανάλυση χρέους κατά νόμισμα	324.127,88	-3.361,35	764.289,65	767.651,00	565,16	0,47	321.332,16
Χρέος σε εγχώριο νόμισμα €	310.292,69	-118,88	764.289,65	764.408,53	0,00	0,47	310.174,28
Διαπραγματεύσιμοι Τίτλοι	80.815,13	-6.419,67	40.877,52	47.297,19	0,00	0,47	74.395,93
Δάνεια	229.477,56	6.300,79	723.412,13	717.111,34	0,00	0,00	235.778,35
Χρέος σε ξένο νόμισμα	13.835,19	-3.242,47	0,00	3.242,47	565,16	0,00	11.157,88
Διαπραγματεύσιμοι Τίτλοι	273,35	-3,03	0,00	3,03	32,56	0,00	302,88
Δάνεια	13.561,84	-3.239,44	0,00	3.239,44	532,60	0,00	10.855,00

Πηγή : *Υπουργείο Οικονομικών* (2015), 'Δημόσιο χρέος & Δανεισμός', Ετήσια ενημερωτική έκδοση.

Το συνολικό χρέος της χώρας σύμφωνα με την ετήσια αναφορά του υπουργείου οικονομικών για το 2015, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί, ήταν 321,3 δις ευρώ εκ των οποίων τα 220,4 προέρχονται από τον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης (EFSF), τον Ευρωπαϊκό μηχανισμό σταθερότητας (ESM) και το Διεθνές νομισματικό ταμείο (IMF). Στα δάνεια του εξωτερικού υπάρχουν ακόμα 12,3 δις προς διάφορους εξωτερικούς δανειστές. Το χρέος όσον αφορά τα δάνεια, προς δανειστές εσωτερικού και την Τράπεζα της Ελλάδος είναι 7,7 δις ευρώ. Τα βραχυπρόθεσμα δάνεια είναι ύψους 10 δις ευρώ. Οι διαπραγματεύσιμοι τίτλοι είναι 74,7 δις ευρώ εκ των οποίων τα 59,8 δις είναι μακροπρόθεσμοι τίτλοι (ομόλογα) και τα υπόλοιπα είναι βραχυπρόθεσμοι τίτλοι (έντοκα γραμμάτια)¹⁷⁴ [53]. Από το 2014 στο 2015 το συνολικό χρέος μειώθηκε από 324,127 δις ευρώ σε 321,332 δις ευρώ. Η μείωση αυτή οφείλεται στα δάνεια σε ξένο νόμισμα τα οποία από 13,56 δις ευρώ το 2014 μειώθηκαν σε 10,855 δις ευρώ το 2015. Παράλληλα το χρέος σε ευρώ παρέμεινε στα ίδια επίπεδα 310,2 δις ευρώ, αλλά υπήρχε μια ανακατανομή αυτού με μείωση των διαπραγματεύσιμων τίτλων κατά 6 δις ευρώ και αντίστοιχη αύξηση των δανείων.

¹⁷⁴ *Υπουργείο Οικονομικών* (2015) 'Δημόσιο χρέος & Δανεισμός', Ετήσια ενημερωτική έκδοση, http://www.minfin.gr/sites/default/files/financial_files/ETHSIO_DELTIO_XPEOYS_2015_0.pdf

Την ίδια στιγμή παρά τις πολλές νομικές δυσκολίες θα πρέπει να γίνει προσπάθεια να μετατραπούν οι διεθνείς ιδιωτικές συμβάσεις σε δραχμές, με σκοπό την βιωσιμότητα των ιδιωτικών επιχειρήσεων που συναλλάσσονται με το εξωτερικό. Την στιγμή της αλλαγής του νομίσματος θα ανακοινωθεί η ισχύς της δραχμής ως επίσημου εθνικού νομίσματος, η ισοτιμία της με το ευρώ και θα υπάρξουν μόνιμοι έλεγχοι στην κίνηση κεφαλαίων.

Την συγκεκριμένη μέρα θα ανακοινωθούν και τα δημοσιονομικά μέτρα τα οποία θα εφαρμοστούν από εκείνη τη στιγμή και έπειτα με σκοπό να επιτευχτεί ανάπτυξη και να υλοποιηθεί ο στόχος του ελέγχου του πληθωρισμού σε επιθυμητά επίπεδα. Μετά από λίγες μέρες από την επίσημη αλλαγή του νομίσματος, η πρώτη και πιο σημαντική ενέργεια θα είναι η **ανακεφαλαιοποίηση** των τραπεζών και των μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων οι οποίες έχουν διεθνείς υποχρεώσεις και τα χρέη τους θα παραμείνουν σε ευρώ.

Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με την παρέμβαση της Τρόικας, καθώς κατέχουν ένα μεγάλο μέρος του χρέους και είναι πιθανό το ενδεχόμενο να θέλουν να βοηθήσουν την Ελλάδα με σκοπό να εισπράξουν τα χρήματα τους. Κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου θα υπάρξει κατά κύριο λόγο, χρήση ηλεκτρονικών συναλλαγών με δραχμές. Το τελευταίο στάδιο το οποίο θα πραγματοποιηθεί ακριβώς με την ολοκλήρωση των έξι μηνών (σύμφωνα με το χρονικό ορίζοντα που απαιτείται για την τύπωση της δραχμής) από την μέρα της αλλαγής του νομίσματος θα είναι η πλήρης αντικατάσταση από την αγορά των ευρώ με δραχμές.¹⁷⁵ [37]

5.1 Οι επιπτώσεις σε περίπτωση στάσης πληρωμών

Η στάση πληρωμών αποτελεί πιθανότατα ένα από τα πρώτα βήματα της διαδικασίας, σε περίπτωση που αποφασιστεί η αλλαγή νομίσματος και επιστροφή σε νέο εθνικό νόμισμα¹⁷⁶ [137]. Θα πραγματοποιηθεί είτε σε μια άτακτη απομάκρυνση από το ευρώ είτε και σε μια περίοδο νέων διαπραγματεύσεων (για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μέχρι να υπάρξει νέα συμφωνία) σε μια συντεταγμένη έξοδο από το ευρώ. Μπορεί να διαρκέσει λίγες μέρες στην περίπτωση της συντεταγμένης μετάβασης, έως αδιευκρίνιστο χρονικό διάστημα στην περίπτωση απόφασης μονομερούς εξόδου.

Όμως αποτελεί θέμα προς συζήτηση, η δυσκολία εφαρμογής μιας στάσης πληρωμών και το μέγεθος του αντίκτυπου της. Με τη στάση πληρωμών και την χρεοκοπία η χώρα δεν κινδυνεύει να χάσει κάποιο περιουσιακό στοιχείο της όπως θα γινόταν στην περίπτωση ενός ιδιώτη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιο διεθνές νομικό όργανο το

¹⁷⁵ *Jonathan Loynes and Jennifer McKeown* (2015) ο.π., "Anatomy of a Grexit : how Greece would go about leaving the eurozone", Moneyweek.com.

¹⁷⁶ *Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides* (2016), « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece», https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/Online-Pub_Eurozone_Failure.pdf

οποίο να έχει τη δικαιοδοσία να επιβάλει τον καταμερισμό της δημόσιας περιουσίας στους διαφόρους πιστωτές της χώρας^{177, 178} [6], [13].

Όμως ακόμα και στην περίπτωση που εκδικάσει διεθνές δικαστήριο υπόθεση ελληνικού δημόσιου χρέους εάν αυτό υπάγεται στο αγγλικό δίκαιο και πάλι δεν μπορεί να έρθει οποιοσδήποτε πιστωτής και να δεσμεύσει εθνικό περιουσιακό στοιχείο το οποίο ανήκει εντός του εδαφικού χώρου του έθνους καθώς μόνο μέσω πολεμικών πρακτικών μπορούν να αποκτηθούν αυτά.

Όμως υπάρχουν τρόποι έμμεσης πίεσης με σκοπό τον οικονομικό περιορισμό της χώρας η οποία θα συνεχίσει να εξαρτάται σε ένα σημαντικό βαθμό από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, οι οποίες μπορούν δυσφημούν την χώρα με σκοπό την μείωση των ελληνικών εξαγωγών , του τουρισμού της κ.ο.κ.

Η παύση πληρωμών δεν σημαίνει μια μόνιμη και εξ'ολοκλήρου απαλλαγή από το εξωτερικό χρέος. Είναι μια προσωρινή κατάσταση, σε περίπτωση συντεταγμένης μετάβασης, μέχρι να υπάρξει μια νέα συμφωνία ή μια πιο μακροχρόνια περίοδο στην περίπτωση μη αναγνώρισης του χρέους αλλά και σε αυτή την περίπτωση δεν σημαίνει ότι το χρέος παύει να υπάρχει. Επειδή η χώρα αναφέρει ότι δεν το αναγνωρίζει και παύει να καταβάλει για μεγάλο χρονικό διάστημα τις δόσεις οι οποίες έχουν συμφωνηθεί δεν σημαίνει ότι και οι δανειστές θα διαγράψουν τις οικονομικές τους απαιτήσεις.

Είναι βέβαιο ότι θα συνεχίσουν να τις αναγνωρίζουν εξ'ολοκλήρου και σε επικείμενη αναζήτηση βοήθειας της Ελλάδας από αυτούς έπειτα από χρόνια η συμφωνία θα συμπεριλαμβάνει και αναγνώριση του παλαιότερου χρέους και ρύθμιση αυτού.

Λαμβάνοντας υπόψη την οικονομική κρίση που θα ξεσπάσει σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο από την άτακτη έξοδο της Ελλάδας είναι βέβαιο ότι θα επηρεαστεί και αυτή σε τόσο μεγάλο βαθμό ούτως ώστε να χρειαστεί εξωτερική βοήθεια. Θα μπορούσε εν μέρει να απαλλαγεί από το χρέος το οποίο υπογράφηκε σύμφωνα με τους ελληνικούς νόμους δηλαδή πριν το 2010 το οποίο έχει το δικαίωμα να μετατρέψει σε δραχμές καθώς έπειτα το χρέος είναι κυρίως προς την Τρόικα και υπακούει στους αγγλικούς νόμους¹⁷⁹ [13].

Όμως ο μεγαλύτερος όγκος του χρέους μετά το 2010 υπάγεται στο αγγλικό δίκαιο επομένως δεν είναι εφικτή η νόμιμη απαλλαγή από αυτό. Παράλληλα η στάση πληρωμών θα επιφέρει και κάποιες συνέπειες καθώς η χώρα θα χάσει πλήρως την αξιοπιστία της ως δανειολήπτης. Το πιθανότερο σενάριο είναι να μην μπορέσει να βγει στις αγορές κεφαλαίου για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

---

¹⁷⁷ **Μέτσωπο αλληλεγγύης και ανατροπής** (2013) "Ο μόνος δρόμος είναι ο δεύτερος δρόμος ευρώ η δραχμή; Σχέδιο Β", Κοροντζή, Αθήνα.

¹⁷⁸ **Στέργιος Σκαπέρδας** (2011) "Επτά μύθοι για την κρίση του χρέους", October 28, 2011, UC Irvine Economics Working Paper; Greek version

¹⁷⁹ **Στέργιος Σκαπέρδας** (2011), ο.π., "Επτά μύθοι για την κρίση του χρέους",

Εκτός τούτου είναι πιθανό και με την υπάρχουσα κατάσταση η χώρα να μην έχει πρόσβαση στις αγορές για μεγάλο χρονικό διάστημα λόγω του μεγέθους του χρέους της και της μεγάλης πιθανότητας στάσης πληρωμών.

5.2 Οι αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα

Είναι δεδομένο ότι η διαδικασία αλλαγής νομίσματος είναι εξαιρετικά δύσκολη, χρονοβόρα και εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες. Οι προετοιμασίες και οι αλλαγές οι οποίες πρέπει να γίνουν είναι πολυάριθμες και αφορούν την κατανομή χρημάτων σε όλες τις τράπεζες καθώς και τη μετατροπή συμβάσεων, τιμών, περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων στο νέο εθνικό νόμισμα. Είναι πολύ πιθανό για ένα χρονικό διάστημα να γίνει διακοπή λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και σε αυτό το διάστημα να υπάρξουν φαινόμενα ανταλλακτικής οικονομίας¹⁸⁰ [1].

Ένας μηχανισμός ο οποίος θα βοηθούσε στην εξοικονόμηση χρόνου επαναπρογραμματισμού και τροφοδοσίας των ΑΤΜ και άλλων μηχανημάτων αυτόματης πώλησης ίσως είναι να προβλεφτεί ώστε τα νέα χαρτονομίσματα και κέρματα σε δραχμές να είναι πανομοιότυπα με τα ευρώ όσο αφορά τις διαστάσεις τους το βάρος τους και τα χρώματα τους.

Οι συμβάσεις όπου οι εμπλεκόμενοι δραστηριοποιούνται εντός της χώρας είναι λογικό και βέβαιο ότι καθώς νομικά υπάγονται στο ελληνικό δίκαιο θα υπάρξει μετατροπή τους σε δραχμές. Το θέμα δημιουργείται με τις συμβάσεις στις οποίες ο πιστωτής είναι στο εξωτερικό και η σύμβαση διέπεται από το διεθνές δίκαιο και η μετατροπή τους είναι αμφίβολη με πιθανότητα μετατροπής μόνο για οικονομικούς και πρακτικούς λόγους. Οι συμβάσεις οι οποίες αφορούν συναλλαγή με το εξωτερικό και ο πιστωτής είναι ελληνική εταιρία δεν υπάρχει λόγος να μετατραπούν¹⁸¹ [32].

Με την ύπαρξη της αδυναμίας εισαγωγών λόγω της έλλειψης συναλλάγματος είναι πολύ πιθανό να χρειασθεί να χρησιμοποιηθούν τα χρεόγραφα του Λουξεμβούργου και της Βρετανίας τα οποία έχουν στην κατοχή τους οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες και να πουληθούν στην δευτερογενή αγορά¹⁸² [31].

---

¹⁸⁰ *Ernst & Young - Oxford Economics*, (2015), ο.π., "The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society".

¹⁸¹ *Capital Economics* (2012) ο.π., "Leaving the euro : A practical guide"

¹⁸² *Βασίλης Βιλιάρδος* (2016) "Τα ερωτηματικά της δραχμής", <http://www.analyst.gr/2016/04/07/ta-erotimatika-tis-draxmis/>

Όμως πριν από την αξιοποίηση των χρεογράφων θα πρέπει πρώτα να γίνει η μετατροπή τους στο νέο εθνικό νόμισμα με την ταυτόχρονη υποτίμηση τους σύμφωνα με την νέα ισοτιμία. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα κρατικά ομόλογα αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι των τραπεζικών ισολογισμών γίνεται εύκολα αντιληπτό το μέγεθος των ζημιών που θα υποστεί το τραπεζικό σύστημα.

Σε περίπτωση χρεοκοπίας καθώς η χώρα δεν θα μπορεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις με το χρέος να υπάγεται στο αγγλικό δίκαιο δεν είναι δεδομένο ότι η χώρα θα αποκλειστεί από τις αγορές για πολλές δεκαετίες. Είναι ορατό το ενδεχόμενο η χώρα να επιστρέψει στις αγορές σχετικά σύντομα. Είναι δύσκολο η χώρα να χρεοκοπήσει δεύτερη φορά άμεσα και για αυτό το λόγο πιθανόν να μην θεωρείται επίφοβη, επομένως θα υπάρξουν επενδυτές ομολόγων οι οποίοι θα θέλουν να επενδύσουν στα ομόλογα ελληνικού δημοσίου τα οποία θα μπορούν να τους προσφέρουν και αυξημένο κέρδος λόγω των συνθηκών¹⁸³ [43].

5.2.1 Οι απαραίτητες ενέργειες και αλλαγές στο τραπεζικό τομέα

Στο στάδιο της μετάβασης, το ήδη εξασθενημένο τραπεζικό σύστημα θα κλυδωνιστεί για ακόμα μια φορά με κίνδυνο να καταρρεύσει με τον ανάλογο αντίκτυπο στην ελληνική οικονομία. Καταρχάς με ορατή την προοπτική της αλλαγής νομίσματος στην χώρα (και της βέβαιης υποτίμησης του) από το 2009 έως το 2013, η φυγή κεφαλαίων έφτασε το 33% επί του συνόλου αυτών.¹⁸⁴ [4]

Γίνεται εύκολα αντιληπτό, πόσο πιο μεγάλη θα είναι η τάση φυγής, όταν οι φοβίες των πολιτών για υποτίμηση των χρημάτων τους θα γίνει πραγματικότητα. Ένας πιθανός τρόπος αντιμετώπισης είναι η διατήρηση της εφαρμογής ελέγχων στην διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων σε μόνιμη βάση. Οι έλεγχοι αυτοί εφαρμόζονται στην Ελλάδα από τον Ιούλιο του 2015 με την εισαγωγή των «capital controls», και τη σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Οι ελληνικές όμως τράπεζες θα αντιμετωπίσουν σοβαρά προβλήματα με το νέο νόμισμα έχοντας ως σκοπό την διατήρηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας. Επίσης λόγω της αβεβαιότητας στο οικονομικό περιβάλλον θα οδηγηθούν σε μεγάλη μείωση των παρεχόμενων πιστώσεων (*credit crunch*). Η μείωση αυτή αναμένεται να οδηγήσει και σε μείωση των επενδύσεων τα δυο πρώτα χρόνια με προοπτικές βελτίωσης από το τρίτο χρόνο και μετά¹⁸⁵ [1].

¹⁸³ **Roger Boulton**, (2013) "Η Ελλάδα θα επιστρέψει στην ανάπτυξη μόνο με έξοδο από το ευρώ.", Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 12 Μαΐου 2013

¹⁸⁴ **Τραπεζα της Ελλάδος**, (2013) Έκθεση Τραπεζας της Ελλάδος, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/default.aspx>

¹⁸⁵ **Ernst & Young - Oxford Economics**, (2015), ο.π. "The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society".

Η ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών με το νέο εθνικό νόμισμα θα είναι απαραίτητη, όμως το ερώτημα που γεννάται είναι πώς θα γίνει αυτό. Στην περίπτωση κατά την οποία η χώρα έχει κάνει μια συντεταγμένη μετάβαση, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών θα μπορούσε να γίνει και με την οικονομική βοήθεια των δανειστών ενώ δεν θα έχει την βοήθεια τους στην περίπτωση της άτακτης εξόδου. Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών θα μπορούσε να γίνει ύστερα από διαπραγμάτευση με την Τρόικα ούτως ώστε να μετριασθεί ο κίνδυνος μετάδοσης της κρίσης¹⁸⁶ [28].

Και στις δυο περιπτώσεις εξόδου υποστηρίζεται ότι είναι αναγκαία η εθνικοποίηση των τραπεζών προκειμένου να μην καταρρεύσει το τραπεζικό σύστημα^{187, 188}[3],[6], . Όμως υπάρχουν δυο σοβαρά προβλήματα όσον αφορά την εθνικοποίηση των τραπεζών. Το πρώτο αφορά το πώς θα γίνει η αγορά του πλειοψηφικού πακέτου των μετοχών των τραπεζών καθώς ένα μέρος αυτών ανήκουν στους δανειστές-εταίρους και στο ταμείο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας¹⁸⁹ [31]. Η άλλη ένσταση αφορά στο γεγονός ότι δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει κάποιο πολιτικό κόμμα που να έχει τη δυνατότητα να ασκήσει την κατάλληλη νομισματική πολιτική¹⁹⁰ [31].

Εάν η ελληνική κυβέρνηση καλύψει την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, θα επιβαρύνει σε μεγάλο βαθμό την οικονομία της καθώς το κόστος αυτής υπολογίζεται στα 80 δις ευρώ γεγονός που θα αυξήσει το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά 37%. Μια εναλλακτική λύση για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών θα αποτελούσε η έκδοση νέων ομολόγων¹⁹¹ [32]. Τα νέα αυτά ομόλογα θα αφορούν μόνο την εγχώρια αγορά καθώς η χώρα θα είναι εκτός αγορών για πολλά χρόνια.

Η αύξηση των επισφαλών δανείων των τραπεζών είναι δεδομένη, διότι η υποτίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας αναμένεται να οδηγήσει σε περαιτέρω ύφεση τουλάχιστον το αρχικό χρονικό διάστημα. Είναι απαραίτητο άμεσα να υπάρξει διακανονισμός των δανείων με επισφάλειες ούτως ώστε να μην υπάρξει εξάπλωση των επιπτώσεων στις τράπεζες οι οποίες θα είναι εκτεταμένες¹⁹² [32].

Έπειτα από την εθνικοποίηση των εμπορικών τραπεζών το επόμενο στάδιο είναι απαραίτητο να είναι η αναδιάρθρωση των υποχρεώσεων τους. Μια ενδιαφέρουσα προοπτική αποτελεί, η δημιουργία μιας νέας τράπεζας <<Bad bank>>, η οποία θα αναλάβει το μεγαλύτερο μέρος των μη εξυπηρετούμενων υποχρεώσεων των τεσσάρων εμπορικών

¹⁸⁶ **Nouriel Roubini** (2011)ο.π., “Greece Should Default, Leave The Euro And Reinstate The Drachma”,

¹⁸⁷ **Θεόδωρος Κατσανέβας** (2016) “Πρόγραμμα συντεταγμένης μετάβασης στη δραχμή”

<http://www.drachmi5.gr/politiki-apopseis/programma-syntetagmenismetavasis-sti-drachmi>

¹⁸⁸ **Μέτωπο αλληλεγγύης και ανατροπής** (2013) “Ο μόνος δρόμος είναι ο δεύτερος δρόμος ευρώ η δραχμή; Σχέδιο Β’”, Κοροντζή, Αθήνα.

¹⁸⁹ **Βασίλης Βιλιάρδος** (2016)ο.π., “Τα ερωτηματικά της δραχμής”,

¹⁹⁰ **Βασίλης Βιλιάρδος** (2016)ο.π., “Τα ερωτηματικά της δραχμής”,

¹⁹¹ **Capital Economics** (2012) “Leaving the euro : A practical guide”, <https://www.capitaleconomics.com/wp-content/uploads/2013/01/wolfsonprize-submission.pdf>

¹⁹² **Capital Economics** (2012), ο.π., “Leaving the euro: A practical guide”

τραπεζών. Η τράπεζα αυτή θα ανακεφαλαιοποιηθεί κυρίως από την έκδοση νέων ομολόγων σε εθνικό νόμισμα¹⁹³ [137].

Παρά την μεγάλη απόδοση και τα κέρδη τα οποία θα προσφέρουν τα συγκεκριμένα ομόλογα λόγω του αυξημένου ρίσκου τους, κρίνεται αμφισβητήσιμη η επίτευξη του συγκεκριμένου εγχειρήματος. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το ποσό των ανεκπλήρωτων υποχρεώσεων του τραπεζικού συστήματος το 2016 κυμαινόταν σε επίπεδα κοντά στα 140 δις ευρώ.

Όλοι οι τραπεζικοί λογαριασμοί θα μετατραπούν σε δραχμές και για την αποφυγή λογιστικών προβλημάτων η αναλογία σε ποσοστό θα είναι 1:1 δραχμή/ευρώ, κυρίως για πρακτικούς λόγους¹⁹⁴ [137].

Η μετατροπή δεν είναι τόσο απλή επειδή δημιουργούνται πολλά ζητήματα με το ποιους λογαριασμοί θα μετατραπούν και ποιών. Πιο συγκεκριμένα, αφού θα μετατραπούν όλοι οι λογαριασμοί οι όποιοι θα είναι σε ευρώ, το οποίο θα θεωρείται ξένο νόμισμα, κανονικά θα πρέπει να μετατραπούν και οι λογαριασμοί οι οποίοι είναι σε λίρες, σε δολάρια και σε οποιοδήποτε άλλο νόμισμα. Επίσης θα πρέπει να γίνει ξεκάθαρο το εάν η μετατροπή θα αφορά μόνο τους Έλληνες πολίτες ή και ξένους που έχουν λογαριασμούς στην Ελλάδα. Επίσης ένα πιο πολύπλοκο ζήτημα είναι τι θα γίνει με τις καταθέσεις οι οποίες είναι σε ευρώ σε υποκαταστήματα ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό¹⁹⁵ [33].

Στην ουσία θα πρέπει να μετατραπούν και όλοι οι λογαριασμοί οι οποίοι είναι σε ελληνικές τράπεζες στο εξωτερικό ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, καθώς ανήκουν στον ίδιο τραπεζικό όμιλο και επομένως, ισχύουν ακριβώς τα ίδια δεδομένα¹⁹⁶ [32].

Αναμένεται η οικονομική δραστηριότητα να συρρικνωθεί κατά 22% επιπλέον λόγω της μετάβασης στο νέο νόμισμα με άμεσο αντίκτυπο την αδυναμία κάλυψης των δανείων από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις προς τις τράπεζες κατά το 1/3 των συνολικά χορηγηθέντων δανείων. Το ποσοστό αυτό είναι εξαιρετικά μεγάλο και οφείλεται στο γεγονός ότι με τον περιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας θα αυξηθεί άμεσα και η ανεργία, πράγμα που καθιστά πιο επιτακτική την ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών¹⁹⁷ [34].

Είναι αναμενόμενο ότι οι πολίτες και οι επιχειρήσεις θα ζητήσουν πίσω τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες σε ευρώ δηλαδή στο νόμισμα που τις αποταμίευσαν. Οι τράπεζες όμως

¹⁹³ **Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides** (2016), « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece», https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/Online-Pub_Eurozone_Failure.pdf

¹⁹⁴ **Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides** (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

¹⁹⁵ **UBS**, (2011) "Euro break-up – the consequences", UBS Investment Research, Global Economic Perspectives, September.

¹⁹⁶ **Capital Economics** (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

¹⁹⁷ **Εθνική Τράπεζα**, (2012), "Ελληνική Οικονομία", Ειδική έκδοση, Αθήνα

για να μπορέσουν να συμφωνήσουν σε αυτό θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι και τα δάνεια τα οποία έχουν χορηγήσει στους πελάτες τους θα επιστραφούν σε ευρώ. Αυτό όμως θα είναι ανέφικτο διότι και οι επιχειρήσεις και οι πολίτες θα εισπράττουν και θα πληρώνονται αντίστοιχα σε δραχμές και όχι σε ευρώ.¹⁹⁸ [5].

Γίνεται λοιπόν εύκολα αντιληπτό ότι είναι αδύνατο να παραμείνουν τα δάνεια σε ευρώ επομένως και οι καταθέσεις. Συνεπώς η αξία των καταθέσεων θα μειωθεί λόγω της υποτίμησης με κίνδυνο η μείωση να αποκτήσει διαρκή χαρακτήρα, ανάλογα με το πώς θα κυμανθεί μετέπειτα η ισοτιμία σε ενδεχόμενες περαιτέρω υποτιμήσεις. Αυτό θα έχει έμμεσα μια αρνητική επιρροή στην ελληνική οικονομία καθώς με τη μείωση της αξίας του χρήματος, οι καταθέτες θα μειώσουν τις οικονομικές τους συναλλαγές.

Όσοι έχουν εσωτερικά χρέη δηλαδή επιχειρηματικά, καταναλωτικά ή στεγαστικά δάνεια σε τράπεζες, είναι βέβαιο ότι θα βγουν κερδισμένοι διότι θα μετατραπούν τα δάνεια σε δραχμές και επομένως θα μειωθεί η αξία του χρέους τους. Όμως αυτή η μείωση θα έχει μερικό χαρακτήρα καθώς για να αμυνθεί η χώρα στις κερδοσκοπικές πιέσεις λόγω του αδύναμου νομίσματος της θα πρέπει να αυξήσει τα επιτόκια στα συγκεκριμένα δάνεια.

Επίσης ένα ιδιαίτερα σημαντικό κομμάτι της εύρυθμης λειτουργίας των τραπεζών, με το νέο εθνικό νόμισμα, είναι η μετατροπή και σωστή λειτουργία των πληροφορικών και ηλεκτρονικών συστημάτων των τραπεζών. Η μετατροπή στο ηλεκτρονικό σύστημα των τραπεζών είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με την ανακοίνωση της μετάβασης, όμως με απαραίτητη την προϋπόθεση εξασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας του. Σε αντίθετη περίπτωση, με την δεδομένη τραπεζική αργία των πρώτων ημερών θα υπάρξει σοβαρότατο πρόβλημα στις πληρωμές στην αγορά. Παράλληλα, είναι απαραίτητο, να εξασφαλιστεί η συμβατότητα του ενημερωμένου ελληνικού τραπεζικού συστήματος, με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά τραπεζικά συστήματα προκειμένου να μην δημιουργηθεί πρόβλημα στις συναλλαγές με το εξωτερικό¹⁹⁹ [137].

5.3 Τα προβλήματα στο διοικητικό μηχανισμό και τις υπηρεσίες

Είναι βέβαιο ότι ο διοικητικός μηχανισμός, ιδιαίτερα τα δυο πρώτα χρόνια, στο μεταβατικό στάδιο, θα κλονιστεί και θα υπολειτουργεί με το βιοτικό επίπεδο να υποβιβάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ο συνδυασμός εξάρτησης της λειτουργίας της χώρας από τις εισαγωγές και έλλειψης συναλλάγματος θα δημιουργήσει σημαντικές ελλείψεις σε πολλές υπηρεσίες και φορείς.

¹⁹⁸ Νίκος Χριστοδουλάκης (2014) "Ευρώ η δραχμή;", Gutenberg, Αθήνα

¹⁹⁹ Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

Σε αυτά συγκαταλέγονται η αστυνομία και ο στρατός οι οποίοι θα επηρεαστούν αρχικά από την έλλειψη καυσίμων αλλά και τα σχολεία τα νοσοκομεία, τα οποία θα έχουν σημαντικές ελλείψεις σε εξοπλισμό, πηγές ενέργειας και άλλα βασικά είδη. Με την πάροδο των δυο πρώτων χρόνων και του μεταβατικού σταδίου, θα υπάρξει ανάκαμψη και εξισορρόπηση των συνθηκών αυτών, όμως μέχρις ότου υπάρξει αυτή η βελτίωση, οι συνθήκες διαβίωσης μπορεί να υποβαθμιστούν δραματικά.

Στην περίπτωση όμως κατά την οποία η μετάβαση είναι ομαλή και διαρκέσει μικρό χρονικό διάστημα (τουλάχιστον 6 μηνών, που χρειάζεται για να τυπωθεί το νέο νόμισμα), είναι πιθανό, μέσω διμερών συμφωνιών οι οποίες πιθανότατα θα προηγηθούν, να μην υπάρξει πρόβλημα με ελλείψεις και όλα τα βασικά είδη να εισάγονται χωρίς πρόβλημα τόσο χρονικά όσο και ποσοτικά.

Για τον τομέα της υγείας και συγκεκριμένα για το κίνδυνο ελλείψεων σε φάρμακα, είναι απαραίτητο να υπάρξει κρατική μέριμνα στήριξης των είδη ανεπτυγμένων ελληνικών φαρμακοβιομηχανιών προκειμένου να μπορούν να καλύψουν ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό των εγχώριων αναγκών. Για να συμβεί αυτό είναι απαραίτητο να υπάρξουν οι προϋποθέσεις πραγματοποίησης εισαγωγών των πρώτων υλών από την παγκόσμια αγορά, οι οποίες είναι απαραίτητες για την δημιουργία φαρμάκων τα οποία αυτή τη στιγμή εισάγονται²⁰⁰ [137]. Σε περίπτωση υλοποίησης της συγκεκριμένης ενέργειας εκτός της μείωσης της πιθανότητας ελλείψεων φαρμάκων, θα μειωθούν σε ένα βαθμό και οι εκροές συναλλάγματος.

Όσο αφορά τον τεχνολογικό εξοπλισμό, υπάρχει η δυνατότητα αγοράς από χώρες εκτός Ευρώπης κυρίως τις Ασιατικές οι οποίες έχουν πλέον πολύ ανεπτυγμένη τεχνολογία και τα νομίσματα τους δεν είναι τόσο “σκληρά”. Επομένως, οι συμφωνίες με ένα νόμισμα όπως η δραχμή θα ήταν ιδιαίτερα συμφέρουσες για τις χώρες αυτές. Ταυτόχρονα όμως και για την Ελλάδα θα ήταν ένας τρόπος να εισάγει χωρίς αυξημένο κόστος είδη τα οποία θα έχει ανάγκη.

Πιο συγκεκριμένα ο στρατός θα χρειαστεί ανασυγκρότηση, διότι καθώς η χώρα αποχωρεί από το ευρώ και λόγω των κοινωνικών και οικονομικών αναταραχών που θα υπάρξουν θα είναι πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς κινδύνους. Για να συμβεί αυτό, θα πρέπει να επιβαρυνθεί υπερβολικά η ελληνική οικονομία. Το μέγεθος αυτής της επιβάρυνσης, δεν οφείλεται μόνο στην αύξηση του προσωπικού, η οποία θα είναι απαραίτητη και θα γίνεται με δραχμές, αλλά κυρίως στην αγορά και συντήρηση του υπάρχοντος εξοπλισμού.

Ο στρατιωτικός εξοπλισμός αγοράζεται και συντηρείται με ανταλλακτικά που προέρχονται κυρίως από το εξωτερικό. Λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη αποθεμάτων συναλλάγματος, γίνεται αντιληπτή η δυσκολία συντήρησης του υπάρχοντος εξοπλισμού πόσο μάλλον η

---

²⁰⁰ Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

αγορά νέου. Η αύξηση του στρατιωτικού προσωπικού θα είναι απαραίτητη, όμως είναι αμφίβολη λόγω των δυσμενών οικονομικών συνθηκών.

Επομένως αν λάβουμε υπόψη τα τεράστια ποσά που απαιτούνται για τον εξοπλισμό και σε συνδυασμό με την ύπαρξη ενός υποτιμημένου νομίσματος και την έλλειψη αποθεματικών συναλλάγματος γίνεται αντιληπτό ότι η ανασυγκρότηση είναι δύσκολη ακόμα και μακροπρόθεσμα.

Ένας ακόμα τομέας της δημόσιας διοίκησης ο οποίος θα κλονιστεί και θα χρειαστεί ο κρατικός μηχανισμός να τον στηρίξει ούτως ώστε να μην καταρρεύσει είναι τα ασφαλιστικά ταμεία. Η υποτίμηση των ταμειακών διαθεσίμων από ευρώ σε δραχμές, τα οποία είναι στην κατοχή των ασφαλιστικών ταμείων θα δημιουργήσει αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων τους.

Στην ουσία η αναχρηματοδότηση των ταμείων θα γίνεται μέσω του κρατικού προϋπολογισμού καθώς τα ταμεία είναι Νομικά πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου. Επομένως, μέσα στις κρατικές δαπάνες πρέπει να συνυπολογιστούν και αυτές της κάλυψης των ζημιών των ασφαλιστικών ταμείων. Οι ζημιές αυτές θα καλυφθούν με την έκδοση νέου χρήματος με τα αντίστοιχα όμως συνεπακόλουθα στο επίπεδο των τιμών²⁰¹. [27]

Οι δυσκολίες στην λειτουργία της αστυνομίας λόγω έλλειψης πετρελαίου στην αγορά αλλά και η δυσκολία συντήρησης του εξοπλισμού πιθανόν να οδηγήσουν σε έξαρση της εγκληματικότητας. Η αδυναμία ελέγχου από την αστυνομία των φαινομένων βίας και κλοπών μπορεί να οδηγήσει στη δυσφήμιση του τουρισμού και θα αποτελέσει ίσως ακόμα έναν αποτρεπτικό παράγοντα στην δημιουργία νέων επενδύσεων.

Όσον αφορά το τομέα της εκπαίδευσης, θα μειωθούν οι νέοι επιστήμονες οι οποίοι θα εγκαταλείπουν την Ελλάδα για σπουδές στο εξωτερικό λόγω της υποτίμησης του νομίσματος και αδυναμίας κάλυψης των εξόδων τους. Πλην όμως, με τις ελλείψεις που αναμένεται να υπάρξουν σε εισαγόμενο τεχνολογικό εξοπλισμό, με τις περικοπές σε γραφική ύλη και βιβλία και με την ανεπαρκή θέρμανση λόγω της έλλειψης πετρελαίου, θα οδηγηθούν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε υπολειτουργία.

Καθοριστικός παράγοντας για να ανακάμψει μια χώρα από μια οικονομική κρίση είναι η αύξηση της απόδοσης των συντελεστών παραγωγής. Η παραγωγικότητα είναι άμεσα συνδεδεμένη με την απαραίτητη τεχνογνωσία η οποία αποκτάται από την εκπαίδευση. Επίσης η αδυναμία συντήρησης του υπάρχοντος αλλά και αγοράς νέου εξοπλισμού πιθανόν να περιορίσει τα πανεπιστημιακά ερευνητικά προγράμματα τα οποία είναι απαραίτητα για την εξέλιξη της χώρας και τα οποία πολλές φορές αποφέρουν και έσοδα λόγω συνεργασιών με εταιρίες τόσο εντός όσο και εκτός της Ελλάδας.

---

²⁰¹ Γ. Προβόπουλος (2016) "Υπάρχει λύση στο ελληνικό πρόβλημα;", <http://www.capital.gr/forum/thread/5534510>

Είναι απαραίτητο να ιδρυθεί ένας ανεξάρτητος φορέας αποτελούμενος από ειδικευμένους επιστήμονες οι οποίοι θα έχουν το καθήκον να ελέγχουν την πορεία των στόχων που θα τίθενται. Οι στόχοι αυτοί αφορούν τη νομισματική πολιτική, το φορολογικό πλαίσιο και τον πληθωρισμό. Είναι πολύ σημαντικό οι στόχοι που θα τεθούν να είναι ρεαλιστικοί και να υλοποιούνται καθώς θα αποτελούν οδηγό για τις αγορές αλλά και για την αξιοπιστία της χώρας στη νέα εποχή²⁰² [32].

5.4 Η διαχείριση των συναλλαγματικών διαθέσιμων

Με την καθιέρωση της υποτιμημένης δραχμής, οι εισαγωγές των απαραίτητων προϊόντων και πρώτων υλών θα γίνεται κυρίως μέσω των συναλλαγματικών αποθεματικών, όσο αυτά διαρκέσουν. Σε πρώτη φάση, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα θα είναι ανεπαρκή για την εισαγωγή των βασικών αγαθών, κάτι το οποίο μπορεί να βελτιωθεί αργότερα μέσω της διατήρησης του υπάρχοντος περιορισμού της εκροής ξένων κεφαλαίων²⁰³ [14].

Ανεξάρτητα από το μέγεθος των περιορισμών που θα επιβάλει η Τράπεζα της Ελλάδος, είναι βέβαιο ότι τα αποθέματα δεν επαρκούν για τις εισαγωγές των απαραίτητων αγαθών. Η μεγάλη αρχική υποτίμηση η οποία υπολογίζεται στο 50% και η εκτιμώμενη αύξηση της βραχυπρόθεσμα αυξάνουν την αναγκαιότητα του σωστού καταμερισμού των συναλλαγματικών διαθεσίμων *(από την στιγμή κιάλας που πιθανόν δεν θα επαρκούν)* καθώς η δραχμή θα είναι εμφανώς αδύναμη και δεν θα συμφέρει η μετατροπή της για συναλλαγές.

Σύμφωνα με την ΕΚΤ τα συναλλαγματικά διαθέσιμα ορίζονται ως ο νομισματικός χρυσός, η συναλλαγματική θέση στο ΔΝΤ, τα ειδικά τραβηχτικά δικαιώματα και οι απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Τα ειδικά τραβηχτικά δικαιώματα αποτελούν λογιστική καταχώρηση και αφορούν απαίτηση για συναλλαγματικά διαθέσιμα νομισμάτων χωρών μελών του ΔΝΤ. Η καθαρή επενδυτική θέση στο ΔΝΤ, αφορά την διαφορά των απαιτήσεων ως προς τις υποχρεώσεις της χώρας ως προς το ΔΝΤ. Όταν το πρόσημο είναι θετικό η χώρα χαρακτηρίζεται ως πιστωτής.

Ταυτόχρονα όμως σύμφωνα με την ΕΚΤ υπάρχουν κάποιες κατηγορίες που δεν υπολογίζονται στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας. Αυτές είναι οι απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε ξένο νόμισμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εντός της ζώνης του ευρώ καθώς και η συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

²⁰² *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

²⁰³ *Στέργιος Σκαπέρδας* (2011) "How to Leave the Euro", The New York Times, 9 November 2011

Επομένως με την αλλαγή νομίσματος αλλάζει ο ορισμός των συναλλαγματικών διαθεσίμων καθώς οι τρεις τελευταίες θα συνυπολογίζονται και αυτές στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας. Επίσης πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι το ποσό, το οποίο αντιστοιχεί στη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ, θα πρέπει να επιστραφεί και να συμπεριληφθεί στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας.

Η Ελλάδα το 2015, είχε σε διαθέσιμα συναλλαγματικά 8 δις ευρώ εκ των οποίων τα 5,1 ήταν σε διεθνή αποθεματικά, 1 δις σε λοιπά αποθεματικά σε ξένο νόμισμα και ακόμα 1,9 δις τα οποία θα επιστραφούν στην Τράπεζα της Ελλάδος μετά την έξοδο από το ευρώ, καθώς θα αποσυρθούν από την εισφορά της στην ΕΚΤ. Παράλληλα το 2015 οι μέσες μηνιαίες εισαγωγές ανήλθαν στα 3,7 δις ευρώ²⁰⁴ [16]. Από τα 5,1 δις ευρώ, τα 3,8 δις αποτελούσαν τον νομισματικό χρυσό, τα 38 εκατομμύρια ευρώ ήταν ειδικά τραβηχτικά δικαιώματα, τα 303 εκατομμύρια την συναλλαγματική θέση στο ΔΝΤ και 984 εκατομμύρια ήταν σε συνάλλαγμα²⁰⁵ [126].

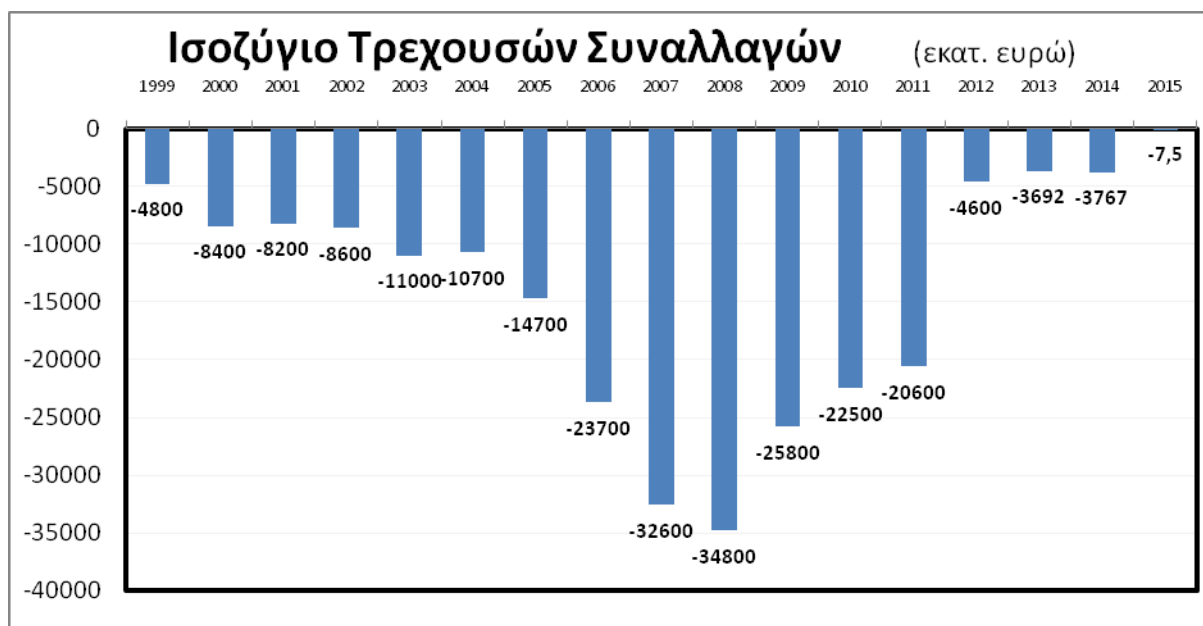
Τα 3,7 δις ευρώ θα μειωθούν απότομα σε ενδεχόμενη αλλαγή νομίσματος καθώς θα έχει αυξηθεί ο πληθωρισμός. Επίσης ένα μέρος των εισαγωγών θα γίνεται με δραχμές καθώς δημόσιος και ιδιωτικός τομέας θα αναγκαστούν να μετατρέπουν την υποτιμημένη δραχμή σε ευρώ για να κάνουν τις συναλλαγές τους με το εξωτερικό όσο επιβαρυντικό και αν είναι αυτό. Επομένως παρόλο που το ποσό των 3,7 δις θα περιοριστεί και παρά το γεγονός ότι δεν θα χρειάζεται να καλυφθεί εξολοκλήρου από τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας, είναι φανερό ότι αυτά είναι ανεπαρκή για τις ανάγκες οι οποίες υπάρχουν. Αυτό γίνεται αντιληπτό, αν λάβουμε υπόψη ότι μόνο η μεταβατική περίοδος θα χρειαστεί να διαρκέσει τουλάχιστον 5-6 μήνες.

Η Ελλάδα είναι απαραίτητο να μετατρέψει το συνεχώς ελλειμματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (διάγραμμα 6), σε πλεονασματικό με σκοπό την εξασφάλιση του απαραίτητου συναλλάγματος.

---

²⁰⁴ **Raul Ruparel**, Open Europe (2015) "How much financial help might Greece need under Grexit?" <http://openeurope.org.uk/today/blog/how-much-financialhelp-would-greece-need-under-grexit/>

²⁰⁵ **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, "Τα Συναλλαγματικά Διαθέσιμα", <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/funds.aspx>

Διάγραμμα 6: Η εξέλιξη του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος

Η μεγάλη επιδείνωση του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών από το 2004 έως το 2008 οφείλεται κυρίως στην αντίστοιχη επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου. Από τα -10,7 δις που ήταν το έλλειμμα το 2004 οδηγήθηκε σε έλλειμμα -34,8 δις ευρώ το 2008. Από εκεί και έπειτα υπήρχε συνεχής βελτίωση λόγω της βελτίωσης και του εμπορικού ισοζυγίου με σταδιακό ρυθμό μέχρι το 2011 όπου το έλλειμμα βελτιώθηκε στα -20,6 δις ευρώ. Η μεγάλη βελτίωση το 2012 σε έλλειμμα μόλις -4,6 δις ευρώ οφείλεται και στην σημαντική βελτίωση του ισοζυγίου υπηρεσιών εκείνη την χρονιά. Το 2015 το ισοζύγιο θεωρείται ισοσκελισμένο με έλλειμμα μόλις -7,5 εκατομμύρια ευρώ.

Σημαντικός παράμετρος είναι η **κατάργηση των ενεχυροδανειστηρίων** τα οποία εκμεταλλεύονται την ανάγκη των πολιτών για ρευστό και συσσωρεύουν μεγάλες ποσότητες χρυσού. Ο χρυσός κυκλοφορεί μέσα στην ελληνική αγορά και μπορεί να μεταφέρεται και εκτός Ελλάδας. Θα πρέπει οι συναλλαγές όσων θέλουν να πουλήσουν χρυσό να γίνονται νόμιμα και ελεγχόμενα μόνο με την ΤτΕ και στην ανάλογη πραγματική αξία. Με αυτό τον τρόπο και οι πολίτες θα παίρνουν περισσότερα χρήματα από μια ενδεχόμενη συναλλαγή και η ΤτΕ θα αυξάνει συνεχώς έστω και σε μικρή κλίμακα τα αποθεματικά της.

Μια από τις κύριες πηγές συναλλάγματος αναμένεται να είναι ο τουρισμός. Όμως δεν είναι βέβαιο ότι η αναμενόμενη ποσοτική αύξηση του τουρισμού λόγω της υποτίμησης του νομίσματος θα επιφέρει και την ανάλογη εισροή συναλλάγματος στα κρατικά ταμεία. Είναι πολύ πιθανό να μην πηγαίνουν οι τουρίστες να αλλάζουν το συνάλλαγμα τους στις τράπεζες αλλά με απευθείας συμφωνίες με τους ιδιώτες οι οποίοι θα δέχονται το

συνάλλαγμα σε καλύτερη τιμή από την επίσημη ισοτιμία. Οι μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου θα έχουν τη δυνατότητα να δέχονται τις πληρωμές για τις υπηρεσίες τους μέσω των θυγατρικών τους στο εξωτερικό αλλά και οι μικρότερες απευθείας σε μετρητά τα οποία θα αποταμιεύουν και θα πληρώνουν τους μισθούς και τους προμηθευτές τους σε δραχμές.

5.5 Ο διακανονισμός των ιδιωτικών υποχρεώσεων προς το εξωτερικό

Εκτός από τον δημόσιο τομέα και το εθνικό χρέος, και ο ιδιωτικός τομέας έχει συναλλαγές και υποχρεώσεις έναντι οργανισμών του εξωτερικού. Υπάρχουν εταιρίες οι οποίες εισάγουν προϊόντα από το εξωτερικό αλλά και ιδιωτών που διαμένουν στο εξωτερικό και το εισόδημα τους προέρχεται από την Ελλάδα όπως για παράδειγμα οι φοιτητές του εξωτερικού. Σε αυτή την περίπτωση οι συνθήκες είναι τελείως διαφορετικές σε σχέση με το δημόσιο χρέος διότι ούτε η στάση πληρωμών είναι εφικτή ούτε η μη αναγνώριση των υποχρεώσεων ούτε η μετατροπή των υποχρεώσεων από ευρώ στο νέο εθνικό νόμισμα.

Επομένως γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι αυτές οι εταιρίες ακόμα και στην περίπτωση που ήταν υγιείς θα καταρρεύσουν σε έναν ενδεχόμενο διπλασιασμού των υποχρεώσεων τους προς τους προμηθευτές στην περίπτωση υποτίμησης κατά 50%, λαμβάνοντας υπόψη και την αντίστοιχη υποτίμηση των καταθέσεων τους.

Στο πρώτο διάστημα όπου η διασυννοριακή κίνηση κεφαλαίων αναμένεται να είναι ιδιαίτερα αυστηρή, πιθανόν να υπάρξει σοβαρό πρόβλημα για πολλές κοινωνικές ομάδες. Υπάρχει ο κίνδυνος άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται ή ταξιδεύουν συχνά στο εξωτερικό για λόγους υγείας ή εργασίας να βρεθούν εκτεθειμένοι. Στη συγκεκριμένη κατηγορία θα πρέπει να συνυπολογιστούν και δημόσιοι υπάλληλοι οι οποίοι εργάζονται στο εξωτερικό όπως είναι το διπλωματικό σώμα. Είναι απαραίτητο να υπάρξει σχεδιασμός για το ποιες θα είναι οι εξαιρέσεις για την διασυννοριακή κίνηση κεφαλαίων προκειμένου να μην υπάρξουν Έλληνες καταναλωτές στο εξωτερικό αποκλεισμένοι από οικονομικούς πόρους.

Το ιδιωτικό χρέος των τραπεζών και των υπολοίπων επιχειρήσεων θα πρέπει να στηριχτεί από κρατικά κονδύλια, διότι υπάρχουν μονοπωλιακές επιχειρήσεις οι οποίες παράγουν είδη πρώτης ανάγκης τα οποία δεν θα μπορούν να προμηθευτούν οι πολίτες σε περίπτωση που αυτές κλείσουν²⁰⁶ [14]. Σε περίπτωση πτώχευσης των τραπεζών και των μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων, κινδυνεύει με κατάρρευση και ολόκληρη η ελληνική οικονομία και για αυτό καθίσταται υποχρεωτική η μέριμνα της κυβέρνησης και η στήριξη τους.

Η κυβέρνηση εκτός της απαραίτητης οικονομικής στήριξης, της οποίας θα πρέπει να παρέχει στους συναλλασσόμενους με το εξωτερικό, θα πρέπει να τους συνδράμει και με

²⁰⁶ **Στέργιος Σκαπέρδας** (2011) "How to Leave the Euro", The New York Times, 9 November 2011

νομική στήριξη για την διευθέτηση των συμβάσεων των συναλλαγών αυτών. Αυτό αφορά συγκεκριμένα τις συμβάσεις που διέπονται από το αλλοδαπό δίκαιο²⁰⁷ [137].

Όμως το θέμα είναι ότι, ο μόνος τρόπος για να βοηθήσει η κυβέρνηση τον ιδιωτικό τομέα με το χρέος, το οποίο θα είναι σε ευρώ, θα είναι μόνο μέσω των συναλλαγματικών διαθεσίμων της. Τα συγκεκριμένα θα είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν για άλλα πιο επείγοντα ζητήματα. Επομένως, είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν θα μπορέσει να στηριχθεί ο ιδιωτικός τομέας που συναλλάσσεται με το εξωτερικό στα συναλλαγματικά αποθέματα ή αν θα καταρρεύσει.

Ένα όφελος το οποίο ίσως αποκομίσει από αυτό το γεγονός η χώρα είναι ότι, έστω και μέσω αυτού του επιβεβλημένου περιορισμού των σπουδών στο εξωτερικό, θα παραμένουν στη χώρα για εκπαίδευση και έπειτα στον εργασιακό χώρο νέοι ειδικευμένοι επιστήμονες οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Είναι πολύ πιθανό να υπάρξει ένα μηνιαίο πλαφόν για κάθε φοιτητή ο οποίος διαμένει στο εξωτερικό και αυτό υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η ζωή σε πολλές πόλεις του εξωτερικού είναι αρκετά πιο ακριβή, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι θα δημιουργηθούν πολλές δυσκολίες στην διαβίωση τους.

Ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα αποτελεί και το πλαφόν το οποίο θα οριστεί για τις εταιρίες οι οποίες συναλλάσσονται με προμηθευτές στο εξωτερικό και δεν θα μπορούν να εισάγουν τις απαραίτητες πρώτες ύλες με σκοπό την αύξηση της παραγωγής τους ή ακόμα και διατήρηση της υπάρχουσας. Αυτό αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα ο οποίος θέτει σε αμφιβολία την δυνατότητα ανάπτυξης της παραγωγικής βάσης της χώρας.

5.6 Οι απαραίτητες ενέργειες και οι δυσκολίες τύπωσης του νέου νομίσματος

Ένα από τα δυσκολότερα σημεία της διαδικασίας είναι η τύπωση του νομίσματος. Πριν από αυτό όμως η κυβέρνηση καλείται να απαντήσει σε δυο ερωτήματα τα οποία είναι άμεσα συνδεδεμένα μεταξύ τους.

Το πρώτο ερώτημα είναι αν θα ανακοινώσει επίσημα την απόφαση μετάβασης στην δραχμή πριν από την διαδικασία τύπωσης του νέου νομίσματος ή πρώτα θα αρχίσει με μυστικότητα την προετοιμασία έκδοσης του νέου νομίσματος *(με σκοπό τον έλεγχο του ενδεχόμενου πανικού που θα δημιουργηθεί)* και μετά θα ανακοινωθεί στον κόσμο.

Αυτή η απόφαση όμως επηρεάζει άμεσα και την γραμμή που θα ακολουθήσει ως προς το πού θα τυπωθούν τα νέα χαρτονομίσματα. Γιατί σε περίπτωση που η κυβέρνηση θελήσει

---

²⁰⁷ Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

να τυπωθούν με μυστικότητα, δεν θα μπορεί να αξιοποιηθεί το νομισματοκοπείο στο Χολαργό το οποίο είναι λειτουργικό και διαθέσιμο, αλλά θα πρέπει να ανατεθεί αποκλειστικά σε ειδικές εταιρίες του εξωτερικού.

Είναι βέβαιο ότι πρέπει να κρατηθεί μυστικό για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα καθώς από την στιγμή που θα ανακοινωθεί, μέχρι να υπάρξει υλοποίηση θα πρέπει να υπάρξει έλεγχος κεφαλαίων και οι τράπεζες να μείνουν κλειστές για πολλές μέρες. Παράλληλα όμως διατηρώντας την απόφαση και το σχεδιασμό κρυφά, πιθανόν να μην ευρεθεί η βέλτιστη λύση η οποία θα προέκυπτε με έναν ευρύ διάλογο ίσως και να υπάρξει αντίδραση από τον ελληνικό λαό καθώς δεν θα έχει ερωτηθεί.

Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία κοινωνικών αναταραχών αλλά και την έλλειψη στήριξης του νέου νομίσματος από τον ελληνικό λαό, θέτοντας το όλο εγχείρημα υπό αμφισβήτηση. Επίσης από την στιγμή που θα οριστικοποιηθεί ο σχεδιασμός, η έξοδος πρέπει να πραγματοποιηθεί όσο το δυνατόν γρηγορότερα, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τους οικονομικές απώλειες της χώρα αλλά και των υπόλοιπων χωρών²⁰⁸ [32].

Ανεξάρτητα με το πώς και που θα τυπωθεί το νέο νόμισμα, οι πρακτικές δυσκολίες είναι πολλές και η διαδικασία πολύμηνη. Θα πρέπει να γίνει παραγγελία και κατασκευή νέων μητρών και υδατογραφημένου χαρτιού και εν συνεχεία να αρχίσει η χρονοβόρα διαδικασία εκτύπωσης τους. Σε περίπτωση ανακοίνωσης μιας αλλαγής νομίσματος, και συγκεκριμένα σε ένα υποτιμημένο νέο νόμισμα, όλη την μεταβατική περίοδο θα υπάρξει ολικό πάγωμα στις εγχώριες συναλλαγές καθώς οργανισμοί και πολίτες θα προσπαθούν να κρατήσουν τα ευρώ τα οποία στην συνέχεια θα έχουν μεγαλύτερη αξία στην ελληνική αγορά.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι θα υπάρξει τεράστιο πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά. Σε αντίθετη περίπτωση από όσους γνωρίζουν την μετάβαση, την περίοδο της προετοιμασίας θα υπάρξουν ακραία κερδοσκοπικά φαινόμενα. Για παράδειγμα είναι πολύ πιθανό να υπάρξουν πωλήσεις ακίνητων περιουσιών σε ευρώ με σκοπό να τα ξαναγοράσουν μετά την αλλαγή νομίσματος όταν θα έχει πέσει η αξία τους.

Σε οποιαδήποτε από τις δυο περιπτώσεις, θα υπάρξει τεράστια τάση φυγής κεφαλαίων από τις τράπεζες στο εξωτερικό καθώς όλοι θα θέλουν οι αποταμιεύσεις τους να παραμείνουν σε ένα ισχυρό νόμισμα και να μην υποτιμηθούν με την μετατροπή τους σε δραχμές.

Υπολογίζεται ότι η Ελλάδα θα χρειαστεί περίπου 375 εκατομμύρια χαρτονομίσματα για την πλήρη αντικατάσταση του ευρώ και ο γρηγορότερος δυνατός χρόνος όταν έχει αναληφθεί από έναν οργανισμό εκτύπωσης είναι να τυπωθούν στους 6 μήνες²⁰⁹. Παράλληλα όμως πολύ πιο χρονοβόρα είναι η δημιουργία κερμάτων τα οποία υπολογίζεται θα ανέλθουν στο 1,5 δισεκατομμύριο. Η παραγωγή τους χρειάζεται τουλάχιστον ένα διάστημα 9 μηνών . Ο

²⁰⁸ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

²⁰⁹ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

χρόνος αυτός είναι υπολογισμένος για ιδανικές καταστάσεις και μπορεί να είναι πολύ πιο μεγάλος στην πραγματικότητα, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες και τον αναγκαστικά βεβιασμένο σχεδιασμό.

Μια λύση είναι η προσωρινή αντικατάσταση των κερμάτων με χαρτονομίσματα καθώς αυτά θα παράγονται. Αυτό μπορεί να γίνει και με τύπωση χαρτονομισμάτων αρκετά μικρής αξίας αντίστοιχης των κερμάτων. Μια άλλη λύση θα ήταν να συνεχίσουν να γίνονται συναλλαγές μικρής αξίας σε ευρώ για ένα σύντομο διάστημα. Από την άλλη πλευρά όμως πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι όσο μεγαλύτερη διάρκεια έχει η μετάβαση, τόσο περισσότερο θα πλήττεται και η οικονομία της ΕΕ συνολικά.

Για αυτό το λόγο δεν θα πρέπει να θεωρείται απίθανο να συμμετέχουν περισσότεροι από έναν οργανισμοί, οι οποίοι θα είναι υπεύθυνοι για την τύπωση της δραχμής, με σκοπό την ταχεία ολοκλήρωση της διαδικασίας. Αν λάβουμε υπόψη ότι όλοι οι οργανισμοί μαζί παράγουν 1 δις χαρτονομίσματα ανά μήνα γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι σε περίπτωση που η ανάληψη γινόταν ομαδικά από κάποιους από αυτούς τους οργανισμούς η ολοκλήρωση θα μπορούσε να γίνει πιο γρήγορα από τους 6 μήνες²¹⁰ [32].

5.7 Η απόσυρση των ευρώ από την αγορά

Από την πρώτη μέρα κυκλοφορίας της δραχμής, επίσημα δεν θα γίνονται αποδεκτές οι συναλλαγές με ευρώ. Θα δοθούν οδηγίες για να μπορεί ο κόσμος το προηγούμενο διάστημα να αλλάξει τα χρήματα του από ευρώ σε δραχμές. Την ευθύνη για το συγκεκριμένο εγχείρημα την έχει η ΤτΕ ως η νομισματική αρχή της χώρας.

Όμως όλοι θα θέλουν να μετατρέψουν όσο το δυνατόν λιγότερα. Τα νοικοκυριά όσο και να προσπαθούν να κρατήσουν στην κατοχή τους ευρώ (όσα είναι φυλαγμένα εκτός ελληνικών τραπεζών) λόγω της συνεχούς υποτίμησης της δραχμής σταδιακά σε βάθος χρόνου θα αναγκάζονται να τα χρησιμοποιήσουν.

Όπως ανέφερε το 2011 ο **Γ.Προβόπουλος**²¹¹ [21], «όποιος έχει χαρτονομίσματα ευρώ θα θέλει να τα κρατήσει στην άκρη ως μέσον αποθησαυρισμού και διαφύλαξης της αξίας της περιουσίας του» .

Για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα η και μόνιμα θα υπάρχει ανεπίσημα κυκλοφορία διπλού νομίσματος. Το “ανεπίσημα” αφορά το γεγονός ότι το «ελληνικό ευρώ» θα είναι παράνομο αφού, ανεξάρτητα το γεγονός ότι αποτελεί ένα κοινό νόμισμα, υπάρχει συγκεκριμένος αριθμός σειρών ανά χώρα και η χώρα πλέον θα έχει άλλο νόμισμα. Όλοι θα θέλουν, όποτε καθίσταται δυνατό στις ιδιωτικές συναλλαγές, αυτές να γίνονται σε ευρώ.

²¹⁰ *Capital Economics* (2012), ο.π., “Leaving the euro: A practical guide”

²¹¹ **Γ. Προβόπουλος** (2011) “Δραχμή σημαίνει επιστροφή στο 50”,

<http://www.kathimerini.gr/446733/article/epikairothta/politikh/draxmhshmainei-epistrofih-sto-50>

Όσοι θα έχουν στην κατοχή τους τα «δυνατά» ευρώ θα κερδοσκοπούν έναντι αυτών που δεν έχουν και θα χρειάζονται να τα αποκτήσουν θυσιάζοντας τις περιουσίες τους οι οποίες θα έχουν χάσει την αξία τους με την αλλαγή του νομίσματος.

Με σκοπό την κερδοσκοπία και απόκτηση ακίνητης περιουσίας και επιχειρήσεων, η οποία θα έχει μικρή αξία σε δραχμή, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα μαζικής εισροής διαφυγόντων κεφαλαίων. Αυτό θα είναι ανέφικτο μόνο στην περίπτωση, που με την αλλαγή νομίσματος υπάρχει έλεγχος στην κίνηση κεφαλαίων.

Έναν μηχανισμό ελέγχου φαινομένων κερδοσκοπίας, πιθανότατα να αποτελέσει η εφαρμογή προσωρινά (μέχρι να ισορροπήσει η ισοτιμία), υποχρεωτικής πραγματοποίησης των συναλλαγών μεγάλης αξίας, μέσω του τραπεζικού συστήματος. Όμως σε περίπτωση εφαρμογής ενός τέτοιου μέτρου ελλοχεύει ο κίνδυνος δημιουργίας μιας παράλληλης φυσικής αδήλωτης οικονομίας.

Για να είναι σε θέση οι τράπεζες να τροφοδοτήσουν την αγορά με το νέο νόμισμα, θα πρέπει οι ίδιες και τα μεγάλα καταστήματα να έχουν προμηθευτεί το νέο νόμισμα αρκετό καιρό πριν την επίσημη αλλαγή και κυκλοφορία του νέου νομίσματος. Υπάρχει περίπτωση να χρειαστεί για λίγες μέρες να είναι επίσημη η χρήση και των δυο νομισμάτων αλλά σε τέτοιες καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης οι μέρες αυτές πρέπει να είναι πολύ περιορισμένες.

Είναι αναγκαίο να υπάρξουν περιορισμοί, με σκοπό να οδηγήσουν τον κόσμο να αλλάξει τα ευρώ τα οποία κατέχει με δραχμές. Να υπάρξει ένα όριο το οποίο θα είναι περίπου ίσο με το μισθό ενός μήνα και να ανακοινωθεί ότι μετά την εισαγωγή του νέου νομίσματος δεν θα γίνονται δεκτές πλέον αλλαγές ευρώ με δραχμές (*πέραν αυτού του ποσού*) και τα ευρώ θα θεωρούνται άκυρα.²¹² [32]

Σημαντική παράμετρο για την ομαλή αντικατάσταση αποτελεί η διαδικασία αποθήκευσης και καταστροφής των “ελληνικών” ευρώ. Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να γίνει από το Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών (ΙΕΤΑ) το οποίο υπάγεται στην Τράπεζα της Ελλάδος και το οποίο είχε αναλάβει την αντίθετη διαδικασία απόσυρσης το 2002. Το ίδρυμα κατέχει και ένα σύγχρονο συγκρότημα καταστροφής τραπεζογραμματίων το οποίο θα συντελέσει στην ομαλή διαδικασία καταστροφής.

Παράλληλα απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η εγκατάσταση ακυρωτικών μηχανημάτων σε όλα τα υποκαταστήματα της ΤτΕ τα οποία θα ακυρώνουν όλα τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα σε ευρώ τα οποία θα επιστρέφονται και θα αποθηκεύονται στα τοπικά υποκαταστήματα μέχρι να μεταφερθούν για καταστροφή. Η μεταφορά θα μπορεί να γίνεται μέσω του Οργανισμού Διαχείρισης Δημόσιου Υλικού όπως συνέβη και στην αντίστοιχη περίπτωση το 2002²¹³ [36].

²¹² *Capital Economics* (2012), ο.π, “Leaving the euro : A practical guide”,

²¹³ *Τράπεζα της Ελλάδος* (2000) “Εθνικό σχέδιο εισαγωγής τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ.” Αδάμ/Πέργαμος, Αθήνα.

Αναπόσπαστο κομμάτι αυτής της διαδικασίας αποτελεί η ειδίκευση του τραπεζικού προσωπικού σε θέματα χειρισμού των ακυρωτικών μηχανημάτων, στρογγυλοποίησης των συναλλαγών και της αναγνώρισης των γνήσιων χαρτονομισμάτων. Είναι πολύ πιθανό με την κυκλοφορία νέων τραπεζογραμματίων στην αγορά να υπάρξει έξαρση του φαινομένου της παραχάραξης και για αυτό το λόγο είναι πολύ σημαντικό οι τραπεζικοί υπάλληλοι να γνωρίζουν και να ενημερώνουν αναλυτικά το κοινό για τις ενδείξεις γνησιότητας των χαρτονομισμάτων.

5.8 Η φυσική και λογιστική μετατροπή από ευρώ σε εθνικό νόμισμα

Η μετατροπή θα πρέπει να γίνει σε δυο κατευθύνσεις η μια αφορά την φυσική μετατροπή των τιμών στα υλικά αγαθά και η δεύτερη την λογιστική μετατροπή σε συμβάσεις περιλαμβανομένης και της μηχανογραφικής διαδικασίας.

Όλο το μεσοδιάστημα, θα πρέπει να γίνεται έλεγχος στη σωστή και δίκαιη μετατροπή των τιμών και θα πρέπει να μην υπάρξουν φαινόμενα ακρίβειας όπως είχε συμβεί στην αντίθετη περίπτωση, με την εισαγωγή στο ευρώ το 2002 αλλά και όπως συμβαίνει συνήθως σε διαδικασίες αλλαγής κάποιου νομίσματος. Το εγχείρημα αλλαγής τιμών είναι ιδιαίτερα επίπονο καθώς εκτός από το γεγονός ότι σε πολυκαταστήματα τα οποία οι κωδικοί των προϊόντων είναι πολυάριθμοι θα χρειαστεί χρόνος για να αλλάξουν όλες οι τιμές και θα δημιουργηθούν πολλά προβλήματα στρογγυλοποίησης.

Δεν είναι εφικτό όλα τα καταστήματα να κάνουν σε όλα τα προϊόντα τους στρογγυλοποιήσεις προς τα επάνω όπως είναι φυσικό να επιθυμούν, διότι με αυτό τον τρόπο επιβαρύνεται περισσότερο το κόστος ζωής, το οποίο ούτως η άλλως θα δεχτεί ιδιαίτερη επιβάρυνση από την μείωση της αγοραστικής δύναμης που θα υποστούν όλοι οι μισθοί από την υποτίμηση.

Μια λύση είναι να υπάρξει ένα πλαίσιο για τις στρογγυλοποιήσεις το οποίο θα ορίσει η κυβέρνηση για την ομαλή έκβαση του εγχειρήματος. Η δημιουργία πλαισίου θα είναι καθοριστική στο να εξαλειφθούν φαινόμενα κερδοσκοπίας, τα οποία ίσως αποτελούν το πιο σοβαρό πρόβλημα σε αυτή τη διαδικασία.

Πολύ σημαντικό για μην υπάρχουν στρογγυλοποιήσεις είναι η αναλογία μετατροπής να είναι 1:1. Σε αντίθετη περίπτωση, οι στρογγυλοποιήσεις στις τιμές προς τα πάνω είναι πολύ πιθανές με αποτέλεσμα την αύξηση του πληθωρισμού από έναν ακόμη παράγοντα. Ένας μηχανισμός ο οποίος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί είναι ο αντίστροφος που εφαρμόστηκε στην περίοδο εισαγωγής στο ευρώ, δηλαδή η στρογγυλοποίηση να γίνεται στο cent είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω, ανάλογα με την περίπτωση.

Για να εφαρμοστεί αυτό, θα πρέπει να ορισθεί από την κυβέρνηση ένας ελεγκτικός οργανισμός αρμόδιος να επιβάλει συγκεκριμένα πρόστιμα σε περίπτωση που παρατηρηθεί

κάποια παράνομη αύξηση μέσω της στρογγυλοποίησης. Η επιτυχία της επιτήρησης από τον οργανισμό αυτό είναι ιδιαίτερα αμφίβολη για δυο κυρίους λόγους.

Πρώτον, την ίδια περίοδο θα υπάρχουν και κάποιες αναμενόμενες αυξήσεις σε κάποια προϊόντα και θα πρέπει οι ελεγκτές να μπορούν να διακρίνουν την κανονική αύξηση από μια παράνομη στρογγυλοποίηση. Δεύτερον η αλλαγή είναι βέβαιο ότι θα γίνει σε πολύ πιο σύντομο χρονικό διάστημα και επομένως δεν θα υπάρχει πολύς καιρός που θα αναγράφονται οι τιμές στα προϊόντα και στα δυο νομίσματα ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να ξεκινήσουν οι απαραίτητοι έλεγχοι πριν από την αλλαγή²¹⁴ [32].

Εκτός από τους τραπεζικούς λογαριασμούς, στους οποίους η μετατροπή θα γίνει αυτόματα σε δραχμές με αναλογία 1:1, το θέμα είναι τι θα γίνει με τα ευρώ τα οποία είναι μέσα σε θυρίδες. Υποχρεωτικά όλες οι θυρίδες θα ανοιχτούν παρουσία δημόσιων εκπροσώπων και τα υπάρχοντα ευρώ θα αντικατασταθούν από δραχμές σε αναλογία 1:1 όπως ακριβώς και με τους τραπεζικούς λογαριασμούς.

Όσον αφορά τις μεταχρονολογημένες επιταγές σε ευρώ, θα πρέπει να γίνει αλλαγή από τον εκδότη της επιταγής και να αντικατασταθούν από άλλες, οι οποίες θα είναι εκφρασμένες σε δραχμές εφόσον και η σύμβαση προηγουμένως μετατραπεί σε δραχμές, στην περίπτωση που το χρέος υπάγεται στο ελληνικό δίκαιο. Σε περίπτωση που η σύμβαση υπάγεται στο διεθνές δίκαιο και οι δυο πλευρές δεν συμφωνούν για την μετατροπή της, σύμβασης οι επιταγές θα πρέπει να παραμένουν σε εκκρεμότητα μέχρι να ληφθεί δικαστική απόφαση για την σύμβαση, οπότε η απόφαση θα ισχύει και για τις επιταγές που υπάγονται στην εν λόγω σύμβαση.

Οι συντάξεις θα μετατραπούν όπως και οι καταθέσεις με αναλογία 1:1. Επομένως, δεν θα υπάρχει ονομαστική μεταβολή της σύνταξης αλλά πραγματική, με την αύξηση των τιμών λόγω της υποτίμησης. Η δυνατότητα πληρωμής των ταμείων εξαρτάται από τις επενδύσεις των κεφαλαίων τα οποία έχουν στην κατοχή τους. Για τις επενδύσεις οι οποίες έχουν γίνει στο εξωτερικό, η αξία τους μπορεί να αυξηθεί με την έξοδο από το ευρώ και τα ταμεία να βγουν κερδισμένα με την αλλαγή νομίσματος. Από την άλλη μεριά μια μεγάλη οικονομική κρίση εντός της Ευρωζώνης θα είχε τα αντίστροφα αποτελέσματα.

Οι υποθήκες θα μετατραπούν και αυτές αντίστοιχα με τα δάνεια και όλες τις υπόλοιπες μετατροπές, οπότε οι πραγματικές τους αξίες θα μειωθούν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Οι υποθήκες που έχουν συμφωνηθεί για δάνεια με τράπεζες του εξωτερικού δεν μπορούν να μετατραπούν. Αυτές όμως αποτελούν μόλις το 1% των υποθηκών²¹⁵ [32].

Επειδή τα δάνεια είναι βέβαιο ότι θα μετατραπούν σε δραχμές, δεν δημιουργείται πρόβλημα καθώς η υποθήκη θα υπερκαλύπτει το δάνειο καθώς θα αυξηθεί αξία της στην

---

²¹⁴ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

²¹⁵ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

εγχώρια αγορά. Οι τιμές των ακινήτων θα μετατραπούν και η αξία τους θα μειωθεί σημαντικά.

Επειδή θα υπάρχουν συνεχείς υποτιμήσεις και μεγάλη ζήτηση για επένδυση σε ακίνητα, η μείωση της αξίας δεν θα είναι τόσο μεγάλη όσο η υποτίμηση. Παρόλα αυτά, η αξία θα είναι σε πολύ πιο χαμηλά επίπεδα λόγω της αλλαγής του νομίσματος. Επομένως όσοι έχουν ευρώ στο εξωτερικό, θα μπορούν να αγοράζουν ακίνητη περιουσία στην Ελλάδα με συμφέρουσες για αυτούς τιμές, όπως και οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι πολίτες.

Αυτός είναι ένας καλός τρόπος εξοικονόμησης συναλλάγματος θέτοντας όμως σε κίνδυνο την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, αν αυτό πάρει ανεξέλεγκτες διαστάσεις²¹⁶ [32].

5.9 Διατήρηση σχέσεων συνεργασίας της Ελλάδας με τα κράτη μέλη της ΕΕ

Σε περίπτωση που αποφασιστεί τελικά η αλλαγή νομίσματος, η χώρα θα πρέπει να προβεί σε κάποιες ενέργειες οι οποίες θα την βοηθήσουν βραχυχρόνια και μακροχρόνια να αντιμετωπίσει προβλήματα, τα οποία πιθανώς θα προκύψουν. Μια τέτοια ενέργεια είναι για παράδειγμα η διατήρηση καλών σχέσεων με τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα οποία λόγω των κοινών γεωπολιτικών συμφερόντων θα συνεχίσει να έχει τις περισσότερες οικονομικές συναλλαγές.

Είναι απαραίτητο ο σχεδιασμός της μετάβασης στο νέο εθνικό νόμισμα να γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε η χώρα να διατηρήσει καλές σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Οι εμπορικές σχέσεις και η οικονομική βοήθεια την οποία ίσως χρειαστεί μακροπρόθεσμα η χώρα θα βασιστούν πάνω στις σχέσεις που θα έχουν αναπτυχθεί βάσει ανωτέρου σχεδιασμού. Μια βιαστική έξοδος χωρίς την απαραίτητη ενημέρωση θα ήταν επιζήμια για τις υπόλοιπες χώρες καθώς δεν θα είχαν προλάβει να προετοιμαστούν. Όμως και μια παρατεταμένη περίοδος αβεβαιότητας, πριν αποφασιστεί να βγει η χώρα, θα είχε αρνητικές συνέπειες στις διεθνείς αγορές.

Παράλληλα, για να μη διαταραχθούν οι σχέσεις με τα μέλη της ΕΕ, είναι απαραίτητο να μην υπάρξει στάση πληρωμών διότι, σε αυτή την περίπτωση, δεν υπάρχει δυνατότητα στήριξης και περαιτέρω δανεισμού. Θα είναι απαραίτητο όμως να συμφωνηθεί η διαγραφή ενός μέρους του χρέους, διότι με την υποτίμηση του νομίσματος η αποπληρωμή του χρέους στην αρχική αξία σε ευρώ θα είναι αδύνατη.

Υπάρχουν κάποιες απαραίτητες προϋποθέσεις για να διατηρηθούν οι διεθνείς σχέσεις σε καλά επίπεδα. Καταρχάς, χρειάζεται να υπάρξει ενημέρωση την σωστή χρονική στιγμή για την έξοδο έτσι ώστε να προλάβουν οι εμπλεκόμενες κυβερνήσεις να προετοιμαστούν για να στηρίξουν την οικονομία τους και τον ιδιωτικό τους τομέα. Επίσης είναι απαραίτητο να

---

²¹⁶ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

υπάρξει συντονισμός κατά την διάρκεια προσαρμογής στα νέα δεδομένα ανάμεσα στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ.

Είναι προτιμότερο να γίνει προσπάθεια να ακολουθηθεί μια κοινή γραμμή με τους νόμους της ΕΕ παρά να δημιουργηθούν νέοι με πολλές διαφορές. Απαραίτητη είναι και η προσπάθεια παραμονής στην ΕΕ παρά την έξοδο από την Ευρωζώνη με τη σύναψη νέας συνθήκης που να το προβλέπει αυτό. Να γίνει γρήγορα η έξοδος από το ευρώ στο χρόνο που θα αποφασιστεί, ώστε να μην υπάρξουν μεγάλες οικονομικές ζημίες στις Ευρωπαϊκές αγορές²¹⁷ [32].

Όμως, παρόλο που είναι απαραίτητη η διαγραφή ενός μέρους του χρέους για να μπορεί να εξυπηρετηθεί, καθώς θα έχει αυξηθεί σημαντικά η δυνατότητα διαγραφής κρίνεται εξαιρετικά αμφίβολη, διότι κανένα κράτος δεν θα θέλει να δεχθεί κάτι τέτοιο λόγω του υψηλού πολιτικού κόστους που αυτό συνεπάγεται.

Σε περίπτωση που οι δανειστές δεχτούν ένα “κούρεμα” του χρέους λόγω αδυναμίας αποπληρωμής του. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα ακόμα και αν καταφέρει να μείνει μέλος της ΕΕ να αντιμετωπίζεται σαν “υποδεέστερο” μέλος και να μην λαμβάνονται αποφάσεις βάσει των συμφερόντων και της Ελλάδας²¹⁸ [41].

Η παραμονή στην ΕΕ, μετά την έξοδο από την Ευρωζώνη, θα έλυne πολλά νομικά προβλήματα τα οποία πιθανότατα θα δημιουργούντο στην πορεία. Η Ελλάδα θα συνέχιζε κυρίως να έχει όλα τα προνόμια της παραμονής της στην ΕΕ και θα διατηρούσε τις καλές σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνον σε περίπτωση μετατροπής της συνθήκης του Μάαστριχ όπως είχε συμβεί και με την περίπτωση της Αγγλίας και της Δανίας, για τις οποίες μετατράπηκε η συνθήκη με σκοπό να μπορέσουν να είναι μέλη της ΕΕ χωρίς να υποχρεούνται να είναι μέλη της ΟΝΕ²¹⁹ [39].

Παράλληλα θα ήταν πολύ σημαντικό για την χώρα να επιδιώξει, παρά την έξοδο από την ΟΝΕ, να παραμείνει μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΕΑ) όπως συμβαίνει με την Ισλανδία, το Λίχενσταϊν και την Νορβηγία. Αυτή η κίνηση θα διευκόλυne ιδιαίτερα την μεταφορά προϊόντων από την Ελλάδα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθώς θα εξαλείφονταν τα νομικά ζητήματα τα οποία πιθανότατα θα προκύψουν σε σχέση με τις εξαγωγές. Οι χώρες αυτές έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, με τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα.

Όμως είναι υποχρεωμένες να εφαρμόζουν την ευρωπαϊκή νομοθεσία η οποία αφορά το εταιρικό δίκαιο, τα δικαιώματα των καταναλωτών και την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι πολύ σημαντικό να προσμετρηθεί το γεγονός ότι τα μέλη του ΕΕΑ ενώ δεν έχουν

²¹⁷ *Capital Economics* (2012), ο.π., “Leaving the euro: A practical guide”

²¹⁸ *Barry Eichengreen* (2010), ο.π., The euro : Love it or leave it?

²¹⁹ *Λαβδιώτης Σπύρος* (2013) “Πρόγραμμα εξόδου από το ευρώ.”, <https://spiros26.files.wordpress.com/2009/10/cf80cf81cf8cceb3cf81ceb1cebccebcecb1ceb5cebecf8cceb4cebfcb85-ceb1cf80cf8c-cf84cebfceb5cf85cf81cf8e.pdf>

δικαιώματα ψήφου στις συνελεύσεις της ΕΕ έχουν υποχρέωση να στηρίζουν τα φτωχότερα κράτη μέλη της ΕΕ κάτι το οποίο θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο στην περίπτωση της Ελλάδας.²²⁰ [32].

---

²²⁰ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Οι οικονομικές επιπτώσεις του εθνικού νομίσματος στα κρίσιμα ζητήματα της Ελλάδας

Οι συνέπειες της εξόδου από το ευρώ θα είναι πολλές και βαρυσήμαντες σε πολλούς διαφορετικούς τομείς. Σε κάποιους τομείς θα είναι αρνητικές, σε άλλους θετικές και σε κάποιους αμφίσημες.

Στους τομείς που οι συνέπειες είναι μόνο αρνητικές, προέχει ο όσο το δυνατόν καλύτερος υπολογισμός τους, ώστε να περιοριστεί το κόστος της αλλαγής του νομίσματος. Παράλληλα αναμένεται σε κάποιους τομείς οι επιπτώσεις να αλλάζουν με την πορεία του χρόνου. Ένα παράδειγμα αποτελεί η ανεργία, η οποία μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις το πρώτο χρονικό διάστημα, αλλά και θετικές με το πέρασμα των χρόνων.

6.1 Η οικονομική επιβάρυνση της χώρας λόγω της μετάβασης σε νέο νόμισμα

Η αλλαγή νομίσματος θα είναι μια επίπονη διαδικασία για το κράτος όσο και για την ιδιωτική οικονομία. Ανεξάρτητα από την τελική έκβαση, η επιστροφή στο εθνικό νόμισμα θα κοστίσει πολλά δις ευρώ στην ελληνική οικονομία.

Ο **Π.Πετράκης**²²¹ [12] αναφέρει ότι το συνολικό χρέος για τον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα σε μια ενδεχόμενη υποτίμηση κατά 50% θα αυξανόταν κατά 111,49 δις ευρώ (59,3% του ΑΕΠ). Πιο συγκεκριμένα η ανάλυση φαίνεται στον πίνακα 3 με τα ποσοστά στις παρενθέσεις να αναφέρονται στο ποσοστό επί του εκτιμώμενου ΑΕΠ (187,877 δις ευρώ) για το 2015 από το ΔΝΤ. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στο κόστος ανακεφαλαιοποίησης των εμπορικών τραπεζών το οποίο υπολογίζεται στα 43,92 δις ευρώ (δηλαδή το 23,4 % του ΑΕΠ) και το κόστος διάσωσης της Κεντρικής Τράπεζας της χώρας. Το κόστος διάσωσης της Τράπεζας της Ελλάδος υπολογίζεται στα 65,09 δις ευρώ (34,6% του ΑΕΠ).

---

²²¹ **Π.Πετράκης** (2015) "Η άγνοια της δραχμής", Intelligent Deep Analysis, <http://www.indeepanalysis.gr/analyseis/arthra/h-agnoia-ths-drachmhs>

Πίνακας 3 : Κόστος αλλαγής νομίσματος ως ποσοστό του ΑΕΠ

	Σενάριο 50% υποτίμησης
Κόστος διάσωσης των Μη Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών	2,47 (1,3%)
Κόστος Ανακεφαλαιοποίησης Τραπεζών	43,92 (23,4%)
(εκ του οποίου) κόστος που σχετίζεται με τη μετατροπή στο νέο νόμισμα	6,72 (3,6%)
(εκ του οποίου) κόστος που σχετίζεται με τη διακοπή ροών από ΕΚΤ/ ΕΛΑ	34,3 (18,3%)
(εκ του οποίου) κόστος που σχετίζεται με την κρατική πτώχευση	2,9 (1,5%)
Χρηματοοικονομικό κόστος “Grexit” (ιδιωτικός τομέας)	46,39 (24,7%)
Επιπρόσθετες αναμενόμενες απώλειες για την Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ)	65,09 (34,6%)
Χρηματοοικονομικό κόστος “Grexit” (ιδιωτικός τομέας + διάσωση ΤτΕ)	111,49 (59,3%)

Πηγή: Παναγιώτης Πετράκης (2015)

Παρατηρούμε ότι το κόστος είναι υπέρογκο και ομολογουμένως τίθεται θέμα αδυναμίας ανάκαμψης της χώρας.

Σε μια άλλη έρευνα της Open Europe²²² [16] υπολογίζεται ότι το κόστος μόνο για τις άμεσες ανάγκες της χώρας θα κυμαίνεται μεταξύ 18 με 33 δις ευρώ. Αυτά τα χρήματα αφορούν ορισμένες πληρωμές του χρέους, χρηματοδότηση του ελλείμματος και ενίσχυση των αποθεματικών. Σε αυτά τα ποσά δεν έχει συμπεριληφθεί το κόστος ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών διότι αυτό θα γίνει μέσω της εθνικοποίησης των τραπεζών αλλά και η περαιτέρω αύξηση του κόστους από την μετάδοση της οικονομικής ύφεσης στην Ευρωζώνη.

Η UBS²²³ [33] αναφέρει ότι για μια χώρα, όπως η Ελλάδα (η οποία είναι εξαρτώμενη από την υπόλοιπη ΕΕ, καθώς η οικονομία της είναι αδύναμη, διότι έχει περιορισμένη παραγωγική ικανότητα αλλά και περιορισμένες δυνατότητες στον τομέα της ενέργειας), η έξοδος από το ευρώ θα επιβαρύνει το κόστος της κατά 9000 με 11000 ευρώ ανά άτομο κατά τον πρώτο χρόνο και εν συνεχεία 3000 με 4000 ευρώ κατά άτομο για τα επόμενα χρόνια, που θα ακολουθήσουν μέχρι την σταθεροποίηση της κατάστασης.

Τα ποσά αυτά αντιστοιχούν περίπου στο 40% με 50% του ΑΕΠ μόνο για τον πρώτο χρόνο ποσοστό εξαιρετικά υψηλό με φανερά την αδυναμία κάλυψης του για οποιοδήποτε κράτος το επιχειρήσει.

²²² **Raul Ruparel**, Open Europe (2015) “How much financial help might Greece need under Grexit?” <http://openeurope.org.uk/today/blog/how-much-financialhelp-would-greece-need-under-grexit/>

²²³ **UBS**, (2011), ο.π., “ Euro break-up – the consequences”.

Επίσης είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη ότι η Ελλάδα χρηματοδοτείται από την ΕΕ ΜΕ 3 δις ευρώ ετησίως (μετά την αφαίρεση των ποσών που καταβάλλει ως μέλος), τα οποία αντιστοιχούν στο 1,25% του ΑΕΠ και το ποσό αυτό θα απολεσθεί²²⁴ [33]. Επιπλέον, ακόμα ένα ποσό το οποίο χάνεται είναι οι παροχές στο εμπόριο και οι άμεσες ξένες επενδύσεις οι οποίες υπολογίζονται περίπου στο 1% του ΑΕΠ²²⁵ [33].

Όμως σε αυτές δεν μπορούν να συνυπολογιστούν εκ των προτέρων και οι έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις από την παγκόσμια κρίση, η οποία πιθανότατα να ξεσπάσει με επίκεντρο τις χώρες της Ευρωζώνης και η οποία θα επηρεάσει την Ελλάδα, καθώς είναι ένα κομμάτι της παγκόσμιας οικονομίας και οι κύριες συναλλαγές της πραγματοποιούνται με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωζώνης.

Οι συναλλαγές ανάμεσα σε δολάριο-ευρώ αποτελούν το 28% των συνολικών παγκόσμιων συναλλαγών και η ζώνη του ευρώ αποτελεί το 13% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ένας κλονισμός της Ευρωζώνης με την έξοδο ενός μέλους της και η νέα οικονομική κρίση θα έχει άμεσα τεράστια αρνητικά αποτελέσματα στην παγκόσμια οικονομία και κατεπέκταση στην ίδια τη χώρα. Καθώς θα πρέπει να συνυπολογιστεί ότι οι προγραμματισμένες βάσει σχεδίου αλλαγής νομίσματος, συναλλαγές (οι ανάγκες τροφοδοσίας από ελλείψεις σε βασικά αγαθά αλλά και οι στόχοι αύξησης των εξαγωγών λόγω της αύξησης της ανταγωνιστικότητας) θα πρέπει να πραγματοποιηθούν εν μέσω μιας μειωμένης κινητικότητας στην παγκόσμια αγορά λόγω της κρίσης.

Παράλληλα λόγω των συγκεκριμένων μεγεθών της Ευρωζώνης στην διεθνή οικονομία, δεν μπορούν να συγκριθούν οι επιπτώσεις με εκείνες της διάλυσης άλλων οικονομικών ενώσεων διότι δεν έχει σημειωθεί στο παρελθόν έξοδος από μια τόσο “μεγάλη” οικονομική ένωση²²⁶ [32].

Η έξοδος της Ελλάδας θα σημαίνει ότι η έξοδος από το ευρώ είναι υλοποιήσιμη προοπτική και για τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης οι οποίες αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα. Η αβεβαιότητα της παραμονής τους και της υλοποίησης των υποχρεώσεων τους θα δημιουργήσει πρόβλημα στις Ευρωπαϊκές αγορές. Πιθανόν, η κρίση που θα ξεσπάσει να επηρεάσει δυσμενώς την κίνηση κεφαλαίων και τις εμπορικές συναλλαγές στην διεθνή αγορά.

Επομένως η Ελλάδα η οποία στηρίζεται στην ανάκαμψη της οικονομίας της μέσω της αλλαγής του νομίσματος, θα δυσκολευτεί ιδιαίτερα καθώς οι εμπορικές συναλλαγές θα περιορίζονται, όπως και οι εισαγωγές από πολλές χώρες, καθώς αυτές θα θελήσουν να στηρίξουν την οικονομία τους λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

---

²²⁴ *UBS*, (2011), ο.π., “Euro break-up – the consequences”

²²⁵ *UBS*, (2011), ο.π., “Euro break-up – the consequences”

²²⁶ *Capital Economics* (2012), ο.π., “Leaving the euro: A practical guide”

6.2 Οι επιπτώσεις του εθνικού νομίσματος στην ανεργία

Τα επίπεδα της ανεργίας τα τελευταία χρόνια έχουν φτάσει σε υψηλά επίπεδα καθώς τον Ιούνιο του 2016 ήταν συνολικά για όλες τις ηλικίες 23,4% και συγκεκριμένα όσο αφορά τις πιο νεαρές ηλικιακές ομάδες και τις ηλικίες 25-34 χρονών ήταν 29,5%²²⁷ [46]. Είναι βέβαιο ότι αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά και κοινωνικά θέματα στις μέρες μας και σοβαρό παράγοντα της μειωμένης ανάπτυξης, καθώς εξειδικευμένοι νέοι είναι άνεργοι χωρίς να παράγουν για τους ίδιους και την οικονομία.

Η οικονομική ανάπτυξη που αναμένεται να φέρει η υποτίμηση και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας υποστηρίζεται ότι είναι η μόνη λύση για δραστική μείωση της ανεργίας μέσω των πολυάριθμων θέσεων εργασίας που θα δημιουργηθούν.

Ο **Paul Krugman**²²⁸ [29] είχε αναφέρει ότι παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες διαβίωσης και οι δυσκολίες το πρώτο καιρό θα είναι μεγάλες, ίσως είναι καλύτερα να επιστρέψει η χώρα στη δραχμή παρά να έχει 50% ανεργία στους νέους. Σύμφωνα με τις μελέτες όμως τα ποσοστά ανεργίας θα αυξηθούν το πρώτο καιρό και μακροπρόθεσμα θα αρχίσουν να πέφτουν κάτω από τα επίπεδα που είναι σήμερα.

Είναι αναμενόμενη η αύξηση της ανεργίας το πρώτο διάστημα, διότι όλες οι εισαγωγικές εταιρίες οι οποίες απασχολούν μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού θα έχουν πρόβλημα επιβίωσης, καθώς θα πρέπει αρχικά να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα των χρεών τους το οποίο θα είναι σε ευρώ και μετά την έλλειψη συναλλάγματος και την συνολική μείωση των εισαγωγών.

Επομένως με ένα μέρος των εισαγωγικών επιχειρήσεων να κλείνουν ή να υπολειτουργούν ένα μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων σε αυτές θα μείνει άνεργο άμεσα με την αλλαγή νομίσματος. Όμως οι θέσεις εργασίας οι οποίες θα δημιουργούνται στις εξαγωγικές εταιρίες και σε όλους τους τομείς της αναπτυσσόμενης οικονομίας θα αντισταθμίσουν τις απώλειες.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, για να δημιουργηθούν θέσεις στην αγροτική και βιομηχανική παραγωγή, απαιτούνται αρκετά χρόνια, μετακινήσεις πληθυσμών και αποαστικοποίηση, αλλά και αναμονή για σταθεροποίηση της ισοτιμίας και αύξηση των

²²⁷ **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), Δελτίο τύπου : "Έρευνα εργατικού δυναμικού".

http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_java_x.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=202431&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el

²²⁸ **Paul Krugman** (2012), Interview with economist Paul Krugman: 'Greece will leave eurozone within 12 months', Independent.

επενδύσεων. Ακόμα λόγω της αβεβαιότητας στην οικονομία, θα παγώσει η εγχώρια αγορά και ειδικότερα ο δευτερογενής τομέας, με αποτέλεσμα το κλείσιμο πολλών επιχειρήσεων.

Επίσης θα μειωθούν οι επενδύσεις από το εξωτερικό καθώς οι ξένες επιχειρήσεις δεν θα θέλουν να επενδύσουν στην Ελλάδα και να εισπράττουν δραχμές, οι οποίες θα υπόκεινται σε διαρκή υποτίμηση, με αποτέλεσμα να χάνουν συνεχώς αξία τα χρήματα τα οποία θα κερδίζουν. Παράλληλα, δεν θα μπορούν να εξάγουν συνάλλαγμα λόγω του ελέγχου στην κίνηση κεφαλαίων.

Μακροπρόθεσμα, η αλλαγή νομίσματος μπορεί να έχει θετικές συνέπειες με την σταδιακή και διαρκή μείωση της ανεργίας. Μετά την σταθεροποίηση των συνθηκών και της οικονομίας της χώρας, των οικονομικών εργατικών “χεριών” της (λόγω του “αδύναμου” νομίσματος) και με την εφαρμογή κατάλληλης (ευνοϊκής για επενδύσεις) δημοσιονομικής πολιτικής θα είναι ιδανική επιλογή για μεγάλες επενδύσεις από ιδιωτικούς ομίλους του εξωτερικού με σκοπό τις πωλήσεις στην Ευρωπαϊκή αγορά με μεγάλα περιθώρια κέρδους και ιδιαίτερα στην περίπτωση χρήσης και πρώτων υλών από την Ελλάδα.

Η αύξηση της εγχώριας ζήτησης λόγω αδυναμίας εισαγωγών (στην περίπτωση της ενδεχόμενης υποτίμησης κατά 50%) αλλά και η παράλληλη ζήτηση από το εξωτερικό λόγω της αύξησης της ανταγωνιστικότητας, για τον ίδιο λόγο, αναμένεται να αυξήσουν την συνολική ζήτηση σε πολύ μεγάλο βαθμό. Για αυτό το λόγο οι υπάρχουσες παραγωγικές επιχειρήσεις αναμένεται να αυξήσουν το προσωπικό τους σε μεγάλα ποσοστά αλλά και να υπάρξει τάση δημιουργίας νέων παραγωγικών επιχειρήσεων με σκοπό την κάλυψη της ζήτησης που θα έχει δημιουργηθεί. Για την δημιουργία νέων μονάδων απαιτούνται μεγάλα κεφάλαια για την εισαγωγή εξοπλισμού, τεχνογνωσίας και πρώτων υλών και για αυτό το λόγο πιθανότατα να είναι περιορισμένη μέχρι να υπάρξει οικονομική ανάκαμψη.

Επίσης στο ίδιο μήκος κύματος αναμένεται να δημιουργηθούν πολλές θέσεις εργασίας στον κλάδο του τουρισμού και της γεωργίας. Ειδικότερα η γεωργία όπου δεν απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις και παράγονται όλα τα αγαθά πρώτης ανάγκης, είναι βέβαιο ότι θα αποτελέσει τον πρώτο κλάδο που θα δημιουργηθούν καινούργιες θέσεις εργασίας.

6.3 Οι δυσκολίες, οι κίνδυνοι και η βελτίωση στο ζήτημα της ρευστότητας

Η ρευστότητα είναι το πρώτο μεγάλο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Σύμφωνα με την έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος το 2014 περίπου το 60% του συνόλου των τρεχουσών ετήσιων δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού διατίθενται για δαπάνες, μισθούς, συντάξεις, ασφάλιση, περίθαλψη και κοινωνική προστασία²²⁹ [48]. Σε περίπτωση

---

²²⁹ *Τράπεζα της Ελλάδος*, (2014) Έκθεση Τράπεζας της Ελλάδος, <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2014.pdf>

που τα 2/3 από αυτά να χορηγηθούν σταδιακά μέσω των «Υποσχετικών», «τότε προκύπτει ένα τεράστιο ισοδύναμο ετήσιας εσωτερικής ρευστότητας ανάλογου ποσού»²³⁰ [3].

Μία άλλη εκδοχή θα ήταν τα ποσά αυτά να κατατίθενται υποχρεωτικά πάλι κατά ένα ποσοστό στις τράπεζες και λόγω των capital controls τα οποία θα παραμείνουν σε εφαρμογή, οι πολίτες θα αναγκαστούν χρησιμοποιούν πλαστικό χρήμα. Όμως και στην περίπτωση στην οποία η χώρα καταφέρει να βρει λύση στην αρχική πιστωτική ασφυξία στην οποία θα επέλθει, θα κουβαλάει μετέπειτα την "ετικέτα" ενός κακοπληρωτή.

Αυτό θα έχει ως συνέπεια μεγάλα επιτόκια δανεισμού, λόγω του μεγάλου ρίσκου που θα έχει ο δανεισμός σε μια τέτοια χώρα και σε συνδυασμό με ένα υποτιμημένο νόμισμα θα κάνει ένα νέο εξωτερικό δανεισμό δυσβάσταχτο.

Είναι βέβαιο όμως, πως οι δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει από την πρώτη μέρα αλλαγής νομίσματος η χώρα θα είναι τεράστιες καθώς και σε όλη την μεταβατική περίοδο στην συνέχεια με την πάροδο του χρόνου θα εξομαλύνονται. Σε βάθος χρόνου όπου θα φτάσει η χώρα να έχει τυπώσει όσες δραχμές χρειάζεται, η ρευστότητα της χώρας θα φτάσει σε ένα πολύ καλό επίπεδο (και θα συνεχίσει να βελτιώνεται συνεχώς) τέτοιο ώστε να βοηθήσει στην ανάπτυξη της παραγωγής, την μείωση της ανεργίας και την κινητικότητα της εγχώριας αγοράς.

Μία αλλαγή νομίσματος εκτός από το όφελος της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας προσδίδει μακροπρόθεσμα και την ανάκαμψη της ρευστότητας η οποία αποτελεί εξίσου βαρυσήμαντο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας την δεδομένη χρονική στιγμή. Η ΤτΕ θα μπορεί να χορηγήσει την εγχώρια αγορά με την αναγκαία ρευστότητα και να ξανά υπάρξει κινητικότητα στις εγχώριες συναλλαγές με όλα τα ευεργετικά συνεπακόλουθα.

Όμως θα πρέπει να υπάρξει μια ελεγχόμενη τύπωση δραχμής για να υπάρξει ισορροπία ανάμεσα στην αυξημένη ρευστότητα και τον πληθωρισμό. Η απαραίτητη ισορροπία είναι δύσκολο να επιτευχθεί διότι οι ανάγκες του κρατικού προϋπολογισμού είναι μεγαλύτερες από τα έσοδα (θα πρέπει να αποπληρώνει ταυτόχρονα και ένα μέρος του χρέους ανάλογα με τις νέες συμφωνίες που θα επιτευχθούν) και για να τις καλύψει θα αναγκάζεται συνεχώς να τυπώνει νέες δραχμές (καθώς δεν θα υπάρχει η δυνατότητα δανεισμού με προσιτούς όρους) με αποτέλεσμα την αύξηση του πληθωρισμού. Αυτό είναι φανερό και από την εξέλιξη του ισοζυγίου της Γενικής Κυβέρνησης στο διάγραμμα 4.

Πως θα πραγματοποιηθούν οι αλλαγές όμως σε όλο το μεσοδιάστημα έλλειψης δραχμών;

Οι δραχμές στην μεταβατική περίοδο μέχρι να κυκλοφορήσουν τα χαρτονομίσματα στην αγορά θα έχουν κυρίως λογιστική μορφή και θα χρησιμοποιούνται για συναλλαγές μέσω

---

²³⁰ Θεόδωρος Κατσανέβας (2016), ο.π., "Πρόγραμμα συντεταγμένης μετάβασης στη δραχμή"

των τραπεζικών λογαριασμών. Στην ουσία θα χρησιμοποιούνται σε περιορισμένο βαθμό και τα ευρώ αλλά θα γίνονται και εμπράγματα συναλλαγές²³¹ [21].

Επίσης μέχρι να υπάρξει σταθεροποίηση της κατάστασης θα πρέπει να χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό εναλλακτικοί τρόποι πληρωμών όπως οι επιταγές, οι κάρτες, με ειδικά χρεωστικά (ΙΟΥ), ηλεκτρονικές συναλλαγές μέσω των λογαριασμών των τραπεζών.

Εξάλλου οι συναλλαγές των μεγάλων επιχειρήσεων όπως και η μισθοδοσία τους γίνονται κατά κύριο λόγο μέσω ηλεκτρονικών συναλλαγών. Σύμφωνα με έρευνες το 70% των επιχειρήσεων εντός του ευρώ χρησιμοποιεί μετρητά για λιγότερο της 5% των συναλλαγών τους. Επομένως η αναγκαιότητα για άμεση τύπωση μεγάλων ποσοτήτων νέου νομίσματος δεν προκύπτει από τις επιχειρήσεις αλλά από τις μικρές συναλλαγές κάτω των 20 ευρώ και αυτό κυρίως συμβαίνει διότι υπάρχουν δουλειές οι οποίες είναι δύσκολο να έχουν συσκευές ώστε να πληρώνονται με πλαστικό χρήμα.

Λύση για αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει η κυκλοφορία προπληρωμένων καρτών οι οποίες θα πρέπει να είναι αποδεκτές παντού. Επίσης μια λύση θα ήταν να επιτραπούν οι μικρές συναλλαγές να γίνονται με ευρώ για ένα διάστημα μέχρι να τυπωθούν επαρκείς ποσότητες δραχμών²³² [32].

Με την είσοδο της δραχμής και τις συνεχείς υποτιμήσεις της θα υπάρχει μεγάλη επένδυση των ρευστών σε αγορά ακίνητης περιουσίας και χρυσού με αποτέλεσμα την αρνητική επίδραση στην ρευστότητα.

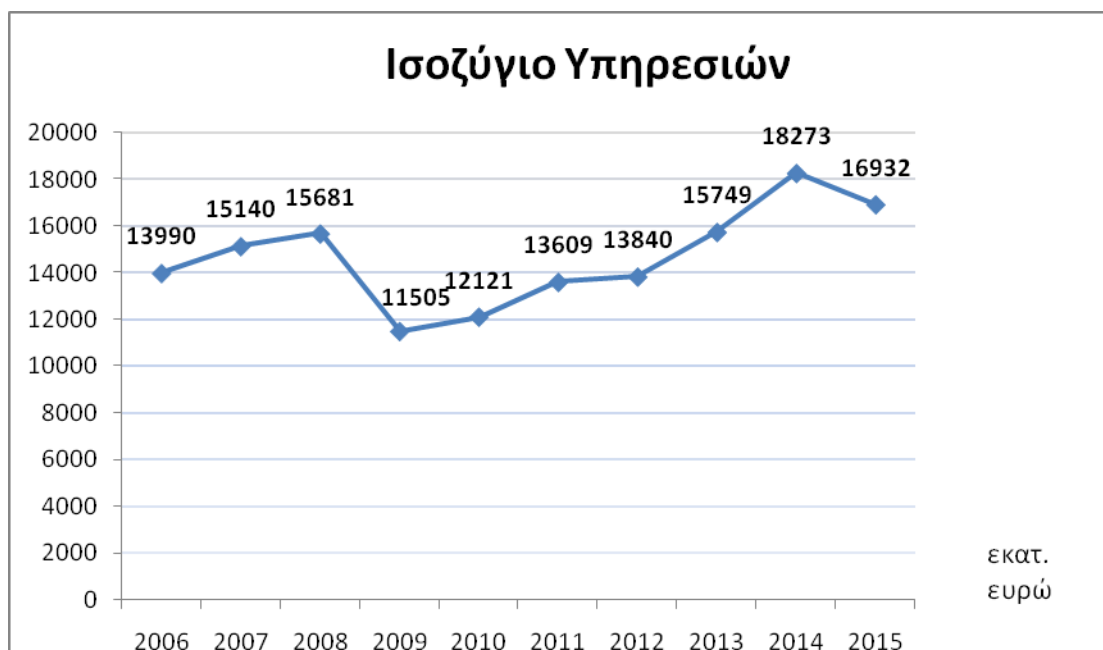
6.4 Οι επιπτώσεις του εθνικού νομίσματος στους κλάδους του τουρισμού και της ναυτιλίας

Ο τουρισμός και η ναυτιλία ίσως αποτελέσουν τους τομείς με τη περισσότερη συμβολή στην ανόρθωση της οικονομίας σε περίπτωση αλλαγής νομίσματος. Ο τουρισμός ο οποίος αποτελεί ούτως η άλλως έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες στήριξης της οικονομίας αναμένεται να αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό. Οι τουρίστες θα επιλέγουν την Ελλάδα διότι εκτός από ένας ωραίος προορισμός θα είναι και φτηνός.

Η συμβολή του τουρισμού και της ναυτιλίας στην ελληνική οικονομία αντικατοπτρίζεται από το διάγραμμα 7, όπου παρατηρούμε ότι κατά την διάρκεια όλων των ετών το ισοζύγιο υπηρεσιών είναι πλεονασματικό. Μάλιστα είναι τόσο περισσότερα τα έσοδα από τα έξοδα ώστε να μπορούν να ισορροπούν σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό το εμπορικό ισοζύγιο το οποίο είναι συνεχώς ελλειμματικό (διάγραμμα 5).

²³¹ Γ. Προβόπουλος (2011).ο.π., “Δραχμή σημαίνει επιστροφή στο 50”,

²³² *Capital Economics* (2012), ο.π., “Leaving the euro: A practical guide”

Διάγραμμα 7: Ετήσια εξέλιξη ισοζυγίου υπηρεσιών

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος²³³

Το ισοζύγιο υπηρεσιών, συνεχώς βελτιωνόταν όπως παρατηρείται και από το παραπάνω διάγραμμα. Η σημαντική του μείωση το 2009 σε 11,5 δις ευρώ από 15,68 δις ευρώ το 2008 οφείλεται στην μεγάλη μείωση των εισπράξεων και στον τουρισμό αλλά και στη ναυτιλία. Στην συνέχεια από το 2009 και έπειτα υπήρχε συνεχής βελτίωση μέχρι το 2014 όπου ήταν 18,27 δις ευρώ. Η μείωση του το 2015 σε 16,93 δις ευρώ οφείλεται στην μεγάλη μείωση την χρονιά εκείνη στις εισπράξεις από την ναυτιλία οι οποίες ήταν πολύ μεγαλύτερες από τον περιορισμό των πληρωμών στον κλάδο την ίδια χρονιά.

Σημαντικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός ότι, σε αντίθεση με την μεταποιητική δραστηριότητα, η οποία εξαρτάται από την εισαγωγή ακριβών πρώτων υλών, **ο τουρισμός** είναι ανεξάρτητος από αυτόν τον παράγοντα και αναμένεται να φέρει μεγάλη ανάσα στην ελληνική οικονομία.

Δεν ισχύει όμως το ίδιο και για το κλάδο της ναυτιλίας. Ένα μεγάλο μέρος των εσόδων απαιτείται για την κάλυψη αναγκών λειτουργίας, όπως είναι τα καύσιμα και τα ανταλλακτικά για επισκευές τα οποία εισάγονται από το εξωτερικό. Τα συγκεκριμένα αναμένεται να κοστίζουν ακόμα περισσότερο σε ενδεχόμενη αλλαγή νομίσματος λόγω του πληθωρισμού, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τα κέρδη από τις εισπράξεις από τις συναλλαγές με το εξωτερικό σε σκληρότερο νόμισμα από τη δραχμή.

²³³ Τράπεζα της Ελλάδος, Ετήσια στοιχεία ισοζυγίου υπηρεσιών, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/services.aspx>

Αυτό είναι φανερό και από τον πίνακα 4 όπου παρατηρείται η μεγάλη διαφορά στο ύψος πληρωμών που απαιτεί η ναυτιλία έναντι του τουρισμού, ακόμα και σε έτη που τα έσοδα ήταν στα ίδια επίπεδα όπως ο 2012.

Πίνακας 4 : Εισπράξεις και πληρωμές στον τουρισμό και τη ναυτιλία.

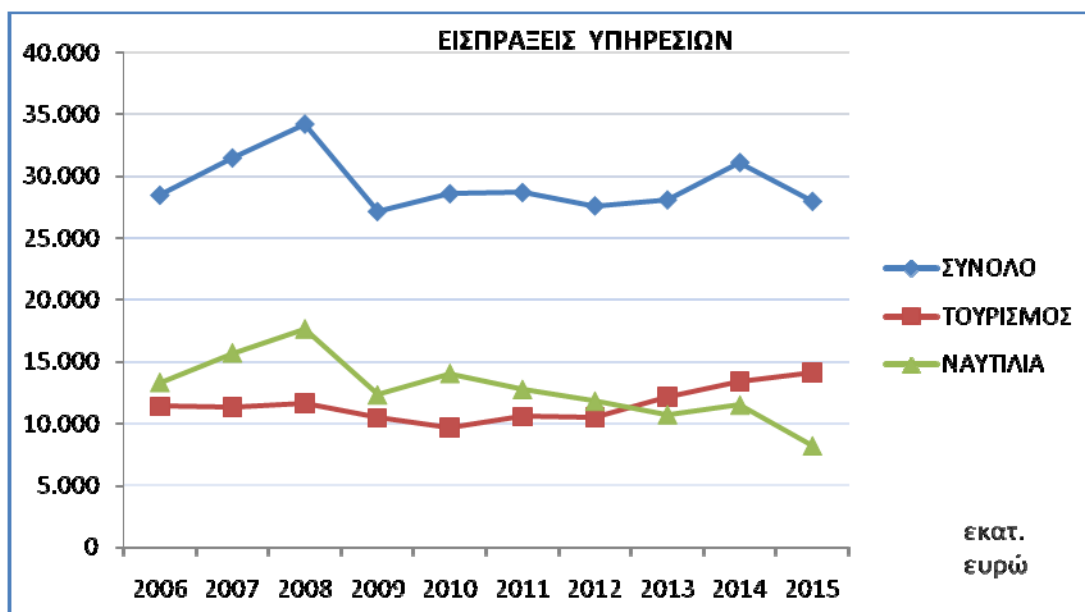
ΕΤΟΣ	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ		ΝΑΥΤΙΛΙΑ	
	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ	ΠΛΗΡΩΜΕΣ
2006	11.356	2.382	13.280	5.024
2007	11.319	2.485	15.678	5.426
2008	11.635	2.679	17.623	6.484
2009	10.400	2.424	12.261	4.789
2010	9.611	2.156	14.013	5.924
2011	10.504	2.266	12.710	5.080
2012	10.442	1.843	11.760	4.420
2013	12.152	1.835	10.672	3.129
2014	13.393	2.076	11.448	2.895
2015	14.125	2.037	8.136	2.121

Πηγή : Ελληνική Στατιστική Αρχή

Όπως παρατηρείται από το πίνακα 4, από το 2006 μέχρι το 2008 οι εισπράξεις από το τουρισμό ήταν σταθερές σε επίπεδα άνω των 11 δις ευρώ με μια μικρή αύξηση το 2008. Το ίδιο ισχύει και για τις πληρωμές οι οποίες ήταν στα 2,38 δις το 2006 και είχαν μια μικρή αύξηση μέχρι το 2008 όπου ήταν 2,68 δις ευρώ. Στην ίδια περίοδο η ναυτιλία είχε σημαντικές αυξήσεις στις εισπράξεις από 13,28 δις ευρώ το 2006 σε 17,62 δις ευρώ μέχρι το 2008. Παράλληλα στα 2 έτη αυξήθηκαν αρκετά και οι πληρωμές από 5 δις σε 6,48 δις όμως η αύξηση των εισπράξεων ήταν μεγαλύτερη με αποτέλεσμα την βελτίωση του ισοζυγίου. Το 2009 η μείωση στις εισπράξεις ήταν πολύ μεγάλη και στο τουρισμό και στη ναυτιλία καθώς οι εισπράξεις ήταν 10,4 και 12,26 δις ευρώ αντίστοιχα. Οι πληρωμές περιορίστηκαν σε 2,42 και 4,79 δις ευρώ αντίστοιχα όμως ο περιορισμός ήταν πολύ μικρότερος από τις εισπράξεις με αποτέλεσμα τον περιορισμό του πλεονασματικού ισοζυγίου. Από το 2010 οι πληρωμές όσο αφορά το τουρισμό ήταν σε επίπεδα λίγο πιο πάνω των 2 δις ευρώ εκτός από τα έτη 2012 και 2013 όπου οι πληρωμές κυμάνθηκαν στα 1,8 δις ευρώ. Αντίστοιχα για την ναυτιλία το 2010 υπήρχε αύξηση από το προηγούμενο έτος και ήταν στα 5,9 δις ευρώ και μέχρι το 2015 συνεχώς μειώνονταν όπου οι πληρωμές του έτους ήταν 2,12 δις ευρώ.

Επίσης η εξάρτηση της ναυτιλίας από την παγκόσμια οικονομία, σε σχέση με τον τουρισμό γίνεται αντιληπτή από το διάγραμμα που ακολουθεί. Ο τουρισμός, από την αρχή της οικονομικής κρίσης το 2008, έχει διατηρήσει στα ίδια επίπεδα τις εισπράξεις του τα οποία μάλιστα βελτιώνονται σταδιακά. Αντίθετα στη ναυτιλία υπάρχει συνεχής πτώση των εσόδων, η οποία επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα συνολικά έσοδα των υπηρεσιών.

Διάγραμμα 8: Ετήσια εξέλιξη εισπράξεων συνόλου υπηρεσιών, τουρισμού και ναυτιλίας. Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος²³⁴ [9].

Οι εισπράξεις υπηρεσιών είχαν ανοδική τάση από το 2006 έως το 2008 όπου προσέγγισαν τα 35 δις ευρώ. Η αύξηση αυτή οφείλεται στην ανάλογη αύξηση των εισπράξεων από την ναυτιλία. Κατά την διάρκεια του 2008 με την παγκόσμια οικονομική κρίση τα έσοδα από τη ναυτιλία περιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό κοντά στα 13 δις ευρώ με αποτέλεσμα την μείωση των εισπράξεων από τις υπηρεσίες στα επίπεδα των 28 δις ευρώ. Η σταδιακή μείωση των εσόδων της ναυτιλίας με την ταυτόχρονη όμως σταδιακή αύξηση των εσόδων από τον τουρισμό διατήρησαν σταθερά τα επίπεδα των εισπράξεων για τα έτη 2010, 2011, 2012, 2013 σε τιμές λίγο πιο κάτω από τα 30 δις ευρώ. Η συνεχιζόμενη αύξηση του τουρισμού συναρτήσκει της σταθεροποίησης της ναυτιλίας το 2014 οδήγησαν τις εισπράξεις των υπηρεσιών λίγο πάνω από τα 30 δις ευρώ. Το 2015 οι συνολικές εισπράξεις μειώθηκαν κάτω από τα 30 δις ευρώ, λόγω της μεγάλης πτώσης της ναυτιλίας κάτω από τα 10 δις ευρώ.

Ο **Paul Krugman**²³⁵ [29] το 2012 ανέφερε, πως μια από τις σημαντικότερες "εξαγωγές" της Ελλάδας είναι ο **τουρισμός** και σε αυτόν μπορεί να στηριχθεί σε περίπτωση εξόδου από το ευρώ. Μια αρνητική επίδραση η οποία ίσως περιορίσει την ενίσχυση του τουρισμού είναι η υποτίμηση του τουριστικού προϊόντος η οποία αναμένεται να υπάρξει.

²³⁴ Τράπεζα της Ελλάδος, ο.π., Ετήσια στοιχεία ισοζυγίου υπηρεσιών

²³⁵ **Paul Krugman** (2012), Interview with economist Paul Krugman: 'Greece will leave eurozone within 12 months', Independent.

Είναι πολύ πιθανόν το πρώτο καιρό οι συνθήκες διαβίωσης και το βιοτικό επίπεδο θα είναι χαμηλά καθώς θα υπάρξουν κοινωνικές αναταραχές και αύξηση της εγκληματικότητας²³⁶ [1].

Επίσης υπάρχει άλλη μια σημαντική παράμετρος η οποία θέτει ένα ανώτατο φράγμα στα κέρδη τα οποία μπορεί να επιφέρει ο τουρισμός. Αυτό αφορά τις εγκαταστάσεις διαμονής οι οποίες είναι συγκεκριμένες αριθμητικά και οι οποίες ούτως η άλλως έχουν υψηλή πληρότητα τους μήνες του αυξημένου τουριστικού ενδιαφέροντος.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Ινστιτούτου τουριστικών ερευνών και προβλέψεων η πληρότητα για τον μήνα Αύγουστο το 2015 ήταν στα νησιά του Ιονίου 94,49%, για τα νησιά του Νότιου Αιγαίου 92,1%, για την Κρήτη 92,64% και για τα νησιά του Βόρειου Αιγαίου 85,33%²³⁷ [58].

Η πρόθεση για κατασκευή νέων εγκαταστάσεων είναι βέβαιη λόγω του αυξημένου ποσοστού κέρδους, το οποίο θα επιτυγχάνεται από το υποτιμημένο νόμισμα. Οι δυνατότητες όμως κατασκευής θα είναι περιορισμένες το πρώτο καιρό. Ο τομέας των κατασκευών και γενικότερα των οικοδομικών εργασιών θα είναι σε χαμηλά επίπεδα και δεν θα μπορεί να αναπτυχθεί άμεσα.

Ο καθοριστικότερος παράγοντας για διατήρηση του τουρισμού στα σημερινά επίπεδα και εν συνεχεία την βελτίωση του είναι η διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της διατραπεζικής πλατφόρμας. Είναι απαραίτητη η διασφάλιση στους τουρίστες ότι θα μπορούν να πάρουν από τα ATM όποιο ποσό επιθυμούν ανά πάσα χρονική στιγμή²³⁸ [56].

Επίσης θα υπάρχει γενικότερο πρόβλημα στη ρευστότητα και την αγορά πρώτων υλών και μηχανημάτων από το εξωτερικό, το οποίο θα καθιστά δύσκολες τις συνθήκες για δημιουργία νέων εγκαταστάσεων. Ούτως η άλλως, η δημιουργία ενός χώρου διαμονής χρειάζεται ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για να δημιουργηθεί ακόμα και σε ιδανικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, πόσο μάλλον σε μια τέτοια δύσκολη περίοδο για την χώρα. Καθοριστικός παράγοντας για την εξέλιξη του τουρισμού είναι ο τρόπος, με τον οποίο θα αποχωρήσει η χώρα από το ευρώ και οι σχέσεις τις οποίες θα διατηρήσει με τα υπόλοιπα κράτη μέλη.

Στην περίπτωση μιας άτακτης μονομερούς εξόδου, είναι βέβαιο ότι οι πολίτες και οι κυβερνήσεις των άλλων χωρών θα θελήσουν να “τιμωρήσουν” την Ελλάδα για τα δάνεια τα οποία δεν εξυπηρετούνται, με αποτέλεσμα να την αποκλείσουν. Το ίδιο θα συμβεί και

---

²³⁶ *Ernst & Young - Oxford Economics*, ο.π., (2015), “The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society”

²³⁷ **Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων** (2015), «Εξελίξεις στον τουρισμό και στην ελληνική ξενοδοχία», http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/News/Lists/List/Attachments/600/Greek-tourism_Hotel-performance_2015.pdf

²³⁸ **Τόλιος Γιάννης** (2016), “Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»”, Ταξιδευτής, Αθήνα.

σε περίπτωση λάθους χειρισμών σε μια συντεταγμένη μετάβαση η οποία θα δημιουργήσει αρνητικό κλίμα προς την χώρα.

Ο τουρισμός είναι βέβαιο ότι θα πληγεί σε περίπτωση εξόδου της χώρας από την συνθήκη Σένγκεν, καθώς η διαδικασία για τα ταξίδια από και προς τη χώρα θα γίνονται πιο πολύπλοκα όσον αφορά την διαδικασία. Επίσης η έξοδος, θα δημιουργήσει και ανασφάλεια στους πολίτες της ΕΕ καθώς θα καταργηθεί η συνεργασία των αστυνομικών αρχών ανάμεσα στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες χώρες.

Ένα μέρος της κερδισμένης ανταγωνιστικότητας του τουρισμού, λόγω της υποτίμησης, θα χαθεί λόγω των αυξημένων οικονομικών απαιτήσεων για την μεταφορά των προϊόντων στα νησιά καθώς πολλά από αυτά βρίσκονται σε μακρινές αποστάσεις και η τροφοδοσία τους γίνεται αποκλειστικά με επιβατηγά πλοία τα οποία θα έχουν υπερβολικά αυξημένο κόστος καθώς τα καύσιμα που απαιτούνται θα πρέπει να εισάγονται²³⁹ [34].

Ένας επιπλέον πρόβλημα το οποίο μπορεί να δημιουργηθεί είναι η διαρροή τουριστικού συναλλάγματος σε τράπεζες του εξωτερικού. Είναι πιθανό ορισμένοι ιδιοκτήτες τουριστικών μονάδων οι οποίοι συνεργάζονται με τουριστικά γραφεία του εξωτερικού να τους ζητούν να καταθέτουν ένα μέρος των χρημάτων της συμφωνίας τους σε λογαριασμούς του εξωτερικού²⁴⁰ [56].

Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα την μειωμένη εισροή συναλλάγματος στην χώρα αλλά και αύξηση φαινομένων φοροδιαφυγής. Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει έλεγχος στις ξενοδοχειακές μονάδες βάσει των δεδομένων του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου και των αντίστοιχων συμβολαίων των ξενοδοχείων με τα ταξιδιωτικά πρακτορεία.

Επίσης λόγω των ελλείψεων που αναμένεται να υπάρξουν σε καύσιμα, θα μειωθούν και τα δρομολόγια των πλοίων με αποτέλεσμα τις ελλείψεις σε βασικά αγαθά στα τουριστικά νησιά και με επακόλουθο την τουριστική δυσφήμιση.

Όσον αφορά τη **ναυτιλία** τα οικονομικά οφέλη από την αλλαγή νομίσματος πιθανόν να μην έχουν το μέγεθος του τουρισμού. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι ναι μεν τα έσοδα θα αυξηθούν διότι με το νέο νόμισμα οι ελληνικές ναυτιλιακές εταιρίες θα γίνουν πιο ανταγωνιστικές αλλά ταυτόχρονα θα αυξηθεί και το κόστος συντήρησης και ανεφοδιασμού τους.

Τα αυξημένα έσοδα οφείλονται στο ότι οι ελληνικές ναυτιλιακές θα έχουν τη δυνατότητα λόγω της καινούργιας ισοτιμίας να αυξήσουν το μερίδιο που κατέχουν στο διεθνές εμπόριο. Είναι πολύ σημαντικό να στηριχθεί ο συγκεκριμένος κλάδος προκειμένου να συνεχίσει να προσφέρει θετικά στο ισοζύγιο συναλλαγών και μετά την αλλαγή νομίσματος. Για να συμβεί αυτό είναι απαραίτητο να περιοριστούν οι οικονομικές δαπάνες όσο αφορά την συντήρηση.

²³⁹ *Εθνική Τράπεζα*, (2012), "Ελληνική Οικονομία", Ειδική έκδοση, Αθήνα.

²⁴⁰ *Τόλιος Γιάννης* (2016), "Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»", Ταξιδευτής, Αθήνα.

Η Ελλάδα διαθέτει τα ναυπηγεία του Σκαραμαγκά της Ελευσίνας, του Νεώριου της Σύρου και της Σούδας στα Χανιά τα οποία θα πρέπει να αξιοποιηθούν για αυτό το σκοπό. Είναι πολύ σημαντική η ανασυγκρότηση του ναυπηγοκατασκευαστικού κλάδου προκειμένου να υπάρξουν σημαντικά οικονομικά οφέλη από την ναυτιλία.

6.5 Η εξέλιξη του μεταναστευτικού ζητήματος εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ελληνική οικονομία θα επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό από το μεταναστευτικό ζήτημα, λόγω της εξόδου από την ΕΕ (καθώς για να αποχωρήσει από το ευρώ βάσει του νομικού πλαισίου θα πρέπει να αποχωρήσει από την ΕΕ) και των αλλαγών που θα επέλθουν. Οι αλλαγές αυτές αφορούν κυρίως την παύση ισχύος των συμφωνιών αλλά και των κονδυλίων από την ΕΕ μέσω της μεταναστευτικής πολιτικής. Καθώς δεν θα είναι πλέον μέλος της ΕΕ παύουν να ισχύουν και οι επιδοτήσεις οι οποίες συμφωνήθηκαν όταν ήταν εντός ΕΕ ως κράτος μέλος.

Τα ήδη εγκεκριμένα προγράμματα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο του Ταμείου Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης (TAME) και του Ταμείου Εσωτερικής Ασφάλειας (TEA) ανέρχονται στα 2,4 δις ευρώ. Αυτά τα χρήματα αφορούν το πρόγραμμα για τα έτη 2014 έως 2020 με αρχικό προϋπολογισμό 7 δις ευρώ και συγκεκριμένα για την Ελλάδα 259 εκατομμύρια ευρώ όσον αφορά τις χρηματοδοτήσεις από το TAME [92]²⁴¹.

Με τις έκτακτες συνθήκες οι οποίες δημιουργήθηκαν από το 2015, με την συνεχή εισροή μεταναστών στην Ελλάδα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε το 2016 έκτακτη χρηματοδότηση της Ελλάδας με 56 εκατομμύρια ευρώ. Από αυτά τα 46 εκατομμύρια προέρχονταν από το TAME και τα 10 εκατομμύρια από το TEA.

Για τους οικονομικούς μετανάστες η αξία του νομίσματος αποτελεί σημαντικότερο κριτήριο επιλογής χώρας για να εργασθούν παρά τον ρυθμό ανάπτυξης τον οποίο έχει η κάθε χώρα. Για αυτό το λόγο μέχρι και σήμερα παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε βαθιά ύφεση, εξακολουθεί να αποτελεί επιλογή πολλών οικονομικών μεταναστών σε σχέση με άλλες χώρες της Ανατολής οι οποίες έχουν ανάπτυξη άλλα λιγότερο σκληρό νόμισμα²⁴² [6].

Η Ελλάδα σε ενδεχόμενη αλλαγή νομίσματος δεν θα αποτελεί πλέον ιδανικό προορισμό για τους οικονομικούς μετανάστες διότι δεν θα υπάρχει στην εγχώρια αγορά ισχυρό νόμισμα. Επομένως θα μειωθεί η εισροή μεταναστών και οι θέσεις που καταλαμβάνουν στην αγορά

²⁴¹ **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, (2015), " Διαχείριση της μετανάστευσης και χρηματοδοτήσεις για μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία στην Ευρώπη: στήριξη των κρατών μελών με 2,4 δις. Ευρώ", Δελτίο τύπου 10 Αυγούστου, Βρυξέλλες.

²⁴² **Μέτσωπο αλληλεγγύης και ανατροπής** (2013) "Ο μόνος δρόμος είναι ο δεύτερος δρόμος ευρώ η δραχμή; Σχέδιο Β", Κοροντζή, Αθήνα.

εργασίας (με συνέπεια τη μείωση της ανεργίας) και παράλληλα θα περιοριστούν και τα εμβάσματα στο εξωτερικό.

Από το 2010 έως και το 2015 το συνολικό ποσό από εμβάσματα στο εξωτερικό ήταν 6.384 εκατομμύρια ευρώ²⁴³ [59]. Καθοριστικός παράγοντας όμως για τον περιορισμό των εμβασμάτων προς το εξωτερικό από τους οικονομικούς πρόσφυγες αποτελεί και η διατήρηση των ελέγχων της κίνησης των κεφαλαίων.

Τον Ιούλιο του 2015 υπογράφηκε ένα πρόγραμμα της ευρωπαϊκής ένωσης από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με το οποίο θα γινόταν μετεγκατάσταση 22.504 ανθρώπων από την Ελλάδα και την Ιταλία στα υπόλοιπα κράτη μέλη²⁴⁴ [91].

Επίσης τα κράτη μέλη της ΕΕ, μέσω δυο αποφάσεων έχουν δεσμευτεί, για την μετεγκατάσταση μέχρι και 160.000 ανθρώπων σε περίπτωση που χρειαστεί, μέχρι το Σεπτέμβριο του 2017²⁴⁵ [91]. Τα Ευρωπαϊκά προγράμματα μετεγκατάστασης πιθανότατα, δεν θα ισχύουν σε περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με την έξοδο από την ΕΕ, οι έλεγχοι στα σύνορα για ταξίδια από την Ελλάδα προς την ΕΕ θα γίνουν πιο αυστηροί με αποτέλεσμα η Ελλάδα να μην αποτελεί τον ιδανικό δρόμο για τους πολιτικούς και οικονομικούς πρόσφυγες μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τους παράνομους μετανάστες οι οποίοι επιβαρύνουν την ελληνική οικονομία. Στην περίπτωση στην οποία συνεχίσουν να επιλέγουν να περάσουν από την Ελλάδα πολυάριθμοι πρόσφυγες είναι πιθανό το ενδεχόμενο μεγάλο μέρος να εγκλωβίζεται.

Όμως σε περίπτωση εγκλωβισμού πολυάριθμων μεταναστών η οικονομική επιβάρυνση θα είναι πολύ μεγάλη διότι, με την έξοδο από την ΕΕ, η χώρα παύει να παίρνει τα μεγάλα χρηματικά κονδύλια τα οποία εγκρίνονται από την ΕΕ. Επομένως καλείται να συμπεριλάβει στον ήδη επιβαρυσμένο προϋπολογισμό της μια επιπλέον μεγάλη δαπάνη.

6.6 Οι ενεργειακές ανάγκες της Ελλάδας και η διασφάλιση της κάλυψής τους

Είναι βέβαιο ότι, σε περίπτωση κατά την οποία η χώρα θα επιστρέψει σε νέο εθνικό νόμισμα, θα αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα ενέργειας καθώς η περισσότερη ενέργεια

---

²⁴³ Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος, ο.π., Ισοζύγιο Πληρωμών,

²⁴⁴ EUROPEAN COMMISSION,(2016), "Communication from the Commission to the European parliament, the European council and the council.", Seventh report on relocation and resettlement.

²⁴⁵ EUROPEAN COMMISSION,(2016), "Communication from the Commission to the European parliament, the European council and the council.", Seventh report on relocation and resettlement

που χρησιμοποιεί η χώρα εισάγεται. Το 75% της χρησιμοποιούμενης ενέργειας εισάγεται από το εξωτερικό και αφορά το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια ²⁴⁶.

Επομένως, λόγω της υποτίμησης και της έλλειψης συναλλάγματος, θα υπάρξουν μεγάλες δυσκολίες εισαγωγής. Λόγω αυτών των δυσκολιών είναι βέβαιο ότι θα υπάρξουν και ελλείψεις στην αγορά. Η κυβέρνηση θα προσπαθήσει να εξομαλύνει την κατάσταση μέσω των συναλλαγματικών διαθεσίμων της ΤτΕ. Όμως, λόγω ανεπάρκειας τους, δεν μπορεί να δοθεί λύση στο πρόβλημα που θα δημιουργηθεί με αυτό τον τρόπο.

Επειδή τα διυλιστήρια υποχρεούνται να έχουν αποθέματα 3 μηνών, οι πρώτες ημέρες θα κυλήσουν χωρίς ελλείψεις στην αγορά αλλά η ζήτηση θα είναι τεράστια με υπαρκτό όμως τον φόβο των συνεχών υποτιμήσεων και την αύξηση του πληθωρισμού. Όλοι θα προσπαθήσουν να προμηθευτούν αμέσως μεγάλες ποσότητες πετρελαίου και βενζίνης για να τις αποθηκεύσουν.

Όμως το επίπεδο των αποθεμάτων θα πρέπει να συντηρείται σταθερό και αυτό δεν θα μπορεί να συμβεί, διότι η ΤτΕ δεν θα έχει προλάβει να συγκεντρώσει αρκετό συνάλλαγμα προκειμένου να προμηθεύσει τα διυλιστήρια. Επομένως, και τα διυλιστήρια θα πρέπει να περιορίσουν τις παραδόσεις στα πρατήρια καυσίμων.

Η έλλειψη ξένου νομίσματος στην ΤτΕ θα δημιουργήσει πρόβλημα και στις άλλες κρατικές και ιδιωτικές επιχειρήσεις, που εισάγουν τις διάφορες μορφές ενέργειας, με αποτέλεσμα την μείωση των εισαγωγών. Τα υδροηλεκτρικά εργοστάσια και ο λιγνίτης δεν επαρκούν για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες ενέργειας για αυτό είναι πολύ πιθανές οι πολλαπλές πολύωρες διακοπές ρεύματος κυρίως στα νησιά. Συγκεκριμένα, τους καλοκαιρινούς μήνες, με την αύξηση του πληθυσμού λόγω του τουρισμού, αλλά και την αύξηση της κατανάλωσης λόγω των αναγκών της εποχής, αναμένεται να υπάρξει μεγάλο πρόβλημα.²⁴⁷ [19]. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντικό παράγοντα δυσφήμισης του τουρισμού και πιθανότητα να τον πλήξει ποιοτικά αλλά και ποσοτικά με περαιτέρω οικονομικές επιπτώσεις.

Οι αναγκαστικές περικοπές στην χρησιμοποιούμενη ενέργεια μπορούν να φτάσουν μέχρι και το 62,5% και θεωρείται ότι θα είναι τουλάχιστον 44%, ανάλογα και με την μορφή ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι τα 360.000 βαρέλια πετρελαίου που χρησιμοποιούνται καθημερινά θα περιοριστούν σε 200.000 βαρέλια. Επίσης τα 4 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου που χρησιμοποιούνται ανά έτος θα περιοριστούν σε 1,5-2 δις. Η εκτίμηση για την ηλεκτρική ενέργεια ανά έτος είναι μείωση σε 20-25 TWh από 40 TWh²⁴⁸ [19].

²⁴⁶ *Costis Stambolis* (2012) "What a 'grexit' means for energy", *New Europe*, Issue 991.

²⁴⁷ *Costis Stambolis* (2012), ο.π., "What a 'grexit' means for energy".

²⁴⁸ *Costis Stambolis* (2012), ο.π., "What a 'grexit' means for energy"

Λόγω της υποτίμησης και της επίπονης αύξησης των τιμών στην εισαγόμενη ενέργεια, τίθεται θέμα της αύξησης της εγχώριας παραγωγής ενέργειας. Όμως οι δυνατότητες είναι εξαιρετικά περιορισμένες, διότι η Ελλάδα δεν διαθέτει ούτε τον εξοπλισμό ούτε την τεχνογνωσία για να κάνει άντληση πετρελαίου. Η εισαγωγή εξοπλισμού και τεχνογνωσίας μετά την εισαγωγή ενός αδύναμου νομίματος γίνεται ακόμα πιο δύσκολη.

Επίσης η λύση αύξησης της ηλεκτρικής ενέργειας μέσω φωτοβολταϊκών και άλλων ΑΠΕ είναι πάλι εξαιρετικά αμφίβολη διότι τα υλικά και οι μηχανισμοί που απαιτούνται στην πλειονότητα τους εισάγονται και η ούτως η άλλως μεγάλη επένδυση η οποία απαιτείται με την αλλαγή νομίματος αποθαρρύνεται πλήρως.

Μια απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορεί το ευρύ κοινό να έχει πρόσβαση στα καύσιμα και να μην γίνει είδος πολυτέλειας, με απαγορευτικές τιμές για πολλές κοινωνικές ομάδες, είναι αναγκαστικά ο περιορισμός της υπερφορολόγησης των καυσίμων. Ο περιορισμός πρέπει να είναι σε τέτοια επίπεδα, ώστε να μην υπάρξει μεγάλη αύξηση των τιμών λόγω της υποτίμησης.

Τα δεδομένα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι λόγω της έλλειψης συναλλάγματος και του πληθωρισμού, η εισαγωγή των βασικών μορφών ενέργειας θα μειωθεί σε σημαντικά ποσοστά. Επομένως κρίνεται ιδιαίτερα αμφίβολη η δυνατότητα ανάπτυξης του βιομηχανικού κλάδου, όπως απαιτείται, με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας καθώς, δεν θα μπορούν να εξυπηρετηθούν ούτε οι υπάρχουσες ανάγκες της βιομηχανίας.

Επομένως, και η αύξηση της παραγωγής διαφαίνεται δύσκολη και η πιθανότητα μείωσης της μεγάλης, λόγω ελλείψεων στην αγορά και αύξησης του πληθωρισμού. Υποχρεωτικά θα πρέπει να βρεθούν και άλλες μορφές συναλλαγών για την ευκολότερη εισαγωγή ενεργειακών προϊόντων.

Μια πιθανή μορφή είναι οι διακρατικές συμφωνίες με χώρες όπως η Ρωσία ή το Ιράν για την εισαγωγή απαραίτητων μορφών ενέργειας όπως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Οι συμφωνίες αυτές, είναι δύσκολο να επιτευχθούν λόγω του ότι η Ελλάδα εξάγει κυρίως γεωργικά προϊόντα πολύς μικρότερης αξίας από τις πηγές ενέργειας τις οποίες θα θέλει να εισάγει.

Η Ρωσία αποτελεί τον κύριο προμηθευτή αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου για την Ελλάδα. Το 2012 κατείχε το 33% των συνολικών εισαγωγών αργού πετρελαίου και το 60% των συνολικών εισαγωγών φυσικού αερίου στην Ελλάδα²⁴⁹ [94].

Η κατανάλωση πετρελαίου στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι θα περιοριστεί στα 274 χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα μέχρι το 2018. Αντίθετα αναμένεται σημαντική αύξηση της ζήτησης στο φυσικό αέριο στο ίδιο διάστημα²⁵⁰ [94].

---

²⁴⁹ International Energy Agency (2014), "Energy Supply Security : Emergency Response of IEA Countries 2014", www.iea.org

Η Ελλάδα το 2016 υπέγραψε με την Ιταλία και τη Ρωσία, συμφωνία για τον αγωγό φυσικού αερίου “ITGI Poseidon”, ο οποίος θα μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο στην Ευρώπη μέσω της Μαύρης θάλασσας και της Ιταλίας²⁵¹ [95].

Μέσω αυτής της συμφωνίας η Ελλάδα εξασφαλίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την ενεργειακή της επάρκεια ακόμα και στην περίπτωση εξόδου από το ευρώ. Επίσης η εύκολη πρόσβαση σε μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου λόγω του αγωγού, αναμένεται να ρίξουν την τιμή του στην ελληνική αγορά γεγονός το οποίο θα μπορεί να αντισταθμίσει την αναμενόμενη αύξηση των τιμών λόγω του πληθωρισμού.

Οι συμφωνίες ανάμεσα στις χώρες μπορούν να γίνουν μέσω προθεσμιακών συμβολαίων (*forward contracts*) τα οποία αποτελούν σημερινές συμφωνίες με αποπληρωμή σε συγκεκριμένη τιμή και σε συγκεκριμένη μελλοντική περίοδο. Ο συγκεκριμένος τρόπος είναι χρήσιμος για την Ελλάδα, λαμβανομένων υπόψη των συνθηκών που θα επικρατούν, καθώς μέσω των *forward contracts* θα μπορεί να υλοποιεί συμφωνίες με συγκεκριμένη ισοτιμία και σε αυτή θα αποπληρώσει την συμφωνημένη τιμή.

Σε περίπτωση κατά την οποία η αλλαγή νομίσματος δεν γίνει υπό πίεση αλλά με προσεκτικά και σταδιακά βήματα και σε συνδυασμό με τα πλεονεκτήματα των παραπάνω συμφωνιών είναι πιθανό να μην υπάρξουν σοβαρές ελλείψεις στην ελληνική αγορά.

Επίσης, το γεγονός ότι θα μπορεί να αποπληρώσει σε μεταγενέστερη χρονική στιγμή είναι και αυτό πολύ σημαντικό διότι θα εξασφαλίσει περισσότερο χρόνο για την έκδοση του νέου νομίσματος. Ιδιαίτερη παράμετρο αποτελεί το γεγονός ότι οι διακρατικές συμφωνίες θα μπορούν να συναφθούν με όλες τις χώρες, οπότε αποδεσμεύεται πλέον η Ελλάδα από τους περιορισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁵² [40].

6.7 Ανταγωνιστικότητα και οικονομική ανάπτυξη

6.7.1 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας

Οι υποστηρικτές της εκδοχής της αλλαγής νομίσματος και μετάβασης στην δραχμή υποστηρίζουν ότι το βασικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας είναι η έλλειψη διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

---

²⁵⁰ International Energy Agency (2014), “Energy Supply Security : Emergency Response of IEA Countries 2014”, www.iea.org

²⁵¹ Ιστοσελίδα Gazprom (2016), “Gazprom, DEPA and Edison sign Memorandum of Understanding” <http://www.gazprom.com/press/news/2016/february/article267671/>

²⁵² Θάνος Ιωαννίδης (2016) “Τα ερωτηματικά της Δραχμής: Ρεαλισμός ή Ουτοπία ;” http://www.analyst.gr/2016/04/21/ta-erotimatika-tis-draxmisrealismos-i-outopia/#_edn12

Η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι η παραγωγικότητα, ο πληθωρισμός, η δομή της αγοράς και η ισοτιμία του νομίσματος²⁵³ [56].

Όσον αφορά την παραγωγικότητα αυτή εξαρτάται από τις υποδομές, την τεχνολογία, την τεχνογνωσία, την έρευνα και την οργάνωση. Η αύξηση της παραγωγικότητας αποτελεί αναγκαία συνθήκη αλλά όχι ικανή για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Η παραγωγικότητα της χώρας όσο αφορά ένα συγκεκριμένο προϊόν σε σχέση με την αντίστοιχη παραγωγικότητα μιας άλλης χώρας, καθορίζει σε ένα σημαντικό βαθμό, τη σχέση της τιμής του συγκεκριμένου προϊόντος. Όσο πιο παραγωγική είναι η χώρα τόσο πιο πτωτικές τάσεις εμφανίζει η εγχώρια τιμή του προϊόντος.

Για να υπάρξει βελτίωση της παραγωγικότητας με το εθνικό νόμισμα είναι απαραίτητο να υπάρξει μια σειρά από συγκεκριμένες ενέργειες. Πρωταρχικό μέλημα, θα πρέπει να αποτελέσει η αναδιάρθρωση των διαδικασιών παραγωγής και διανομής εμπορευμάτων των υπάρχουσών μονάδων παραγωγής. Το επόμενο βήμα θα πρέπει να αποτελέσει η επίτευξη εκσυγχρονισμού και βελτίωσης του υπάρχοντος τεχνολογικού εξοπλισμού. Επίσης είναι απαραίτητο να τεθεί σε εφαρμογή αναπτυξιακή πολιτική η οποία θα έχει ως στόχο τις επενδύσεις στην έρευνα και την εκπαίδευση. Στον σχεδιασμό της αναπτυξιακής πολιτικής θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται και η επιδότηση επιχειρήσεων και εργαζομένων που δραστηριοποιούνται με τον τομέα της παραγωγής²⁵⁴ [137].

Οι επιδοτήσεις κρίνονται αναγκαίες σε περιπτώσεις όπου, δημιουργηθούν βιομηχανικές μονάδες οι οποίες θα πρέπει να είναι σε απομακρυσμένες περιοχές για να αντλούν από εκεί πρώτες ύλες. Επίσης σε μονάδες παραγωγής οι οποίες η εργασία χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό δυσκολίας ή επικινδυνότητας, η κρατική οικονομική στήριξη θα εξασφαλίσει την κάλυψη των θέσεων εργασίας με ικανοποιητικούς μισθούς. Η χορήγηση των μισθών αυτών από τις μονάδες παραγωγής με την κρατική βοήθεια θα εξασφαλίσει σε ένα βαθμό την διατήρηση της κερδισμένης ανταγωνιστικότητας από την υποτίμηση, καθώς δεν θα χρειαστεί αύξηση των τιμών από την παράμετρο του κόστους εργασίας.

Η δομή η οποία είναι διαμορφωμένη η αγορά δεν μπορεί να μεταβληθεί ραγδαία αλλά χρειάζονται χρονοβόρες και μελετημένες κινήσεις. Τα δίκτυα των πωλήσεων δεν μπορούν να αυξηθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα. Επίσης πολύ σημαντικό στοιχείο αποτελεί το ποιοτικό επίπεδο των προϊόντων, το οποίο αποτελεί πολύ σημαντικό στοιχείο για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας όμως και αυτό για να επιτευχθεί χρειάζεται τεχνογνωσία.

²⁵³ **Τόλιος Γιάννης** (2016), "Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»", Ταξιδευτής, Αθήνα.

²⁵⁴ **Costas Lapavitsas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides** (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

Η **πραγματική συναλλαγματική** ισοτιμία (ϵ) ισούται με την ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία (e) επί τον λόγο εγχώρια τιμή / διεθνή τιμή²⁵⁵ [125].

$$\epsilon = e * (P/P') \quad (6.1)$$

Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία αποτελεί ένα παράγοντα αξιολόγησης της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας. Όσο μεγαλύτερες τιμές παίρνει αυτός ο δείκτης τόσο πιο ανταγωνιστικά είναι τα προϊόντα της χώρα αυτής. Επομένως από την παραπάνω σχέση συμπεραίνεται, ότι με την αλλαγή νομίσματος και την δεδομένη υποτίμηση δεν συνεπάγεται ταυτόχρονα και η επίτευξη της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της χώρας.

Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία είναι ανάλογη με τις τιμές των προϊόντων, οι οποίες είναι με τη σειρά τους ανάλογες με την παραγωγικότητα. Στην Ελλάδα η παραγωγικότητα είναι σε χαμηλά επίπεδα, σε σχέση με πολλές χώρες διεθνώς, λόγω της σημαντικής έλλειψης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Επομένως αυτός είναι ακόμα ένας παράγοντας ο οποίος θα περιορίσει την κερδισμένη ανταγωνιστικότητα από την υποτίμηση και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας σε διεθνές επίπεδο, εκτιμάται να είναι της τάξης του 23% με 37% όσον αφορά την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία. Αυτές οι τιμές αφορούν το μέσο όρο από όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες. Η υποτίμηση θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα κυρίως των κλάδων των υπηρεσιών και του πρωτογενή τομέα παραγωγής. Καθώς ο εφοδιασμός μεγάλου μέρους των μονάδων του πρωτογενή τομέα, πραγματοποιείται με εισαγόμενες πρώτες ύλες, τα επίπεδα της κερδισμένης ανταγωνιστικότητας του κλάδου των υπηρεσιών θα είναι μεγαλύτερα από αυτά του πρωτογενή τομέα²⁵⁶ [137].

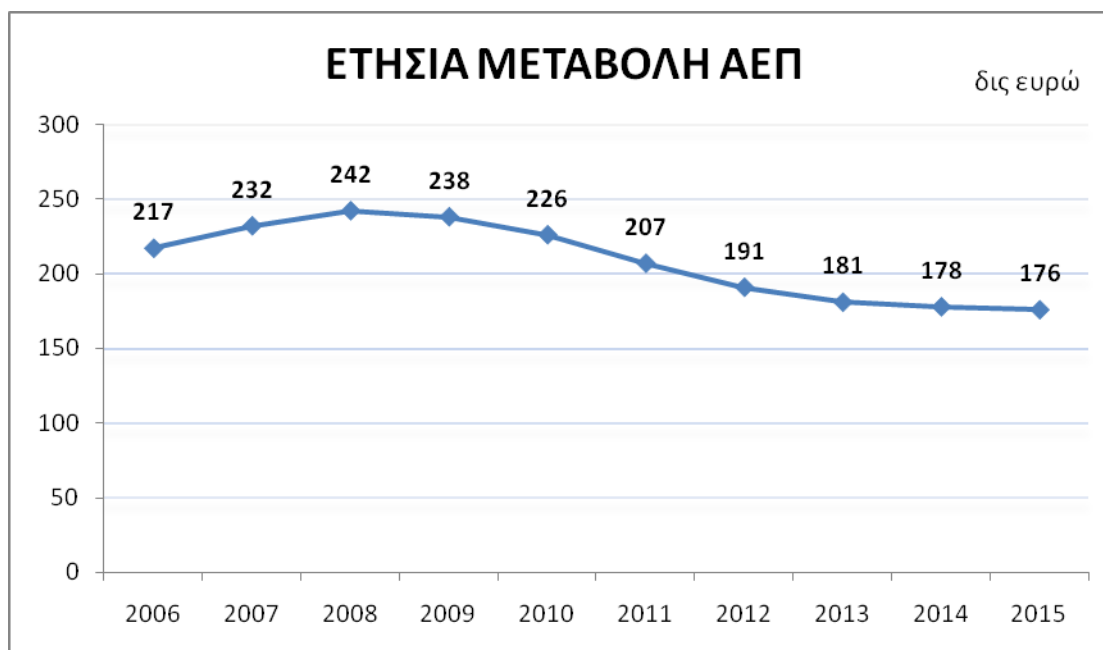
Όπως αναφέρει ο Joseph E. Stiglitz²⁵⁷ [62], η οικονομική ανάπτυξη είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να υπάρξει βελτίωση στην αποπληρωμή του δημόσιου χρέους. Παράλληλα όμως δεν μπορεί να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη, εάν προηγουμένως δεν επιτευχθεί μια αναδιάρθρωση του χρέους προκειμένου αυτό να είναι βιώσιμο.

Ο κύριος δείκτης που παρουσιάζει την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας είναι η μεταβολή του ΑΕΠ της χώρας αυτής. Όπως είναι φανερό από το παρακάτω διάγραμμα από την αρχή της κρίσης το 2008 το ΑΕΠ της χώρας συνεχώς μειώνεται, γεγονός που υποδηλώνει την συνεχή συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας.

²⁵⁵ Paul Krugman - Maurice Obstfeld (2011), ο.π, "Διεθνείς Οικονομική : Θεωρία και Πολιτική",

²⁵⁶ Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece».

²⁵⁷ Joseph E. Stiglitz & Martin Guzman (2016), " Argentina Shows Greece There May Be Life After Default", http://www.huffingtonpost.com/joseph-e-stiglitz/argentina-greece-default_b_7697838.html

Διάγραμμα 9: Η εξέλιξη του ΑΕΠ της Ελλάδας.

Πηγή :Ελληνική Στατιστική Αρχή (2016), “Η Ελληνική Οικονομία”²⁵⁸ [93]

Το ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν σε ανοδική τάση έως το 2008 όπου έφτασε στα επίπεδα των 242 δισ ευρώ. Έπειτα λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης με την εξάπλωση της και στην Ελλάδα και την αύξηση της αβεβαιότητας με αποτέλεσμα την μείωση στην κατανάλωση, τις επενδύσεις και την κινητικότητα στην αγορά οδήγησαν στην συνεχή μείωση του ΑΕΠ της χώρας. Η μείωση ήταν πιο έντονη από το 2009 έως το 2013 όπου από τα 238 δισ ευρώ περιορίστηκε στα 181 δισ ευρώ. Από το 2013 μέχρι το 2015 στο ΑΕΠ συνέχισε να περιορίζεται αλλά με σημαντικά περιορισμένο ρυθμό, καθώς το 2015 ήταν 176 δισ ευρώ.

Ο κύριος τρόπος να ξαναγίνει η χώρα ανταγωνιστική είναι η υποτίμηση του νομίσματος. Όταν μια χώρα έχει δικό της εθνικό νόμισμα μπορεί να αποφασίσει να μειώσει την αξία του με σκοπό την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της. Η περίπτωση αυτή αποτελεί την **εξωτερική υποτίμηση** και θα πραγματοποιηθεί εάν αποφασιστεί η Ελλάδα να επιστρέψει σε εθνικό νόμισμα. Όμως αυτό δεν είναι δυνατόν να γίνει με ένα κοινό νόμισμα όπως είναι το ευρώ. Σε ένα βαθμό, η ανταγωνιστικότητα μπορεί να αυξηθεί με την ύπαρξη ενός κοινού νομίσματος μόνο μέσω της **εσωτερικής υποτίμησης**.

6.7.2 Η εφαρμογή της εσωτερικής υποτίμησης στην Ελλάδα

Η αλλαγή νομίσματος είναι μια διαδικασία δύσκολη και εμπεριέχει τον κίνδυνο να φέρει την χώρα σε ακόμα πιο δυσμενή κατάσταση από ότι είναι σήμερα. Είναι ορατό το ενδεχόμενο ένα τέτοιο θέμα, του οποίου η έκβαση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την

²⁵⁸ Ελληνική Στατιστική Αρχή (2016), ο.π. “Η Ελληνική Οικονομία”

ψυχασύνθεση του ελληνικού λαού και των Ευρωπαίων πολιτών, να μην μπορεί να υπολογιστεί με σιγουριά βάσει αλγόριθμων και μαθηματικών εξισώσεων.

Οι συνέπειες μιας αρνητικής έκβασης της μετάβασης θα μπορούσαν να είναι οδυνηρές με την χώρα να έχει αλλάξει το δυνατό ευρώ με ένα υποτιμημένο νόμισμα και να μη μπορεί να προσφύγει σε εξωτερικό δανεισμό. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να εφαρμοστούν όλες οι δυνατές εναλλακτικές ενέργειες εντός του ευρώ πριν αποφασιστεί η αποχώρηση από αυτό. Ένας μηχανισμός ο οποίος ενδείκνυται σε τέτοιες περιπτώσεις για την βελτίωση της κατάστασης είναι η εσωτερική υποτίμηση.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας στην διεθνή αγορά είναι ίσως ο πιο καθοριστικός παράγοντας προκειμένου να βελτιωθεί η οικονομική της κατάσταση στην χώρα. Αυτή η άποψη είναι κοινά αποδεκτή από τον επιστημονικό χώρο, ανεξάρτητα από το αν η χώρα παραμείνει στο ευρώ ή επιστρέψει στη δραχμή.

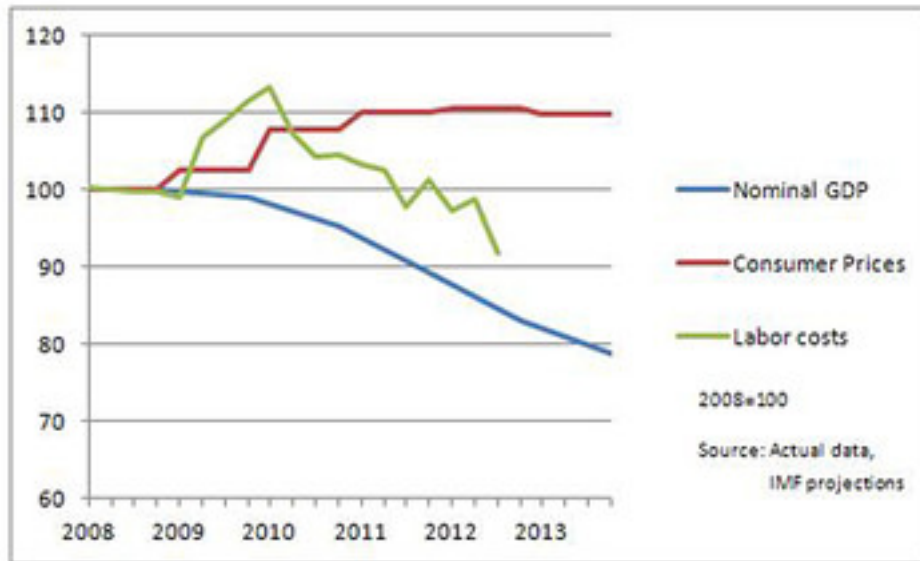
Για να γίνει όμως πιο ανταγωνιστική εντός ευρώ, θα πρέπει να υπάρξει μια μείωση της τιμής των προϊόντων που παράγει. Με την παραμονή στο ευρώ η χώρα δεν μπορεί να υποτιμήσει το κοινό νόμισμα (στην περίπτωση υποτίμησης της δραχμής υπάρχει εξωτερική υποτίμηση).

Ο μόνος τρόπος να μειώσει την αξία των προϊόντων είναι μέσω της εσωτερικής υποτίμησης. Στην περίπτωση αυτή, μειώνονται οι μισθοί με σκοπό να μειωθεί το κόστος παραγωγής των προϊόντων και κατ' επέκταση η τιμή τους, ώστε να γίνουν πιο ανταγωνιστικά.

Επίσης, ένα ακόμα συχνό φαινόμενο στο πλαίσιο της εσωτερικής υποτίμησης είναι η μείωση του εργατικού προσωπικού με σκοπό να επιτευχθεί η ίδια παραγωγή με λιγότερο κόστος, γεγονός το οποίο οδηγεί σε σταδιακή αύξηση της ανεργίας. Όμως παρά την γενική πτώση των μισθών, τα χρέη των πολιτών παραμένουν στα ίδια επίπεδα με αποτέλεσμα η αποπληρωμή τους να είναι πολύ επώδυνη²⁵⁹ [13].

---

²⁵⁹ **Στέργιος Σκαπέρδας** (2011) "Έπτά μύθοι για την κρίση του χρέους", October 28, 2011, UC Irvine Economics Working Paper; Greek version

Διάγραμμα 10 : Σχέση ΑΕΠ, κόστους εργασίας και τιμών προϊόντων.

Πηγή: The Wall Street News

Αυτό είναι φανερό και από το παρακάτω διάγραμμα όπου παρατηρούμε τη συνεχή μείωση των μισθών ενώ παράλληλα το κόστος ζωής παραμένει σταθερό. Παίρνοντας ως βάση αναφοράς <<100>> το 2008 παρατηρούμε την αύξηση στις τιμές των προϊόντων κατά 2% για το έτος 2008, κατά 7% το 2009 και κατά 1% το 2010 και από εκεί και έπειτα την σταθεροποίηση του στα επίπεδα του 2010. Παράλληλα το εργατικό κόστος παρέμεινε σταθερό το 2008 και άρχισε να αυξάνεται το 2009 φτάνοντας στα μέσα του 2010 σε επίπεδα αυξημένα κατά 13% σε σχέση με την αρχή του 2008. Στα μέσα του 2010 άρχισε να έχει καθοδική τάση και στα μέσα του 2012 είχε μειωθεί κατά 9% σε σχέση με το 2008.

Ένας καθοριστικός παράγοντας που το κόστος ζωής έχει παραμείνει σε τόσο ψηλά επίπεδα είναι οι φορολογικές αυξήσεις που επιβλήθηκαν στην χώρα λόγω των προγραμμάτων λιτότητας.

Όπως αναφέρεται και στην έκθεση του ΔΝΤ για την Ελλάδα το 2013²⁶⁰ [18] «μεγάλες εξωτερικές υποχρεώσεις απαιτούν μεγάλα εμπορικά πλεονάσματα προκειμένου να εξυπηρετηθούν». Ο τρόπος για να επιτευχθούν αυτά είναι μέσω της μείωσης του κόστους παραγωγής.

Με την εσωτερική υποτίμηση και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη η βελτίωση του εμπορικού ελλείμματος καθώς η διεξδυτικότητα στην διεθνή αγορά δεν μπορεί να αλλάξει άμεσα καθώς εξαρτάται και από άλλους παράγοντες.

²⁶⁰ *International Monetary Fund* (IMF) (2013) , Greece: First and second reviews under the extended arrangement under the extended fund facility, request for waiver of applicability, modification of performance criteria, and rephrasing of access, Country Report No. 13/20, December, Washington.

Πίνακας 5: Οι ελληνικές εξαγωγές κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

ΕΤΟΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ (Δις ευρώ)	% ΜΕΤΑΒΟΛΗ
2008	21,23	9,90%
2009	18,02	-15,10%
2010	21,3	18,20%
2011	24,38	14,40%
2012	27,58	13,10%
2013	27,3	-1%
2014	27,12	-0,60%
2015	25,88	-4,60%

Πηγή : **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), "Η Ελληνική Οικονομία"²⁶¹ [93]

Όπως είναι φανερό από τον παραπάνω πίνακα με την προσφυγή της χώρας το 2010 στον μηχανισμό στήριξης και την άμεση εφαρμογή μέτρων λιτότητας οι εξαγωγές ευνοήθηκαν παρουσιάζοντας ανοδικές τάσεις. Η συνεχής πτώση του κόστους παραγωγής βοήθησε στην αύξηση των εξαγωγών ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια μέχρι το 2012, όμως τα τελευταία χρόνια οι εξαγωγές παρουσιάζουν μια σταδιακή πτώση. Το 2010 οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 3,28 δις ευρώ καθώς από 18,02 που ήταν το 2009 έφτασαν στα 21,3 δις ευρώ το 2010. Η αύξηση των εξαγωγών συνεχίστηκε με τον ίδιο ρυθμό με τις εξαγωγές να είναι 24,38 δις ευρώ το 2011 και 27,58 δις ευρώ το 2012. Όμως από το 2013 και έπειτα τα οφέλη από την κερδισμένη ανταγωνιστικότητα λόγω της εσωτερικής υποτίμησης σταμάτησαν να αποδίδουν στην αύξηση των εξαγωγών διατηρώντας αυτές σε σταθερά επίπεδα το 2013 και 2014 με εξαγωγές 27,3 και 27,12 δις ευρώ αντίστοιχα. Το 2015 υπήρξε πτώση στα 25,88 δις ευρώ παρουσιάζοντας την αποτυχία της εσωτερικής υποτίμησης να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Με την εφαρμογή της εσωτερικής υποτίμησης ελλοχεύει ο κίνδυνος μείωσης του ΑΕΠ της χώρας. Αυτό συμβαίνει στην Ελλάδα από το 2010 και έπειτα όπου το ΑΕΠ έχει συνεχώς καθοδικές τάσεις όπως είναι φανερό και από το διάγραμμα 9. Επομένως βάσει της πορείας των εξαγωγών αλλά και της συρρίκνωσης του ΑΕΠ συμπεραίνεται ότι η εσωτερική υποτίμηση δεν έχει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα στην Ελλάδα.

Η έξοδος από το ευρώ για να έχει νόημα θα πρέπει να έχει περισσότερες θετικές επιπτώσεις από ότι η εσωτερική υποτίμηση. Η εσωτερική υποτίμηση είναι πολύ πιο εύκολα υλοποιήσιμη και με πολύ μικρότερους οικονομικούς κινδύνους σε σχέση με την αλλαγή νομίσματος μιας χώρας. Όμως για αυτό δεν μπορεί η κυβέρνηση να είναι βέβαιη εκ των προτέρων, καθώς το εγχείρημα της εξόδου είναι ιδιαίτερα πολύπλοκο²⁶² [32].

²⁶¹ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

²⁶² **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), "Η Ελληνική Οικονομία", http://www.statistics.gr/documents/20181/1518565/greek_economy_25_11_2016.pdf/2dbafe29-5f42-40c3-8e00-d5d4e44d10ff

Σε περίπτωση στην οποία στα επόμενα χρόνια το ΑΕΠ συνεχίσει να μειώνεται ή η αύξηση του δεν είναι σε επίπεδα τέτοια ώστε να μειώνεται ο λόγος ΑΕΠ/Χρέους, και παράλληλα συνεχιστεί ο περιορισμός των εξαγωγών η αλλαγή νομίματος πιθανότατα να είναι πιο ενδεδειγμένη λύση από την εσωτερική υποτίμηση.

6.7.3 Η επίδραση της εξωτερικής υποτίμησης στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας

Με το νέο υποτιμημένο νόμισμα η Ελλάδα θα είναι πιο ανταγωνιστική, καθώς οι χώρες που κατέχουν ευρώ θα θέλουν να αγοράζουν προϊόντα από την Ελλάδα τα οποία θα είναι φθηνότερα. Ταυτόχρονα όμως θα υπάρξει και αύξηση του πληθωρισμού καθώς οι τιμές των προϊόντων που εισάγονται από το εξωτερικό θα αυξηθούν ραγδαία.

Η ισοτιμία τις πρώτες εβδομάδες εκτιμάται να έχει ραγδαίες υποτιμητικές τάσεις και να φτάνει μέχρι το 50%. Μετά την ομαλοποίηση της κατάστασης στην αγορά θα αρχίσει σταδιακά να υπάρχει ανατίμηση, για διάστημα μερικών μηνών μέχρις ότου τελικώς σταθεροποιηθεί. Σημαντική παράμετρο για την στήριξη της ισοτιμίας προκειμένου να υπάρξει όσο το δυνατόν ομαλοποίηση της υποτίμησης και ταχύτερη ανατίμηση, αποτελεί η σωστή εφαρμογή και επαναπροσδιορισμός των ελέγχων κεφαλαίου οι οποίοι ήδη εφαρμόζονται με σκοπό την εξάλειψη φαινομένων κερδοσκοπίας²⁶³ [137].

Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται να υπάρξει αύξηση των τιμών στην Ελλάδα κατά 13% για τα δυο πρώτα χρόνια, η οποία θα οδηγήσει σε αύξηση του πληθωρισμού κατά 7% ετησίως. Είναι σύνηθες φαινόμενο οι απότομες αλλαγές στην ισοτιμία να δημιουργούν μεγάλες αυξήσεις στον πληθωρισμό²⁶⁴ [32]. Αυτό πολύ πιθανό να έχει ως συνέπεια την έλλειψη στην αγορά απαραίτητων εισαγόμενων προϊόντων όπως είναι το πετρέλαιο, τα φάρμακα, το φυσικό αέριο και άλλες πρώτες ύλες τις οποίες δεν έχει η χώρα.

Παράλληλα το κόστος παραγωγής θα αυξηθεί εν μέρει καθώς θα ακριβύνουν οι εισαγόμενες πρώτες ύλες και τα ενεργειακά προϊόντα με αποτέλεσμα την μείωση μέρους της κτηθείσας ανταγωνιστικότητας από την υποτίμηση. Αυτό είναι βέβαιο ότι θα συμβεί, αν ληφθεί υπόψη ότι οι περισσότερες εξαγωγές της χώρας χρησιμοποιούν πρώτες ύλες, οι οποίες εισάγονται από το εξωτερικό.

Ένας ακόμα παράγοντας ο οποίος μπορεί να επηρεάσει και να μειώσει περαιτέρω την ανταγωνιστικότητα είναι κάποιες αυξήσεις που ενδέχεται να ζητήσει το εργατικό δυναμικό, με σκοπό την αναπλήρωση των απωλειών σε αγοραστική δύναμη από την υποτίμηση, με αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους εργασίας αλλά και την συνεχή έκδοση

²⁶³ Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides (2016), ο.π., « Eurozone failure, German Policies, and a new path for Greece»,

²⁶⁴ *Capital Economics* (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

νέου χρήματος για την κάλυψη των αναγκών, πράγμα που οδηγεί στην αύξηση του πληθωρισμού²⁶⁵[5].

Η ανταγωνιστικότητα ενισχύεται όταν αυξάνεται η προστιθέμενη αξία σε ένα προϊόν, με την ενσωμάτωση όσο των δυνατών περισσότερων φάσεων παραγωγής στο συγκεκριμένο προϊόν. Για να επιτυγχάνεται υψηλή προστιθέμενη αξία είναι απαραίτητο κάθε παραγωγική μονάδα να εφοδιαστεί με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις, ούτως ώστε να χρειάζεται μόνο πρώτες ύλες να εισάγει σε περίπτωση που δεν υπάρχουν διαθέσιμες στην χώρα.

Ένας ακόμα παράγοντας ο οποίος είναι σημαντικός για την διεισδυτικότητα των προϊόντων είναι να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση ίδρυση επιχειρήσεων, που παράγουν προϊόντα τα οποία έχουν μεγάλη ζήτηση σε αγορές με μη ανταγωνιστικά νομίσματα²⁶⁶ [40].

Η εξωτερική ζήτηση λόγω της υποτίμησης και της ανάκτησης ανταγωνιστικότητας παράλληλα με την εσωτερική ζήτηση λόγω έλλειψης συναλλάγματος και του πληθωρισμού θα οδηγήσει στην ενίσχυση του βιομηχανικού κλάδου και της παραγωγής για την κάλυψη των αναγκών αυτών. Για να συμβεί αυτό χρειάζονται επενδύσεις καθώς ο βιομηχανικός κλάδος στην Ελλάδα είναι πολύ υποβαθμισμένος όσον αφορά τις εγκαταστάσεις και την τεχνογνωσία, με αποτέλεσμα να απαιτείται και χρόνος και κεφάλαια για να αναζωογονηθεί.

Όμως, καθώς με τις υπάρχουσες συνθήκες αναμένεται να μην υπάρχουν επενδύσεις το πρώτο χρονικό διάστημα μέχρι να εξομαλυνθεί η κατάσταση, πρέπει η κυβέρνηση να χρηματοδοτήσει τον κλάδο και παράλληλα μέσω της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής που θα ασκήσει να βοηθήσει στην ανάπτυξη του παραγωγικού ιστού.

Επομένως, για να υπάρξει αύξηση της ανταγωνιστικότητας, πρέπει προηγουμένως να υπάρξει ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα γεγονός το οποίο είναι χρονοβόρο, και απαιτεί σημαντικά κεφάλαια τα οποία είναι δύσκολο να εξευρεθούν, ιδίως υπό τέτοιες συνθήκες.

Τα προϊόντα, τα οποία θα παράγονται, πρέπει πρώτα να καλύπτουν την εγχώρια ζήτηση και μετά να δρομολογείται η εξαγωγή τους. Συνεπώς, καθώς οι δυνατότητες παραγωγής τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή είναι περιορισμένες και η εσωτερική ζήτηση αναμένεται να αυξηθεί γίνεται εύκολα κατανοητό ότι τουλάχιστον τον πρώτο καιρό δεν θα υπάρχουν μεγάλες ποσότητες προϊόντων για εξαγωγές και επομένως τα κέρδη από την αύξηση της ανταγωνιστικότητας θα είναι περιορισμένα.

Είναι πιθανόν, οι φορείς που ασχολούνται με τις εξαγωγές να θελήσουν να εξάγουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερες ποσότητες στο εξωτερικό και να κάνουν συναλλαγές με πιο σκληρά

---

²⁶⁵ **Νίκος Χριστοδουλάκης** (2014) "Ευρώ η δραχμή;", Gutenberg, Αθήνα.

²⁶⁶ **Θάνος Ιωαννίδης** (2016), ο.π. "Τα ερωτηματικά της Δραχμής: Ρεαλισμός ή Ουτοπία ;"

νομίσματα, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τα έσοδα τους αλλά αυξάνοντας και την πιθανότητα ελλείψεων λόγω του πληθωρισμού²⁶⁷ [42].

Σε περίπτωση στην οποία μια ενδεχόμενη αύξηση του ΑΕΠ πραγματοποιείται με παράλληλη βελτίωση της παραγωγικότητας, τότε ευνοούνται οι εξαγωγές με αποτέλεσμα να ασκούνται τάσεις ανατίμησης. Αντίθετα μια ενδεχόμενη αύξηση του ΑΕΠ, χωρίς την ύπαρξη βελτίωσης της παραγωγικότητας, οδηγεί σε αύξηση των εισαγωγών με αποτέλεσμα να υπάρχουν υποτιμητικές τάσεις στο νόμισμα²⁶⁸ [56].

Με την αύξηση της παραγωγικότητας τα πρώτα χρόνια να είναι εξαιρετικά δύσκολη, ένας στόχος αύξησης της κατά 0,5% ανά χρόνο θα ήταν ένα ποσοστό ικανοποιητικό. Όμως ακόμα και στην περίπτωση στην οποία καταφέρει να επιτύχει αυτό το ποσοστό, πάλι δεν επαρκεί για να καλύψει την αναγκαία ανταγωνιστικότητα της τάξης του 30-40% καθώς θα χρειαστούν πολλά χρόνια²⁶⁹ [32].

Ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της εξαγωγικής βάσης της Ελλάδας είναι ο τομέας της γεωργίας ο οποίος χρειάζεται ιδιαίτερη στήριξη, λόγω των απρόσμενων καιρικών φαινομένων τα οποία μπορούν να επηρεάσουν την απόδοση του. Εξαιτίας της αβεβαιότητας που έχει η ενασχόληση με την γεωργία, αλλά και της έλλειψης οικονομικής στήριξης, ο αγροτικός τομέας έχει παραγκωνιστεί με αποτέλεσμα την μείωση των εξαγωγών και την αύξηση των εισαγωγών σε προϊόντα, για τα οποία η χώρα θα μπορούσε να είναι αυτάρκης, με αποτέλεσμα την επιβάρυνση της ελληνικής οικονομίας.

Επίσης ευνοϊκές συνθήκες προσδίδει και η ανεξάρτητη άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής, η οποία θα αποβλέπει στην τόνωση της γεωργίας και κατ' επέκταση της οικονομικής ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας. Άλλωστε, η γεωργία είναι ένας τομέας ο οποίος μπορεί να προσφέρει μεγάλη ανάπτυξη, καθώς οι εκτάσεις οι οποίες μπορούν να καλλιεργηθούν στην χώρα είναι μεγάλες και σε αυτές ευδοκούν πολλά διαφορετικά προϊόντα. Τα εν λόγω προϊόντα δεν παράγονται στην υπόλοιπη Ευρώπη λόγω και των κλιματολογικών συνθηκών και σε συνδυασμό με την υποτίμηση, θα διεισδύσουν ευκολότερα στην Ευρωπαϊκή αγορά.

Οι επενδύσεις είναι βέβαιο ότι αποτελούν την απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη. Είναι βέβαιο ότι σε πρώτη φάση επενδύσεις θα γίνονται μόνο από το δημόσιο τομέα, ενώ οι επενδύσεις από τον ιδιωτικό θα είναι περιορισμένες. Το φαινόμενο θα είναι, ακόμα πιο έντονο στις επενδύσεις οι οποίες προέρχονται από το εξωτερικό λόγω κυρίως και του περιορισμού στην κίνηση ιδιωτικών κεφαλαίων. Όμως υπάρχουν και επιπλέον παράγοντες οι οποίοι είναι αποτρεπτικοί για τους ξένους επενδυτές.

---

²⁶⁷ **Themis Fiotakis, Olivia Kim**, (2015) "Why Greece Can't Just Print Drachmas", Goldman Sachs Global Macro Research, March 2, 2015

²⁶⁸ **Τόλιος Γιάννης** (2016), "Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»", Ταξιδευτής, Αθήνα.

²⁶⁹ **Capital Economics** (2012), ο.π., "Leaving the euro: A practical guide"

Η υψηλή φορολογία, η περίπλοκη γραφειοκρατική διαδικασία, η μειωμένη εσωτερική ζήτηση λόγω της μείωσης της αγοραστικής δύναμης των μισθών και η δυσκολία δανειοδότησης με σκοπό την εξασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος, καθώς και η ύπαρξη νομίσματος με υποτιμητικές τάσεις, αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες για επενδύσεις από κατοίκους του εξωτερικού. Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να αντισταθμιστούν από το χαμηλό εργατικό κόστος στην ελληνική αγορά.

Επομένως, η οικονομική πολιτική πρέπει να ασκηθεί με γνώμονα την εξάλειψη ή μείωση των αποτρεπτικών παραγόντων προσέλκυσης νέων επενδύσεων. Επενδύσεις θα υπάρξουν εφόσον θα έχει σταθεροποιηθεί η ισοτιμία. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σταθεροποίηση είναι οι εισροές συναλλάγματος να ξεπεράσουν ή τουλάχιστον να προσεγγίσουν τα επίπεδα των εκροών.

Είναι ορατός ο κίνδυνος να δημιουργηθούν προβλήματα σε εξαγωγικές βιομηχανικές μονάδες, σε περίπτωση που υπάρξει διαφωνία με τους προμηθευτές τους στο εξωτερικό για την μετατροπή των συμβάσεων. Οι διαμάχες μπορεί να διαρκέσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα την έλλειψη πρώτων υλών και, κατ'επέκταση, λειτουργικά και οικονομικά προβλήματα για τους εξαγωγείς. Επομένως, είναι πιθανό να μειώσουν την παραγωγή τους κάποιες από τις ήδη υπάρχουσες βιομηχανικές μονάδες, αποτελώντας ακόμα έναν παράγοντα που θέτει υπό αμφισβήτηση τη δυνατότητα αύξησης της ανταγωνιστικότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Αποτελέσματα ερευνών

Σε έρευνες που έχουν γίνει από επιστημονικές ομάδες, που στηρίζουν είτε την μια είτε την άλλη εκδοχή, προκύπτουν οι ακόλουθες εκτιμήσεις.

Συμφώνα με την έρευνα της **ERNST&YOUNG με την OXFORD ECONOMICS**²⁷⁰ [1], η υποτίμηση θα κυμανθεί μεταξύ 30%-60%. Το 30% είναι στην καλή περίπτωση, στην οποία η κυβέρνηση θα έχει σχεδιάσει μια αποτελεσματική δημοσιονομική και νομισματική πολιτική οι οποίες θα μεταβάλλονται ανάλογα με τις ανάγκες στο μακροπρόθεσμο χρονικό διάστημα.

Σε αντίθετη περίπτωση μπορεί να φτάσει και το 60% σε περίπτωση στην οποία αποφασιστεί να ακολουθηθεί μια νομισματική χαλάρωση για να αντικρούσει τον ενδεχόμενο πανικό. Με την αλλαγή νομίσματος η άμεση υποτίμηση εκτιμάται στο 50% όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 11 όμως σε αυτή την εκτίμηση δεν συμπεριλαμβάνονται οι κερδοσκοπικές πιέσεις οι οποίες μπορεί να ασκηθούν στο μεσοδιάστημα από την ανακοίνωση μέχρι την ημέρα αλλαγής του νομίσματος. Μετά την σταδιακή ανατίμηση αναμένεται να φτάσει το 30% και να σταθεροποιηθεί σε αυτά τα επίπεδα.

Διάγραμμα 11: Διακύμανση της υποτίμησης δραχμή/ευρώ

²⁷⁰ *Ernst & Young - Oxford Economics*, (2015), ο.π, The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society.

Στην συγκεκριμένη έρευνα αναφέρεται ότι οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι ο πληθωρισμός θα αυξηθεί άμεσα με αποτέλεσμα να υπάρξουν ελλείψεις στην αγορά σε βασικά εισαγόμενα προϊόντα καθώς κάποια θα σταματήσουν να εισάγονται και άλλα θα εισάγονται σε μειωμένες ποσότητες. Αναφέρεται ότι για ορισμένα βασικά αγαθά όπως είναι τα φάρμακα και είδη διατροφής ίσως χρειαστεί η εισαγωγή δελτίου, καθώς η επιβεβλημένη ανάγκη εισαγωγής τους σε συνδυασμό με την αδυναμία εύρεσης συναλλαγματικών διαθεσίμων δεν αφήνουν πολλά περιθώρια.

Επίσης σημειώνεται ότι η εσωτερική ζήτηση αναμένεται να μειωθεί κατά 25% λόγω της ανεργίας, του πληθωρισμού και της μείωσης της αγοραστικής δύναμης, μέσα στις συνθήκες έκτακτης ανάγκης οι οποίες θα επικρατούν.

Στο διάγραμμα 12 φαίνεται ότι οι εισαγωγές θα μειωθούν κατά 25% λόγω της μειωμένης ζήτησης αλλά και την αδυναμία εύρεσης συναλλάγματος, αλλά μετά από μια μεγάλη πτώση, αναμένεται να αρχίσουν να αυξάνονται με ικανοποιητικό ρυθμό. Εικάζεται ότι 2 έτη έπειτα από την αλλαγή οι εισαγωγές θα έχουν επανέλθει στα ίδια επίπεδα που θα είναι πριν την αλλαγή νομίσματος και το επόμενο έτος θα αυξηθούν κατά 10% επιπλέον.

Επομένως η απόφαση για αλλαγή νομίσματος σημαίνει ταυτόχρονα ότι για τα πρώτα χρόνια θα υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις και δραματική μείωση του βιοτικού επιπέδου. Στα επόμενα χρόνια όμως αναμένεται σταθεροποίηση στα προ της υποτίμησης επίπεδα.

Διάγραμμα 12 : Πρόβλεψη ετήσιας μεταβολής εισαγωγών

Η αλλαγή νομίσματος και η υποτίμηση θα οδηγήσουν σε αύξηση του πληθωρισμού καθώς οι τιμές όλων των προϊόντων που εισάγονται θα αυξηθούν σημαντικά και σε σύντομο χρονικό διάστημα. Μπορεί η υποτίμηση να ευνοεί τις εξαγωγές, όμως ταυτόχρονα με την αποσταθεροποίηση και πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας προκαλεί σημαντικές επιπτώσεις στις τιμές των εισαγόμενων προϊόντων.

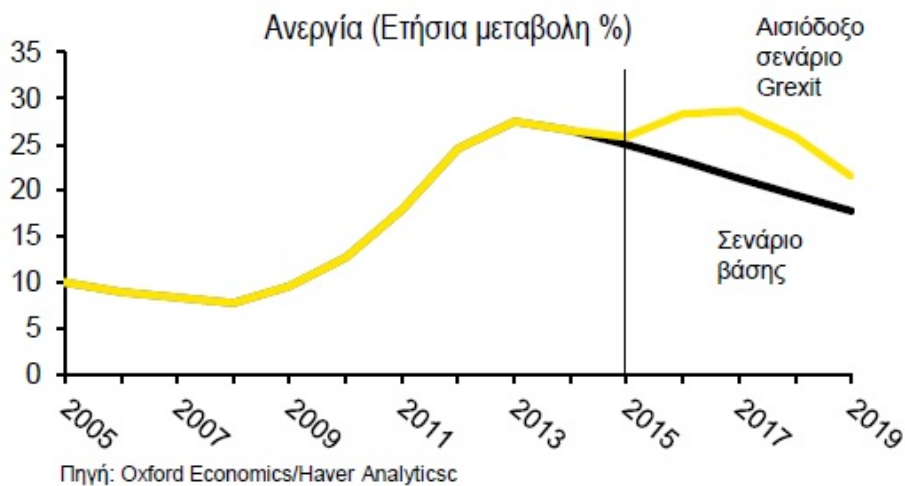
Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ο πληθωρισμός αναμένεται να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 10% και εν συνεχεία θα υπάρξει μια αποκλιμάκωση του όπως παρουσιάζεται και στο διάγραμμα 13. Είναι εμφανής ο κίνδυνος του υπερπληθωρισμού με το μέγεθος του να πλησιάζει ακόμα και το 30% σε περίπτωση μιας χαλαρής νομισματικής πολιτικής με συνεχείς υποτιμήσεις. Είναι βέβαιο όμως ότι όσο και να υπάρξει μείωση του πληθωρισμού στα επόμενα χρόνια, θα είναι πάντα σε επίπεδο υψηλότερο από εκείνου του σεναρίου παραμονής στο ευρώ. Έπειτα από την αποκλιμάκωση του εικάζεται ότι θα σταθεροποιηθεί σε επίπεδα 5% πάνω από τα επίπεδα που θα είναι πριν την αλλαγή νομίσματος.

Διάγραμμα 13 : Ποσοστιαία μεταβολή πληθωρισμού

Η ανεργία προβλέπεται ότι θα παρουσιάζει σταδιακή μείωση, σύμφωνα με το σενάριο βάσης. Σε περίπτωση αλλαγής νομίσματος, ναι μεν αναμένεται να υπάρξει ανάπτυξη της οικονομίας και μείωση της ανεργίας, αλλά η μείωση αυτή αναμένεται να αρχίσει μετά το δεύτερο έτος. Τα πρώτα δυο έτη, λόγω της μείωσης των επενδύσεων και της αύξησης της αβεβαιότητας αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω η ανεργία. Εάν συνυπολογιστούν η αύξηση του πληθωρισμού και η ήδη αυξημένη ανεργία γίνεται εύκολα αντιληπτό πόσο δυσμενείς συνθήκες θα επικρατούν τα πρώτα χρόνια μετά την επιστροφή στη δραχμή.

Όπως είναι ορατό και από το διάγραμμα 14, η ανεργία θα αυξηθεί κατά 5% τα 2 πρώτα έτη και στη συνέχεια ο ρυθμός μείωσης της θα είναι μεγαλύτερος από ότι, στο σενάριο βάσης. Μετά το 2019, αναμένεται η ανεργία να είναι σε χαμηλότερα επίπεδα σε περίπτωση εξόδου από το ευρώ από ότι, σε περίπτωση παραμονής σε αυτό καθώς ήδη με την είσοδο στο έτος θα έχει μειωθεί κατά 5% σε σχέση με τα επίπεδα που θα είναι πριν την αλλαγή νομίσματος.

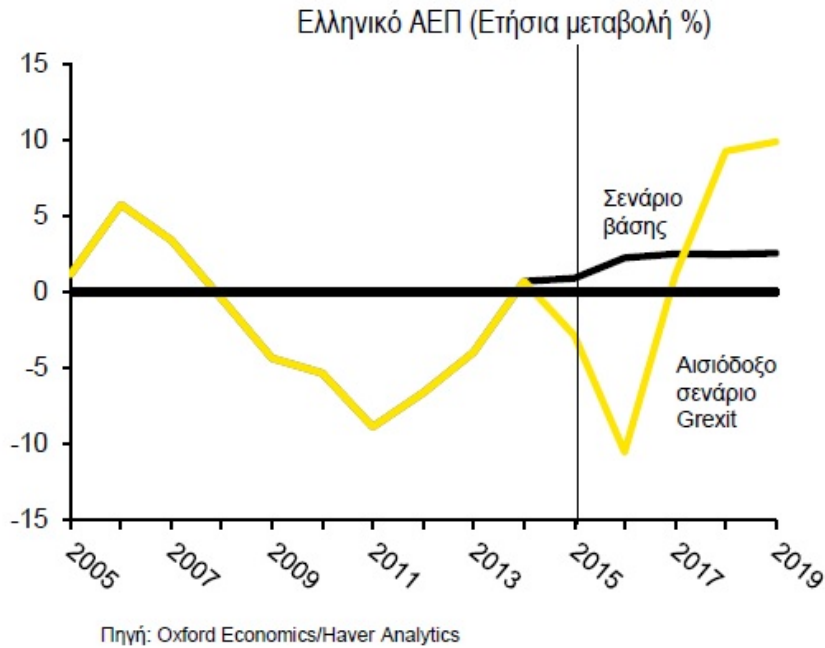

Διάγραμμα 14 : Ετήσια μεταβολή ανεργίας

Κυρίως σκοπός της αλλαγής νομίσματος είναι η οικονομική ανάπτυξη, η οποία αποτιμάται σε όρους ΑΕΠ. Είναι κοινά αποδεκτό ότι η υποτίμηση του νομίσματος θα οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ, όμως αυτό αναμένεται να γίνει μακροπρόθεσμα, αφού περάσει το δύσκολο μεταβατικό στάδιο της αβεβαιότητας και αρχίσει να σταθεροποιείται η κατάσταση.

Σύμφωνα με την έρευνα, η αυξημένη αβεβαιότητα σε συνδυασμό με την πιστωτική συρρίκνωση αναμένεται να προκαλέσουν δραστική μείωση των επενδύσεων η οποία θα φτάσει μέχρι και το 30% τα δυο πρώτα έτη, ενώ θα αρχίσουν να ανακάμπτουν από το τρίτο έτος και μετά, όπως προκύπτει από το διάγραμμα 15.

Ο ταχύς ρυθμός βελτίωσης αναμένεται να διαρκέσει μόνο για δυο χρόνια, ενώ στη συνέχεια η αύξηση του ΑΕΠ θα γίνεται με πιο αργούς ρυθμούς. Αυτό οφείλεται κυρίως στις δομικές αδυναμίες της χώρας και στην περιορισμένη εξαγωγική της δραστηριότητα. Επίσης υπολογίζεται ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ θα μειωθεί στα 11000 ευρώ από 17000 που ήταν το 2014. Συνολικά το ΑΕΠ θα μειωθεί κατά 10% απότομα το πρώτο χρόνο, όμως μετέπειτα αναμένεται αύξηση κατά 20% στα επόμενα 2 έτη όπου η αύξηση θα είναι με εντόνους ρυθμούς. Έπειτα αναμένεται να συνεχιστεί η αύξηση με πιο χαμηλούς ρυθμούς.

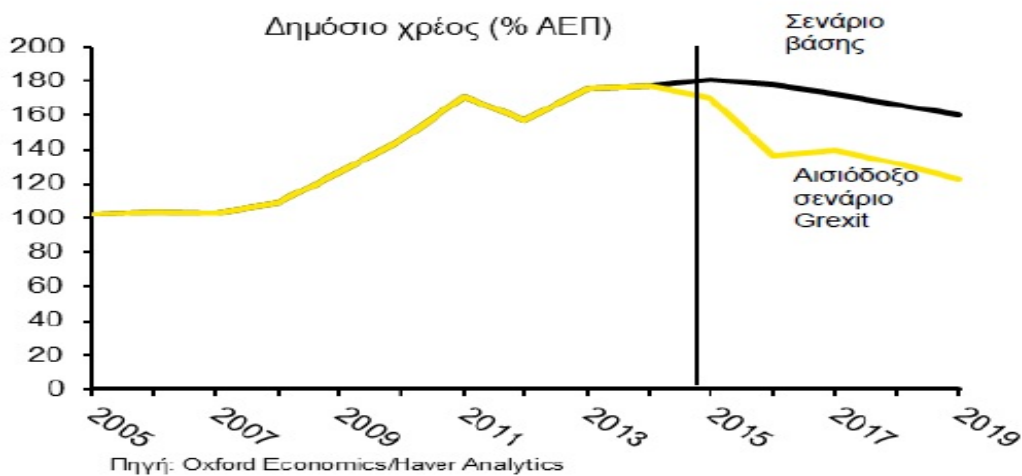

Διάγραμμα 15 : Πρόβλεψη ετήσιας μεταβολής % ΑΕΠ

Σύμφωνα με την έρευνα, ακόμα και στην περίπτωση που οι δανειστές, με σκοπό την ελάφρυνση του χρέους, συμφωνούσαν σε ένα “κούρεμα” του αντίστοιχο της υποτίμησης δηλαδή της τάξης του 50% το χρέος θα παρέμενε άνω του 130% ως ποσοστό του ΑΕΠ. Επομένως προκύπτει το συμπέρασμα ότι το χρέος θα παραμείνει μη βιώσιμο, ακόμα και σε περίπτωση μετατροπής του σε δραχμές, πόσο μάλλον στην περίπτωση που οι δανειστές δεν δεχθούν το “κούρεμα”.

Από τους ερευνητές που ασχολούνται με το θέμα, θεωρείται εξαιρετικά αμφίβολο οι δανειστές να δεχθούν μια τόσο μεγάλη ελάφρυνση χρέους, αλλά ακόμα και στην περίπτωση αποδοχής της ελάφρυνσης το χρέος θα παραμένει σε εξαιρετικά υψηλή επίπεδα σε σχέση με το ΑΕΠ.

Αυτό είναι φανερό και από το διάγραμμα 16, όπου παρατηρείται ουσιαστική μείωση μόνο το πρώτο χρόνο και μετά ο ρυθμός μεταβολής είναι περίπου ίδιος με το σενάριο βάσης. Στην εργασία εικάζεται ότι το δημόσιο χρέος θα μειωθεί αναλογικά του ΑΕΠ λόγω της μεγάλης αύξησης του ΑΕΠ. Σύμφωνα με αυτή την εκτίμηση αναμένεται μετά από 1 έτος το χρέος να είναι στο 130% του ΑΕΠ και μετά από 2 έτη ακόμα να είναι στο 120% του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 16 : Μεταβολή του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ

Από την άλλη πλευρά, οι **Θ.Μαριόλης και Κάτσινος Α.**²⁷¹ [2] αναφέρουν ότι η υποτίμηση σε πραγματικούς όρους θα κυμαίνεται ανάμεσα σε 22,1% με 46,6%, όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ. Στην συγκεκριμένη μελέτη υπολογίζεται η διαχρονική εξέλιξη των τιμών των προϊόντων τα οποία παράγονται από την ελληνική οικονομία, κάνοντας ταυτόχρονα και ορισμένες παραδοχές.

Στην μελέτη υποτίθεται ότι η ονομαστική υποτίμηση της δραχμής θα είναι 50%, οι τεχνικές συνθήκες παραγωγής θα παραμείνουν αμετάβλητες, χωρίς προβλήματα από άλλους παράγοντες αύξησης του πληθωρισμού και η ασκούμενη οικονομική πολιτική θα είναι σε θέση να εξασφαλίσει μια βιώσιμη συναλλαγματική πολιτική.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παραδοχές, γίνεται ο υπολογισμός για 59 διαφορετικές ομάδες εμπορευμάτων οι οποίες αποτελούν και το σύνολο των εγχώρια παραγόμενων αγαθών ομαδοποιημένα.

Τα αποτελέσματα του παρατίθενται στο πίνακα 6, αντλούνται, από το σύνολο των 59 ομάδων εμπορευμάτων, οι 3 ομάδες που θα υποστούν την μεγαλύτερη αύξηση τιμών και οι 3 ομάδες που θα υποστούν την μικρότερη αύξηση. Έχει γίνει μετατροπή της τιμής όλων των εμπορευμάτων (ίση με 100 νομισματικές μονάδες) πριν την υποτίμηση, γεγονός που βοηθάει στην κατανόηση του ποσοστού αύξησης του κάθε εμπορεύματος μετά την υποτίμηση.

²⁷¹ **Μαριόλης Θ. , Κάτσινος Α.** (2011) "Επιστροφή σε υποτιμημένη δραχμή, πληθωρισμός κόστους και διεθνής ανταγωνιστικότητα: μία μελέτη εισροών εκρμών", Praxis. Μαρξιστική Επιθεώρηση Θεωρίας και Πολιτικής, 18 Ιουλίου 2011.

Είναι φυσικό τα εμπορεύματα, τα οποία για την παραγωγή τους χρειάζονται είτε μεγάλες ποσότητες είτε μεγάλης αξίας εισαγόμενες πρώτες ύλες για την κατασκευή τους, να επηρεάζονται περισσότερο από την υποτίμηση. Επομένως όσο μεγαλύτερη είναι η αύξηση των τιμών ενός εμπορεύματος τόσο πιο εξαρτώμενο είναι αυτό από εισαγόμενες πρώτες ύλες ή υπηρεσίες και τόσο μεγαλύτερη πιθανότητα ελλείψεων εμφανίζει.

Όπως είναι φανερό, από το πίνακα 6, φαίνεται ποιά προϊόντα θα υποστούν την μεγαλύτερη αύξηση τιμών (προϊόντα διύλισης πετρελαίου-οπτάνθρακας 36,7%, υπηρεσίες υδάτινων μεταφορών 22,5% και αυτοκίνητα 21,5%) και ποιά την μικρότερη αύξηση (εκπαιδευτικές υπηρεσίες 1,1%, προϊόντα δασοκομίας 0,3% και υπηρεσίες ακινήτων 0,7%) στο σενάριο της υποτίμησης κατά 50%.

Πίνακας 6 : Τα εμπορεύματα με τη μεγαλύτερη και μικρότερη αύξηση τιμών

Ετος	Μεγαλύτερες αυξήσεις τιμών			Μικρότερες αυξήσεις τιμών		
	Οπτάνθρακας προϊόντα διύλισης πετρελαίου και καύσιμα	Υπηρεσίες υδάτινων μεταφορών	Αυτοκίνητα οχήματα ρυμουλκούμενα και ημιρυμουλκούμενα	Εκπαιδευτικές υπηρεσίες	Προϊόντα δασοκομίας και υλοτομίας	Υπηρεσίες που αφορούν ακίνητα
1	136,7	122,5	121,5	101,1	100,3	100,7
2	141,9	130,9	128,3	106,3	103,7	102,8
3	143,4	134,7	132,0	112,1	108,2	105,8
4	144,3	137,1	134,7	117,3	112,9	109,1
5	145,0	138,9	136,7	121,7	117,4	112,6

Πηγή: Μαριόλης Θ. , Κάτσινος Α. (2011)

Τα εμπορεύματα με την μεγαλύτερη αύξηση είναι αυτά τα οποία σχεδόν δεν παράγονται καθόλου εγχώρια αλλά εισάγονται σχεδόν εξολοκλήρου ή υπηρεσίες οι οποίες προσφέρονται με εκτεταμένη χρήση εισερχόμενων πρώτων υλών, όπως για παράδειγμα η μεταφορά εμπορευμάτων με πλοία τα οποία όμως χρησιμοποιούν πετρέλαιο. Μικρότερη αύξηση θα έχουν οι υπηρεσίες που δεν απαιτούν εισαγόμενες πρώτες ύλες και εμπορεύματα τα οποία μπορούν να παραχθούν από την εγχώρια αγορά, χωρίς να έχουν κάποια ιδιαίτερη εξάρτηση από το εξωτερικό. Για παράδειγμα οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες δεν επηρεάζονται άμεσα από την αλλαγή νομίσματος καθώς δεν έχουν κάποια εξάρτηση από το εξωτερικό. Ίσως όμως να αυξηθούν αν επιχειρηθεί βελτίωση της αγοραστικής δύναμης των απασχολούμενων, η οποία θα μειωθεί με την υποτίμηση του νομίσματος.

Στην συνέχεια, εκτιμάται η μεταβολή του ετήσιου πληθωρισμού στα πρώτα πέντε έτη για τρία σενάρια και τα αποτελέσματα παρατίθενται στον πίνακα 7. Εφαρμόζονται τρία διαφορετικά σενάρια όσο αφορά την αισιοδοξία για την διακύμανση του πληθωρισμού. Το πρώτο σενάριο είναι το λιγότερο ευνοϊκό δηλαδή αφορά την περίπτωση με τον υψηλότερο πληθωρισμό.

Παρατηρούμε ότι, στο πιο ευνοϊκό σενάριο, ο πληθωρισμός μπορεί να προσεγγίσει το 5,31%, ενώ στο χειρότερο θα προσεγγίζει το 9,31%. Η εκτίμηση είναι ότι ανάμεσα σε αυτές τις δυο τιμές θα κυμαίνεται ο πληθωρισμός τον πρώτο χρόνο, ενώ στα επόμενα έτη αναμένεται να παρουσιάσει βελτίωση από χρόνο σε χρόνο και μάλιστα σημαντική. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη μελέτη εικάζεται ότι ο πληθωρισμός μετά από 5 έτη θα είναι από 2,58% στο λιγότερο ευνοϊκό σενάριο έως 0,05% στο πιο ευνοϊκό σενάριο. Συμπεραίνεται ότι η υποτίμηση θα αυξήσει την διεθνή ανταγωνιστικότητα της χώρας κατά 37,2% με 42,4% κατά το πρώτο έτος, βάσει και της αύξησης που αναμένεται να έχει ο πληθωρισμός σε αυτό το έτος.

Πίνακας 7 : Ετήσια μεταβολή του πληθωρισμού για τα τρία διαφορετικά σενάρια

Έτος	Σενάριο 1	Σενάριο 2	Σενάριο 3
1	9,29%	5,31%	5,31%
2	5,96%	3,84%	1,59%
3	4,27%	2,99%	0,51%
4	3,26%	2,44%	0,16%
5	2,58%	2,06%	0,05%

Πηγή: Μαριόλης Θ. , Κάτσινος Α. (2011)

Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι, στο ευνοϊκό σενάριο μετά τον τρίτο χρόνο σχεδόν μηδενίζεται ο πληθωρισμός και επιστρέφει στα επίπεδα που θα ήταν χωρίς αλλαγή νομίσματος.

Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, στην περίπτωση του λιγότερο ευνοϊκού σεναρίου, οι τιμές των εγχώριων προϊόντων θα αυξηθούν κατά 45%-46% σε περίπου 15 με 16 έτη. Όταν η αύξηση των τιμών φτάσει σε τέτοια επίπεδα, θα έχει χαθεί το πλεονέκτημα της υποτίμησης ως προς την διεθνή ανταγωνιστικότητα.

Είναι πιθανό, όταν έρθει η στιγμή που θα έχει χαθεί η κεκτημένη ανταγωνιστικότητα της χώρας από την αλλαγή νομίσματος, να υπάρξει μια σχεδιασμένη νέα υποτίμηση σε πολύ μικρότερο βαθμό από την πρώτη, με σκοπό να ξαναγίνει ανταγωνιστική η χώρα για τα επόμενα χρόνια.

7.1. Αξιολόγηση αποτελεσμάτων των ερευνών

Όσον αφορά την υποτίμηση, οι δυο έρευνες συμφωνούν μεταξύ τους, ότι αρχικά θα γίνει υποτίμηση της τάξης του 50% και εν συνεχεία η υποτίμηση θα κινηθεί στα επίπεδα του 30%. Όμως η εξέλιξη της υποτίμησης, είναι αντίστοιχη των συνθηκών που θα επικρατήσουν. Σε συνθήκες αβεβαιότητας, η υποτίμηση μπορεί να πάρει πολύ μεγάλες

διαστάσεις, όπως συνέβη στην Αργεντινή το 2001 που έφτασε το 385% (κεφάλαιο 2). Επομένως και στη περίπτωση της Ελλάδας, η οποία έχει μειονεκτήματα σε σχέση με την περίπτωση της Αργεντινής (όπως η εξαγωγική βάση και το ύψος του χρέους), οι συνθήκες αβεβαιότητας μπορεί να είναι ακόμα χειρότερες, με την υποτίμηση να είναι πολύ μεγαλύτερη του 50% αντί να μειωθεί.

Ο υπολογισμός από την εργασία 1, για μείωση του **ΑΕΠ** κατά 15% με 20% μπορεί να κριθεί ρεαλιστικός, λαμβάνοντας υπόψη ιστορικά στοιχεία από αντίστοιχες περιπτώσεις άλλων χωρών, αλλά και την μείωση που έχει πραγματοποιηθεί σε αυτόν τα τελευταία χρόνια. Όμως είναι εμφανές, ότι με τον περιορισμό του ΑΕΠ σε αυτής της τάξης μεγέθους, ότι πολλές υπηρεσίες οι οποίες έχουν δεχθεί σοβαρές περικοπές κονδυλίων όλα αυτά τα χρόνια, θα αντιμετωπίσουν κίνδυνο υπολειτουργίας. Επίσης, ο περαιτέρω περιορισμός του ΑΕΠ σε αυτά τα επίπεδα, μπορεί να θεωρηθεί και δείκτης μείωσης του βιοτικού επιπέδου και των δυσκολιών που θα υπάρξουν στις συνθήκες διαβίωσης.

Όσο αφορά τις **εισαγωγές**, σύμφωνα με την 1^η εργασία, μια μείωση της τάξης του 25 % ,θα μπορούσε να θεωρηθεί ρεαλιστική, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του πληθωρισμού, της υποτίμησης και των συνθηκών. Πόσο μάλλον, αν ληφθεί υπόψη και η μεγάλη ποικιλία και ποσότητα αγαθών τα οποία εισάγονται, παρόλο που μπορούν να καλυφθούν από την εγχώρια αγορά. Όμως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ρεαλιστική η πρόβλεψη για επιστροφή του επιπέδου των εισαγωγών στα ίδια επίπεδα με αυτά που θα ήταν σε περίπτωση παραμονής σε ευρώ. Είναι ιδιαίτερα αμφίβολο το γεγονός, ότι με την ύπαρξη ενός πολύ πιο αδύναμου νομίσματος και την ανάγκη για την συγκέντρωση συναλλάγματος τα επίπεδα των εισαγωγών θα είναι τα ίδια με την περίπτωση παραμονής στο ευρώ.

Στην έρευνα της Ernst & Young (εργασία 1^η) υπολογίζεται ότι ακόμα και σε **αποδοχή κούρέματος** κατά 50% από τους δανειστές το χρέος θα είναι 130% του ΑΕΠ και θα παραμείνει μη βιώσιμο. Η υπόθεση αυτή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ρεαλιστική καθώς είναι αδύνατο οι δανειστές να δεχθούν να υπολογίσουν στους ισολογισμούς τους ζημιές τόσο μεγάλης αξίας. Επίσης, σημείο προβληματισμού αποτελεί το σημείο, όπου στην έρευνα αναφέρει, ότι το κούρεμα θα γίνει έπειτα από μια στάση πληρωμών (ενώ αναφέρεται σε συντεταγμένη μετάβαση). Θεωρείται εξαιρετικά αμφίβολο, οι δανειστές σε καθεστώς στάσης πληρωμών να δεχθούν να πραγματοποιηθεί κούρεμα του χρέους. Το σημαντικό σε αυτή την εκτίμηση είναι, ότι με την αλλαγή νομίσματος και την πραγματοποίηση σημαντικού κούρέματος του χρέους αυτό θα παραμείνει μη βιώσιμο.

Όσον αφορά το **πληθωρισμό**, οι δυο εργασίες συμφωνούν στο γεγονός ότι μετά την αρχική αύξηση θα έχει πτωτική τάση. Όμως τα εκτιμώμενα εύρη παρουσιάζουν απόκλιση μεταξύ τους, καθώς η 1^η εργασία υπολογίζει να είναι περίπου στο 10% με ενδεχόμενο να φτάσει μέχρι και το 30% σε περίπτωση συνεχών υποτιμήσεων. Σε αντίθεση στην 2^η υπολογίζεται από 5,31% μέχρι 9,29%. Παρατηρώντας και τις δυο έρευνες καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι συμφωνούν σε ένα ποσοστό περίπου 10% το οποίο μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικό βάσει των υπολοίπων ποσοτικών δεδομένων αλλά και των συνθηκών. Επίσης πιθανότερο,

είναι να προσεγγίσει ακόμα μεγαλύτερες τιμές από το 10% παρά να είναι μικρότερο από αυτό.

Όσον αφορά τις τρεις κατηγορίες εμπορευμάτων με την μεγαλύτερη αύξηση τιμών όπως αναλύεται στην εργασία των Μαριόλη Θ. και Κάτσινου Α. (εργασία 2^η). Η αύξηση κατά 21,5% στις τιμές των οχημάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική, αλλά δεν επηρεάζει άμεσα ούτε την οικονομία της χώρας, αλλά ούτε και τις συνθήκες διαβίωσης. Αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι δεν επηρεάζει άμεσα την παραγωγική δομή της χώρας και τον κλάδο των υπηρεσιών. Επίσης η αύξηση κατά περίπου 1/5 μπορεί να ερμηνευθεί ότι κάποιος ο οποίος άλλαζε το αμάξι του κάθε 5 χρόνια τώρα θα χρειαστεί να αποταμιεύει χρήματα για ένα χρόνο παραπάνω. Τέλος ακόμα και στις περιπτώσεις, όπου κάποιος καταναλωτής ή κάποια επιχείρηση έχει ανάγκη την αγορά οχήματος, η Ελλάδα έχει πολύ μεγάλο αριθμό μεταχειρισμένων οχημάτων προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες που μπορεί να προκύψουν.

Η μεγαλύτερη αύξηση η οποία αναμένεται, είναι στα καύσιμα. Είναι ένας παράγοντας ο οποίος θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, καθώς αυτά αποτελούν την βασική πηγή ενέργειας στον κλάδο της παραγωγής. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το μεγάλο κέρδος από την αλλαγή νομίσματος αναμένεται να είναι η κερδισμένη ανταγωνιστικότητα είναι βαρύνουσας σημασίας το μέγεθος της αύξησης των καυσίμων το οποίο την περιορίζει. Καθώς η υποτίμηση αναμένεται στο 50%, εάν το κόστος παραγωγής παρέμεινε αμετάβλητο και οι επιχειρήσεις οι οποίες κάνουν εξαγωγές διατηρούσαν σταθερές τιμές, τότε αυτές θα διπλασίαζαν το κέρδος τους. Το κόστος παραγωγής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και όχι μόνο από την ενέργεια. Εξαρτάται από το κόστος του εργατικού δυναμικού, το κόστος α' υλών, κ.α. Επομένως μια αύξηση στο κόστος της ενέργειας άμα αυτή είναι στα επίπεδα του 36,7% σύμφωνα με την εργασία ,τότε δεν θα περιορίσει σε σημαντικό βαθμό την κερδισμένη ανταγωνιστικότητα. Ακόμα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η φορολογία στα καύσιμα είναι ιδιαίτερα υψηλή και υπάρχουν περιθώρια μείωσης προκειμένου να καλυφθεί σε ένα βαθμό η συγκεκριμένη αύξηση. Καθώς η κυβέρνηση θα έπρεπε να καλύψει τους φόρους τους οποίους δεν θα συγκεντρώσει σε ενδεχόμενη μείωση της φορολογίας στα καύσιμα μια εναλλακτική σκέψη είναι να αυξήσει τη φορολογία στις κατηγορίες οι οποίες δεν θα υπάρξει αύξηση των τιμών με την αλλαγή νομίσματος.

Η κατηγορία η οποία η αύξηση της αναμένεται να έχει σοβαρές αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις στη χώρα σε περίπτωση στην οποία η πρόβλεψη είναι ακριβής είναι η αύξηση κατά 22,5 % των υπηρεσιών υδάτινων μεταφορών. Η αύξηση αυτή προέρχεται κυρίως από την αύξηση στα καύσιμα και επηρεάζει άμεσα τους δυο σημαντικούς κλάδους εισροής συναλλάγματος στην χώρα οι οποίοι είναι ο τουρισμός και η ναυτιλία. Το συγκεκριμένο ποσοστό θα δημιουργήσει σοβαρά προβλήματα στην συγκέντρωση συναλλάγματος, το οποίο θα είναι απαραίτητο σε καθεστώς εθνικού νομίσματος. Ο τουρισμός θα πληγεί (σε μικρότερο βαθμό) από το γεγονός ότι τα μέσα μεταφοράς θα είναι πιο ακριβά αλλά και οι

τιμές των προϊόντων στα νησιά θα αυξηθούν λόγω του κόστους μεταφοράς. Οι αυξήσεις αυτές θα περιορίσουν σε ένα βαθμό την κερδισμένη ανταγωνιστικότητα στο συγκεκριμένο κλάδο.

Το κύριο συμπέρασμα και από τις δυο εργασίες είναι ότι οι συνθήκες θα είναι ιδιαίτερα δύσκολες για ένα διάστημα περίπου 2 χρόνων (μεταβατικό στάδιο), αλλά στην συνέχεια όλοι οι δείκτες θα βελτιωθούν σημαντικά. Επίσης είναι πολύ σημαντικό, ότι τα συγκεκριμένα μαθηματικά μοντέλα δεν μπορούν να υπολογίσουν τον ανθρώπινο παράγοντα, ο οποίος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο με αποτέλεσμα να μπορεί να υπάρχουν και σοβαρές αποκλίσεις στους υπολογισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η εναλλακτική πρόταση του διπλού νομίσματος για την Ελλάδα

8.1 Η περίπτωση του διπλού νομίσματος για την Ελλάδα

Η επιλογή του διπλού νομίσματος εφαρμόζεται συνήθως από χώρες οι οποίες αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα εκπλήρωσης των υποχρεώσεών τους και παράλληλα δεν μπορούν να εκδώσουν δικό τους νόμισμα. Η Ελλάδα δεν μπορεί να τυπώνει δικό της νόμισμα καθώς αποτελεί μέλος της Ευρωζώνης και παράλληλα αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα ρευστότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες που επικρατούν στην χώρα αυτή η εναλλακτική επιλογή εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Πιο συγκεκριμένα η χώρα θα μπορεί να διατηρήσει το ευρώ αλλά παράλληλα να τυπώσει και δικό της εθνικό νόμισμα και να υπάρξει ταυτόχρονη κυκλοφορία των δυο νομισμάτων.

Η επιλογή αυτή μπορεί να αφορά ένα μεταβατικό στάδιο μέχρι τη στιγμή που η χώρα τυπώσει επαρκή ποσότητα από το νέο εθνικό νόμισμα, σε περίπτωση οριστικής αλλαγής νομίσματος (όπως αναφέρεται στην ενότητα 6.3)²⁷² [105]. Επίσης θα μπορούσε να αποτελέσει μια προσωρινή λύση μέχρι να γίνει βιώσιμο το ελληνικό χρέος και να υπάρξει βελτίωση στο ρυθμό ανάπτυξης. Έπειτα μπορεί να καταργηθεί και το ευρώ να αποτελεί το μοναδικό νόμισμα²⁷³ [104].

Η ανάγκη για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας (η οποία δεν έχει επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό με την εσωτερική υποτίμηση και τα μέτρα λιτότητας όπως αναλύεται στο κεφάλαιο 6.7.2) αλλά και τα σημαντικά προβλήματα ρευστότητας, σε συνδυασμό με την δυσκολία και τους κινδύνους της εξόδου από το ευρώ οδήγησαν στην αναζήτηση μιας ενδιάμεσης λύσης.

Ένας ακόμα λόγος είναι, η θέληση και η αναγκαιότητα για ανάκτηση της εθνικής κυριαρχίας με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη και την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης με ταυτόχρονη όμως και την ύπαρξη της αναγκαιότητας για παραμονή στην Ευρωζώνη.

Επίσης μια παράμετρος η οποία συντέλεσε στην αναζήτηση αυτής της λύσης ήταν ότι, η πλειοψηφία του ελληνικού λαού ήθελε την παραμονή στο ευρώ χωρίς όμως να θέλει αυτό να συμβεί με τα μέτρα λιτότητας του προγράμματος στήριξης²⁷⁴ [117].

Ακόμα ένας παράγοντας ο οποίος οδήγησε στην εύρεση και υποστήριξη της πρότασης του διπλού νομίσματος είναι η θεωρία πολλών οικονομολόγων, ότι η λύση αλλαγής νομίσματος

---

²⁷² **Jorg Haas** (2015), "Grexit? Beware of Slippery Slopes", Jacques Delors Institut, Policy Paper 126, Berlin.

²⁷³ **Thomas Mayer** (2015), "A Parallel currency for Greece", Centre for European Policy Studies, https://www.ceps.eu/system/files/No4_TM%20Parallel%20Currency_0.pdf

²⁷⁴ **Deutsche Bank** (2012), "The Geuro : A parallel currency for Greece? " <https://domicods.files.wordpress.com/2013/03/94526659-g-euro-db.pdf>

θα έχει ιδιαίτερα επίπονες οικονομικές επιπτώσεις στην Ελλάδα αλλά και σε ολόκληρη την Ευρωζώνη²⁷⁵ [116].

Η χρήση διπλού εθνικού νομίσματος εφαρμόζεται στην Κούβα από το 1994 μέχρι και σήμερα. Το ένα είναι το κουβανικό πέσο (CUP) και το άλλο είναι το συναλλαγματικό μετατρέψιμο πέσο (CUC) του οποίου η ισοτιμία είναι συνδεδεμένη με το αμερικάνικο δολάριο²⁷⁶ [120].

Οι εγχώριες συναλλαγές πραγματοποιούνται στο κουβανικό πέσο ενώ παράλληλα συναλλαγές σε τομείς όπως οι εισαγωγές και ο τουρισμός γίνονται στο συναλλαγματικό πέσο.

Η ισοτιμία του μετατρέψιμου πέσο με το δολάριο είναι περίπου 1:1 και του CUC/CUP είναι 1/25²⁷⁷ [120].

Η κυβέρνηση της Κούβας έχει ανακοινώσει από το 2013 ότι θα καταργήσει το διπλό νόμισμα, χωρίς όμως να το έχει κατορθώσει ακόμα²⁷⁸ [120]. Αυτό καταδεικνύει ότι από την στιγμή που υιοθετηθεί το διπλό νόμισμα η κατάργησή του δεν είναι εύκολη υπόθεση.

8.1.1 Τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη της κυκλοφορίας παράλληλου νομίσματος

Η Ελλάδα σε περίπτωση κυκλοφορίας παράλληλου νομίσματος θα μπορέσει να **βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα των τιμών** της μέσω της μεγάλης υποτίμησης του νέου νομίσματος σε σχέση με το ευρώ. Σημαντική παράμετρο αποτελεί το γεγονός ότι η κερδισμένη ανταγωνιστικότητα θα μπορεί να επιτευχθεί εντός της ευρωζώνης²⁷⁹ [117].

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, ένα πολύ μεγάλο μέρος των μισθών, των υπηρεσιών και αγαθών θα πληρώνονται με τα υποτιμημένα Geuro (ο όρος χρησιμοποιείται για το παράλληλο νόμισμα στην συγκεκριμένη έρευνα) και το συνολικό κόστος παραγωγής αγαθών θα μειωθεί. Επομένως οι επιχειρήσεις που απασχολούνται με τον εξαγωγικό κλάδο θα έχουν την δυνατότητα μείωσης των τιμών τους και με αυτό τον τρόπο θα αυξηθεί και η διεθνής ανταγωνιστικότητά τους²⁸⁰ [117].

Η βελτίωση που μπορεί να προσφέρει στην **ρευσιτότητα** της χώρας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα ώστε να υπάρξει αναζωογόνηση των επιχειρήσεων και των επενδύσεων. Η

---

²⁷⁵ Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza (2014), "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy", Levy Economics Institute of Bard College, http://www.levyinstitute.org/pubs/sa_2_14.pdf

²⁷⁶ Marc Frank (2015), "Cuba likely to end dual currency system", Financial Times, <https://www.ft.com/content/b34fd7b8-fb12-11e4-9aed-00144feab7de>

²⁷⁷ Marc Frank (2015), ο.π., "Cuba likely to end dual currency system".

²⁷⁸ Marc Frank (2015), ο.π., "Cuba likely to end dual currency system".

²⁷⁹ Deutsche Bank (2012), ο.π., "The Geuro : A parallel currency for Greece? "

²⁸⁰ Deutsche Bank (2012), ο.π., "The Geuro : A parallel currency for Greece? "

κυκλοφορία χρήματος θα αυξηθεί, καθώς θα υπάρχει στην αγορά περισσότερη ποσότητα χρημάτων (συνδυασμός ευρώ και Geuro) με αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης²⁸¹ [104].

Η αύξηση των επενδύσεων και της κινητικότητας στην αγορά δημιουργεί αύξηση των θέσεων εργασίας. Επομένως πιθανόν με τις υπάρχουσες συνθήκες το παράλληλο νόμισμα να συντελέσει στην μείωση της ανεργίας.

Όσο αφορά το κομμάτι της ρευστότητας, είναι εξίσου σημαντικό το γεγονός ότι η χώρα θα διαθέτει συνάλλαγμα σε ευρώ για να μπορεί να καλύπτει τις δανειακές τις υποχρεώσεις. Αυτό είναι ένα σημαντικό πλεονέκτημα του παράλληλου νομίσματος έναντι της αλλαγής νομίσματος, όπου η συγκέντρωση συναλλάγματος από την Κυβέρνηση θα είναι ιδιαίτερα δύσκολη.

Με αυτό τον τρόπο η Ελλάδα θα ανακτήσει **μερικώς την εθνική κυριαρχία της**, καθώς θα μπορεί να καθορίζει την νομισματική πολιτική της όσο αφορά το παράλληλο νόμισμα αλλά και την δημοσιονομική σε συνεργασία με την ΕΕ. Προϋπόθεση είναι να γίνουν ορισμένες παραχωρήσεις προκειμένου να εξασφαλίσει τη συγκατάθεση των εταίρων²⁸² [104]. Η κυβέρνηση θα μπορεί να ελέγχει τη ποσότητα του νέου χρήματος στην αγορά βάσει της νομισματικής πολιτικής που θα χρειάζεται να ακολουθεί, ανάλογα με τις συνθήκες.

Επίσης θα μπορεί να περιορίσει τα μέτρα λιτότητας τα οποία ούτως η άλλως δεν έχουν βοηθήσει στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και να σχεδιάσει μια πιο επεκτατική δημοσιονομική πολιτική με στόχο την οικονομική ανάπτυξη^{283 284} [109,116]. Η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική θα μπορεί να εφαρμοστεί χωρίς παράλληλα να αυξάνεται το χρέος, καθώς αυτή θα πραγματοποιείται με το παράλληλο νόμισμα.

Σε περίπτωση εφαρμογής μιας επιτυχημένης δημοσιονομικής πολιτικής η χώρα θα μπορούσε να έχει αρκετά θετικά αποτελέσματα. Αυτά αφορούν την αύξηση των εσόδων από φόρους και ίσως την μείωση του χρέους αναλογικά του ΑΕΠ λόγω της αυξημένης δυνατότητας εξυπηρέτησης του αλλά και του στόχου για αύξηση του ΑΕΠ μέσω της επιθυμητής ανάπτυξης²⁸⁵ [109].

Εφαρμόζοντας επεκτατική δημοσιονομική πολιτική έχει ως επακόλουθο την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας άμεσα στον δημόσιο τομέα αλλά και έμμεσα στον ιδιωτικό. (όπως αναφέρεται στην ενότητα 4.3).

---

²⁸¹ Thomas Mayer (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece".

²⁸² Thomas Mayer (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece".

²⁸³ Rob Parenteau (2013), "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro", <https://www.creditwritedowns.com/2015/02/tax-anticipation-notes-timely-alternative-financing-instrument-greece.html>

²⁸⁴ Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza (2014), ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy".

²⁸⁵ Rob Parenteau (2013), ο.π., "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro".

Ένα ακόμα σημαντικό πλεονέκτημα που παρουσιάζει το παράλληλο νόμισμα έναντι της αλλαγής με νέο νόμισμα, είναι ότι η διαδικασία κυκλοφορίας δεν έχει προβλήματα χρονικού περιορισμού. Η έκδοση και κυκλοφορία του νέου νομίσματος μπορεί να γίνει σταδιακά (αδύνατο στην αλλαγή νομίσματος) καθώς η αγορά θα μπορεί να συνεχίσει να λειτουργεί κανονικά με ευρώ και παράλληλα σταδιακά να εισάγεται αυξανόμενη ποσότητα του παράλληλου νομίσματος.

Επίσης με το παράλληλο νόμισμα η Ελλάδα παραμένει μέλος της Ευρωζώνης κάτι το οποίο θα είναι αδύνατο με την αλλαγή νομίσματος. Η χώρα με την ύπαρξη του παράλληλου νομίσματος θα έχει την δυνατότητα μετά την περιορισμένη διάρκεια εφαρμογής του να το αποσύρει και να παραμείνει πλήρες μέλος της Ευρωζώνης και κατεπέκταση και της ΕΕ. Με την αλλαγή νομίσματος η Ελλάδα θα είναι εκτός Ευρωζώνης και ΕΕ, με την πιθανότητα επανένταξης της να είναι μηδαμινή.

8.1.2 Τα μειονεκτήματα και οι κίνδυνοι του παράλληλου νομίσματος

Με την χρησιμοποίηση του παράλληλου νομίσματος αναμένεται να υπάρξει σε σημαντικό βαθμό υποτίμηση κατά την διάρκεια της κυκλοφορίας του. Αυτό οφείλεται κυρίως σε δυο λόγους.

Ο πρώτος λόγος αφορά το γεγονός ότι οι πολίτες θα προτιμούν τα ευρώ έναντι του παράλληλου νομίσματος με αποτέλεσμα να μην θέλουν να τα έχουν στην κατοχή τους και να διαπραγματεύονται την ανταλλαγή τους σε χαμηλότερες τιμές από την ονομαστική τους αξία²⁸⁶ [108].

Ο δεύτερος λόγος αφορά το γεγονός ότι οι αυξημένες κρατικές υποχρεώσεις πιθανόν να οδηγήσουν στην συνεχώς αυξανόμενη κυκλοφορία παράλληλου νομίσματος και ανεξέλεγκτη έκδοση του. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα όσο πιο πολλά νομίσματα εκδίδονται τόσο περισσότερο να υποτιμάται η αξία τους.

Επομένως η αξία του νέου νομίσματος θα υποχωρήσει σε μεγάλο βαθμό έναντι του ευρώ, ανάλογα με το μέγεθος της υποτίμησης βάσει των παραμέτρων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Αυτό θα έχει σαν επακόλουθο την μείωση της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Το μέγεθος και ο έλεγχος του πληθωρισμού αποτελούν σημαντικό κίνδυνο και πρόβλημα στην εισαγωγή του παράλληλου νομίσματος.

Η Κεντρική Τράπεζα Ελλάδας θα είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο του επιπέδου του πληθωρισμού καθώς και για την δημιουργία συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης στις περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει κίνδυνος υπερπληθωρισμού. Οι συγκεκριμένες

---

²⁸⁶ **Anil Kashyap** (2015), "A Primer on the Greek Crisis: the things you need to know from the start until now", University of Chicago, Booth School of Business.

διαδικασίες θα γίνονται υπό την παρακολούθηση και την βοήθεια και του ΔΝΤ αλλά και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας^{287 288} [106,109].

Ένας σημαντικός κίνδυνος είναι το ευρώ να αντικατασταθεί από το νέο νόμισμα σε όλες τις συναλλαγές και να υπάρξει έλλειψη ευρώ στην αγορά. Σύμφωνα με τον νόμο του Thomas Gresham το κακό νόμισμα διώχνει το καλό. Ο νόμος αυτός βρίσκει εφαρμογή σε οικονομίες που χρησιμοποιούν διπλό νόμισμα καθώς οι συναλλασσόμενοι προσπαθούν να χρησιμοποιούν το κακό νόμισμα προκειμένου να αποταμιεύουν ή να εξάγουν το καλό²⁸⁹ [118].

Ο οικονομικός αυτός νόμος λειτουργεί όπου κυκλοφορούν παράλληλα δύο ή περισσότερα νομίσματα, οπότε οι συναλλασσόμενοι προσπαθούν κατά τη συναλλαγή τους να χρησιμοποιήσουν το κακό νόμισμα (το οποίο έχει υποτιμητικές τάσεις), εφόσον είναι αυτό δυνατόν από τις συνθήκες της αγοράς ή από το νόμο, οπότε το καλό νόμισμα είτε αποταμιεύεται ,είτε εξάγεται.

Αυτό αποτυπώνεται και ιστορικά στο κεφάλαιο 1, όπου την εποχή του διμεταλλισμού στην Ελλάδα, όταν επιτράπηκε η νόμιμη κυκλοφορά αδύναμων ξένων νομισμάτων (κακό χρήμα), οι κάτοχοι τους χρησιμοποιούσαν μόνο αυτά και αποταμίευαν τις δραχμές (καλό χρήμα) που ήταν σε αργυρό και χρυσό.

Στην περίπτωση εφαρμογής καθεστώτος περιορισμένης μετατρεψιμότητας από παράλληλο νόμισμα σε ευρώ και σε συνδυασμό με πιθανό μη σχεδιασμό από τη κυβέρνηση προκειμένου να μπορούν όλοι οι συναλλασσόμενοι να έχουν πρόσβαση στο ευρώ, πιθανότατα να δημιουργηθεί μια μαύρη αγορά.

Τότε το νόμισμα αυτό θα είχε δύο τιμές, την ονομαστική και αυτή της μαύρης αγοράς. Όσοι δεν θα έχουν πρόσβαση στο ευρώ και θα έχουν στην κατοχή τους παράλληλο νόμισμα, όταν θα χρειάζεται να καλύψουν υποχρεώσεις σε ευρώ θα τα ανταλλάσουν με ιδιώτες. Σε κάποιες περιπτώσεις οι ιδιώτες θα εκμεταλλεύονται την ανάγκη και θα προμηθεύονται το παράλληλο νόμισμα σε αξία μικρότερη της ονομαστικής του.

Η ύπαρξη μαύρης αγοράς ίσως να δημιουργήσει δυο σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις. Η μια αφορά το γεγονός ότι, οι κάτοχοι του παράλληλου νομίσματος θα επιλέγουν να εξοφλούν τους φόρους τους με το παράλληλο νόμισμα και όχι με ευρώ, καθώς στις συναλλαγές με το κράτος η αξία του παράλληλου νομίσματος θα είναι η ονομαστική. Ο κίνδυνος που προκύπτει είναι να υπάρχει συνεχώς συγκέντρωση φόρων στο παράλληλο νόμισμα και να μην μπορεί η κυβέρνηση να συγκεντρώσει την απαραίτητη ποσότητα συναλλάγματος προκειμένου να μπορεί να εξυπηρετεί τις δανειακές δόσεις.

---

²⁸⁷ **Wolfgang Richter & Carlos Adadi & Rafael Borda**, (2013), ο.π., "Euro or Drachma, or Both? A Temporary Parallel Currency Concept".

²⁸⁸ **Rob Parenteau** (2013), ο.π., "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro".

²⁸⁹ **Richard Dutu & Ed Nosal & Guillaume Rocheteau**, (2005), "The Tale of Gresham's Law", Research Department of the Federal Reserve Bank of Cleveland.

Η δεύτερη επίπτωση αφορά το γεγονός ότι το παράλληλο νόμισμα καθώς θα δέχεται υποτιμητικές τάσεις η ύπαρξη μαύρης αγοράς θα διογκώνει αυτές τις πιέσεις οδηγώντας στην επιτάχυνση της υποτίμησης.

Ένα πολύ σημαντικό μειονέκτημα του εγχειρήματος είναι ότι, **ποτέ σε αντίστοιχες συνθήκες δεν έχει ξαναπραγματοποιηθεί** εισαγωγή παράλληλου νομίσματος. Είναι γεγονός ότι ενώ υπάρχουν ιστορικά παραδείγματα, υπάρχουν δυο σημαντικές διαφορές με τις άλλες περιπτώσεις.

Ποτέ δεν εφαρμόστηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα με σκοπό την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και δεν μπορούμε να γνωρίζουμε εάν είναι εφικτό σαν προοπτική. Επίσης ποτέ ξανά δεν έχει εφαρμοστεί εντός μιας νομισματικής ένωσης καθεστώς παράλληλου νομίσματος²⁹⁰ [106].

8.1.3 Η ισοτιμία των δυο νομισμάτων

Το πρώτο βήμα για την εισαγωγή ενός παράλληλου νομίσματος είναι ο καθορισμός της ισοτιμίας ανάμεσα στα δυο νομίσματα. Η διαχείριση του νέου νομίσματος θα γίνεται από την Κεντρική Τράπεζα της χώρας (με τη συγκατάθεση της ΕΚΤ), η οποία θα πρέπει να ορίσει και την ισοτιμία έναντι του ευρώ.

Ο ρυθμός τύπωσης του νέου νομίσματος ο οποίος θα ορίζει σε μεγάλο βαθμό τις διαβαθμίσεις της ισοτιμίας κατά την διάρκεια της κυκλοφορίας του, θα καθορίζεται από τη Κεντρική Τράπεζα της χώρας με την σύμφωνη γνώμη της ΕΚΤ²⁹¹ [106].

Οι περισσότεροι επιστήμονες που έχουν ερευνήσει τη συγκεκριμένη προοπτική υποστηρίζουν ότι, το νέο εθνικό νόμισμα θα είναι αρχικά ίσης αξίας με το ευρώ (κυρίως για πρακτικούς λόγους) αλλά θα χρησιμοποιείται μόνο για εγχώριες συναλλαγές. Στη συνέχεια είναι βέβαιο ότι λόγω των υποτιμητικών τάσεων το παράλληλο νόμισμα θα έχει μικρότερη αξία από το ευρώ^{292 293 294} [103,104,116]. Επομένως όλες οι συναλλαγές θα μπορούν να πραγματοποιούνται είτε στο ένα είτε στο άλλο νόμισμα ή ακόμα και σε έναν οποιοδήποτε συνδυασμό και των δυο νομισμάτων μαζί²⁹⁵ [116].

²⁹⁰ **Wolfgang Richter & Carlos Adadi & Rafael Borda**, (2013), ο.π., "Euro or Drachma, or Both? A Temporary Parallel Currency Concept".

²⁹¹ **Wolfgang Richter & Carlos Adadi & Rafael Borda**, (2013), ο.π., "Euro or Drachma, or Both? A Temporary Parallel Currency Concept".

²⁹² **Claude Hillinger** (2015), " From TEXIT to GREXIT?– Quo Vadis Hellas?", real-world economics review, issue no 70

²⁹³ **Thomas Mayer** (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece".

²⁹⁴ **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014), ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy"

²⁹⁵ **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014), ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy"

Η υποτίμηση θα μπορούσε να είναι πολύ μεγάλη της τάξης του 50% και έπειτα μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, να ενισχυθεί η αξία του Geuro (ονομασία παράλληλου νομίσματος στην συγκεκριμένη έρευνα) έναντι του ευρώ.²⁹⁶ [117].

Καθώς θα μειώνεται η διαφορά στην ισοτιμία ανάμεσα στα δυο νομίσματα τόσο πιο πιθανή θα είναι η επιστροφή μόνο στο ευρώ. Όταν η Ελλάδα αυξήσει την παραγωγή και την ζήτηση θα μπορεί να περιορίσει την τύπωση του παράλληλου νομίσματος. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα να αρχίσει η ισοτιμία να πλησιάζει το 1:1 ώστε να μπορεί να αγοράσει τα Geuro με ευρώ και αυτό θα είναι πάλι το μοναδικό νόμισμα²⁹⁷ [104].

Και για τις δυο περιπτώσεις καθώς το νέο νόμισμα θα χρησιμοποιείται ο περιορισμός ότι θα είναι μόνο για εγχώριες συναλλαγές αλλά και το γεγονός ότι πιθανότατα να υπάρχει αυξημένη τύπωση και κυκλοφορία σε μεγάλη ποσότητα στην αγορά ίσως κατά την διάρκεια της κυκλοφορίας του θα δέχεται υποτιμητικές τάσεις.

8.1.4 Το σύστημα μετατροπής των δυο νομισμάτων

Η ισοτιμία ανάμεσα στα δυο νομίσματα θα επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό και από την παράμετρο αν θα είναι ελεύθερα μετατρέψιμο το παράλληλο νόμισμα σε ευρώ και το αντίστροφο ή αν θα υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί.

Στην περίπτωση που είναι **ελεύθερα μετατρέψιμο** το νέο νόμισμα θα είναι πιο αξιόπιστο και θα δέχεται σημαντικά λιγότερες πιέσεις υποτίμησης από ότι σε αντίθετη περίπτωση²⁹⁸ [116]. Επομένως η ελεύθερη μετατρεψιμότητα του θα συντελέσει στην διατήρηση της αξίας του Geuro κοντά σε αυτή του ευρώ.

Καθώς τα Geuro θα χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για εσωτερικές συναλλαγές, για την αγορά εισαγόμενων προϊόντων θα χρειάζεται να γίνεται μετατροπή από Geuro σε ευρώ στην αντίστοιχη κάθε φορά ισοτιμία²⁹⁹. [117] Επομένως, είναι σημαντικό οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις να μπορούν να μετατρέπουν τα Geuro σε ευρώ, διότι σε αντίθετη περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος να υπάρξει ένα μέρος της αγοράς που δεν θα έχει πρόσβαση σε εισαγόμενα προϊόντα.

Ταυτόχρονα όμως θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι σε περίπτωση όπου οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις θα έχουν δικαίωμα ελεύθερης μετατρεψιμότητας, θα μετατρέπουν απευθείας όσα Geuro έχουν στην κατοχή τους (το Geuro και πάλι θα έχει υποτιμητικές τάσεις σε μικρότερο βαθμό) και θα αποταμιεύουν τα ευρώ. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα

²⁹⁶ Deutsche Bank (2012), ο.π., "The Geuro : A parallel currency for Greece? "

²⁹⁷ Thomas Mayer (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece".

²⁹⁸ Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza (2014), ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy".

²⁹⁹ Deutsche Bank (2012), ο.π., "The Geuro : A parallel currency for Greece? "

να δημιουργείται δυσκολία στην κυβέρνηση στην συγκέντρωση φόρων σε ευρώ με σκοπό την εκπλήρωση των δανειακών υποχρεώσεων.

Το καθεστώς **περιορισμένης μετατρεψιμότητας** έχει δυο σημαντικά πλεονεκτήματα σε σύγκριση με την ελεύθερη. Καταρχάς στην περίπτωση στην οποία τα Geuro αντικαταστήσουν στην αγορά τα ευρώ σε μεγάλο βαθμό θα περιοριστεί σημαντικά η εκροή συναλλάγματος καθώς τα Geuro θα αφορούν εγχώριο νόμισμα³⁰⁰ [116]. Τα Geuro θα χρησιμοποιούνται μόνο για εγχώριες συναλλαγές μέχρι να επιστρέψουν στο κράτος με τη μορφή φόρου, αυξάνοντας παράλληλα την εγχώρια ζήτηση³⁰¹ [103].

Οι έχοντες αυτά στην κατοχή τους χρησιμοποιώντας τα θα αγοράζουν εγχώρια προϊόντα, περιορίζοντας έτσι σε ένα βαθμό τις εισαγωγές. Αυτό θα εμφανιστεί και στο εμπορικό ισοζύγιο το οποίο αναμένεται να βελτιωθεί.

Στην περίπτωση στην οποία η μετατροπή από το παράλληλο νόμισμα σε ευρώ δε είναι ελεύθερη, η κυβέρνηση θα πρέπει να κατοχυρώσει ότι θα εισπράττει το παράλληλο νόμισμα στην ονομαστική του αξία προκειμένου να ελέγξει τις τάσεις υποτίμησης. Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να είναι μετατρέψιμο τουλάχιστον από ευρώ σε παράλληλο νόμισμα κυρίως για πρακτικούς λόγους³⁰² [116].

Επίσης, σε περίπτωση που αποφασιστεί να μην είναι μετατρέψιμο το παράλληλο νόμισμα σε ευρώ, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υπάρχει νομοθεσία για τις συναλλαγές και του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Αυτό πρέπει να συμβεί, προκειμένου να πραγματοποιούνται με τέτοιο τρόπο (π.χ. συνδυασμό και των δυο) ώστε όλοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση στο ευρώ.

Όσον αφορά τον συνδυασμό των δυο νομισμάτων, αυτός θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με τον ορισμό ενός ποσοστού του κάθε νομίσματος (με ορισμό minimum) σε κάθε συναλλαγή. Για παράδειγμα άμα η κυβέρνηση ορίσει μια αναλογία κρατικών πληρωμών κατά 80% σε ευρώ και 20% σε παράλληλο νόμισμα ταυτόχρονα θα αυξήσει τις κρατικές δαπάνες κατά 20%^{303 304} [103,116].

---

³⁰⁰ **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014), ο.π, "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy"

³⁰¹ **Claude Hillinger** (2015), ο.π., "From TEXIT to GREXIT?– Quo Vadis Hellas?".

³⁰² **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014), ο.π, "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy"

³⁰³ **Claude Hillinger** (2015), ο.π., "From TEXIT to GREXIT?– Quo Vadis Hellas?".

³⁰⁴ **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014), ο.π, "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy"

8.1.5 Οι απαραίτητες ενέργειες για την ομαλή κυκλοφορία του παράλληλου νομίσματος

Αρχικά η κυβέρνηση θα αρχίσει να εκδίδει ΙΟΥ και να τα δίνει αντί ευρώ σε όσους χρωστάει χρήματα. Εν συνεχεία καθώς αυτά θα είναι διαπραγματεύσιμα σε δευτερογενή αγορά θα τα ανταλλάσουν μεταξύ τους οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί το παράλληλο νόμισμα το Geuro³⁰⁵ [117].

Η κυβέρνηση της χώρας είναι απαραίτητο να μεριμνήσει προκειμένου να μπορεί να εξασφαλίσει τα απαραίτητα έσοδα σε ευρώ. Αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμος παράγοντας προκειμένου να έχει την δυνατότητα να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της ως προς τους δανειστές και να μην υπάρχει ο κίνδυνος της χρεοκοπίας³⁰⁶ [104].

Αυτό, θα μπορούσε να επιτευχθεί με την μέθοδο που αναφέρθηκε προηγουμένως (στην ενότητα για την μετατρεψιμότητα) για τις συναλλαγές. Δηλαδή, αυτές να πραγματοποιούνται με προκαθορισμένο minimum ποσοστό από τα δυο νομίσματα. Αυτό μπορεί να ισχύσει και για την συγκέντρωση φόρων προκειμένου να μην υπάρξει πρόβλημα με την εξυπηρέτηση του χρέους.

Είναι απαραίτητο να συμφωνήσουν η ελληνική κυβέρνηση σε συνεργασία με την ΤτΕ και την ΕΚΤ για πόσο καιρό και με ποια κριτήρια θα υπάρχει το σύστημα με το παράλληλο νόμισμα. Επίσης πρέπει να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί μια στρατηγική εξόδου για την μετατροπή του παράλληλου νομίσματος σε ευρώ σε μια προκαθορισμένη μελλοντική ημερομηνία³⁰⁷ [116].

Το παράλληλο νόμισμα θα έχει συγκεκριμένη περιορισμένη χρονική διάρκεια και μετά το ευρώ θα είναι πάλι το μοναδικό νόμισμα που θα χρησιμοποιείται^{308 309} [104,106]. Για αυτό το λόγο οι καταθέσεις δεν θα πρέπει να μετατραπούν σε παράλληλο νόμισμα αλλά να παραμείνουν σε ευρώ³¹⁰ [104].

Μια άλλη εκδοχή θα ήταν η κυβέρνηση να μεριμνήσει προκειμένου οι τράπεζες να ανοίξουν για όλους τους τραπεζικούς λογαριασμούς σε ευρώ ένα παράλληλο λογαριασμό στο νέο νόμισμα. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η ελεύθερη χρήση του νέου νομίσματος, χωρίς να χρειάζεται να γίνεται μετατροπή κάθε φορά από το ένα νόμισμα στο άλλο³¹¹ [103].

Το κοινό σημείο και των δυο εκδοχών είναι, ότι πρέπει να ξεκαθαριστεί, ότι οι υποχρεώσεις και τα περιουσιακά στοιχεία στα οποία η τιμή τους ήταν καθορισμένη πριν την εισαγωγή

³⁰⁵ Deutsche Bank (2012), ο.π., "The Geuro : A parallel currency for Greece? "

³⁰⁶ Thomas Mayer (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece".

³⁰⁷ Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza (2014), ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy"

³⁰⁸ Thomas Mayer (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece",

³⁰⁹ Wolfgang Richter & Carlos Adadi & Rafael Borda, (2013), ο.π., "Euro or Drachma, or Both? A Temporary Parallel Currency Concept".

³¹⁰ Thomas Mayer (2015), ο.π., "A Parallel currency for Greece"

³¹¹ Claude Hillinger (2015), ο.π., " From TEXIT to GREXIT?– Quo Vadis Hellas?".

του παράλληλου νομίσματος η αξία τους θα παραμείνει σε ευρώ. Επομένως και οι τραπεζικές καταθέσεις που βρίσκονται σε ευρώ θα παραμείνουν σε ευρώ^{312 313} [106],[116].

Το παραπάνω είναι σημαντικός παράγοντας προκειμένου να μην υπάρξει αναστάτωση στην αγορά με την εισαγωγή του παράλληλου νομίσματος και να αποφευχθεί η τάση φυγής καταθέσεων.

Οι συμβάσεις στον ιδιωτικό τομέα αφορούν ακόμα μια ειδική περίπτωση η οποία θα πρέπει να υπάρξει σχεδιασμός. Καθώς το ευρώ θα παραμείνει σε κυκλοφορία, οι συμβάσεις οι οποίες είναι ήδη όλες σε ευρώ δεν είναι απαραίτητο να τροποποιηθούν. Υπάρχει η δυνατότητα μετατροπής σε παράλληλο νόμισμα ή σε συνδυασμό των δυο νομισμάτων και αυτό θα μπορεί καθοριστεί ανάμεσα στις δυο πλευρές.

Πιο συγκεκριμένα οι επιχειρήσεις οι οποίες συναλλάσσονται με το κράτος και θα εισπράττουν μεγάλο ποσοστό των πληρωμών τους σε παράλληλο νόμισμα είναι πιθανόν να θελήσουν να το χρησιμοποιήσουν για να πληρώσουν τουλάχιστον ένα μέρος των δαπανών τους. Σε αντίθετη περίπτωση, ίσως να αδυνατούν να καλύψουν όλες τις υποχρεώσεις τους σε ευρώ.

Από την άλλη πλευρά όμως, σε περίπτωση στην οποία οι επιχειρήσεις αναγκάζουν τους εργαζόμενους να πληρώνονται σημαντικό μέρος του μισθού τους σε παράλληλο νόμισμα (με τη λογική του νόμου του Thomas Gresham) θα τους δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα στις συναλλαγές καθώς δεν θα έχουν ευρώ στην κατοχή τους. Τα ευρώ θα είναι απαραίτητα , για να μπορούν να εκπληρώνουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις και να μπορούν να αγοράζουν αγαθά από το εξωτερικό.

Μια λύση θα ήταν η Κυβέρνηση να νομοθετήσει επί του θέματος ,με σκοπό την ομαλότητα στην αγορά ,όσον αφορά τη συνύπαρξη των δυο νομισμάτων. Για να συμβεί αυτό, θα πρέπει να ορισθεί όσες συμβάσεις και συναλλαγές ιδιωτικού τομέα γίνονται με την ύπαρξη παράλληλου νομίσματος, να γίνονται μέχρι ένα ποσοστό σε παράλληλο νόμισμα και το υπόλοιπο σε ευρώ (αντίστοιχα με το minimum για τον δημόσιο τομέα).

8.1.6 Το νομικό πλαίσιο του παράλληλου νομίσματος

Απαραίτητη προϋπόθεση ,για την σχεδίαση και εφαρμογή του συγκεκριμένου εγχειρήματος αποτελεί η συγκατάθεση της Ευρωζώνης και της ΕΚΤ, για τη νομιμοποίηση αυτής της επιλογής. Αυτή κρίνεται αμφίβολη ,διότι εάν αυτό συμβεί για την περίπτωση της

---

³¹² **Wolfgang Richter & Carlos Adadi & Rafael Borda**, (2013), ο.π., "Euro or Drachma, or Both? A Temporary Parallel Currency Concept".

³¹³ **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014),ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy".

Ελλάδας, μετά θα μπορεί να το εφαρμόζει οποιαδήποτε χώρα (από τα κράτη μέλη) βρεθεί σε αντίστοιχη κατάσταση³¹⁴ [105].

Όσον αφορά το νομικό πλαίσιο, για την προοπτική κυκλοφορίας παράλληλου νομίσματος ενός κράτους μέλους της ΕΕ, αυτό δεν μπορεί να συμβεί χωρίς την έγκριση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου καθώς παραβιάζεται η Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 128 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), τα ευρώ τα οποία εκδίδονται από την ΕΚΤ και τις Κεντρικές Τράπεζες των κρατών μελών, αποτελούν το μοναδικό νόμιμο χρήμα το οποίο κυκλοφορεί εντός της ΕΕ³¹⁵ [113].

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 7 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ), όταν ένα κράτος παραβιάζει τις αξίες της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει την δικαιοδοσία να αναστείλει τα δικαιώματα του συγκεκριμένου κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένων και των δικαιωμάτων ψήφου στο συμβούλιο³¹⁶ [114].

Επομένως, για να υπάρξει κυκλοφορία παράλληλου νομίσματος εντός της ΕΕ, αυτή θα πρέπει να γίνει με την έγκριση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τροποποίηση της ΣΕΕ. Στην περίπτωση, στην οποία η Ελλάδα προβεί σε μονομερή έκδοση παράλληλου νομίσματος (έστω προσωρινά), ίσως δημιουργηθούν οι νομικές προϋποθέσεις για την υποχρεωτική αναστολή της συμμετοχής της στην ΕΕ.

Η τροποποίηση της ΣΕΕ, είναι εφικτή καθώς δεν απαγορεύεται ρητά η χρήση παράλληλου νομίσματος και επειδή έχει ξανά συμβεί στο παρελθόν για παραπλήσια θέματα χωρίς να επηρεαστεί η σταθερότητα του ευρώ³¹⁷ [116].

8.2 Οι υποσχετικές πληρωμές - "ΙΟΥ" ως παράλληλο νόμισμα

Το παράλληλο νόμισμα, το οποίο μπορεί να τεθεί σε κυκλοφορία δεν είναι απαραίτητο να είναι σε φυσική μορφή χαρτονομισμάτων και κερμάτων. Υπάρχουν και άλλες εναλλακτικές μορφές κυκλοφορίας παράλληλου νομίσματος όπως είναι η λογιστική χρήση νομίσματος αλλά και η χρήση νομίσματος με την μορφή χρεογράφων. Στην περίπτωση των χρεογράφων συμπεριλαμβάνονται και οι υποσχετικές πληρωμές (ΙΟΥ), οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια επιλογή παράλληλου νομίσματος για την Ελλάδα.

³¹⁴ Jorg Haas (2015)ο.π, "Grexit? Beware of Slippery Slopes".

³¹⁵ **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, "Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης"
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

³¹⁶ **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, "Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης"
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:12012M007>

³¹⁷ **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014),ο.π., "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy".

Τα ΙΟΥ (“I owe you”), ή αλλιώς υποσχετικές πληρωμές, είναι ένα έγγραφο, το οποίο δηλώνει ότι αυτός που το εκδίδει αναγνωρίζει το χρέος του προς αυτόν που το παίρνει. Σε αυτά τα έγγραφα αναγράφεται το οφειλόμενο ποσό, το όνομα του δικαιούχου και η ημερομηνία έκδοσης. Αυτές τις υποσχετικές μπορούν να τις εκδίδουν επιχειρήσεις, ιδιώτες ή κράτη³¹⁸ [115].

Στην περίπτωση στην οποία τα ΙΟΥ εκδίδονται από ένα κράτος, αυτά κυκλοφορούν ως ένα δεύτερο παράλληλο νόμισμα μέσα σε αυτό το κράτος. Τα κράτη επιλέγουν την έκδοση των συγκεκριμένων υποσχετικών, όταν έχουν αυξημένες υποχρεώσεις τις οποίες αδυνατούν να εξυπηρετήσουν. Επομένως εκδίδουν τα ΙΟΥ και όταν συγκεντρώσουν χρήματα τα εξαργυρώνουν στους κατόχους τους.

Τα ΙΟΥ έχουν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν από την πολιτεία της Καλιφόρνιας σε δυο διαφορετικές περιόδους. Η πρώτη ήταν το 1992, όταν λόγω της άσχημης δημοσιονομικής της κατάστασης και της έλλειψης ρευστού αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει ΙΟΥ προκειμένου να πληρώσει 100.000 δημόσιους υπαλλήλους για δυο μήνες. Η δεύτερη ήταν το 2009, όταν η κυβέρνηση της Καλιφόρνιας αντιμετώπισε έλλειμμα 26 δις δολαρίων και χρειάστηκε να εκδώσει ΙΟΥ. Αρχικά μοιράστηκαν 91.000 υποσχετικές αξίας 351.000.000 \$ και μέσα σε δυο μήνες η Καλιφόρνια εξέδωσε 450.000 υποσχετικές αξίας 2,6 δις δολαρίων.³¹⁹ [119]

Τα ΙΟΥ τα οποία κυκλοφόρησε η πολιτεία της Καλιφόρνιας είχαν ετήσιο επιτόκιο 3,75%, με σκοπό να μην υπάρξουν έντονες αντιδράσεις από τους κατόχους τους. Παρά το γεγονός, ότι λόγω του υψηλού επιτοκίου, αρκετοί τα κράτησαν στην κατοχή τους, υπήρχε και μια μερίδα κατόχων η οποία έσπευσε να τα εξαργυρώσει σε δολάρια στις τράπεζες, οι οποίες τα αποδέχονταν με σκοπό να εισπράξουν αυτές τον τόκο³²⁰ [119]. Κατά την κυκλοφορία των ΙΟΥ, μέχρι και την κατάργησή τους, δεν τέθηκε θέμα αποχώρησης της Καλιφόρνιας από το δολάριο και αποτέλεσε προσωρινή λύση.

Χρεόγραφα χρησιμοποίησαν και κάποιες περιφέρειες της Αργεντινής, πριν την χρεοκοπία της το 2001, τα οποία ονομάζονταν *patasones* και χρησιμοποιήθηκαν για πληρωμές λόγω της έλλειψης ρευστού.

---

³¹⁸ **Michael McLeay & Amar Radia & Ryland Thomas** (2014), “Money in the modern economy: an introduction”, Bank of England, Bank’s Monetary Analysis Directorate, Quarterly Bulletin 2014 Q1.

³¹⁹ **Victor Lewis & James Larson & Kenneth D. Kay** (2010), “The impact of California budget deficits on the criminal justice system : evidence and recommendations”, Global Journal of Business research, Volume 4, Number 4.

³²⁰ **Victor Lewis & James Larson & Kenneth D. Kay** (2010), ο.π., “The impact of California budget deficits on the criminal justice system : evidence and recommendations”.

8.2.1 Η χρησιμοποίηση ΙΟΥ στην Ελλάδα

Τα ΙΟΥ αποτελούν μια πιθανή εναλλακτική λύση για την Ελλάδα, την οποία μάλιστα έχουν εξετάσει αρκετοί διεθνείς οικονομολόγοι ^{321 322} [109,111], ενώ την έχει εξετάσει και η ΕΚΤ³²³ [110]. Καθώς η χώρα αντιμετωπίζει έντονο πρόβλημα ρευστότητας και κάλυψης των δημόσιων δαπανών η λύση των ΙΟΥ αποτελεί μια ενδιαφέρουσα προοπτική.

Τά ΙΟΥ που πιθανόν να εκδώσει η Ελλάδα θα μπορούν να έχουν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ³²⁴ [109].

Α) να είναι μηδενικού τόκου, δηλαδή στον κάτοχο της υποσχετικής καταβάλλεται μόνο το ποσό που αναγράφεται χωρίς καμία περεταίρω επιβάρυνση για τον εκδότη.

Β) δεν έχουν ημερομηνία λήξης, επομένως καθώς δεν έχουν ημερομηνία λήξης δεν αυξάνουν και το συνολικό χρέος της κυβέρνησης.

Γ) είναι μεταβιβάσιμο από έναν κάτοχο σε άλλο χωρίς να υπάρχει κάποιος περιορισμός.

Δ) εκφράζονται σε ευρώ

Επίσης μεγάλη σημασία έχει η αξία που θα εκδίδονται τα συγκεκριμένα χρεόγραφα προκειμένου να μπορούν να χρησιμοποιούνται στην δευτερογενή αγορά και να είναι εύχρηστα για ανταλλαγή. Θα μπορούσαν να εκδίδονται σε αξία 50 και 100 ευρώ προκειμένου να μπορούν να τα χρησιμοποιούν οι ιδιώτες στην αγορά³²⁵ [109].

Μια άλλη εναλλακτική μορφή ΙΟΥ αποτελούν τα TAN (Tax Advance Notes), τα οποία αποτελούν χρεόγραφα τα οποία μπορεί να εκδίδει ένα κράτος και περιέχουν μια φορολογική έκπτωση. Στην ουσία είναι τίτλοι οι οποίοι πωλούνται σε αξία χαμηλότερη της ονομαστικής τους και την ημερομηνία λήξης τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν για πληρωμή φορολογικών υποχρεώσεων βάσει της ονομαστικής αξίας³²⁶ [109].

Στην ουσία, αυτή είναι μια τεχνική προκειμένου η Κυβέρνηση να δανείζεται εντός της χώρας με προκαθορισμένο κόστος, το οποίο θα καθορίζει η ίδια. Αυτό, θα ήταν μια ενδιαφέρουσα προοπτική, σε περίπτωση στην οποία η Κυβέρνηση θα ήθελε να δανειστεί από τους φορολογούμενους, χωρίς να υπάρξει έντονη δυσαρέσκεια και υποτίμηση (όπως στην περίπτωση των ΙΟΥ μηδενικού τοκομερίδιου).

³²¹ Rob Parenteau (2013), ο.π., "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro".

³²² Capital Economics (2015), "Greek IOUs may be the first step towards the exit", <https://clients.capitaleconomics.com/publications/european-economics/european-economics-update/greek-iou-may-be-the-first-step-towards-the-exit/>

³²³ Marc Jones & John O'Donnell (2015), ECB examines possibility of Greek IOU currency in case of default – sources, <http://www.reuters.com/article/us-eurozone-greece-ecb-exclusive-idUSKBN0N824Y20150417>.

³²⁴ Rob Parenteau (2013), ο.π., "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro".

³²⁵ Rob Parenteau (2013), ο.π., "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro".

³²⁶ Rob Parenteau (2013), ο.π., "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro".

Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του παράλληλου νομίσματος, όπως αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, αφορούν και την εκδοχή των ΙΟΥ καθώς και αυτό αποτελεί μια περίπτωση παράλληλου νομίσματος. Όμως υπάρχουν και κάποια θετικά και αρνητικά που αποτελούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των ΙΟΥ.

8.2.2 Τα πλεονεκτήματα των ΙΟΥ

Με την έκδοση των υποσχετικών, η κυβέρνηση θα είναι σαν να κάνει τιτλοποίηση των μελλοντικών φορολογικών της εσόδων δηλαδή σαν να δίνει μια πίστωση στην αποπληρωμή των φόρων. Με αυτό τον τρόπο εκτός του ότι καλύπτει τις υποχρεώσεις της, εξασφαλίζει και την φορολογική της “αυτονομία”. Ο όρος αυτονομία αναφέρεται, καθώς με αυτή την τεχνική θα μπορεί από μόνη της να εξασφαλίζει την ομαλή και συνεχή εισροή φόρων³²⁷ [109].

Η κυβέρνηση ,δεν θα χρειάζεται να χρησιμοποιεί ένα μεγάλο μέρος των φόρων που θα συγκεντρώνονται σε ευρώ για τις κρατικές δαπάνες, καθώς αυτές θα πραγματοποιούνται σε ΙΟΥ. Επομένως, πιθανότατα η χρήση ΙΟΥ να εξασφαλίσει κάποια σημαντικά ποσά σε ευρώ, τα οποία θα διατίθενται για τις δόσεις στους εταίρους και οι υποχρεώσεις να καλύπτονται με μεγαλύτερη ευκολία³²⁸ [56].

Η έκδοση των ΙΟΥ, όσον αφορά την φυσική τους δημιουργία θεωρείται μια εύκολη εκδοχή. Αυτό συμβαίνει, διότι χαρακτηρίζεται από χαμηλό κόστος τύπωσης αλλά και από το περιορισμένο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την κυκλοφορία του από την στιγμή έναρξης των διαδικασιών.

8.2.3 Οι κίνδυνοι και οι δυσκολίες με τα ΙΟΥ

Η χρήση ΙΟΥ εμπεριέχει κινδύνους, οι οποίοι μπορούν να χειροτερέψουν την οικονομική κατάσταση της χώρας, αντί να την βελτιώσουν. «Η χρησιμοποίηση ΙΟΥ, σε περίπτωση διακοπής της χρηματοδότησης από τους δανειστές, πιθανόν να επιταχύνει την διαδικασία εξόδου από το ευρώ»³²⁹ [111].

Το κράτος θα εκδίδει υποσχετικές πληρωμές, οι οποίες λόγω της πιθανής υποτίμησης για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω δεν θα τις θέλουν οι συναλλασσόμενοι. Είναι πιθανόν να υπάρχει έντονη αντίδραση από όσους συναλλάσσονται με το δημόσιο καθώς είναι αυτοί, οι οποίοι σε περίπτωση εφαρμογής του συγκεκριμένου μέτρου, θα πρέπει πρώτοι να προμηθευτούν υποσχετικές αντί ευρώ. Προκειμένου να μην υπάρξουν

³²⁷ Rob Parenteau (2013), ο.π., “How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro”.

³²⁸ Τόλιος Γιάννης (2016), ο.π., “Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα”

³²⁹ Capital Economics (2015), ο.π., “Greek IOUs may be the first step towards the exit”

προβλήματα αποδοχής πληρωμής πρέπει προηγουμένως να οριστεί με νόμο η υποχρεωτική πληρωμή όσων συναλλάσσονται με το δημόσιο με υποσχετικές³³⁰ [56].

Το μέγεθος της υποτίμησης θα είναι ανάλογο με την εμπιστοσύνη των πολιτών ,όσον αφορά την κάλυψη των ΙΟΥ από την κυβέρνηση. Είναι πιθανόν οι κάτοχοι των ΙΟΥ να μην θέλουν να τα έχουν στην κατοχή τους πιστεύοντας ότι υπάρχει η πιθανότητα ακόμα και κουρέματος αυτών όπως είχε γίνει και με τα ομόλογα³³¹ [112].

Τα ΙΟΥ δεν μπορούν να εφαρμοσθούν για μεγάλο χρονικό διάστημα και δεν μπορούν να αποτελέσουν μια ισχυρή λύση για την ελληνική οικονομία. Αυτό συμβαίνει, διότι καθώς αφορούν μόνο εγχώριες συναλλαγές, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για εξόφληση των δανείων. Επομένως, η χρήση τους δεν σημαίνει και αποφυγή του κινδύνου αδυναμίας εκπλήρωσης των δανειακών υποχρεώσεων³³² [111].

Σε περίπτωση απόφασης χρησιμοποίησης του πιθανότατα να πρέπει να εξεταστεί αυτά να είναι σε ηλεκτρονική μορφή. Αυτή η εναλλακτική, έχει το πλεονέκτημα ,ότι η κυβέρνηση δεν θα αντιμετωπίσει τις δυσκολίες εκτύπωσης και κυκλοφορίας που έχει η φυσική μορφή³³³ [56].

Η λύση του παράλληλου νομίσματος, πιθανότατα να μπορέσει σαν προσωρινή λύση να προσφέρει στην τόνωση της ρευστότητας και ίσως και την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς να αναγκαστεί να πάρει το ρίσκο της αλλαγής νομίσματος. Η εφαρμογή της χαρακτηρίζεται από μεγάλες δυσκολίες, αλλά αυτές πιθανότατα να είναι πιο περιορισμένες ,συγκριτικά με την αλλαγή νομίσματος, καθώς θα υπάρχει σε κυκλοφορία το ευρώ, λύνοντας πολλά από τα προβλήματα που δημιουργούνται με την αλλαγή νομίσματος.

---

³³⁰ **Τόλιος Γιάννης** (2016), ο.π.,“Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα”

³³¹ **Συμβούλιο της Επικράτειας** (2014), Αποφάσεις ολομέλειας 1116/2014, 1117/2014, http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/STE1116_14.htm & http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/ste%201117_14.htm .

³³² **Capital Economics** (2015), ο.π.,“Greek IOUs may be the first step towards the exit”

³³³ **Τόλιος Γιάννης** (2016), ο.π.,“Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα”

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Συμπεράσματα

Το κύριο συμπέρασμα, το οποίο προκύπτει από την εργασία αυτή είναι, ότι η αλλαγή νομίσματος δεν προϋποθέτει ότι ταυτόχρονα λύνονται όλα τα προβλήματα της Ελλάδας (χαμηλή παραγωγικότητα, έλλειψη ανταγωνιστικότητας, ανεργία, ρευστότητα κ.τ.λ.) και θα επιτευχθεί άμεσα οικονομική ανάπτυξη και ευημερία. Ελλοχεύει ο κίνδυνος να υπάρξουν ελλείψεις σε βασικά αγαθά και υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης και ίσως κάποια από αυτά τα προβλήματα βραχυπρόθεσμα να επιδεινωθούν.

Υπάρχει η προοπτική η χώρα να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της, έχοντας την δυνατότητα να καθορίζει την ισοτιμία της, όμως υπάρχουν πολλοί παράγοντες οι οποίοι μπορούν να περιορίσουν σημαντικά την κερδισμένη ανταγωνιστικότητα. Η βασική αιτία η οποία πιθανόν να περιορίσει σε ένα βαθμό το ποσοστό της κερδισμένης ανταγωνιστικότητας, είναι ότι λόγω της υποτίμησης θα υπάρξει αύξηση του κόστους των εισαγόμενων πηγών ενέργειας και α' υλών που απαιτούνται στον κλάδο της βιομηχανίας. Η ισοτιμία του νομίσματος, δεν αποτελεί την μοναδική παράμετρο η οποία επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των τιμών μιας χώρας. Η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται και από άλλες παραμέτρους όπως είναι η παραγωγικότητα, τα δίκτυα αγορών και η ποιότητα των προϊόντων τα οποία εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από την τεχνογνωσία και η βελτίωση τους απαιτεί σημαντικό χρονικό διάστημα για να πραγματοποιηθεί.

Είναι πολύ σημαντικό ότι η Ελλάδα χρειάζεται πολυάριθμες μεταρρυθμίσεις ανεξάρτητα από την απόφαση για αλλαγή νομίσματος. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αφορούν κυρίως την θέσπιση και υλοποίηση αναπτυξιακών νόμων για τους κλάδους της βιομηχανίας και της γεωργίας αλλά και την αναθεώρηση του φορολογικού πλαισίου και του συστήματος εισπραξης φόρων. Χρειάζεται ολική ανασυγκρότηση του κρατικού μηχανισμού και του βιομηχανικού τομέα αλλά και θυσίες από τον ελληνικό λαό.

Οι αντιδράσεις ολόκληρου του πληθυσμού της χώρας δεν μπορούν να προβλεφθούν με μεγάλη ακρίβεια ούτε σε ότι αφορά στην αναταραχή που αναμένεται να υπάρξει σε πρώτο στάδιο αλλά ούτε στην συμβολή η οποία είναι απαραίτητη για την επιτυχία του εγχειρήματος κατά τη πορεία των χρόνων. Για να επιτευχθούν οι στόχοι της ανάπτυξης απαιτείται να συμβάλει και το κοινωνικό σύνολο με αλλαγές στην επαγγελματική δραστηριότητα και πιθανότατα τον τόπο διαμονής και κατ' επέκταση στον τρόπο ζωής. Το γεγονός αυτό καθιστά πιο απρόβλεπτη την εξέλιξη της οικονομίας με την αλλαγή νομίσματος και αποτελεί ίσως το κύριο λόγο αύξησης της δυσκολίας εύρεσης της καταλληλότερης επιλογής νομίσματος.

Κάποιες αλλαγές είναι απαραίτητες να γίνουν, ανεξάρτητα από την αλλαγή η όχι του νομίσματος προκειμένου να ανακάμψει η χώρα και από αυτές πρέπει να ξεκινήσει η ανασυγκρότηση της οικονομίας. Είναι απαραίτητο να δοθεί βάρος στην ανάπτυξη του

παραγωγικού τομέα μέσω της ανακαίνισης παλαιών εγκαταστάσεων δημιουργίας νέων καθώς και απόκτηση απαραίτητης τεχνογνωσίας. Επίσης απαραίτητη κρίνεται και η στήριξη της γεωργίας και του τουρισμού μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής η οποία ασκείται καθώς και μέτρα για την αύξηση της κινητικότητας της εγχώριας αγοράς. Οι μεταρρυθμίσεις οι οποίες απαιτούνται για τα παραπάνω είναι απαραίτητες και ανεξάρτητες από το νόμισμα.

Όσον αφορά το νομοθετικό περιεχόμενο για την αποβολή της χώρας από την Ευρωζώνη, δεν υπάρχει άρθρο στην Συνθήκη της ΕΕ το οποίο να τη προβλέπει. Παράλληλα το κυριότερο σημείο στο οποίο μπορεί να στηριχθεί μια μονομερής έξοδος από την Ευρωζώνη είναι το άρθρο 50 της συνθήκης της Λισσαβόνας. Το συγκεκριμένο άρθρο προβλέπει την μονομερή έξοδο μιας χώρας από την ΕΕ όμως καθώς η Ευρωζώνη αποτελεί υποσύνολο της ΕΕ, η αποχώρηση από την ΕΕ οδηγεί ταυτόχρονα στην έξοδο και από την Ευρωζώνη. Το άρθρο 50 της Συνθήκης της Λισσαβόνας, αποτελεί εφικτή λύση μονομερούς εξόδου από το ευρώ, όμως μέσω αυτού είναι βέβαιο ότι θα δημιουργηθούν πολλά νέα νομικά προβλήματα λόγω των ελλείψεων και των ανακριβειών του συγκεκριμένου άρθρου.

Παράλληλα όσον αφορά τις συμβάσεις οι οποίες περιλαμβάνουν την έννοια του νομίσματος και την μετατροπή των αξιών τους σε νέο νόμισμα, αυτή εξαρτάται, από το δίκαιο στο οποίο υπάγεται η κάθε σύμβαση, δηλαδή στο ελληνικό ή στο διεθνές. Το μεγαλύτερο μέρος του χρέους υπάγεται στο αγγλικό δίκαιο επομένως η Ελλάδα δεν μπορεί από μόνη της να μετατρέψει το χρέος χωρίς την σύμφωνη γνώμη των δανειστών. Συνεπώς με την αλλαγή του νομίσματος δεν μετατρέπεται και το χρέος αυτόματα σε δραχμές.

Η μοναδική λύση για να παραμείνει εφικτή η δυνατότητα εξυπηρέτησης του χρέους είναι ή να συμφωνήσουν οι δανειστές να μετατραπεί σε δραχμές ή να συμφωνήσουν ένα κούρεμα αυτού σε ανάλογο ποσοστό με την υποτίμηση.

Οι δυο παραπάνω επιλογές είναι αδύνατο να υλοποιηθούν χωρίς να εξασφαλίσουν οι δανειστές τα χρήματα τους με μια άλλη επώδυνη συμφωνία. Η αλλαγή του νομίσματος ήταν πολύ πιο εφικτή τα πρώτα χρόνια της κρίσης τότε που το χρέος υπαγόταν εξολοκλήρου στο ελληνικό δίκαιο και η μετατροπή του χρέους θα μπορούσε να γίνει εξολοκλήρου και μονομερώς από την ελληνική κυβέρνηση σε δραχμές. Η μετατροπή αυτή θα μπορούσε να στηριχθεί στη νομιναλιστική αρχή ('Lex Monetae'), η οποία ορίζει ότι η χώρα που αποτελεί οφειλέτη μπορεί να καθορίζει το νόμισμα αποπληρωμής.

Τα δάνεια τα οποία έχουν χορηγηθεί από τις εμπορικές τράπεζες σε επιχειρήσεις και καταναλωτές θα μετατραπούν από ευρώ σε δραχμές καθώς αυτές θα αποτελούν το εθνικό νόμισμα. Οι συνάψεις δανείων αποτελούν εγχώρια οικονομική σύμβαση και θα μετατραπούν στο νέο νόμισμα όπως και όλες οι υπόλοιπες εγχώριες συμβάσεις. Η μετατροπή θα γίνει σε ποσοστιαία αναλογία 1:1, δηλαδή η ποσοτικά αναγραφόμενη τιμή σε ευρώ θα μετατραπεί σε ίση τιμή σε δραχμές, οι οποίες όμως θα έχουν πολύ μικρότερη

αξία ανάλογη της υποτίμησης. Το ίδιο θα συμβεί και με τις εγχώριες καταθέσεις οι οποίες θα μετατραπούν με την ίδια διαδικασία.

Ταυτόχρονα όμως οι υποχρεώσεις των εμπορικών τραπεζών προς το εξωτερικό θα παραμείνουν σε ευρώ καθώς υπάγονται στο διεθνές δίκαιο και δεν υπάρχει η δυνατότητα μετατροπής τους. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα στοιχεία του παθητικού των ισολογισμών των τραπεζών θα διατηρήσουν την αξία τους ενώ παράλληλα η αξία των στοιχείων του ενεργητικού, (ομόλογα, μετοχές, δάνεια) θα χάσουν σε μεγάλο βαθμό την αξία τους.

Επίσης καθώς η οικονομία αναμένεται βραχυπρόθεσμα να συρρικνωθεί και να υπάρξει μειωμένη κινητικότητα στην αγορά είναι ορατή η αύξηση των επισφαλών δανείων τα οποία αναμένεται να αυξηθούν κατακόρυφα αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο τις επισφάλειες των τραπεζών. Αυτός ο παράγοντας σε συνδυασμό με το αυξημένο χάσμα το οποίο θα δημιουργηθεί ανάμεσα στην αξία ενεργητικού και παθητικού των ισολογισμών των τραπεζών αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες οι οποίοι καθιστούν την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών αναγκαία με την αλλαγή νομίσματος.

Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών είναι αναγκαία, καθώς σε αντίθετη περίπτωση είναι ορατός ο κίνδυνος κατάρρευσης του τραπεζικού συστήματος και κατ' επέκταση ολόκληρου του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της οικονομίας της χώρας. Η ανακεφαλαιοποίηση θα πραγματοποιηθεί αναγκαστικά από το κράτος, πιθανότατα με την στήριξη των εταίρων σε περίπτωση κοινής συμφωνίας για έξοδο με σκοπό το κοινό συμφέρον και σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει οι τράπεζες να εθνικοποιηθούν. Όμως η εθνικοποίηση τους κρίνεται δύσκολη καθώς μέρος του μετοχικού τους πακέτου ανήκει σε φορείς του εξωτερικού και ταυτόχρονα κρίνεται αμφίβολη η αξιοκρατική και εύρυθμη λειτουργία τους.

Η αδυναμία εύρεσης της αναγκαίας ποσότητας συναλλάγματος θα οδηγήσει στην υποχρεωτική χρησιμοποίηση των συναλλαγματικών διαθεσίμων της ΤτΕ με σκοπό την κάλυψη των απαραίτητων αναγκών, όσο αφορά τις πηγές ενέργειας και τα πρωτεύοντα αγαθά. Όμως και αυτά δεν επαρκούν για διάστημα μεγαλύτερο πέραν των τριών μηνών καθώς οι απαραίτητες εισαγωγές απαιτούν και ιδιαίτερα μεγάλα χρηματικά ποσά. Το πρώτο χρονικό διάστημα οι συνθήκες διαβίωσης θα είναι εξαιρετικά δύσκολες καθώς θα υπάρξουν ελλείψεις σε πρωτεύοντα αγαθά αλλά και δευτερεύοντα τα οποία όμως κρίνονται απαραίτητα για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι θα υπάρξει μεγάλη έλλειψη σε συνάλλαγμα με αποτέλεσμα να υπάρξουν πολλές ελλείψεις αγαθών είναι ορατό το ενδεχόμενο να υπολειτουργούν πολλοί σημαντικοί τομείς του κρατικού μηχανισμού, με αποτέλεσμα την μείωση του βιοτικού επιπέδου και τις κοινωνικές αναταραχές. Οι δημόσιοι φορείς όπως τα σχολεία, τα νοσοκομεία, η αστυνομία και ο στρατός ίσως το πρώτο καιρό να υπολειτουργούν. Αυτό κυρίως θα συμβεί διότι το μεγαλύτερο ποσοστό μορφών ενέργειας που χρησιμοποιούν, ο

τεχνολογικός εξοπλισμός και τα υλικά συντήρησης αυτού σε μεγάλο βαθμό εισάγονται από το εξωτερικό.

Εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός της ανάκτησης της εθνικής κυριαρχίας για ένα κράτος όπως η Ελλάδα η οποία επιδιώκει την ανάπτυξη και η οποία γίνεται πιο προσιτή μέσω μιας ανεξάρτητης νομισματικής, δημοσιονομικής, εμπορικής και συναλλαγματικής πολιτικής προσαρμοσμένες στις ανάγκες της χώρας.

Η νομισματική πολιτική η οποία θα ασκηθεί θα πρέπει να είναι επεκτατική δηλαδή να αυξάνει την ποσότητα χρήματος στην αγορά, με σκοπό την αύξηση της κινητικότητας στην αγορά, την βελτίωση της ρευστότητας, την μείωση της ανεργίας και να ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη. Η ποσότητα του χρήματος που θα τυπώνεται θα πρέπει να αυξάνεται συνεχώς όχι μόνο για να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη αλλά και για να μπορέσει η κυβέρνηση να καλύψει τις αυξημένες υποχρεώσεις της. Το σημαντικό είναι να υπάρξει συνεχή μελέτη και αυστηρός έλεγχος στην συνεχή τύπωση του νέου νομίσματος προκειμένου να μην υπάρξει ανεξέλεγκτη αύξηση του πληθωρισμού.

Η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει το πρώτο διάστημα να είναι περιοριστική με σκοπό τον έλεγχο της υποτίμησης και του πληθωρισμού αλλά και με σκοπό την μείωση των ελλειμμάτων της Γενικής Κυβέρνησης. Εν συνεχεία και με την σταθεροποίηση αυτών θα πρέπει σταδιακά να γίνεται πιο χαλαρή ώστε να αποτελέσει εργαλείο με σκοπό την επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη.

Η εμπορική πολιτική πρέπει να έχει ως στόχο τον σχεδιασμό της γραμμής που θα ακολουθηθεί στις διαπραγματεύσεις στον ΠΟΕ, καθώς μετά από πολλά έτη όπου η Ελλάδα εκπροσωπούσαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα καλείται να διαπραγματευτεί μόνη της. Επίσης μόνη της θα καλείται να εκπροσωπηθεί και σε διεθνείς αντιδικίες οι οποίες εκδικάζονται από τον ΠΟΕ καθώς και εκεί εντός της ΕΕ εκπροσωπείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επομένως σε περίπτωση εξόδου από την ΕΕ η Ελλάδα θα απολέσει πολύ σημαντικά πλεονεκτήματα όσο αφορά την εμπορική της πολιτική. Επίσης σημαντικοί πυλώνες της σχεδίασης της νέας εμπορικής πολιτικής πρέπει να αποτελούν οι διμερείς συμφωνίες με στόχο τον περιορισμό ελλείψεων στην αγορά αλλά και η ύπαρξη ευνοϊκού πλαισίου για τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη.

Με την αλλαγή νομίσματος η Ελλάδα, θα απολέσει τα πλεονεκτήματα που είχε με το ευρώ λόγω της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας η οποία ευνοούσε τις επενδύσεις και την αποταμίευση. Παράλληλα όμως θα μπορεί μέσω της εφαρμογής ενός συστήματος κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών να μεταβάλει την ισοτιμία της ανάλογα με τις ανάγκες της χώρας. Η συναλλαγματική ισοτιμία είναι ανάλογη με την προσφορά και τη ζήτηση συναλλάγματος, η οποία όμως εξαρτάται από την μεταβολή των επιτοκίων της χώρας.

Η στάση πληρωμών στην οποία υπάρχει ενδεχόμενο να προβεί η χώρα, δεν δημιουργεί κινδύνους δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων τα οποία ανήκουν στο ελληνικό κράτος καθώς αυτή είναι αδύνατη να συμβεί πρακτικά. Ταυτόχρονα όμως σε περίπτωση στην οποία αυτή διατηρηθεί για αόριστο χρόνο είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει μακροπρόθεσμα προβλήματα. Σε περίπτωση στάσης πληρωμών η χώρα δεν απαλλάσσεται από το χρέος, καθώς αυτό συνεχίζει να υπάρχει και θα καταβληθεί κάποια στιγμή είτε στο σύνολό του είτε ένα μεγάλο μέρος αυτού με τη μορφή διακανονισμού.

Οι τράπεζες θα πρέπει για ένα χρονικό διάστημα να παραμείνουν κλειστές με σκοπό να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες μετατροπής καταθέσεων, δανείων και χρεογράφων σε φυσική και λογιστική μορφή, καθώς και για την ενημέρωση και μετατροπή των πληροφορικών συστημάτων τους με τα νέα δεδομένα. Επίσης ένας λόγος ο οποίος θα αποτελούσε αιτία τραπεζικής αργίας, θα ήταν ο κίνδυνος μαζικής φυγής κεφαλαίων σε περίπτωση που δεν ισχύουν τα «capital controls» τα οποία εφαρμόζονται σήμερα. Οι κλειστές τράπεζες αναμένεται να οδηγήσουν στο πάγωμα των συναλλαγών εντός της χώρας σε πολύ μεγάλο βαθμό και πολλά προβλήματα σε όσους δεν θα έχουν αρκετά μετρητά στη διάθεση τους.

Υπάρχει η προοπτική καθώς η Ελλάδα θα είναι εκτός των περιορισμών των νόμων της ΕΕ, να υπάρξει μόνιμος έλεγχος κίνησης κεφαλαίων καθώς και του περιορισμού στην διασυνοριακή κίνηση κεφαλαίων. Σε αυτή την περίπτωση όμως η Ελλάδα θα αποκλειστεί επ' αόριστο από τις αγορές με τα επιτόκια να παραμένουν σε απαγορευτικά επίπεδα καθώς η χώρα θα αποτελεί επικίνδυνο δανειολήπτη ο οποίος δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του.

Δυο πολύ σοβαρά προβλήματα που οδηγούν στην επιβεβλημένη εύρεση λύσης και κατ' επέκταση στην διερεύνηση της αλλαγή νομίσματος είναι η σημαντική έλλειψη ρευστότητας και τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Με την αλλαγή νομίσματος εικάζεται ότι και οι δυο τομείς θα βελτιωθούν σημαντικά μακροπρόθεσμα λόγω της δυνατότητας που θα έχει η Ελλάδα να τυπώνει ελεύθερα το νέο της εθνικό νόμισμα σύμφωνα με τις ανάγκες της. Επίσης η βελτίωση τους στηρίζεται και στο γεγονός ότι θα αυξηθεί η εσωτερική και εξωτερική ζήτηση των εγχώριων προϊόντων λόγω του πληθωρισμού και της αύξηση της ανταγωνιστικότητας αντίστοιχα, με αποτέλεσμα την αύξηση της κινητικότητας στην αγορά και των επενδύσεων.

Όμως αυτό θα συμβεί μακροπρόθεσμα μετά την σταθεροποίηση της κατάστασης. Βραχυπρόθεσμα παρουσιάζει αυξημένη πιθανότητα η περίπτωση αυτά τα δύο προβλήματα να επιδεινωθούν με αποτέλεσμα οι συνθήκες διαβίωσης να γίνουν εξαιρετικά δυσμενείς για πολύ μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού.

Η ανεργία θα αυξηθεί ακόμα περισσότερο στο μεταβατικό στάδιο, καθώς αναμένεται να κλείσουν άμεσα πολλές εταιρίες λόγω της αδυναμίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεων τους καθώς αυτές θα παραμείνουν σε ευρώ, αλλά και άλλες λόγω της ραγδαίας μείωσης της

κινητικότητας στην αγορά. Πολύ σοβαρό είναι το γεγονός ότι αναμένεται να κλείσουν ακόμα και υγιείς επιχειρήσεις, οι οποίες για τη λειτουργία τους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές α' υλών και πηγών ενέργειας οι οποίες θα γίνουν δυσπρόσιτες. Παράλληλα οι θέσεις εργασίας οι οποίες αναμένεται να ανοίξουν θα είναι μέσω μιας σταδιακής διαδικασίας με μακροχρόνιο ορίζοντα.

Επίσης βραχυπρόθεσμα μέχρι να τυπώσει η Ελλάδα την αναγκαία ποσότητα χρήματος η οποία εικάζεται ότι θα διαρκέσει τουλάχιστον έξι μήνες με ένα χρόνο θα υπάρχει μεγάλο πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά. Η διαδικασία της αλλαγής νομίσματος είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα κυρίως λόγω της διαδικασίας της τύπωσης του νέου νομίσματος αλλά και της διανομής του σε τράπεζες, εταιρίες και όπου άλλου είναι αναγκαίο αλλά και της μετατροπής των τιμών σε όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες. Επίσης μεγάλο χρονικό διάστημα θα διαρκέσει και η αντικατάσταση των ευρώ στην την αγορά λόγω της θέλησης των πολιτών να τα διατηρήσουν στην κατοχή τους.

Το ζήτημα της τύπωσης νομίσματος μπορεί να έχει μικρότερη σημασία σε περίπτωση στην οποία ο κύριος όγκος των συναλλαγών πραγματοποιείται με πλαστικό χρήμα. Η παγκόσμια και ελληνική τάση την παρούσα χρονική στιγμή κινείται προς την κατεύθυνση της αύξησης των συναλλαγών με πλαστικό χρήμα και περιορισμού των συναλλαγών σε φυσική μορφή. Σε αυτή τη περίπτωση το διάστημα που θα απαιτούνταν για την κάλυψη των αναγκών σε χρήματα σε φυσική μορφή και την αποκατάσταση της ρευστότητας στην αγορά θα ήταν πολύ πιο μικρό από την αρχική υπόθεση.

Επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο ότι με την αλλαγή του νομίσματος τα προβλήματα της ανεργίας και της ρευστότητας λύνονται, καθώς είναι πολύ σημαντικό να συνυπολογιστούν οι άσχημες επιπτώσεις που θα υπάρξουν στην κοινωνία από αυτούς τους δυο τομείς βραχυπρόθεσμα και το γεγονός ότι λόγω αυτού του διαστήματος μπορεί να οδηγηθεί η χώρα σε μια τόσο δυσμενή θέση από την οποία η ανάκαμψη της να είναι ιδιαίτερα αμφίβολη.

Επίσης ένας παράγοντας ο οποίος θεωρείται επικίνδυνος στο να οδηγήσει στην αδυναμία ανάκαμψης μακροπρόθεσμα είναι η συνολική οικονομική επιβάρυνση η οποία θα υπάρξει από το όλο εγχείρημα καθώς οι οικονομικές απώλειες κυρίως από την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών αναμένονται τεράστιες και πιθανότητα να ξεπεράσουν συνολικά το ΑΕΠ της χώρας.

Όσον αφορά την αύξηση της παραγωγικής βάσης της χώρας είναι δύσκολο να αυξηθεί βραχυπρόθεσμα σε σημαντικό βαθμό λόγω των υπαρχουσών υποδομών, της μείωσης της ζήτησης και της γενικότερης αβεβαιότητας με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν επενδύσεις ιδιαίτερα από τον ιδιωτικό τομέα. Στη συνέχεια η χώρα λόγω του υποτιμημένου νομίσματος και του χαμηλού εργατικού κόστους, θα είναι πιο ελκυστική για την υλοποίηση επενδύσεων από επενδυτές του εξωτερικού.

Επίσης συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος ότι ο παραγωγικός κλάδος είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένος και παράλληλα λαμβάνοντας υπόψη την αυξημένη εσωτερική ζήτηση λόγω του πληθωρισμού, είναι βέβαιο ότι δεν θα υπάρχουν οι απαραίτητες ποσότητες προϊόντων προκειμένου να καλυφθούν οι εγχώριες ανάγκες σε αγαθά.

Καθώς το μεγαλύτερο μέρος της χρησιμοποιούμενης ενέργειας εισάγεται από το εξωτερικό, υπάρχει αυξημένη πιθανότητα ελλείψεων σε ορισμένες από τις χρησιμοποιούμενες πηγές ενέργειας λόγω της αύξησης του πληθωρισμού και της έλλειψης συναλλάγματος. Οι ελλείψεις αυτές θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με την σύναψη διμερών συμφωνιών, με χώρες όπως η Ρωσία η οποία αποτελεί τον βασικό προμηθευτή ενέργειας της Ελλάδας.

Με δεδομένο ότι δεν θα μπορούν να καλυφθούν οι βασικές ενεργειακές ανάγκες, λόγω της έλλειψης συναλλάγματος για την εισαγωγή των βασικών μορφών ενέργειας είναι σίγουρο ότι θα χρησιμοποιηθούν τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΤτΕ. Όμως αυτά δεν επαρκούν για σημαντικό χρονικό διάστημα, καθώς υπολογίζεται ότι επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών για ένα διάστημα περίπου τριών μηνών.

Ο τουρισμός αναμένεται να είναι ο τομέας ο οποίος θα αυξήσει τα οικονομικά έσοδα και την εισροή συναλλάγματος στη χώρα, καθώς εμφανίζει μικρό βαθμό εξάρτησης από εισαγωγές αγαθών σε αντίθεση με την ναυτιλία. Όμως και αυτός ο τομέας είναι βέβαιο ότι θα επηρεαστεί αρνητικά όσον αφορά το ποιοτικό τουρισμό, λόγω της δυσφήμισης από αίτια όπως είναι η αύξηση κοινωνικών αναταραχών, οι υποβαθμισμένες παροχές από ελλείψεις μορφών ενέργειας καθώς και από τις δυσκολίες που ίσως προκύψουν στις μετακινήσεις καθώς η χώρα δεν θα ανήκει στην ΕΕ.

Επίσης η ναυτιλία αποτελεί έναν ακόμα κλάδο ο οποίος μπορεί να προσφέρει στην αύξηση των εσόδων και στην εισροή συναλλάγματος σε ενδεχόμενη αλλαγή νομίσματος. Το ισοζύγιο του συγκεκριμένου κλάδου είναι πλεονασματικό και τα έσοδα που θα επιφέρει στη χώρα με ένα υποτιμημένο νόμισμα θα είναι ακόμη περισσότερα. Σημαντική παράμετρο αποτελεί το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος κλάδος είναι άμεσα εξαρτώμενος από τις εισαγωγές λόγω της χρήσης καυσίμων και ανταλλακτικών από το εξωτερικό γεγονός το οποίο μπορεί να περιορίσει τα οφέλη από την υποτίμηση. Είναι φανερό ότι και οι δυο παραπάνω τομείς αναμένεται να έχουν ανάπτυξη και σημαντική συμβολή στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας, όμως υπάρχουν ανασταλτικοί παράγοντες οι οποίοι πιθανόν να περιορίσουν σε έναν βαθμό αυτά τα οφέλη.

Όσον αφορά το μεταναστευτικό είναι βέβαιο ότι θα σταματήσει η Ελλάδα να αποτελεί ιδανικό προορισμό για οικονομικούς μετανάστες, καθώς δεν θα κατέχει πλέον ένα τόσο ισχυρό νόμισμα και θα είναι αυξημένη η δυσκολία μεταφοράς χρηματικών ποσών εκτός της χώρας. Επίσης η Ελλάδα δεν θα αποτελεί βασική επιλογή για οικονομικούς μετανάστες και για το λόγο ότι καθώς θα είναι εκτός ΕΕ η μετάβαση από αυτή στις χώρες της ΕΕ θα είναι πιο δύσκολη.

Οι συνθήκες αποχώρησης και οι σχέσεις οι οποίες θα υπάρχουν με τα υπόλοιπα κράτη μέλη μετά την αλλαγή του νομίσματος είναι πολύ σημαντικές για την έκβαση του εγχειρήματος και την πορεία της Ελλάδας μετέπειτα. Είναι απαραίτητο να συνεχιστούν οι καλές σχέσεις καθώς θα συντελέσει στην συνέχεια της ύπαρξης οικονομικών συναλλαγών είτε άμεσα με την παροχή χρηματικών ποσών είτε έμμεσα με την αγορά υπηρεσιών αλλά και προϊόντων. Η διατήρηση των σχέσεων μπορεί να υπάρξει μόνο μέσω μιας σύμφωνης και από τις δυο πλευρές συντεταγμένης μετάβασης.

Μια εναλλακτική πρόταση αποτελεί και η κυκλοφορία παράλληλου νομίσματος για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Αυτό θα μπορούσε να είναι με τη μορφή χρεογράφου ΙΟΥ. Η εναλλακτική αυτή επιλογή θα ήταν πιθανότατα μια λύση η οποία θα μπορούσε να βελτιώσει μερικώς την ρευστότητα, την ανταγωνιστικότητα και τις συνθήκες διαβίωσης και να αποτελέσει την απαρχή της επιθυμητής οικονομικής ανάπτυξης. Σημαντικός παράγοντας ο οποίος οδηγεί στην σοβαρή μελέτη αυτής της επιλογής το γεγονός ότι όλα οφέλη τα οποία προκύπτουν μπορούν να επιτευχθούν με σχετικά χαμηλό κόστος (οικονομικό και κοινωνικό) καθώς η Ελλάδα θα συνεχίσει να είναι μέλος της Ευρωζώνης και να χρησιμοποιεί το ευρώ.

Βιβλιογραφικές αναφορές

1. *Ernst & Young - Oxford Economics*, (2015), The impact of a possible Grexit for the Greek economy and society, <http://www.ey.com/>.
2. *Μαριόλης Θ. , Κάτσινος Α.* (2011) “Επιστροφή σε υποτιμημένη δραχμή, πληθωρισμός κόστους και διεθνής ανταγωνιστικότητα: μία μελέτη εισροών εκροών”, Praxis. Μαρξιστική Επιθεώρηση Θεωρίας και Πολιτικής, 18 Ιουλίου 2011.
3. *Θεόδωρος Κατσανέβας* (2016) “Πρόγραμμα συντεταγμένης μετάβασης στη δραχμή” <http://www.drachmi5.gr/politiki-aporeseis/programma-syntetagmenismetavasis-sti-drahmi>
4. *Τραπεζα της Ελλάδος*, (2013) Εκθεση Τραπεζας της Ελλάδος, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/default.aspx>
5. *Νίκος Χριστοδουλάκης* (2014) “Ευρώ η δραχμή;”, Gutenberg, Αθήνα.
6. *Μέτωπο αλληλεγγύης και ανατροπής* (2013) “Ο μόνος δρόμος είναι ο δεύτερος δρόμος ευρώ η δραχμή; Σχέδιο Β’”, Κοροντζή, Αθήνα.
7. *Χριστόφορος Πισσαρίδης* (2011), Οι νέοι φάκελοι, <http://folders.skai.gr/main/theme?id=271&locale=el>
8. *Κώστας Αζαριάδης* (2011), Οι νέοι φάκελοι, <http://folders.skai.gr/main/theme?id=271&locale=el>
9. *Τράπεζα της Ελλάδος*, Ετήσια στοιχεία ισοζυγίου υπηρεσιών, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/services.aspx>
10. *Πάνος Παναγιώτου* (2014) “Μπορεί μια χώρα να φύγει από το ευρώ;”, <http://analitis.gr/bori-mia-chora-na-figi-ap-evro/>
11. *Ιστοσελίδα Συνθήκης της Λισαβόνας*, <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-European-union-and-comments/title-6-final-provisions/137-article-50.html>
12. *Π.Πετράκης* (2015) “Η άγνοια της δραχμής”, Intelligent Deep Analysis, <http://www.indeepanalysis.gr/analyseis/arthra/h-agnoia-ths-drachmhs>
13. *Στέργιος Σκαπέρδας* (2011) “Επτά μύθοι για την κρίση του χρέους”, October 28, 2011, UC Irvine Economics Working Paper; Greek version
14. *Στέργιος Σκαπέρδας* (2011) “How to Leave the Euro”, The New York Times, 9 November 2011,
15. *Stephen King* (2016), “How weak productivity can neuter monetary policy”, <http://www.hsbc.com/news-and-insight/insight-archive/2016/how-weak-productivity-can-neuter-monetary-policy>

16. **Raul Ruparel**, Open Europe (2015) "How much financial help might Greece need under Grexit?"
<http://openeurope.org.uk/today/blog/how-much-financialhelp-would-greece-need-under-grexit/>
17. **Matthew Dalton** (2013) , "Greece Internal Devaluation Update" The Wall Street Journal , 23 april 20113, Brussels
18. **International Monetary Fund** (IMF) (2013) , Greece: First and second reviews under the extended arrangement under the extended fund facility, request for waiver of applicability, modification of performance criteria, and rephrasing of access, Country Report No. 13/20, December, Washington.
19. **Costis Stambolis** (2012) "What a 'grexit' means for energy", New Europe, Issue 991.
20. **Θ. Μαριόλης** (2012) "Εγκώμιο στο ευρώ", "Ο μόνος δρόμος είναι ο δεύτερος δρόμος ευρώ η δραχμή; Σχέδιο Β", Κοροντζή, Αθήνα
21. **Γ. Προβόπουλος** (2011) "Δραχμή σημαίνει επιστροφή στο 50",
<http://www.kathimerini.gr/446733/article/epikairothta/politikh/draxmhshmainei-epistروفh-sto-50>
22. **Mishkin F.** (2006), The Economics of Money, Banking and Financial Markets. (8th ed.), Addison - Wesley, Boston.
23. **N. Καραμούζης** (2012) "Που θα οδηγήσει μια επιστροφή στη δραχμή" Βήμα της Κυριακής, 20/5/2012.
24. **Τάσος Αναστασάτος** (2008), "Η Ελληνική Νομισματική Πολιτική και τα Διδάγματα για τις Χώρες της Νέας Ευρώπης", Eurobank, Οικονομία & Αγορές.
25. **Κώστας Λαπαβίτσας** (2015) "Η μετάβαση στο εθνικό νόμισμα",
http://costaslapavitsas.blogspot.gr/2015/09/blog-post_5.html
26. **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2011), 'Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2007-2010
http://www.didefth.gr/oikonomika/statist_17102010.pdf
27. **Γ. Προβόπουλος** (2016) "Υπάρχει λύση στο ελληνικό πρόβλημα;",
<http://www.capital.gr/forum/thread/5534510>
28. **Nouriel Roubini** (2011) "Greece Should Default, Leave The Euro And Reinstate The Drachma",
<http://www.forbes.com/sites/afontevvecchia/2011/09/19/roubini-greece-shoulddefault-leave-the-euro-and-reinstate-thedrachma/?partner=yahootix#d49eb142319d>
29. **Paul Krugman** (2012), Interview with economist Paul Krugman: 'Greece will leave eurozone within 12 months', Independent.

30. **Daniel Gros** (2015), "Grexit 2015 : A Primer", CEPS Commentary.
31. **Βασίλης Βιλιάρδος** (2016) "Τα ερωτηματικά της δραχμής", <http://www.analyst.gr/2016/04/07/ta-erotimatika-tis-draxmis/>
32. **Capital Economics** (2012) "Leaving the euro : A practical guide", <https://www.capitaleconomics.com/wp-content/uploads/2013/01/wolfsonprize-submission.pdf>
33. **UBS**, (2011) "Euro break-up – the consequences", UBS Investment Research, Global Economic Perspectives, September.
34. **Εθνική Τράπεζα**, (2012), "Ελληνική Οικονομία", Ειδική έκδοση, Αθήνα.
35. **Phoebus Athanassiou**, (2009), "Withdrawal and expulsion from the EU and EMU: some reflections", Legal working paper series no 10, European Central Bank.
36. **Τράπεζα της Ελλάδος** (2000) "Εθνικό σχέδιο εισαγωγής τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ." Αδάμ/Πέργαμος, Αθήνα.
37. **Jonathan Loynes and Jennifer McKeown** (2015) "Anatomy of a Grexit : how Greece would go about leaving the eurozone", Moneyweek.com, <http://moneyweek.com/anatomy-of-a-grexit-what-would-happen-if-greece-leftthe-euro/>
38. **Αστικός Κώδικας**
<http://www.poes.gr/images%5Cnomoi%5Ckodikeskanonismoi%5Castikoskodikas.pdf>
39. **Λαβδιώτης Σπύρος** (2013) "Πρόγραμμα εξόδου από το ευρώ.", https://spiros26.files.wordpress.com/2009/10/cf80cf81cf8cceb3cf81ceb1cebc_ccebceb1ceb5cebecf8cceb4cebfcf85-ceb1cf80cf8c-cf84cebfcceb5cf85cf81cf8e.pdf
40. **Θάνος Ιωαννίδης** (2016) "Τα ερωτηματικά της Δραχμής: Ρεαλισμός ή Ουτοπία ;", http://www.analyst.gr/2016/04/21/ta-erotimatika-tis-draxmisrealismos-i-outopia/#_edn12
41. **Barry Eichengreen** (2010) The euro : Love it or leave it? <http://voxeu.org/article/eurozone-breakup-would-trigger-mother-all-financialcrises>
42. **Themis Fiotakis, Olivia Kim**, (2015) "Why Greece Can't Just Print Drachmas", Goldman Sachs Global Macro Research, March 2, 2015
43. **Roger Boulton**, (2013) "Η Ελλάδα θα επιστρέψει στην ανάπτυξη μόνο με έξοδο από το ευρώ.", Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 12 Μαΐου 2013
44. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**
http://europa.eu/scadplus/constitution/membership_el.htm

45. **Η Καθημερινή** (2016), "Άποψη : Ναι στο Ευρώ".

<http://www.kathimerini.gr/821507/article/epikairothta/politikh/apoyh-nai-sto-eyrw>

46. **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), Δελτίο τύπου : "Έρευνα εργατικού δυναμικού".

http://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN&p_p_lifecycle=2&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_cacheability=cacheLevelPage&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=4&p_p_col_pos=1&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_javax.faces.resource=document&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_in=downloadResources&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_documentID=202431&documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_qDQ8fBKKo4IN_locale=el

47. **Ηλίας Νικολόπουλος** (2014), "Δημόσιο χρέος και ρήτρα εφαρμογής του Αγγλικού

δικαίου", <http://www.economist.gr/index.php/2012-02-09-10-57-23/23-2008-07-02-15-56-03/17885-dimosio-xreos-kai-ritra-efarmogis-tou-agglikoy-dikaiou>

48. **Τραπεζα της Ελλάδος**, (2014) Έκθεση Τράπεζας της Ελλάδος,

<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/ekthdkth2014.pdf>

49. **Τράπεζα της Ελλάδος**, (2013) "Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013".

<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/%CE%A4%CE%BF%20%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%CF%82%20%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82.pdf>

50. **Το Βήμα**, (2015), "Μαύρη Δευτέρα για ευρώ και αγορές".

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=717615>

51. **Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης** (2006), "Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής κοινότητας",

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/ce32120061229e100010331.pdf>

52. **Ιωάννης Παπαδημόπουλος** (2012), "Η έξοδος κράτους μέλους από την ευρωζώνη και οι επιπτώσεις στις χρηματικές ενοχές".

<http://www.dslar.gr/wp-content/uploads/2014/01/201401040014533830.pdf>

53. **Υπουργείο Οικονομικών** (2015) "Δημόσιο χρέος & Δανεισμός", Ετήσια ενημερωτική έκδοση.

http://www.minfin.gr/sites/default/files/financial_files/ETHSIO_DELTIO_XPEOYS_2015_0.pdf

54. **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/MonetaryPolicyEurosystem/means/open.aspx>

55. **Αντώνης Μανιτάκης** (2012), “Τα συνταγματικά ζητήματα του μνημονίου ενόψει μοιρασμένης κρατικής κυριαρχίας και επιτηρούμενης δημοσιονομικής πολιτικής”, <http://www.constitutionalism.gr/%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF/>
56. **Τόλιος Γιάννης** (2016), “Η μετάβαση στο «Εθνικό νόμισμα»”, Ταξιδευτής, Αθήνα.
57. **Robert Mundell** (1963), «Capital mobility and stabilization policy under fixed and flexible exchange rates»
58. **Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων** (2015), «Εξελίζεις στον τουρισμό και στην ελληνική ξενοδοχία», [http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/News/Lists/List/Attachments/600/Greek-tourism Hotel-performance 2015.pdf](http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/News/Lists/List/Attachments/600/Greek-tourism%20Hotel-performance%202015.pdf)
59. **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, Ισοζύγιο Πληρωμών, <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/basic.aspx>
60. **Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης** (2016), Η αλήθεια για το ελληνικό δημόσιο. [http://www.minadmin.gov.gr/wp-content/uploads/20160606 dt report i alitheia gia to dimosio.pdf](http://www.minadmin.gov.gr/wp-content/uploads/20160606_dt_report_i_alitheia_gia_to_dimosio.pdf)
61. **Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης** (2010), “Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, Τεύχος 53, 30 Μαρτίου 2010.
62. **Joseph E. Stiglitz & Martin Guzman (2016)**, “Argentina Shows Greece There May Be Life After Default”, http://www.huffingtonpost.com/joseph-e-stiglitz/argentina-greece-default_b_7697838.html
63. **Nicos Christodoulakis** (2012), “Currency crisis and collapse in interwar Greece: Predicament or Policy Failure?”, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No.60
64. **Bordo, M. D. & James, H.** (1996), <<The Gold Standard as a “Good House-keeping Seal of Approval”>>, Journal of Economic History, 56, pp. 389-428.
65. **Wandschneider, K.** (2008), << The Stability of the Inter-War Gold Exchange Standard : Did Politics Matter?>>, The Journal of Economic History, 68(1) , pp. 151-181.
66. **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (2004), “Νομισματικό σύστημα και Μακροοικονομική πολιτική στην Ελλάδα: 1833-2003”, Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 22.

67. **Redish, Angela** (1993). "The Latin Monetary Union and the Emergence of the International Gold Standard". In Bordo, Michael D.; Capie, Forrest. *Monetary Regimes in Transition*. New York: Cambridge University Press. pp. 68–85
68. **M. Dritsas**, (1999) "Monetary modernisation in Greece: bimetallism or the Gold Standard (1833- 1920)", *The Journal of Economic History*, 28, 1999 (1), p. 38.
69. **Σοφία Μ. Λαζαρέτου** (1999), "Η δραχμή στα μεταλλικά νομισματικά καθεστώτα: διδάγματα από το παρελθόν", *Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος*, τεύχος 13.
70. **Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών**, «Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>
71. **Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Ε.Β.Ε.Α.**, «Ιστορική αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Εμπορικό & Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, <http://europedirect.acci.gr/>
72. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, «Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», https://europa.eu/european-union/about-eu/history_el
73. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, «Η πορεία προς το Ενιαίο Νόμισμα : σύντομο ιστορικό της ΟΝΕ», <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=URISERV:l25007&from=EL>
74. **Λουκάς Παπαδήμος** (2000), «Από τη Δραχμή στο Ευρώ», *Οικονομικό δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος*, τεύχος 15.
75. **Damill, M., Frenkel R. & Rapetti M.** (2005) "Lessons from the Argentine Case of Debt Accumulation, Crisis and Default" UNCTAD, preliminary draft 18/7/05.
76. **International Monetary Fund** (2004) "The IMF and Argentina, 1991 – 2001" Independent Evaluation Office, Evaluation Report.
77. **Σαμπανιώτης Θεοδόσης**, (2010), «Η περίπτωση της Αργεντινής. Αίτια της χρεοκοπίας του 2001 & σύγκριση με Ελλάδα», *Eurobank, Οικονομία και Αγορές*, Τόμος ν, Τεύχος 3.
78. **International Monetary Fund** (2003) "Lessons from the Crisis in Argentina" Policy Development and Review Department.
79. **Paul Blustein**, (2005), «And the Money Kept Rolling In (And Out)», *PublicAffairs*, New York.
80. **Hornbeck, J. F.** (2004) "Argentina's Sovereign Debt Restructuring" Congressional Research Service, CRS Report for Congress.

81. **Pablo Guidotti & Juan Pablo Nicolini** (2016), “ The Argentine banking crises of 1995 and 2001: An exploration into the role of macro-prudential regulations.”, http://www.riksbank.se/Documents/%C3%96vrigt/Konferenser/2016/Macroprudential%20conference/paper_Guidotti_Nicolini_160621.pdf
82. **Ιστοσελίδα Κυβέρνησης της Γροιλανδίας**, Συνθήκη της Γροιλανδίας <http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Bruxelles/EU%20and%20Greenland/The%20European%20Union%20and%20Greenland/Greenland%20Treaty%20eng.pdf>
83. **Ιστοσελίδα Κυβέρνησης της Γροιλανδίας**, «The Greenland treaty of 1985» <http://naalakkersuisut.gl/en/Naalakkersuisut/Greenland-Representation-to-the-EU/European-Union-and-Greenland/The-Greenland-Treaty-of-1985>
84. **Axel Kjær Sørensen**, (2007), «Denmark-Greenland in the twentieth Century», Meddelelser om Grønland, Copenhagen.
85. **Alister Doyle** (2016), «In Greenland, some suggest the unthinkable – rejoin the EU», Reuters, <http://www.reuters.com/article/us-europe-greenland-idUSKCN0Z01PV>
86. **Carolina Millan**, (2016), «Argentina Credit-Default Swaps Return Following Record Bond Sale», Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-05-26/argentina-credit-default-swaps-return-following-record-bond-sale>
87. **Κώστας Λαπαβίτσας & Daniel Munevar**, (2014), «Η Αργεντινή σωστά χρεοκόπησε», http://costaslapavitsas.blogspot.gr/2014/07/blog-post_31.html
88. **Hall S. Scott**, (1998), “When the Euro Falls Apart”, International Finance 1:2, 1998: pp. 207–228
89. **Βουλή των Ελλήνων**, (2008), Σύνταγμα της Ελλάδος, Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008 της Η’ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.
90. **Susana Mendonça** (2016), “Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου”, Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060202/04A_FT\(2013\)060202_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060202/04A_FT(2013)060202_EL.pdf)
91. **EUROPEAN COMMISSION**,(2016), “Communication from the Commission to the European parliament, the European council and the council.”, Seventh report on relocation and resettlement.
92. **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, (2015), “ Διαχείριση της μετανάστευσης και χρηματοδοτήσεις για μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία στην Ευρώπη: στήριξη των κρατών μελών με 2,4 δισ. Ευρώ”, Δελτίο τύπου 10 Αυγούστου, Βρυξέλλες.

93. **Ελληνική Στατιστική Αρχή** (2016), “Η Ελληνική Οικονομία”, http://www.statistics.gr/documents/20181/1518565/greek_economy_25_11_2016.pdf/2dbafe29-5f42-40c3-8e00-d5d4e44d10ff
94. **International Energy Agency** (2014), “Energy Supply Security : Emergency Response of IEA Countries 2014”, www.iea.org
95. **Ιστοσελίδα Gazprom** (2016), “Gazprom, DEPA and Edison sign Memorandum of Understanding” , <http://www.gazprom.com/press/news/2016/february/article267671/>
96. **Kuttner K.N. & Mosser P.C.** (2002), “The Monetary Transmission Mechanism : Some Answers and Further Questions, FRBNY, Economic Policy Review.
97. **Mishkin S. Frederic** (2011), “Monetary Policy Strategy : Lessons From the Crisis”, NBER Working Paper Series, working paper 16755, National Bureau of Economic Research, Cambridge.
98. **Τράπεζα της Ελλάδος** (2016), “Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 2015”, Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα.
99. **Μούσης Νίκος** (2015), “Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική”, εκδόσεις Παπαζήση.
100. **Τράπεζα της Ελλάδος** (2016), “Νομισματική Πολιτική 205-2016”, Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος.
101. **Costas Lapavitsas & Heiner Flassbeck**, (2015), “A Programme of Social and National Rescue for Greece”, http://www.erensep.org/images/pdf/2015-10-01_lapavitsas_flassbeck_en.pdf
102. **Κοτταρίδη Κωσταντίνα**, (2014), “Επιδράσεις εκροών ΑΞΕ στις χώρες προέλευσης”, Παρατηρητήριο για την κρίση, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής.
103. **Claude Hillinger** (2015), “ From TEXIT to GREXIT?– Quo Vadis Hellas?”, real-world economics review, issue no 70
104. **Thomas Mayer** (2015), “A Parallel currency for Greece”, Centre for European Policy Studies, https://www.ceps.eu/system/files/No4_TM%20Parallel%20Currency_0.pdf
105. **Jorg Haas** (2015), “Grexit? Beware of Slippery Slopes”, Jacques Delors Institut, Policy Paper 126, Berlin.
106. **Wolfgang Richter & Carlos Adadi & Rafael Borda**, (2013), “Euro or Drachma, or Both? A Temporary Parrallel Currency Concept.”, <http://www.economonitor.com>

107. **Jan Pieter Krahn** (2015), "Three Theses on the Greek Crisis", Goethe University Frankfurt, Sustainable Architecture for Finance in Europe, Policy Letter no.42, Frankfurt.
108. **Anil Kashyap** (2015), "A Primer on the Greek Crisis: the things you need to know from the start until now", University of Chicago, Booth School of Business.
109. **Rob Parenteau** (2013), "How to Exit Austerity, Without Exiting the Euro", <https://www.creditwritedowns.com/2015/02/tax-anticipation-notes-timely-alternative-financing-instrument-greece.html>
110. **Marc Jones & John O'Donnell** (2015), ECB examines possibility of Greek IOU currency in case of default – sources, <http://www.reuters.com/article/us-eurozone-greece-ecb-exclusive-idUSKBN0N824Y20150417>
111. **Capital Economics** (2015), "Greek IOUs may be the first step towards the exit", <https://clients.capitaleconomics.com/publications/european-economics/european-economics-update/greek-iou-may-be-the-first-step-towards-the-exit/>
112. **Συμβούλιο της Επικράτειας** (2014), Αποφάσεις ολομέλειας 1116/2014, 1117/2014, http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/STE1116_14.htm & http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomologia/ste%201117_14.htm .
113. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης** , "Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης" , <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
114. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης** , "Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης", <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:12012M007>
115. **Michael McLeay & Amar Radia & Ryland Thomas** (2014), "Money in the modern economy: an introduction", Bank of England, Bank's Monetary Analysis Directorate, Quarterly Bulletin 2014 Q1.
116. **Dimitri B. Papadimitriou & Michalis Nikiforos & Gennaro Zezza** (2014), "Strategic Analysis - Prospects and Policies for the Greek Economy", Levy Economics Institute of Bard College, http://www.levyinstitute.org/pubs/sa_2_14.pdf
117. **Deutsche Bank** (2012), "The Geuro : A parallel currency for Greece? " <https://domenicods.files.wordpress.com/2013/03/94526659-g-euro-db.pdf>
118. **Richard Dutt & Ed Nosal & Guillaume Rocheteau**, (2005), " The Tale of Gresham's Law", Research Department of the Federal Reserve Bank of Cleveland.
119. **Victor Lewis & James Larson & Kenneth D. Kay** (2010), "The impact of California budget deficits on the criminal justice system : evidence and recommendations", Global Journal of Business research, Volume 4, Number 4.

120. **Marc Frank** (2015), "Cuba likely to end dual currency system", Financial Times, <https://www.ft.com/content/b34fd7b8-fb12-11e4-9aed-00144feab7de>
121. **Βαρουφάκης Γιάνης** (2016), "Η αρπαγή της Ευρώπης : Οι ρίζες της καταστροφικής διαχείρισης μιας αναπόφευκτης κρίσης.", Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
122. **Κοκκινάκης Ιωάννης** (1999), "Νόμισμα και πολιτική στην Ελλάδα 1830-1910", Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Ιστορική Βιβλιοθήκη 3, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
123. **Bordo Michael & Edelstein Michael & Rockoff Hugh** (1999), "Was adherence to the gold standard a "good housekeeping seal of approval" during the interwar period?", NBER, Working paper, No 7186.
124. **Τρύφων Κολλίντζας & Μιχάλης Ψαλιδόπουλος & Νικόλαος Καραμούζης & Γκίκας Χαρδούβελης** (2009), "Η κρίση του 2007-2009 : τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές." Eurobank Research, Οικονομία & Αγορές, Τόμος IV, τεύχος 8.
125. **Paul Krugman - Maurice Obstfeld (2011)**, "Διεθνείς Οικονομική : θεωρία και Πολιτική", Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
126. **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, "Τα Συναλλαγματικά Διαθέσιμα", <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/funds.aspx>
127. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης**, "Treaty of Amsterdam", http://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf
128. **Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (2007), Ευρωπαϊκή Ένωση (C 306), 17 Δεκεμβρίου 2007.
129. **Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (2001), Ευρωπαϊκή Ένωση (C 080), 10 Μαρτίου 2001.
130. **The European Commission and the Government of Greenland** (2014), «Programming Document for the sustainable development of Greenland 2014-2020 », 2014/137/ EU, Brussels.
131. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2016), «Σύνοδος Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ,18-19 Φεβρουαρίου 2016- Συμπεράσματα», EUCO 1/16, Βρυξέλες.
132. **The Electoral Commission** (2016), «Official result of the EU Referendum is declared by Electoral Commission in Manchester», <http://www.electoralcommission.org.uk/i-am-a/journalist/electoral-commission-media-centre/news-releases-referendums/official-result-of-the-eu-referendum-is-declared-by-electoral-commission-in-manchester>

133. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2016), « Άτυπη σύνοδος των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των 27 κρατών μελών, καθώς και των Προέδρων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής », SN 96/16 , 15 Δεκεμβρίου 2016 Βρυξέλες.
134. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2016), «Δήλωση των ηγετών της ΕΕ και της ολλανδικής προεδρίας σχετικά με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του Ηνωμένου Βασιλείου», Press office, 381/16, 2016 Βρυξέλες.
135. **Oliver Patel & Christine Reh** , (2016), «Brexit: The Consequences for the EU’s Political System», UCL Constitution Unit Briefing Paper
136. **Stephen Booth&Christopher Howarth&Mats Persson&Raoul Rupare&Pawel Swidlicki** (2015), «What if... ?,The consequences, challenges & opportunities facing Britain outside EU », Open Europe, Report 03/2015, London
137. **Costas Lapavistas & Theodore Mariolis & Constantinos Gavrielides** (2016), « EUROZONE FAILURE, GERMAN POLICIES, AND A NEW PATH FOR GREECE», https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/Online-Pub_Eurozone_Failure.pdf
138. **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (2000), «Απόφαση του Συμβουλίου της 19^{ης} Ιουνίου 2000 σύμφωνα με το άρθρο 122 παράγραφος 2 της συνθήκης για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από την Ελλάδα από την 1^η Ιανουαρίου 2001.», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 167/19, 2000/427/ΕΚ.
139. **Ευρωπαϊκή Επιτροπή** (2012) «Ένα νόμισμα για μια Ευρώπη : Ο δρόμος προς το ευρώ», Υπηρεσία εκδόσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης.
140. **Νικολάου Νίκος** (1998), «Τι σημαίνει για την Ελλάδα η ΟΝΕ», www.tovima.gr
141. **Ιστοσελίδα Τράπεζας της Ελλάδος**, «Μετάβαση στο Ευρώ», <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Euro/Notes-coins/transition.aspx>
142. **Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου & Συμβουλίου Ευρωπαϊκής Ένωσης**, «Προϋποθέσεις ένταξης στη ζώνη του ευρώ: κριτήρια σύγκλισης», <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/joining-euro-area/convergence-criteria/>